

LATVIJAS KULTŪRAS AKADĒMIJA
LATVIAN ACADEMY OF CULTURE

Starpkultūru komunikācijas un svešvalodu katedra

LĀŠA PETERA GALLEFOSA DOKUMENTĀLĀ
SERIĀLA “LILLE NORGE OG STORMAKTENE”
 (“MAZĀ NORVĒGIJA UN LIELVARAS”) TULKUJUMS
LATVIEŠU VALODĀ

Bakalaura darbs

Autore:

Akadēmiskās bakalaura augstākās izglītības programmas “Mākslas”

Starpkultūru sakaru Latvija - Ziemeļvalstis apakšprogrammas

4. kursa studente Anastasija Skrita

Darba vadītājs:

Vieslektore, Mag. Philol. Daiga Brasliņa

/ /

Rīga

2016

SATURS

IEVADS	3
1. AUDIOVIZUĀLO TEKSTU UN DOKUMENTĀLĀS FILMAS KĀ ŽANRA RAKSTUROJUMS UN TO TULKOŠANAS ĪPATNĪBAS.....	6
1.1. Audiovizuālā teksta raksturojums un tā tulkošanas īpatnības	6
1.2. Dokumentālo filmu žanra raksturojums un tā tulkošanas specifika.....	13
1.3. Aizkadra audiotulkrojuma paņēmiens un tā pielietošana dokumentālo filmu tulkošanā.....	18
2. GALVENĀS DARBĀ IZMANTOTĀS TULKOŠANAS TEORIJAS UN MODEĻI	22
2.1. Hansa Vermeijera skoposa teorija.....	22
2.2. Kristiānas Nordas uz tulkošanu orientēta teksta analīze	23
2.2.1. Teksta ārējie faktori.....	24
2.2.2. Teksta iekšējie faktori	27
2.3. Seriāla “Lille Norge og stormaktene” analīze	30
3. DOKUMENTĀLĀ SERIĀLA “LILLE NORGE OG STORMAKTENE” TULKOJUMS LATVIEŠU VALODĀ.....	36
NOBEIGUMS	110
KOPSAVILKUMS.....	112
LITERATŪRAS SARAKSTS	113
ABSTRACT	115
SAMMENDRAG	116
PIELIKUMI.....	117
1. <i>Pielikums.</i> Dokumentālā seriāla “Lille Norge og stomaktene” oriģinālteksts.....	117

IEVADS

Mūsdienu televīzijā dokumentālās filmas ieņem nozīmīgu vietu un piesaista ļoti plašas publikas uzmanību. Tās izklaidē, izglīto, sniedz noderīgu, jaunu un interesantu informāciju par ļoti plašu tēmu loku, apspriež svarīgas problēmas, kā arī motivē un pārliecina mūs pieņemt noteiktu skatupunktu. Tās ir nozīmīgas, jo atstāj liecības par mūsu laiku un tā īpatnībām.¹ Ļoti populāri dokumentālo filmu žanrā ir raidījumi par citām kultūrām, to tradīcijām, domāšanu, dzīvesveidu un vērtībām, it īpaši tagad, kad ceļošana, starptautiskā sadarbība un tirdzniecība ir kļuvušas par neatņemamu dzīves daļu. Šai filmu kategorijai var attiecināt arī Norvēģijas vadošajā televīzijas kanālā NRK1 2015. gadā raidīto dokumentālo seriālu “Mazā Norvēģija un lielvaras” (*“Lille Norge og stormaktene”*), kas vēsta par Norvēģijas attiecībām ar tādām lielvarām kā Ķīna, Krievija, Amerikas Savienotās Valstis, Eiropas Savienība, kā arī sniedz ieskatu par tādām zemēm kā Kenija un Svalbāra, kas piedāvā jaunas attīstības un sadarbības iespējas.

Seriāls “Mazā Norvēģija un lielvaras” kļuva par vienu no skatītākajiem dokumentālajiem seriāliem Norvēģijā 2015. gadā, kā arī tika nominēts Norvēģijas ikgadējai televīzijas balvai “Gullruten” (“Zelta ekrāns”) kā labākais dokumentālais seriāls. Tas ir vērtīgs ar to, ka mēģina parādīt saiknes, kas pastāv starp kultūrām, runājot par aktuāliem notikumiem to attiecībās gan politiskajā, gan individuālajā līmenī, atveido šo kultūru domāšanas veidus un vērtības, kā arī reprezentē populārā Norvēģijas valsts televīzijas kanāla attieksmi pret lielvarām un to kultūrām, tādējādi arī kā materiāls arī norvēģu kultūras un tās ideoloģisko aspektu izpētē. Ņemot vērā šī seriāla popularitāti un tā interesanto skatupunktu, autorei likās noderīgi iepazīstināt ar to arī latviešu auditoriju. Tāpēc sava bakalaura darba ietvaros autore ir izvēlējusies sagatavot šī seriāla tulkojumu latviešu valodā. Ņemot vērā to, ka vairākums ārzemju dokumentālo un cita žanra filmu Latvijā tiek ieskaņotas ar aizkadra audiotulkuma palīdzību (*voice-over*), tulkojums tiks pielāgots šī tehniskā paņēmiena īpatnībām.

Latvijas publiku šis seriāls var ieinteresēt arī tāpēc, ka, tāpat kā Norvēģija, Latvija ir maza valsts, kuras nākotne lielā mērā ir atkarīga no tās attiecībām un sadarbības ar mūsu pasaules spēcīgākajām valstīm. Tāpat seriālā ir vērojams mēģinājums salīdzināt Norvēģijas un citu ietekmīgu valstu kultūru domāšanas veidus, apzināties iedzīvotāju identitāti un novērot starppersonu attiecības, kas liek apzināties arī latviešu atšķirīgo domāšanas un

¹Rudzeiņa, Līva. *Aspects of Documentary Film Translation*. Diploma Paper. Rīga: Latvijas Universitāte, 2011. P. 5

vērtību ainu. Seriāls sniedz vispārīgu informāciju par valstu sadarbības un pretrunu punktiem, kā arī netieši norāda uz Norvēģijas paštēlu globālajā pasaules arēnā. Ņemot vērā Latvijas ciešos sakarus ar Norvēģiju, ir vērts papildināt zināšanas par šīs valsts saiknēm ar citām nozīmīgām valstīm. Šis dokumentālais seriāls var būt noderīgs arī kultūras studiju studentiem kā ievads Norvēģijas kultūras un politiskajās attiecībās ar vairākām ietekmīgām valstīm, kā arī tās attīstības iespējām. Tas ļauj noteikt aspektus, kas norvēģiem liekas vissvarīgākie, tos, kuriem pievērš uzmanību.

Tātad šī bakalaura darba mērķis ir izveidot Norvēģijas televīzijas kanāla NRK1 dokumentālā seriāla “Lille Norge og stormaktene” tulkojumu latviešu valodā, kas būtu piemērots aizkadra audiotulkojumam.

Tiek izvirzīti sekojoši uzdevumi:

- Iepazīties ar audiovizuālās tulkošanas teoriju un izprast audiovizuālā teksta un tā tulkošanas īpatnības;
- Definēt dokumentālo filmu un seriālu galvenās iezīmes un tulkošanas specifiku;
- Izprast aizkadra audiotulkojuma paņēmiena iezīmes un tulkošanas īpatnības.
- Izvēlēties uz tulkošanu orientēto teksta analīzes modeli;
- Analizēt dokumentālo seriālu “Lille Norge og stormaktene”;
- Formulēt atbilstošu dokumentālā seriāla “Lille Norge og stormaktene” tulkošanas stratēģiju.

Šī bakalaura darba teorētisko ietvaru veido Patrika Zabalbeaskoas (*Patrick Zabalbeascoa*) audiovizuālā teksta dabas un parametru teorija, Frederika Čaumes (*Frederic Chaume*) audiovizuālā teksta daudzveidīgo kodu modelis un jaunā pieeja audiovizuālajai tulkošanai. Dokumentālo filmu iezīmju un tulkošanas īpatnību raksturojumam tiks izmantoti Annas Matamalas (Anna Matamala), Evas Espasas (Eva Espasa), Eliāna Franko (Eliana Franco) zinātniskie raksti par dokumentālo filmu tulkošanas specifiku, kas iekļauj tādas aspektus kā scenāriju trūkums un kvalitāte, audiovizuālā materiāla primārā loma, terminoloģija, dažādu valodas reģistru atveide. Oriģināldarba analīze, balstoties uz Hansa Vermejera (*Hans Vermeer*) skoposa teoriju, kā arī uz Kristiānas Nordas (*Christiane Nord*) uz tulkošanu orientēto teksta analīzi. Galvenā pētījuma metode ir avotu un literatūras analīzes metode, kas ļauj izvēlēties teorētiskās atziņas un veikt situācijas analīzi.

Šī darba *1. nodaļā* ir izklāstīts audiovizuālā teksta raksturojums un tā tulkošanas īpatnības, kā arī tiks apspriestas dokumentālo filmu kā žanra iezīmes un to specifiskās

tulkošanas problēmas. Visbeidzot ir raksturots aizkadra audiotulkrojuma paņēmiens un ar to saistītās tulkošanas īpatnības. *2. nodaļā* ir prezentētas šim darbam nozīmīgas tulkošanas teoriju atziņas, pievēršot īpašu uzmanību H. Vermeijera *skoposa* tulkošanas teorijai un K. Nordas uz tulkošanu orientētajai teksta analīzei. Nodaļas beigās ir sniegta izvēlētā dokumentālā seriāla analīze. Radītais tulkojums ir atrodams šī bakalaura darba *3. nodaļā*. *Nobeigumā* tiks izvirzīti secinājumi par seriāla tulkošanas procesu, ar to saistītajām grūtībām un īpatnībām, kā arī par sasniegto rezultātu.

1. AUDIOVIZUĀLO TEKSTU UN DOKUMENTĀLĀS FILMAS KĀ ŽANRA RAKSTUROJUMS UN TO TULKOŠANAS ĪPATNĪBAS

Dokumentālās filmas, tāpat kā cita vieda televīzijas programmas, pieder pie audiovizuālo tekstu grupas, tāpēc arī to tulkošana attiecināma uz audiovizuālās tulkošanas jomu. Šiem tekstiem ir raksturīgas noteiktas specifiskas iezīmes un tulkošanas īpatnības, kas ir jāizprot pirms uzsākt seriāla tulkošanu. Līdz ar to šajā nodaļā tiks izklāstītas dažas svarīgas atziņas par šo teksta veidu specifiku un tulkošanas īpatnībām. Savukārt pēdējā apakšnodaļā tiks iezīmētas aizkadra audiotulkuma kā atsevišķa audiovizuālās tulkošanas paņēmiena iezīmes.

Runājot par audiovizuālo tulkošanu, ir nepieciešams atzīmēt, ka pastāv ļoti daudzveidīga nomenklatūra šī termina apzīmēšanai, kas, iespējams, ir saistīts ar straujo tehnoloģiju attīstību un ar aktivitāšu daudzveidību, kas tajā ietilpst. To mēdz saukt par “ierobežoto tulkošanu”, filmu tulkošanu, filmu un televīzijas tulkošanu, multimediju tulkošanu, ekrāna tulkošanu, kinematogrāfisko tulkošanu, un bieži pielietojamo dublēšanu un subtitrēšanu utt.² Pēdējos gados ir nostiprinājies tieši “audiovizuālās tulkošanas” termins, tāpēc tieši tas tika izvēlēts šī darba ietvaros.

1.1 Audiovizuālā teksta raksturojums un tā tulkošanas īpatnības

Filmas, seriāli, televīzijas šovi, ziņas, reklāmas, un pat videospēles ir tikai daži piemēri no audiovizuālo produktu dažādības. Neskatoties uz to nenoliedzamām atšķirībām, tos visus vieno dažas iezīmes, kas atdala tos no cita veida tekstiem un padara audiovizuālo tulkošanu par atsevišķu tulkojumzinātnes atzaru.

Pirmkārt, ir jāatzīmē, ka audiovizuālais teksts, tāpat kā cita veida teksti, ir domāts noteikta sūtītāja vēstījuma nodošanai saņēmējam, līdz ar to ir pieņemts izcelt tā komunikatīvo dabu. Tieši tāpēc P. Zabalbeascoa definē audiovizuālo tekstu kā komunikatīvo aktu, kas ietver skaņas un bildes, tas ir, izmanto akustisko un vizuālo komunikācijas kanālus.³ No semiotikas skatupunkta, šī skaņu un bilžu kombinācija ir semiotiska konstrukcija, kuru veido vairāki nozīmju kodi, kas vienlaikus piedalās nozīmes veidošanā. Daudzās kodificētās zīmes, no kurām sastāv audiovizuālais teksts, tiek savienotas saskaņā ar sintaktiskiem noteikumiem. Savukārt teksta tipoloģija, veids, kā tas tiek organizēts un

² Orero, Pilar. Audiovisual Translation: a New Dynamic Umbrella. In: *Topics in Audiovisual Translation*. P. VII.

³ Zabalbeascoa, Patrick. The nature of the audiovisual text and its parameters. In: *The Didactics of Audiovisual Translation*. Ed. Jorges Díaz Cintas. Amsterdam: John Benjamins, 2008.. P. 21

visu tā elementu nozīme veido semantisko struktūru, kuru skatītājam ir jādekodificē, lai izprastu tā nozīmi.⁴

Vairāki autori piedāvā savu akustiskā un vizuālā kanālu nozīmju kodu klasifikāciju lielāku vai mazāku detalizācijas pakāpi, kā arī fokusējoties uz to atšķirīgajiem aspektiem. Dirks Delabastita (*Dirk Delabastita*) uzsver, ka “filma ir daudzkanālu un daudzkodu komunikācijas veids” un izceļ šādus audiovizuālā teksta pamatelementus:

- *Akustiski-verbālie*: dialogi, monologi, dziesmas, aizkadra balss;
- *Akustiski-neverbālie*: mūzika, skaņas efekti, trokšņi;
- *Vizuāli-neverbālie*: attēls, fotogrāfija, žesti;
- *Vizuāli verbālie*: iespraudumi, baneri, ziņojumi uz datora ekrāna, titri, avīžu virsraksti utt.

F. Čaume, skatoties uz audiovizuālo tekstu no tulkošanas viedokļa, velta īpašu uzmanību to veidojošiem nozīmju kodiem, ar mērķi savienot filmu valodai piederošos kodus ar tulkošanai raksturīgajām operācijām. Viņš izšķir šādus nozīmju kodus⁵:

- **Lingvistiskais kods**

Šis kods ir neatņemama visu tulkošanai derīgo tekstu daļa. Tomēr audiovizuālo tekstu gadījumā tam ir viena īpatnība – tie tiek rakstīti un izstrādāti, lai vēlāk tiktu interpretēti mutiski, radot spontanitātes un dabiskuma ilūziju (angl. *written to be spoken as if not written*). Visbiežāk tas attiecas uz dialogiem, bet arī stāstījuma un citiem audiovizuālā teksta elementiem ir jāpiemīt mutvārdu reģistra iezīmēm. Vēl autors piemin tādas iespējamās problēmas kā vārdu spēle, kulturālas atsauces, vienlaicīgs vairāku valodu izmantojums, kas attiecas arī uz pārējām tulkošanas jomām. Lingvistiskais kods ir vienīgais, ko iespējams manipulēt tulkošanas procesā.

- **Paralingvistiskie kodi**

Tulkotājiem, kas sinhronizē dialogus, īpaši tulkošanā televīzijai, ir jāpārziņina speciālu simbolu kopums, kas arī dažreiz jāizmanto audiovizuālo tekstu tulkošanā. Šo simbolu izmantošana ir ierasta *lip sync* redaktoru un asistentu lokā. Daudi no tiem reprezentē noteiktus suprasegmentālus elementus, piemēram, smieklu apzīmējums, paralingvistiskas zīmes, klusumu, pauzes, balss skaļumu un toni utt.

- **Muzikālais un speciālo efektu kods**

Dziesmas, kas parādās filmās, tulkošanas laikā parasti tiek adaptētas, saglabājot saskaņotību ar mūzikas ritmu atbilstoši četriem klasiskās retorikas poētiskiem ritmiem

⁴ Chaume, Frederic. Film Studies and Translation Studies. Two Disciplines at Stake of Audiovisual Translation. In: *Meta: journal des traducteurs / Meta: Translators' Journal*, vol. 49, n° 1, 2004, p.16

⁵ Turpat, pp. 17-22.

(kvantitātes jeb zilbju skaita ritms, intensitātes jeb akcentuālas sadales ritms, toņa ritms un tembra vai atskaņas ritms). Dziesmas vārdu analīze ir jāveic nošu pavadījumā. Dublēšanā un subtitrēšanā dziesmu atveidojums ir saistīts ar dažām konvencijām, piemēram, to atdalījumu atsevišķā teksta segmentā vai izcelšanu kursīvā subtitros.

- **Skaņu sakārtojuma kods**

Pēdējais no akustiskajiem kodiem, kas ietekmē tulkotāja darbu. Audiovizuālajā tekstā, kur ir stāstīts kāds stāsts, skaņa var būt diegētiska (stāstam piederoša) vai nediegētiska (nākoša no objekta vai cilvēka, kas nav stāsta daļa, piemēram, aizkadra stāstītājs). Vēl skaņa nākt no kadra vai no aiz kadra. Šādos gadījumos tiek izmantoti speciāli simboli, piemēram, (ON), kad skaņas avots ir uz ekrāna vai (OFF), kad tas ir aiz kadra. Subtitrēšanā skaņa ārpus ekrāna var tikt atveidota kursīvā.

- **Ikonogrāfiskie kodi**

Visnozīmīgākais no vizuālā kanāla kodiem. Viena no problēmām, kas skar tulkotājus, ir ikonu, indeksu un simbolu atspoguļošana tulkojumā. Parasti ir pieņemts netulkot tos, ja tie nav papildināti ar verbālu paskaidrojumu vai to atveidošana ir būtiska stāsta izpratnē. Ja tie ir nozīmīgi, tad tulkotājs cenšas kaut vai netieši dot atsauci uz tiem dialogā vai citā stāsta elementā, aizvietot norādāmo vietniekvārdu ar simbola nosaukumu utt. Vēl grūtāk šajos gadījumos ir sasniegt tulkojuma koherenci ar attēlu, tas ir, pievienot vai iekļaut kādu lingvistisku zīmi, kas ir vairāk vai mazāk saistīta ar ikonu uz ekrāna. Šajā ziņā citos teksta tipos ir iespējama brīvāka tulkošana, jo lingvistiskās vienības netiek ierobežotas ar vizuālo komponentu.

- **Fotogrāfiskie kodi**

Tulkotājs, kurš veic tulkojuma sinhronizāciju ar attēlu, bieži ar simboliem atspoguļo savā tulkojumā arī apgaismojuma, perspektīvas vai krāsu izmantojuma maiņu. Krāsas un apgaismojuma maiņa var ietekmēt arī pašu tulkojumu. Piemēram, apgaismojuma trūkumā, kad varoņa mute nav redzama, pazūd sinhronizēšanas nepieciešamība ar lūpām, tāpēc tulkojums var būt nedaudz brīvāks. Turklāt, noteiktas krāsas kā mikroziņas vai kultūrspecifiska elementa izmantojums arī tieši ietekmē tulkošanas rezultātu. Ir jāņem vērā, ka krāsas dažādās kultūrās var izraisīt atšķirīgas asociācijas. Vēl pastāv gadījumi, kad uz ekrāna esošās krāsas nosaukums ir iekļauts vārdu kalambūrā. Abos gadījumos tulkotāja pieņemtais tulkošanas lēmums ierobežos un pakļauts vizuālajam kodam.

- **Plānošanas kods (kinokadru veidi)**

Īpaši svarīgs tas ir dublēšanā. Tuvplānā vai ļoti ciešā tuvplānā tulkotājam ir jācenšas sagatavot tādu tekstu, kas atbilstu varoņa lūpu atvēršanai un aizvēršanai, kas tiek apzīmēts ar terminu *lip-sync*. Tas pieprasa ļoti attīstītu kreativitāti. Nepieciešamība pēc šādas

sinhronizācijas stipri ietekmē tulkošanas lēmumus. Laimīgā kārtā, šādu gadījumu nav tik daudz audiovizuālajos tekstos. Subtitrēšanā šī problēma neeksistē. Vēl viens piemērs ir kādas izkārtnes vai plakāta paradīšanās uz ekrāna. Ja tas ir tuvplānā, tad skatītājs sagaida tā tulkojumu, pieņemot, ka tas ir svarīgs stāsta ietvaros, savukārt ja tas atrodas fonā, tad tā nozīme visticamāk ir minimāla, tāpēc tulkojums nav nepieciešams.

- **Kustīguma kodi**

No mobilitātes kodiem tulkotājam vissvarīgākie ir proksēmiskās⁶, kinētiskās zīmes un ekrāna varoņu mutes artikulācija. Audiovizuālo tekstu ietvaros proksēmiskās zīmes attiecas uz distanci starp varoņiem, kā arī varoņu distanci no kameras. Viens no piemēriem ir varoņa atrašanās tālu no kameras, kas ļauj tulkotājam un dublēšanas aktierim neieverot tik precīzu laika un lūpu sinhronizāciju. Subtitrēšanā, ja uz ekrāna atrodas trīs vai vairāki cilvēki, kuri runā vienlaicīgi, distance no kameras var būt izšķirošs kritērijs tam, kuru varoņu izteikumus ielikt subtitros, jo tiem ir divu līniju ierobežojums. Pēc loģikas tie cilvēki, kas ir izvietoti tuvāk kamerai, runā kaut ko stāstam nozīmīgāku.

Kas attiecas uz kinētiskajām zīmēm, tulkotājam ir jāseko, lai ieskaņošanā varoņu kustības sakrīt ar šo zīmju konvencionālo nozīmi. Piemēram, ja cilvēks ar galvas mājieni izsaka noliegumu, tad arī tulkojumā ir jāiekļauj noliedzoša frāze. Tāpat ir gadījumi, kad noteikta lingvistiska vienība ir jāsaskaņo ar noteiktu žestu. Savukārt fonētiskā artikulācija ir saistīta ar sinhronizāciju ar varoņa muti, tādējādi ierobežojot arī tulkotā teksta zilbju skaitu un ilgumu.

- **Grafiskie kodi**

Uzraksti, kas parādās uz ekrāna, arī tiek pakļauti noteiktām konvencijām un tulkošanas normām. Rakstītā valoda izpaužas virsrakstu, starptitru, tekstu un subtitru veidā. Šo elementu klātbūtne audiovizuālajā tekstā tieši ietekmē tulkošanu, jo lielākajā daļā gadījumu to nozīme ir jāpārnes mērķvalodā, ievērojot tiem raksturīgos ierobežojumus.

- **Sintaktiskie kodi (rediģēšana)**

Ir būtiski apzināties attiecības starp ainām un ainas izveidojumu sižeta un stāstījuma attīstībā, kā arī saiti starp vizuālo materiālu un muzikāliem elementiem. Kadru asociēšanas process ietekmē tulkošanu. Gadījumos, kad kāds no vizuāliem vai verbāliem elementiem tiek atkārots, tulkotājs var atrisināt pārāk gara tulkojuma problēmu, izmantojot vietniekvārdus, sinonīmus vai elipses. Ja kādā no ainām rodas grūtības ar tulkojumu, tulkotājam ir iespēja noskatīties to un/vai nākamās ainas pilnībā, kas var palīdzēt atrast

⁶ **Proksēmika – zinātne par komunikācijas telpu, tās struktūru un funkcijām.**

(No: http://profizgl.lu.lv/pluginfile.php/32995/mod_resource/content/0/Inta_Klaasone/Prezentacija_-_Komunikacija_un_mediju_loma_kulturu_izpasmju_daudzvediba.ppt.pdf)

atbilstošu tulkošanas risinājumu. Zinot, kā attēli tiek saistīti, tulkotājs var izvēlēties vispiemērotāko terminu, balstoties uz to vizuālo informāciju, ko skatītājs saņems dažas sekundes vēlāk. Vēl ir jāpievērš uzmanība tā saucamajām audiovizuālajām punktuācijas zīmēm, piemēram, nodzišana (*fade-out*), ieēnošana (*fade to black*) u.c. Parasti, kad tiek izmantota kāda no šīm zīmēm, tulkojums pirms tām un tulkojums pēc tām tiek atdalīti atsevišķos segmentos.

Tādējādi F. Čaume norāda uz audiovizuālo tekstu daudzšķautnainību, uzsverot, ka lingvistiskais kods, lai gan ir dominējošais, nav vienīgais, kas piedalās nozīmes konstruēšanā, tāpēc ir svarīgi apzināties iepriekšminēto kodu attiecības un savstarpējo mijiedarbību, lai tulkošanas galaprodukts būtu pilnīgs. Autors piebilst, ka audiovizuālā teksta (un audiovizuālas tulkošanas) koncepcija atrodas paradigmātiskā opozīcijā ar rakstisko tekstu (un rakstisko tulkošanu) un mutvārdu tekstu (un mutvārdu tulkošanu) kā vispārējiem teksta tipiem, nevis ar tādiem atsevišķiem specializētiem veidiem kā zinātniskais, tehniskais un juridiskais teksts (un to tulkošanu), jo audiovizuālo produktu daudzveidībā ir iespējams atrast visu iepriekšminēto tekstu valodas iezīmes. Citiem vārdiem sakot, audiovizuālais teksts ir komunikācijas veids, kas atšķiras no rakstiskās un mutiskās komunikācijas veidiem, lai gan ne vienmēr ir viegli iezīmēt skaidru robežu.⁷

P. Zabalbeaskoa, reorganizējot Čaumes aprakstītos vizuālā un akustiskā kanāla kodus, izšķir četrus zīmju tipus: audio-verbālais (izrunātie vārdi), audio-neverbālais (citas skaņas), vizuālais-verbālais (uzrakstītie vārdi), vizuālais-neverbālais (citas vizuālas zīmes). Tāpat kā F. Čaume, viņš atzīmē nepieciešamību izprast šo zīmju tipu attiecības, norādot, ka tās neierobežojas ar audiovizuālajā tulkošanā populāro “ierobežotās tulkošanas” konceptu, kas ir saistīts ar bildes un teksta sinhronizācijas nepieciešamību, bet aptver arī vairākas citas attiecību iespējas starp verbālām un cita veida zīmēm, kas panāk kohēziju, koherenci, intertekstualitāti utt.⁸ Autors izdala sekojošus attiecību tipus:⁹

Papildināmības attiecības: vairāki elementi (verbālie, vizuālie vai citās kombinācijās) tiek interpretēti savstarpējā atkarībā, tas ir, tie ir jāanalizē kombinācijā, lai izprastu to pilnu nozīmi un funkcijas. Šīs attiecības ne vienmēr ir negrozāmas, dažreiz var nodalīt sastāvdaļas no veseluma, un tas visbiežāk dod jaunu nozīmi un jaunu elpu šīm neatkarīgajām daļām.

⁷ Zabalbeascoa, Patrick. The nature of the audiovisual text and its parameters. In: *The Didactics of Audiovisual Translation*. Ed. Jorges Díaz Cintas. Amsterdam: John Benjamins, 2008. P. 29

⁸ Turpat, p. 23

⁹ Turpat, p. 31

Pārmērība ietver atkārtojumus (pilnus vai daļējus), kas uzskatāmi par nevajadzīgiem, liekiem vai aizvietojamiem. Tie nemaina un nepievieno nozīmi un var parādīties vienā un tajā pašā līmenī (kodā) vai arī dažādos, piemēram, tas var būt vārdu atkārtojums vai verbāli izteiktā nozīme, kas atkārtota attēlā. Atkārtojums ne vienmēr ir pārmērīgs. Tas var tikt izmantots, lai mainītu saņēmēja vēstījuma izpratni, var veidot atšķirīgu nozīmi vai funkciju salīdzinājumā ar to pašu elementu, kad tas netiek atkārtots. Pārmērība AV tekstos, īpaši dažādos līmeņos, bieži rodas, jo veidotājs baidās, ka uzmanības trūkuma vai redzes/dzirdes pasliktināšanās dēļ skatītājs var palaist garām kādu no informācijas daļām.

Pretruna (vai neatbilstība): “neīstā nesaskaņotība” starp vizuālo un verbālo, kas tiek izmantota, lai kļiedētu skatītāja gaidas un radītu kaut kādas pārsteidzošas, negaidītas kombinācijas, lai sasniegtu tādus efektus kā ironija, paradokss, parodija, satīra, humors, metafora, metafora, simbolisms.

Nesaskaņotība: nespēja savienot elementus jēgpilni vai kā paredzēts (avotvalodā vai mērķvalodā), scenārija, vadības, tulkojuma, titrēšanas vai skaņas trūkumu dēļ.

Dalāmība: viena informācijas kanāla vai zīmju koda elementu kvalitāte, kas ļauj tiem funkcionēt, labāk vai sliktāk, neatkarīgi no audiovizuālā teksta. Piemēram, skaņu ieraksta celiņš, brīvs komentārs.

Estētiskā kvalitāte: autora nolūks radīt kaut ko estētiski skaistu, baudāmu, kombinējot noteiktus elementus.

Šo attiecību veidu uzskaitījums īpaši akcentē neverbālo elementu svarīgumu audiovizuālajā tekstā un norāda uz vajadzību iztirzāt tos kopā ar verbālajiem elementiem audiovizuālās tulkošanas teorijā un uz tulkošanu orientētajā audiovizuālā teksta analīzē, pievēršot uzmanību arī tam, vai dotie elementi parādās vienlaicīgi, viens pēc otra vai ir atdalīti ar ievērojamu laika intervālu.

Par prototipisku audiovizuālo tekstu P. Zabalbeaskoa uzskata tādu verbālo, neverbālo, akustisko un vizuālo elementu kombināciju, kurā visām šīm sastāvdaļām ir vienlīdz svarīga nozīme. Tie visi papildina cits citu un var tikt uzskatīti par neatdalāmiem veiksmīgas komunikatīvās situācijas sasniegšanā. Turklāt tie rada ideālas kombinācijas iespaidu, kur katrs elements, piemēram, komentārs, dziesma, aktieri, tika izvēlēti speciāli šim tekstam. Ņemot šo prototipisko tekstu par izejas punktu, ir iespējams novietot katru noteiktu tekstu, teksta tipu un teksta vienību uz divu asu koordinātu sistēmas (verbālais – neverbālais; akustiskais – vizuālais) saskaņā ar elementu nozīmīguma pakāpi.

No iepriekšminētajām atziņām kļūst skaidrs, ka audiovizuālā tulkošana ir komplicēta aktivitāte, kas neierobežojas tikai ar lingvistiskā koda izpēti un pieprasa

daudzveidīgu pieeju. Tulkošanas profesore Delia Chiaro (*Delia Chiaro*) definē AVT kā interlingvālo verbālās valodas transfēru, kad šī valoda tiek pārraidīta caur vizuālo un akustisko kanāliem un parasti, bet ne vienmēr, caur kādu elektronisku ierīci.¹⁰ Neskatoties uz to, ka tulkojumā ir iespējama tikai verbālā komponenta maiņa, tam ir jābūt saskaņotam ar viesiem pārējiem komponentiem. Līdz ar to Īvs Gambiers (*Yves Gambier*) atzīmē nepieciešamību iekļaut vairākus konceptus un metodoloģijas šīs jomas izpētei, piemēram, polisistēmu teoriju, psiholingvistiku, kultūras studijas, kritisko diskursa analīzi, relevances teoriju, kā arī funkcionālās pieejas tulkošanai.¹¹ Savukārt P. Zabalbecoa, balstoties uz savas audiovizuālā teksta dabas interpretācijas, šādi definē AVT specifiku: “audiovizuālajai tulkošanai vispirms ir jābūt uzticīgai jaunā “skripta” radīšanai citā valodā, kas rada jēgpilnas attiecības ar attēliem un skaņām, kas arī dara savu ieguldījumu “jaunajā” audiovizuālajā tekstā, lai tas būtu saskaņots un pēc iespējas nozīmīgāks jaunajai publikai”. Šī pieeja ir pretstatā tulkošanas teorijā ierastajiem “ekvivalences” un “uzticības” konceptiem, kas galvenokārt fokusējas uz saskaņotību ar avottekstu. Tomēr ir jākonstatē, ka daudzi pētnieki un arī tulkotāji joprojām velta savu uzmanību tikai lingvistiskajiem elementiem, kas var būt skaidrojams ar laika ierobežojumiem un zināšanu nepietiekamību par pārējiem kodiem un to darbības principiem. Tāpēc ir nepieciešams laiks, lai šie elementi kļūtu par integrētu analīzes daļu.

Beigās ir jāpiemin, ka audiovizuālās tulkošanas joma, kuru vēl 1989. gadā Dirks Delabastita nosauca par “neskartu pētniecības lauku”, tagad ir viena no visstraujāk augošajām jomām tulkojumzinātnē, kas pati par sevi piedzīvo nepieredzētu intereses pieaugumu.¹² Kā skaidro Roberto Majorals (*Roberto Mayoral*), šis apzīmējums tika ieviests, kad tulkošana izplatījās arī uz televīzijas un video jomā, aptverot tādus tulkošanas tipus kā dublēšana, subtitrēšana, aizkadra audiotulkums (*voice-over*), sinhronā tulkošana, stāstījums (*narration*) un pusdublēšana (*half-dubbing*). Mūsdienās, runājot par šo tulkošanas zinātnes atzaru, ir pieņemts atsaukties arī uz tādām jaunām mediju pieejamības jomām kā subtitrēšana nedzirdīgajiem un slikti dzirdošiem, kā arī audioaprakstu (*audiodescription*) cilvēkiem ar redzes traucējumiem. Tulkošanas speciāliste Pilāra Orero (*Pilar Orero*) atzīmē, ka AVT iekļauj sevī visus tulkojumus vai, citiem vārdiem sakot, multisemiotisku transfēru veidošanas (*production*) un pēc-veidošanas (*post-production*)

¹⁰ Chiaro, Delia. Issues in Audiovisual Translation. In: *Routledge Companion to Translation Studies*. Revised Ed. New York: Routledge, 2009. P. 141

¹¹ Citēts pēc: Cho, Sung Eun. Basic Concepts in the Theory of Audiovisual Translation. In: *영미연구 제31집/ Journal of British&American Studies*. Seoul: Hankuk University of Foreign Studies, 2013. p. 378

¹² Díaz-Cintas, Jorge. The Didactics of Audiovisual Translation. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co, 2008. P. 1

stadijā, jebkurā medijā un formātā, kuros ietilpst arī radio un izrāžu tulkojumi.¹³ Šāda materiāla daudzveidība sarežģī vienas vienotas teorijas izveidi, kas būtu piemērota visos gadījumos. Daudzas publikācijas skar kādu no iepriekšminētajām praksēm atsevišķi, jo katra no tām saistās ar specifiskiem ierobežojumiem un īpatnībām. Ņemot vērā to, ka šajā bakalaura darba tika izvēlēts aizkadra audiotulkuma paņēmiens, dziļāka uzmanība tām raksturīgajiem teorētiskiem un praktiskiem aspektiem tiks pievērsta 3. apakšnodaļā.

1.2 Dokumentālo filmu žanra raksturojums un tā tulkošanas specifika

Kopš kinematogrāfijas rašanās laika, dokumentālās filmas, tāpat kā citu žanru filmas, ir piedzīvojušas dažāda veida pārvērtības un transformācijas, aizņemoties tehniskos un radošos paņēmienus no citiem žanriem, kā arī iedvesmojot tos ar saviem atklājumiem. Šāda dabiska vēsturiska dinamika žanra attīstībā padara tā definēšanu par sarežģītu uzdevumu. Tāpēc no sākuma ir noderīgi apzināties, kā šis žanrs ir mainījies laika gaitā, mēģināt atrast orientējošas definīcijas un noteikt tā raksturīgās iezīmes (pretstatot tos citām filmām) mūsdienās, kā arī ieskicēt žanra iespējamus tipus.

Amerikāņu dokumentālo filmu teorētiķis Bils Nikols (*Bil Nichols*) izvirza ideju par to, ka visas iespējamās filmas var uzskatīt par dokumentālām. No vienas puses, pastāv vēlmju piepildījuma dokumentālās filmas, kuras mēs parasti saucam par spēlfilmām. Tās izsaka mūsu vēlmes, sapņus, bailes un murgus. No otras puses, ir sociālās reprezentācijas dokumentālās filmas, kas ir, dokumentālās filmas ierastajā nozīmē un kas ir attiecināmas uz nespēlfilmu (*nonfiction*) vai faktisko žanru.¹⁴ B. Nikols norāda, ka tās reprezentē tās pasaules aspektus, kuru mēs jau apdzīvojam un dalām. Tās padara sociālās realitātes materiālu dzirdamu un redzamu, balstoties uz režisora veikto atlasīšanu un sakārtojumu.¹⁵ Vēl viena no iespējamām dokumentālās filmas definīcijām, ko piedāvā filmu terminoloģijas vārdnīca, ir sekojoša: “Nespēlfilma, kas parasti tiek filmēta uz vietas. Tajā tiek izmantotas reālas personas, nevis aktieri; un to tematiskajā fokusā atrodas vēsturiskie, zinātniskie, sociālie un vides objekti. To galvenie mērķi ir izglītēt, informēt, audzināt, pārliecināt un sniegt ieskatu pasaulē, kurā mēs dzīvojam. Savukārt Pasaules Dokumentālo filmu Apvienība (*The World Union of Documentary*) definē dokumentālās filmas šādi: “Visi jebkura realitātes aspekta ierakstīšanas metodes uz celuloīda, izmantojot vai nu faktisko kinouzņemšanu vai arī patiesu un attaisnojamu rekonstrukciju, lai pievilktu prātu vai emocijas, stimulējot vēlmi, kā arī

¹³ Orero, Pilar. Audiovisual Translation: a New Dynamic Umbrella. In: *Topics in Audiovisual Translation*. P. VII.

¹⁴ Nichols, Bill. *Introduction to Documentary*. Bloomington: Indiana University Press, 2001. P.1

¹⁵ Turpat, p. 1

paplašinot cilvēku zināšanas un izpratni, un godīgi izvirzot problēmas un to risinājumus ekonomikas, kultūras un cilvēku attiecību jomās”.¹⁶

Šīs definīcijas aptver tehniskus paņēmienus, iespējamo tematu loku, kā arī svarīga loma tajās ir dokumentālo filmu funkcijām vai mērķiem. Uz šī aspekta būtiskumu norāda arī filmu teorētiķis Pauls Rota, atzīmējot, ka dokumentālo filmu galvenais faktors ir nozīme un rezultāts, kura sasniegšanai var būt izmantotas visdažādākās tehnikas. Viņš izdala vairākus dokumentālo filmu mērķus: 1) piefiksēt, atklāt vai saglabāt, 2) pārliecināt vai popularizēt, 3) analizēt vai izjautāt, 4) izteikt. Lai sasniegtu šos mērķus, režisors meklē patiesus faktus par doto tematu, tāpēc publika uztver informāciju kā patiesu, neatkarīgi no tā, kādas metodes tiek izmantotas.¹⁷ Saskaņā ar E. Franko, ņemot vērā to, ka dokumentālās filmas stāsta par “realitāti”, to skatītāji sagaida, ka informācija, ko viņi saņem, ir faktiska un patiesa, bildes uzticamas, komentāri precīzi, un tulkojums ir tik objektīvs, cik vien iespējams.¹⁸

B. Nikols arī izdala trīs ceļus, kā dokumentālās filmas reprezentē pasauli. Pirmkārt, tās piedāvā šīs vēsturiskās pasaules daļas vizuālo un akustisko līdzību. Otrkārt, tās reprezentē kādu citu intereses. Tie var būt gan cilvēki, kas piedalās filmā, gan arī institūcijas, kas atbalsta filmu uzņemšanu. Treškārt, tās ne tikai pārstāv intereses, bet arī piedāvā konkrētu materiāla interpretāciju un skatupunktu. Tās ļoti bieži ir domātas, lai pārliecinātu par noteikta viedokļa patiesību.¹⁹ Pēdējais aspekts skaidri norāda uz to, ka paralēli ar patiesiem faktiem, dokumentālā filma piedāvā kāda viedokli, vēstījumu un interpretāciju par kādu neviennozīmīgu konceptu, kura apspriešana izraisa publikas interesi.

B. Nikols piedāvā četrus galvenos dokumentālo filmu veidus, kurus sauc par “dominējošām organizācijas izteiksmēm”:

1. *Skaidrojošā izteiksme*. Šis veids bija raksturīgs pirmajām dokumentālajām filmām. Tā iezīmes bija Dieva balss komentāri un poētiska pieeja, un tas galvenokārt izskatīja vēsturisko pasauli. Šo filmu mērķis bija sniegt informāciju un pārliecināt. Nikols: “uzsver iespaidu par objektivitāti un labi pamatotu spriedumu”.
2. *Novērojuma izteiksme*. Šis dokumentālo filmu veids izsākās ar mobilu un vieglāku kinotehnikas rašanos, kas deva iespēju pārvietoties un pavadīt pētāmos objektus, kā arī kā reakcija uz skaidrojošo filmu moralizējošo toni. Šis režīms ļāva režisoram neuzkrītoši filmēt cilvēkus, kuri neuzstājās kameras priekšā. Tajā pašā laikā tas

¹⁶ Beaver, E. Frank. *Dictionary of Film Terms: The Aesthetic Companion to Film Art*. P.77

¹⁷ Citēts pēc: Rudzeiša, Līva. *Dokumentālo filmu tulkošanas aspekti*. Maģistra darba. LU, 2013. p.8

¹⁸ Franco, P.C., Eliana. *Documentary Film Translation: a Specific Practice?* In: *Translation in Context. Selected Contributions from the EST Congress, Granada, 1998*. Amsterdam: John Benjamins, 1998. P. 235

¹⁹ Nichols, Bill. *Introduction to Documentary*. Bloomington: Indiana University Press, 2001. P.3-4

ierobežoja filmēšanu tikai uz notiekošo brīdī un pieprasīja spēju “atslāņoties” no notiekošā. Izmanto etnogrāfiskajās filmās.

3. *Interaktīvā izteiksme*. Šis veids radās kā rezultāts režisoru vēlmei no jauna iesaistīt skatītājus, neatgriežoties tomēr pie klasiskās skaidrojošās izteiksmes. Tas kļuva iespējams, pateicoties interviju dažādības attīstībai un “intervences taktikai”. Šim veidam bija raksturīgas intervijas ar ekspertiem un aculieciniekiem, kuri stāstīja par pagājušajiem notikumiem. Iespējams, pateicoties modernākai skaņas tehnikai. Sociālo aktieru komentāri un atbildes ir centrālā šāda tipa filmu daļa.
4. *Refleksīva izteiksme*. Šis veids parādījās, lai apšaubītu realitāti, ko nebija darījušas citas veida filmas. Uzmanība pievērsta kinematogrāfiskajiem paņēmieniem, kā arī efektam. Tiek akcentēts veids, kā režisors runā par vēsturisko pasauli, kā arī “režisora tikšanās ar skatītāju, nevis ar tematu”.

Attīstoties televīzijai, dokumentālo filmu formai ir jāaskaņojas ar diviem svarīgiem elementiem – masu auditoriju un institucionālo sponsorētāju finansiālo atbalstu. Televīzijā dokumentālo filmu žanram ir vērojami vairāki virzieni: 1) žurnālistu: informācija un analīze, 2) sociālais: atklāj sociālās problēmas un pārliecina, 3) poētiskais, izglītojošs: dokumentālās filmas, kas izklaidē un māca, 4) žurnālu: īsas dokumentālās filmas un kinožurnālu esejas, kas iekļautas vienā programmā ar studijas vadītāju vai vadītājiem, kuri prezentē un komentē vairākus segmentus.²⁰

Runājot par dokumentālo filmu organizācijas principiem, ir vērts pieminēt arī to galvenos elementus, balstoties uz runātāja tipu, viņa attieksmi pret adresātu un spontanitātes izpausmi viņa runā. Tas ir svarīgi tulkošanas procesa laikā, jo katrs runātāju tips pieprasa noteiktu runas stilistiku. Anna Matamala izdala sekojošus tipus:²¹

1. *Stāstījums pirmajā vai trešajā personā*. Parasti ieplānota un lietišķa runa, kuru lasa runātājs. Stāstītājs parasti atrodas aiz ekrāna (nav redzams), lai gan dažos gadījumos slaveni stāstītāji var parādīties filmas sākumā un beigās un runāt pirmajā personā. Stāstītājs uzrunā vispārējo auditoriju un līdz ar to, valoda tiek adaptēta (pielāgota), kad tas ir nepieciešams, pārformulējot kāda speciālista intervijā teikto ar vienkāršākiem vārdiem.
2. *Runājošās galvas* (angl. *talking heads*) – cilvēki, kas tiek intervēti un izklāsta savu personīgo pieredzi un uzskatus uz ekrāna. Neskatoties uz to, ka viņi apzinās to, ka viņus filmē, viņu runai ir raksturīga zemāka formalitātes pakāpe, kā arī ir vērojamas

²⁰ Beaver, E. Frank. *Dictionary of Film Terms: The Aesthetic Companion to Film Art*. P.78

²¹ Matamala, Anna. Main Challenges in the Translation of Documentaries. In *New Trends in Audiovisual Translation*. Jorge Díaz Cintas. Bristol: Multilingual Matters, 2009. P.115

spontānas runas iezīmes, atkārtojumi, šaubas, kā arī citi mutiskai izpaušmei raksturīgi aspekti.. Formalitātes un terminoloģijas blīvums ir atkarīgs no runas priekšmeta un no runātāja.

3. *Dialogs un spontāna iejaukšanās* – valoda mēdz būt neformāla un pat vulgāra, jo runātāji komunicē savā starpā, nevis runā ar auditoriju.
4. Dažas dokumentālajās filmās mēdz būt kadri no vēsturiskiem arhīviem vai arī tās mēdz veidot citu mākslas filmu ainu un realitātes atveidojumu sajaukumu.

Triša Dasa, runājot par dokumentālo filmu scenārijiem, uzsver, ka vizuālajam aspektam vienmēr ir svarīgāka loma, nekā stāstījumam. Viņa norāda, ka “stāstījumam ir jāsaka tas, ko vizuālais nenasaka, un jāsasaucas ar to, kas tobrīd notiek filmā”.²²

Tulkošanas īpatnības

Pētnieku vidū ir izplatīts maldīgs uzskats, ka faktu tulkošana ir vienkārša, neproblemātiska aktivitāte. Dokumentālās filmas bieži tiek uzskatītas par objektīvām, bez literārās valodās mahinācijām un kino valodas izgudrojumiem.²³ Tomēr, kā jau tika minēts iepriekš, tās ietver arī noteiktu faktiskā materiāla interpretāciju, kā arī kalpo noteiktiem mērķiem, kuru īstenošanai ir nepieciešami dažādi mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi, retoriskas konstrukcijas utt. Neskaitot audiovizuālajiem tekstiem raksturīgo tulkošanas specifiku, dokumentālo filmu žanra tulkošana ir saistīta ar vairākām izplatītām (praktiskām un teorētiskām) īpatnībām un problēmām.

Atšķirībā no mākslas filmām, dokumentālo filmu teksts vai scenāriji bieži tiek pierakstīti pēc filmēšanas. Tas izriet no tā, ka nav iespējams ar pārliecību prognozēt, kāds filmētais materiāls tiks iegūts, un kā tas tiks strukturēts vēlamā vēstījuma un mērķa realizēšanai. Tulkotājiem šī situācija ir nozīmīga, jo, ņemot vērā to, ka scenārijs tiek transkribēts vēlāk, tā kvalitāte bieži vien nav augsta vai tas vispār nav sasniedzama. Tulkotājam pieejamajos scenārijos ir sastopamas pareizrakstības un informatīvās kļūdas, kas skaidrojams ar terminoloģisku vienību un specifisku īpašvārdu pielietošanu. Līdz ar to dokumentālo filmu tulkotājam ir jābūt ļoti kritiskam attiecībā pret piedāvāto filmas transkripciju un tulkošanas procesā jābalstās tieši uz audiovizuālo materiālu.²⁴ Tulkotājs var arī izvēlēties transkribēt filmas materiālu pirms tulkošanas vai arī veikt tiešu tulkojumu no videolentes, tomēr pirmais variants ir diezgan laikietilpīgs un bieži tulkotājam nav iespējas pašam transkribēt filmu.

²² Citēts pēc: Rudzeiņa, Līva. Aspects of Documentary Film Translation. Diploma Paper. P. 14

²³ Franco, P.C., Eliana. Documentary Film Translation: a Specific Practice? In: Translation in Context. Selected Contributions from the EST Congress, Granada, 1998. Amsterdam: John Benjamins, 1998. P. 235

²⁴ Matamala, Anna. Main Challenges in the Translation of Documentaries. In New Trends in Audiovisual Translation. Jorge Díaz Cintas. Bristol: Multilingual Matters, 2009. Pp. 111-112

Tā kā dokumentālajās filmās bieži ir sastopamas intervijas vairākās valodās, tulkotājam parasti ir iespēja tulkot tās vai nu no oriģinālvalodas, vai arī no galvenās avotvalodas. Tulkojuma mērķis, kā arī tulkotājam pieejamais valodu arsenāls nosaka, kāds no šiem variantiem ir jāpiemēro. Turklāt intervējamo monologs ir daudz spontānāks un haotiskāks par stāstītāja runu, līdz ar to tulkošanas procesā viņu teiktais tiek pārfrāzēts, lai tas izklausītos sakarīgāks un vienotāks. Dialogi un spontānas iejaukšanās parasti tiek dublētas. Ja teiktais ir citā svešvalodā, tas parasti tiek subtitrēts. Ja runātājs ir slavens persona vai kad viņš runā uzstājīgi, pielieto aizkadra audiotulkojumu. Tāpat, ja programma tiek radīta vakara stundās, kad ir visvairāk skatītāju, vadošajos kanālos, subtitru vietā parasti tiek izmantots aizkadra audiotulkojums.

Kas attiecas uz tehniskajiem paņēmieniem, dokumentālo filmu žanra tulkošanā visbiežāk tiek pielietots aizkadra audiotulkojums vai ieskaņošana, par kuru plašāk tiks rakstīts nākamajā apakšnodaļā. Šis paņēmiens, saskaņā ar E. Franko, rada “autentiskuma ilūziju”, pateicoties tam, ka skatītājs dzird gan tekstu oriģinālvalodā, gan arī tulkojumu. Turklāt pastāv tradīcija ļaut skatītājam noklausīties frāzi oriģinālvalodā dažas sekundes sākumā un beigās. Tas ļauj viņam domāt, ka tas, kas ir teikts, ir tieši tas, kas tiek pārtulkots.²⁵

Viena no izplatītākajām problēmām dokumentālo filmu tulkošanā ir specifiskas terminoloģijas izmantošana, kas liek tulkotājam papildus pētīt noteiktu tēmu un nodarboties ar terminu izpēti. Tieši šo aspektu vairākums tulkotāju uzskata par žanra galveno problēmu. Terminu daudzums un sarežģītība ir atkarīga no mērķauditorijas un filmas mērķiem, tomēr jebkurā dokumentālajā filmā ir sastopamas terminoloģiskās vienības. Neskatoties uz to, ka tās nav tik piepildītas ar terminiem kā specializētie teksti, pastāv termini, kas izraisa sarežģījumus.²⁶ Piemērota termina ekvivalenta izvēli sarežģī arī tas, ka termini, kurus piedāvā oficiālās terminoloģijas instances, nesakrīt ar terminiem, kurus izmanto paši speciālisti. Turklāt dažiem terminiem ekvivalents mērķvalodā nepastāv, it īpaši tas attiecas uz mazajām valodām, kā arī jauniem pētniecības laukiem.

Vēl viens aspekts, kas ietekmē dokumentālo filmu tulkošanu ir mērķkultūra. Neskatoties uz dokumentālo filmu un tulkojumu paredzamo objektivitāti, E. Franko, pētot dokumentālo filmu par Brazīliju vienlaicīgos tulkojumus franču un vācu valodā, kas bija īstenoti pārraidei Beļģijas kanālos, secina, ka dokumentālo filmu tulkošana ir kultūrspecifiska prakse. Tas atspoguļojas, piemēram, ar tehnisko paņēmienu izvēli,

²⁵ Franco, P.C., Eliana. Documentary Film Translation: a Specific Practice? In: Translation in Context. Selected Contributions from the EST Congress, Granada, 1998. Amsterdam: John Benjamins, 1998. P. 237

²⁶ Matamala, Anna. Main Challenges in the Translation of Documentaries. In New Trends in Audiovisual Translation. Jorge Díaz Cintas. Bristol: Multilingual Matters, 2009., p. 113

vienbalsīgu vai daudzbalsīgu tulkojumu, tendenci intervējamo personu atbildes atstāt pirmajā personā vai arī iekļaut tās pārfrazētajā veidā komentatora runā, teikumu restrukturēšanas pakāpi, kā arī vizuālā materiāla mutvārdu dublēšanu vai vizuālā un tekstuāla materiāla interaktīvo attiecību saglabāšanu. Autore atzīmē, tas, ka vienas un tās pašas dokumentālas filmas vienlaicīgi tulkojumi dažādās valodās noved pie “atšķirīgiem tekstiem”, informācijas un izpausmes ziņā, pastiprina domu, ka dokumentāla tulkošana spēlē aktīvu lomu dokumentālās realitātes reprezentācijā noteiktas kultūras ietvaros.

“Jebkura audiovizuālās tulkošanas forma spēlē unikālu lomu nacionālās identitātes un nacionālo stereotipu attīstīšanā (attīstībā). Kultūras vērtību pārraide ekrānā tulkošanā (screen translation) ir saņēmusi ļoti maz uzmanības literatūrā un paliek par vienu no aktuālākajām pētniecības jomām tulkošanas studijās”.²⁷

1.3 Aizkadra audiotulkojuma paņēmiens un tā pielietošana dokumentālo filmu tulkošanā

Kā jau tika minēts iepriekšējā apakšnodaļā, aizkadra audiotulkojums vai aizkadra ierunāšana ir tipisks paņēmiens dokumentālo filmu, kā arī citu tā saucamā faktiskā žanra audiovizuālo produktu, tulkošanā. Šāda prakse ir izplatīta Rietumeiropā, Ziemeļamerikā un Dienvidamerikā, savukārt vairākumā Austrumeiropas valstu, tostarp arī Latvijā, šis paņēmiens tiek izmantots visu žanru tulkošanā.²⁸ Tas, no vienas puses, ir ekonomiskāk par dublēšanu, un, no otras puses, rada sajūtu, ka tulkotais teksts precīzi nodod avotteksta informāciju.

Aizkadra audiotulkojuma paņēmiens ir cieši saistīts ar aizkadra ieskaņošanas vai balss-aiz-kadra tehniku (angl. *voice-over*), kas radusies skaņas kino aizsākuma posmā, kad tajos laikos eksistējošā videotehnika ar skaņas ierakstīšanas funkciju bija pārāk smaga un nemobila, ierobežojot aktieru kustību un neļaujot ierakstīt visu nepieciešamo skaņu spektru. Aizkadra stāstījums mēģināja tikt galā ar šiem trūkumiem. Tādējādi savas rašanās laikā termins balss aiz kadra apzīmēja stāstījuma tehniku, kurā neredzamā stāstītāja balss ir dzirdama virs dažādiem attēliem dažādu iemeslu dēļ. Tā varēja būt arī redzamā aktiera balss, kad viņš izsaka neizrunātas domas.²⁹

Aizņemoties šo terminu no kinozinātnes jomas, audiovizuālās tulkošanas speciālisti sāka apzīmēt ar to pārneses veidu, kurā tulkotā balss ir dzirdama pāri oriģinālbalsij. Šāda

²⁷ <http://translationjournal.net/journal/32film.htm>

²⁸ Franco, Eliana, Pilar Orero and Anna Matamala. *Voice-over Translation: An Overview*. Bern: Peter Lang Publishing Group, 2013. P. 24

²⁹ Franco, Eliana, Pilar Orero and Anna Matamala. *Voice-over Translation: An Overview*. Bern: Peter Lang Publishing Group, 2013. P. 18

nozīmju nesakrītība divās jomās bieži izraisa apjukumu. Ņemot vērā arī pētnieku un ekspertu lielāku uzmanību tādiem pārnese pamatveidiem kā dublēšana un subtitrēšana, aizkadra tulkojuma tehnika tika saukta par nesinhrono dublēšanu, mutiskiem subtitriem, kā arī tika pielīdzināta sinhronai tulkošanai. Tomēr tagad, kad interese par aizkadra audiotulkojuma izpēti ir ievērojami pastiprinājusies, sākot ar 2000. gadu, tas tiek atzīts par atsevišķu transfēra veidu.³⁰

Ieva Zauberga definē aizkadra audiotulkojumu (angl. *voice-over*) kā tehnisku paņēmieni, kas tiek pielietots audiovizuālo materiālu piemēram, filmu un televīzijas programmu tulkošanā. Audiovizuālā materiālā cita balss tiek ierakstīta pāri oriģinālajai balsij. Mērķtulkojums tiek nolasīts pāri avottekstam. Salīdzinot ar subtitrēšanu un dublēšanu, šis tehniskais paņēmiens ietaupa gan laiku, gan naudu, kā arī nodrošina labāku avotteksta kvalitāti un viengabalainības saglabāšanu.³¹ Aizkadra audiotulkojums, atšķirībā no dublēšanas, nepieprasa teksta sinhronizāciju ar lūpām, un atšķirībā no subtitriem ir mutiskās pārnese veids.

Kino jomā aizkadra balss trešajā personā tika definēta kā stāstījuma tehnika pretstatā filmas varonim-stāstītājam pirmajā personā. Aizkadra stāstītājs trešajā personā bieži virzīja skatītāju interpretāciju no noteiktas (autoritatīvas) distances, un tāpēc ilgu laiku palika par iemīļotāko tehniku filmās, kas imitēja vai pretendēja uz realitātes attēlošanu. To veicināja vairākas nopietnas funkcijas, ko pildīja šīs stāstītājs, piemēram, ainu savienošana, iepazīstināšana ar dalībniekiem, kontekstu skaidrojums, notikumu komentēšana, cilvēku un situāciju novērtēšana. Tas viss kopā ar runas autoritāro toni lika skatītājiem uztvert stāstītāju kā neapšaubāmu ekspertu. Iepriekšminētās asociācijas un atsaucis uz realitāti un viennozīmīgu patiesību saglabājās, aizkadra balss terminam nonākot tulkošanas sfērā un nostiprinot šīs tehnikas pozīcijas faktiskā audiovizuālā materiāla tulkošanā. Tomēr, atšķirībā no filmu zinātnes, šī aizkadra balss vairs nekomētē pāri attēliem, bet gan pāri oriģinālrūnai avotvalodā, kā arī vairākumā gadījumu tā tiek izmantota interviju dialogu un runājošo galvu vārdu ieskaņošanā mērķvalodā, izņemot dažas Austrumeiropas valstis, kur tas izplatās uz visu runātāju tipiem.³² Tāpat respondenta vārdi var tikt tieši nodoti pirmajā personā vai arī atstāstīti trešajā personā.

Vairāki autori uzsver šī paņēmiena tulkošanas “uzticību” oriģināltekstam, kā arī tā mazāk patvaļīgāku raksturu salīdzinājumā ar dublēšanu, ja tikai tas nav domāts, lai

³⁰ Turpat, pp. 19-20

³¹ Zauberga, Ieva. *Tulkošanas teorija profesionāliem tulkiem un tulkotājiem*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2016. 98. lpp

³² Franco, Eliana, Pilar Orero and Anna Matamala. *Voice-over Translation: An Overview*. Bern: Peter Lang Publishing Group, 2013. P. 24

naturalizētu, vai (lokalizētu) ārzemju terminus. Atšķirībā no citiem transfēra viediem, aizkadra tulkojumam bieži piemīt gandrīz vārds-pēc-vārda sekošana oriģinālam, tomēr, saskaņā ar P. Orero veikto pētījumu, daudzi speciālisti uzskata par prioritāru īstās valodas struktūras saglabāšanu, nevis burtiska tulkojuma izveidi.³³

Aizkadra audiotulkums var tikt realizēts oriģinālfilmās veidošanas stadijā, tulkojot nerediģēto materiālu (angl. *production voice-over*), vai arī gatavās filmas tulkošanas mērķvalodā (angl. *post-production*). Ņemot vērā to, ka šī darba ietvaros veidotais tulkojums ietilpst otrajā kategorijā, tiks aprakstītas tieši šī veida iezīmes, kā arī fokuss tiks vērsts uz šī paņēmiņa pielietojumu dokumentālo filmu tulkošanas praksē.

E. Franko, A. Matamala un P. Orero norāda sekojošus specifiskus aspektus, kas raksturīgi *nefiktīvu* audiovizuālo produktu aizkadra audiotulkuma veidošanas procesam:

- *Balss aiz kadra isosinhronija un mutvārdu valodas iezīmes*

Tulkotājam ir jā sagatavo dabiski plūstošs tulkojums, ņemot vērā, ka tas tiks lasīts skaļi, kā arī obligāti jāiekļaujas pieejamajā laika intervālā, ko P. Orero sauc par “aizkadra balss isosinhroniju”. Tā kā dialogi, respondentu atbildes un citas sarunas parasti nav iepriekšieplānotas, cilvēku runā parasti būs sastopami atkārtojumi, liekvārdība, diskursa marķieri un citi mutvārdu runas elementi, no kuriem tulkotājam ir jāatbrīvojas un jātransformē precīzā, publikai saprotamā diskursā. Dokumentālo filmu tulkošanā šī pieeja ir attaisnojama ar to, ka informācija ir svarīgāka pār individuālās runas niansēm. Tomēr autores atzīmē, ka dažos gadījumos atkārtojumus un citus elementus nepieciešams atstāt, jo to pieprasa runātāja ķermeņa valoda, lūpu kustības, balss tonis utt. Viņas arī uzsver, ka gala produktam ir jā saglabā oriģinālās runas formalitātes pakāpe, līdz ar to nav jāatbrīvojas no sarunvalodas frāzēm vai pat lamuvārdiem.

- *Akcenti aizkadra audiotulkumā*

Aizkadra ieskaņošanā ir pieņemts atbrīvoties arī no runātāja akcenta, gadījumā, ja viņš neprot labi avotvalodu un runā ar gramatiskām kļūdām. Tas tiek darīts, lai atvieglotu galaprodukta uztveri, liekot uzsvāru uz sniegtajiem faktiem. Franko (2000b) atzīmē, ka dokumentālo filmu aizkadra tulkotajās versijās individuālās balsis parasti tiek neitralizētas, tāpēc respondenti runā līdzīgi komentētājiem.

- *Burtiskā sinhronija (literal synchrony)*

Kā jau tika minēts iepriekšējā apakšnodaļā, dažām sekundēm frāzes sākumā un beigās ir jābūt dzirdamām oriģinālvalodā. Tas nozīmē, ka tulkotajai versijai ir jābūt nedaudz

³³ Citēts pēc: Franco, Eliana, Pilar Orero and Anna Matamala. *Voice-over Translation: An Overview*. Bern: Peter Lang Publishing Group, 2013. P. 81

Īsākai par oriģinālu, tāpēc tulkotājam ir jāatbrīvojas no nenozīmīgas informācijas un jāatstāj tikai svarīgais. Ņemot vērā to, ka pirmos un pēdējos vārdus ne tikai sadzirdēs, bet daudzi arī sapratīs to nozīmi, tulkotāji bieži cenšas nodrošināt šo vārdu precīzu tulkojumu, kā arī to paralēlu izkārtojumu tekstā. Tas pats attiecas arī uz īpašvārdiem, kuri ir viegli atpazīstami abās versijās. Tomēr praksē šīs tradīcijas ne vienmēr tiek ievērotas. Dažos tulkojumos atstāj nokavēšanos tikai sākumā, kamēr citos tās vispār nav, kā arī daudzi speciālisti dod priekšroku labi pārdomātam semantiskam tulkojumam, nevis “burtiskās sinhronijas” sasniegšanai.

- *Kinētiskā un darbības sinhronija*

Vēl divi aspekti, par kuriem ir jāatceras, ir ķermeņa valodas sinhronizēšana ar tekstu vai “kinētiskā sinhronija” un attēla un teksta sinhronija vai darbības sinhronija, kas ir tipiska lielākai daļai audiovizuālo tekstu. Pirmajā gadījumā, ja runātājs, piemēram, norāda uz objektu un nosauc to, tad tulkojumam ir jāseko un jāsakāņojas ar šo notikumu. Otrkārt, ja stāstījums vai intervija atsaucas uz kādu elementu uz ekrāna, tulkojumam jā saglabā sinhronija un jāatsaucas uz to, kas tiek rādīts.

Šajā nodaļā iztirzātās audiovizuālā teksta, dokumentālo filmu un aizkadra audiotulkojuma iezīmes un tulkošanas aspekti ir noderīgi izvēlēta dokumentālā seriāla tulkošanas procesā, jo tie sniedz gan praktisku informāciju, kas būtu izmantojama tulkojuma sagatavošanas laikā, gan arī kalpo par vērtīgu balsta punktu un papildinājumu šī seriāla uz tulkošanu orientētajā analīzē, kuras modelis un rezultāts ir izklāstīti nākamajā nodaļā.

Pielietojot P. Zabalbeaskoas divasu koordinātu sistēmu dokumentālā seriāla “Mazā Norvēģija un lielvaras” analīzei, var viennozīmīgi pateikt, ka verbālajam komponentam ir daudz svarīgāka loma nekā neverbālajam, kas atbilst apgalvojumam, ka dokumentālajās filmās prioritāra ir informācija. Tā izpaužas gan akustiskajā veidā intervijās, dialogos un komentāros, kā arī caur vizuālo kanālu, intervijas dalībnieku vārdu un piederības un notikumu vietu nosaukumu prezentēšanas veidu. Tādiem paralingvistiskiem elementiem kā žesti, sejas izteiksmēm, kā arī skaņas efektiem šajā tekstā ir sekundāra loma. Vairākos sēriju fragmentos fonā tiek izmantots mierīgs instrumentālās mūzikas pavadījums, kas visticamāk pilda “aizpildes” funkciju, kā arī nodrošina pāreju no viena segmenta uz otru. Tomēr neietekmē verbālā komponenta nozīmi. Kas attiecas uz “akustisko – vizuālo” teksta dimensijām, tad to svarīgums ir aptuveni līdzīgs, iespējams ar nelielu noslieci uz vizuālo pusi, jo tas, ko mēs redzam, izraisa spēcīgāku efektu uz mums. Starp akustiskajiem verbāliem un vizuālajiem neverbāliem elementiem galvenokārt ir vērojamas papildināmības attiecības, jo vizuālais konteksts rada ietvaru verbāliem elementiem, kā arī pastiprina to darbību.

2. GALVENĀS DARBĀ IZMANTOTĀS TULKOŠANAS TEORIJAS UN MODEĻI

Pēc iepazīšanās ar audiovizuālo tekstu un dokumentālo tekstu īpatnībām un to tulkošanas specifiku ir nepieciešams veikt detalizētāku darbā izvēlētajā dokumentālā seriāla analīzi, lai noteiktu tā iezīmes, tulkošanas stratēģiju, kā arī svarīgās tulkošanas niansas. Šim nolūkam tiks izmantotas divas radnieciskas teorijas-modeļi, kas ļaus izpētīt atšķirīgus seriāla aspektus, kuru apzināšanās ir svarīga tulkošanas procesā. Ir jāuzsver, ka šī darba ietvaros par derīgu tulkošanas definīciju var uzskatīt tulkošana kā interkulturālu teksta transfēru, vai komunikāciju, kas pārvar kultūras barjeras.³⁴

2.1 Hansa Vermeijera skoposa teorija

Skoposa teorija ir viena no galvenajām sociolingvistiskajām tulkošanas teorijām, kas uztver tulkošanu kā mērķtiecīgu aktivitāti un tādējādi pieder pie funkcionālu teoriju grupas. Savas rašanās laikā tā kļuva par pretstatu tām tulkošanas teorijām, kas nodarbojās ar “uzticamas”, ekvivalentas vai “brīvās” tulkošanas konceptiem, kuri izraisīja un joprojām izraisa grūtības šo konceptu pārāk nenoteikta un neskaidra rakstura dēļ.

Funkcionālo pieeju tulkošanai pirmo reizi izvirzīja Katarina Reisa (*Katharina Reiss*) (1971) savā tulkojumu kritikas modelī, aizvietojojt ierasto uz ekvivalences balstīto kritikas kritēriju ar “speciālo tulkojuma funkciju” tajos gadījumos, kad avottekstam un mērķtekstam bija atšķirīgi mērķi. Vēlāk šī ideja, K. Reisas un H. Vermeijera sadarbības rezultātā, pakāpeniski pārvērtās par vispārīgu noteikumu un skoposa tulkošanas teorijas galveno komponentu. Tādējādi, skoposa (no grieķu *skopos* – mērķis) teorija balstās uz idejas, ka tulkošanas mērķis nosaka tulkošanas metodes un stratēģijas, kas ir jāizmanto, lai sasniegtu funkcionāli atbilstošu rezultātu. Saskaņā ar to mērķteksta funkcijas var atšķirties no avotteksta komunikatīvajām funkcijām, jo mērķteksta funkcijas neveidojas automātiski no AT analīzes, bet gan tiek pragmatiski noteiktas, balstoties uz starpkultūru komunikācijas mērķi.³⁵ Galvenie šīs teorijas noteikumi ir:³⁶

1. Mērķtekstu nosaka skopos.
2. Mērķteksts ir informācijas piedāvājums mērķkultūrā un mērķvalodā, kas attiecas uz informācijas piedāvājumu avotkultūrā un avotvalodā. Šis punkts uzsver

³⁴ Zauberga, P. 7

³⁵ Turpat, p. 14

³⁶ Munday, J. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. (2nd ed.) New York: Routledge, 2008. Pp. 79-80.

avotteksta un mērķteksta saikni ar to funkcijām attiecīgajā lingvistiskajā un kulturālajā kontekstā.

3. Mērķteksts neatveido informācijas piedāvājumu tīri atgriezeniskā veidā. Tas nozīmē, ka avotteksts un mērķteksts funkcijas nav nepieciešami vienādas.

4. Saskaņotības noteikums: MT jābūt iekšēji saskaņotam.

5. Uzticamības noteikums: MT jābūt saskaņotam ar AT.

6. Iepriekšminētie noteikumi izkārtoti hierarhiskajā kārtībā, un skoposa noteikums ir prioritārs.

Neskatoties uz šīs teorijas kritiku par noteikumu hierarhiskumu, tās piemērotību tikai neliterāriem tekstiem un nepietiekamu uzmanību pret avotteksta un mērķteksta lingvistisko līmeni, skoposa pieeja ir vērtīga ar to, ka tā ļauj iztulkot vienu un to pašu tekstu dažādos veidos, pamatojoties uz mērķteksta funkciju un uzdevumu, kas tiek dots tulkotājam. Šīs teorijas ietvaros ir iespējams atrast individuālu risinājumu katra atsevišķam tekstam un gadījumam.

2.2 Kristiānas Nordas uz tulkošanu orientētās teksta analīzes modelis

K. Nordas uz tulkošanu orientētais teksta analīzes modelis ir sava veida H. Vermeijera skoposa teorijas paplašinājums, jo ņem par izejas punktu mērķteksta skoposu vai komunikatīvo funkciju. Tas tika izstrādāts kā palīglīdzeklis studentu tulkošanas praksē, un ļauj izvērtēt avottekstu sistemātiskā veidā, noteicot teksta elementu piemērotību tulkojuma funkcijai vai funkcijām. Šim modelim ir raksturīga rekursīvā daba, tas ir, analizējot vienu teksta faktoru, ir iespējams iegūt datus par citu. Turklāt visticamāk tulkotājam būs jāatgriežas pie tās dažādos tulkošanas posmos.

K. Norda uzsver, ka pilna katra teksta analīze var būt kontraproduktīva un laikietilpīga, līdz ar to ir jāpievērš uzmanība tiem faktoriem, kuri spēlē izšķirošu lomu dotā teksta tulkošanas procesā. Tomēr šī darba ietvaros autore uzskata par vērtīgu veikt pilnu tekstu analīzi, lai vēlāk noskaidrotu, kādi no faktoriem ir bijuši visvērtīgākie dokumentālā seriāla tulkošanas procesā.

Neskatoties uz to, ka modeļa aprakstā autore fokusējas uz tekstiem tradicionālajā izpratnē, tas ir, rakstiskajiem vai mutvārdu tekstiem, šis modelis ir diezgan elastīgs un neatkarīgs no kāda noteikta teksta tipa vai tulkošanas veida, tāpēc tas var būt noderīgs arī audiovizuālā teksta analīzei. Turklāt, izklāstot katru faktoru, K. Norda dod ieteikumus par to, kur būtu jāmeklē informācija par tiem, un sniedz jautājumu kontrolsarakstu, kas ļautu iegūt nepieciešamos datus. Analīzē ir iekļauti teksta iekšējie un ārējie faktori, kas

2.2.1 Teksta ārējie faktori

Teksta ārējie faktori ietver sevī komunikatīvo situāciju un komunikatīvā akta dalībniekus, kas nosaka avotteksta īpatnības un tā tulkošanas stratēģiju un tehnikas. Dažas komunikatīvās lomas var izpildīt viena un tā pati persona. Teksta funkciju nosaka situācija, kurā šis teksts kalpo par komunikācijas instrumentu. Līdz ar to ir jāiegūst pēc iespējas vairāk informācijas par šo situāciju.³⁷

1. Sūtītājs. Sūtītājs ir persona (vai institūcija), kas izmanto tekstu, lai nodotu noteiktu vēstījumu un/vai izraisītu noteiktu efektu. Teksta veidotājs seko sūtītāja norādījumiem un pielāgojas normām un likumiem, kas darbojas noteiktajā kultūrā.

K. Norda atzīmē, ka ir svarīgi atdalīt teksta sūtītāju no teksta veidotāja. Neskatoties uz to, ka daudzos gadījumos tas var būt viens un tas pats cilvēks, kuru tad mēdz apzīmēt kā autoru, situācijās, kad šīs lomas izpilda dažādi cilvēki, teksta veidotāja nozīme ir sekundāra, jo viņš pats neizsaka nekādu viņa paša komunikatīvo mērķi, kā arī pakļaujas sūtītāja izvirzītajām prasībām un instrukcijām un izpilda noteiktus teksta veidošanas noteikumus un normas, kas darbojas dotajā valodā un kultūrā.³⁸

2. Nolūks. Sūtītāja vai sūtītāju nolūka noskaidrošana ir ļoti svarīga, jo tas nosaka teksta strukturēšanu satura (tēma, informatīvo detaļu izvēle) un formas (kompozīcija, stilistiski retoriskās iezīmes, neverbālo elementu izmantojums u.c.) ziņā. Savukārt teksta organizācija norāda uz teksta tipu, kā arī iepriekš signalizē saņēmējam par funkciju, kurai šis teksts būtu jāizmanto.³⁹ Saskaņā ar K. Nordas teoriju, sūtītāja nolūks parasti atbilst kādai/kādām no četrām valodas un komunikācijas funkcijām: 1) norādošā (kā arī apzīmējošā, kognitīvā) funkcija; 2) emociju izteikšanas jeb ekspresīvā funkcija; 3) operatīvā jeb ietekmēšanas funkcija; 4) kontaktu veidošanas un uzturēšanas jeb faktiskā funkcija.⁴⁰

3. Saņēmējs (publika). Teksta saņēmēja faktors ir viens no svarīgākajiem daudzos uz tulkošanu orientētajos analīzes modeļos. Zinot adresātu, tulkotājs mēģina noskaidrot tos teksta elementus un iezīmes, kuras noteica orientēšanās uz šo adresātu. Tā kā jebkurš teksts ir orientēts uz publiku, kas atšķiras no avotteksta publikas vismaz divos aspektos – kulturālais un lingvistiskais fons, šo elementu adaptācija ir būtiska. Šis faktors var iekļaut saņēmēju vecumu, dzimumu, izglītību, sociālo fonu, ģeogrāfisko izcelsmi, sociālo statusu,

³⁷ Nord, Christiane. *Text Analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation – Oriented Text Analysis.* (2nd ed.) Amsterdam: Editions Rodopi B. V., 2005. 284 p.. P. 11

³⁸ Turpat, P. 48

³⁹ Turpat, P. 54

⁴⁰ *Akadēmiskā terminudatubāze.* Pieejams:

<http://termini.lza.lv/term.php?term=valodas%20funkcijas&list=valodas%20funkcijas&lang=LV> [Skatīts 05.05.2016]

lomu attiecībā pret sūtītāju, kā arī komunikatīvo fonu, tas ir, visas viņu vispārējās fona zināšanas un viņu zināšanas par specifiskām jomām un priekšmetiem, jo, saskaņā tiem teksta veidotājs bieži pielāgo radīto darbu.

4. Medijs. Medijs vai kanāls ir līdzeklis, caur kuru tiek nodots teksts. Mutvārdu komunikācijā, medijs termins attiecas tehnisko aparatūru informācijas transfēram, piemēram, mikrofonu, telefonu. Savukārt rakstiskajā komunikācijā, šis termins attiecas uz publicēšanas līdzekļiem (žurnāli, avīzes, enciklopēdijas, brošūras utt.), kā arī subkategorijām (biznesa vēstule, literārs papildinājums utt.) Tulkošanas praksē uzmanība tiek pievērsta nevis tehniskajam nodalījumam, bet gan uztveramības, informācijas glabāšanas un komunikatīvās mijiedarbības konvencijām. Izvēlētais medijs ietekmē tādu iekšteksta aspektus, kā informācijas pasniegšana, domas formulēšanas precizitāte, argumentu izkārtošana, teikumu tipa un neverbālo elementu izvēle, kohēzijas parametri u.c. Tas arī var dot pavedienus par tādiem ārējiem faktoriem, kā publikas izmēru un identitāti, kā arī saņēmēja nolūku un saņēmēja gaidām par dotā teksta funkciju. Tomēr ir jāatceras, ka vienam un tam pašam medijam var būt atšķirīgas funkcijas dažādās kultūrās. Uz tulkošanu orientētajā analīzē ir nepieciešams definēt iezīmes tipiskas noteiktam medijam, satura un formas ziņā un klasificēt tās kā kultūrspecifiskas, transkulturālas, universālas. Īpaši tas attiecas uz gadījumiem, kad mērķteksts tiks nodots caur citu mediju, nekā avotteksts.

Ir arī jāatzīmē, ka pastāv tādi tekstu veidi, kur nav iespējams pilnībā nodalīt mutvārdu medijus no rakstiskajiem, kas ir īpaši raksturīgs arī audiovizuāliem tekstiem, tostarp dokumentālajām filmām, kur daudzos gadījumos teksts tiek rakstīts, lai pēc tam tiktu ieskaņots.

5. Komunikācijas vieta. Šī dimensija ietver gan sūtītāja/veidotāja, gan saņēmēju atrašanās vietu. Tā norāda uz teksta veidošanas lingvistiskiem, kulturāliem un politiskiem aspektiem. Lingvistiskais aspekts kļūst īpaši nozīmīgs, ja avotvalodai vai mērķvalodai ir vairākas ģeogrāfiskās variācijas, kā tas ir, piemēram, spāņu vai angļu valodai. Vietas faktors var būt svarīgs teksta saprašanai un interpretācijai tajā ziņā, ka teksta veidošanas vieta var tikt uzskatīta par “relatīvās ģeogrāfijas” centru. Citu vietu nozīmīgums vai distance var tikt vērtēti saistībā ar šo centru. Tulkotājam arī ir jāņem vērā, ka “relatīvā ģeogrāfija” no MT veidošanas perspektīvas var stipri atšķirties no AT veidošanas perspektīvas.

6. Komunikācijas laiks. Laika dimensija ir svarīga, jo tā ir cieši saistīta ar valodas vēsturisko attīstību un tās lietojuma īpatnībām, kā arī dažādiem žanriem raksturīgajām konvencijām un normām. Noteikta perioda sociokulturālās izmaiņas parasti noved arī pie lingvistiskām un teksta tipu izmaiņām. Piemēram, noteikti žanri ir saistīti ar kādu noteiktu laika posmu. Zinot teksta veidošanas laiku, var labāk izprast sūtītāja un saņēmēju

komunikatīvo fonu, kas savukārt var norādīt uz sūtītāja nolūku. Laiks kļūst par izšķirošu faktoru aktuālo tekstu (laika ziņas, politiskie komentāri u.c.) tulkošanas laikā, nosakot to, vai vispār ir jēga tulkot šo tekstu, ja tas, piemēram, ir jau novecojis, un, ja ir, tad kādam skoposam šim tulkotajam tekstam ir jākalpo.

Laika faktors analizē ir jāiekļauj AT, gan MT veidošanas un saņemšanas brīdis, jo tāpat kā oriģinālo, tā arī interkulturālo komunikatīvo situāciju ietekmē tās attiecīgais vēsturiskais konteksts. Jo lielāka ir plaisa starp oriģinālteksta un tulkotā teksta saņemšanu, jo lielākas modifikācijas var būt nepieciešamas. Piemēram, tulkojot kādu sengrieķu tekstu, tulkotājs var izvēlēties “aktualizējošo” tulkojumu, kas izmantotu modernas valodas vienības un struktūras, vai arī “konservatīvo” tulkojumu, liekot lietā arhaiskus terminus un lingvistiskas konstrukcijas. K. Norda atzīmē, ka šādā gadījumā izvēle var būt atkarīga no mērķkultūrā dominējošās tulkošanas tradīcijas un koncepcijas, kā arī no paredzētā teksta skoposa.

7. Motīvs (iemesls). Šis aspekts atbild uz jautājumu, kāpēc teksts tika veidots, atsaucoties arī uz situāciju vai notikumu, kuram tas tika veidots. Piemēram, ielūgums uz kāzām ir radīts, jo kāds precas, bet dzejolis var tikt uzrakstīts, jo kāds ir iemīļējies. Pastāv dažādas motīvu grupas, kas konvencionāli saistās ar noteiktu teksta tipu vai mediju, piemēram, tāds notikums kā pazaudējies dzīvnieks visticamāk novedīs līdz sludinājuma publikācijai avīzē, sludinājumu portālā internetā, vai arī tas tiks izkārts ielās. Motīvs var norādīt uz kādiem citiem situācijas faktoriem, kā noteiktiem konvencionāliem teksta elementiem. Tas bieži nosaka arī teksta saturu, izmantoto terminoloģiju, teikumu struktūru un citus elementus. Tulkotājam ir jāsalīdzina AT un MT veidošanas motīvi un jāizdara secinājumi, par to, kā tie ietekmēs tulkošanas stratēģiju. Tomēr K. Norda atzīmē, ka motīvu noteikšanas ne vienmēr ir viegla un nepieciešama. Dažās komunikatīvajās situācijās motīvs it tikai netiešs iemesls autoram radīt tekstu par tēmu, kurai ir ļoti attālināta vai nenozīmīga saikne ar to (motīvu).

8. Funkcija. Šis faktors ir izšķirošais daudzās uz tulkošanu orientētās analizēs. Teksta funkcija ir komunikatīvā funkcija vai to kombinācija, ko teksts pilda tā konkrētajā veidošanas/saņemšanas situācijā. Tā tiek atvasināta no specifiskās ārējo faktoru konfigurācijas. Neskatoties uz to, ka funkcijas varbūt ļoti dažādas, tās visas var novest līdz kādai no četrām komunikācijas pamatfunkcijām. Noteiktas teksta funkciju konfigurācijas paradās tik bieži, ka teksti iegūst konvencionālas formas un kļūst par žanriem, kas atspoguļo teksta-ar-noteiktu-funkciju strukturālo aspektu. Šīs dimensijas analīze parasti tiek atlikta uz pašām beigām, kad jau iegūta visa iespējamā informācija.

K. Norda uzsver ārējo faktoru savstarpējo saistību, kā arī to saikni ar iekšējiem teksta faktoriem, norādot, ka dati un pavedieni par vienu faktoru var tikt iegūti no datiem par citu. Līdz ar to analīzes soļu kārtība nevar būt viennozīmīga un parasti pieprasa daudzkārtējo atgriešanos pie viena un tā paša faktora dažādos analīzes posmos.

2.2.2 Teksta iekšējie faktori

Teksta iekšējos faktorus lielā mērā nosaka komunikatīvās situācijas faktori, bet tos arī var ietekmēt žanra konvencijas vai sūtītāja specifiskais komunikatīvais nolūks, kas ietekmē iekšteksta līdzekļu izvēli.

1. Teksta tematika. Teksta tematika ir fundamentāla teksta analīzes daļa. Ja analīzes laikā tiek pierādīts, ka pastāv viena galvenā tēma, kas dominē pār citām, tad viss teksts visticamāk ir saskaņots. Tomēr pastāv gadījumi, kad tekstā ir vairāk nekā viena tēma vai hierarhiska tēmu kombinācija. Tad ir jārunā par “tekstu kombināciju”. Viens piemērs ir “jautājumu laiks parlamentā”. Šajā gadījumā katra tēma ir jāanalizē atsevišķi, jo saņēmējiem var būt atšķirīgs zināšanu līmenis katrā no tām. Ja teksta priekšmets pieder kādam konkrētam kulturālajam kontekstam, tas var norādīt uz dažiem saņēmēju iepriekšpieņēmumiem un gaidām. Turklāt tas sniedz informāciju par saturu un izmantoto terminoloģiju, ārējiem faktoriem, kā arī dod sākotnējo pavedienu par to, cik daudz būs jāpēta tēma un vai ir vērts veikt šo izpēti.

2. Saturs. K. Norda definē teksta saturu kā teksta atsauci uz objektiem un fenomeniem ekstralingvistiskajā realitātē, kas var būt gan reāla, gan izdomāta pasaule. Šī atsaucē tiek realizēta caur leksiskajām un gramatiskajām struktūrām (vārdiem un frāzēm, teikumu modeļiem, laikiem, izteiksmēm utt.), kas papildina viena otru, samazina neskaidrību un veido saskaņotu kontekstu. Tāpēc par satura analīzes sākumpunktu ir jābūt informācijai, ko sniedz teksta elementi, savienoti ar teksta un lingvistisko retorisko figūru palīdzību, piemēram, loģiski savienojumi, tēmas-rēmas attiecības, funkcionāla teikuma perspektīva, kā arī anafora, parafrāze, aizstāšana, atkārtošāns utt. Vēl viens aspekts, kas jāņem vērā, ir vārdu denotatīvā un konotatīvā nozīme, un teksta “iekšējā situācija”, kas var būt identiska ar ārējo “faktisko” situāciju vai atšķirīga.

3. Iepriekšpieņēmumi. Pragmatiskie jeb situācijas iepriekšpieņēmumi ir tie, kurus runātājs nešaubīgi pieņem par pašsaprotamiem un uzskata, ka arī saņēmējiem tie ir pašsaprotami, tas ir, atrodas viņu zināšanu “horizontā”. Līdz ar to veiksmīgu komunikāciju var sasniegt, tikai ja saņēmējam un sūtītājam ir vienādi iepriekšpieņēmumi. Ikdienas saskarsmē tie parasti attiecas uz komunikatīvās situācijas faktoriem, kas ir zināmi visiem tās dalībniekiem un tāpēc netiek izteikti verbāli. Iepriekšpieņēmumi bieži attiecas uz objektiem

un fenomeniem no sūtītāja avotkultūras. Tomēr šādi aspekti bieži nav skaidri tulkojuma saņēmējiem mērķkultūrā, tāpēc tulkotājam, ja to atļauj situācija, ir jāievieš tekstā šī AT saņēmējiem pašsaprotamā informācija. Tādējādi, atkarībā no MT paredzēto saņēmēju vispārējām fona zināšanām, tulkotājs pielāgo precizitātes līmeni (*level of explicitness*), izmantojot paplašināšanas (*expansion*) un reducēšanas tehnikas. Šo līmeni var ietekmēt arī teksta tips un funkcijas.

K. Norda nosauc daudzus citus aspektus, uz kuriem var attiekties sūtītāja iepriekšpieņēmumi, piemēram, autora biogrāfija, izplatītie teksta tipi un to iezīmes, tēmas detaļas, filozofiskie un reliģiski koncepti, ideoloģija, mediji un reprezentācijas formām, izglītības situāciju u.c.⁴¹

Vēl viens koncepts, kas iekļaujas šajā dimensijā, ir “situacionāla liekvārdība” (*redundancy*), kuras galvenais mērķis tekstā ir uzlabot saprotamību caur atkārtotu verbalizēšanu (skaidrojums, atkārtošana, pārformulējums, kopsavilkums, tautoloģija utt.). Liekvārdības līmenis var norādīt uz to, cik labi teksta tematika var būt pazīstama tā saņēmējiem.

4. Teksta kompozīcija. Šī faktora analīzei K. Norda izmanto G. Tielas piedāvātos teksta kompozīcijas aspektus. Tielas atzīmē, ka tekstam ir informacionāla makrostruktūra (kompozīcija un informācijas vienību kārtība), kas sastāv no vairākām mikrostruktūrām. Šo struktūru izpēte var būt noderīga, lai saprastu, vai visiem teksta segmentiem ir jāpiemēro viena un tā pati tulkošanas stratēģija, noskaidrot teksta tipu, kā arī izdabūt pamatinformāciju par tekstu un tā tematiku, ja tas ir pārāk komplicēts un nesakarīgs. Īpaša uzmanība jāakcentē uz teksta sākumu un beigām, jo tieši tie daudzos gadījumos virza teksta uztveri un interpretāciju.

Ir jāapzinās arī, vai teksts ir kādas lielākas teksta kombinācijas, piemēram, enciklopēdija vai stāstu krājums, sastāvdaļa un vai tas pats nesastāv no vairākiem īsākiem tekstiem. Pirmajā gadījumā būs jāņem vērā arī pārējo tekstu iezīmes, lai tulkojamais teksts iederētos kopējā ainā. Savukārt, ja tekstā ir iekļauti kādi citāti, piemēri utt., tad šo segmentu funkcija ir jāaplūko atsevišķi.

K. Norda norādā, ka gan makro, gan mikrostruktūrās ir jāizšķir formālas un semantiskas jeb funkcionālas struktūras. Pie makrostruktūrām pieder tādi elementi kā nodaļas un paragrāfi (formālas struktūras) un beigas un sākums (funkcionālas). Pie mikrostruktūrām – vienkāršie un kompleksie teikumi (formālas). Citi funkcionāli elementi ir informācijas vienības, izteikumi, sižeta attīstības soļi, vai tādas loģiskas attiecības, kā

⁴¹ Nord, Christiane. *Text Analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation – Oriented Text Analysis*. (2nd ed.) Amsterdam: Editions Rodopi B. V., 2005. P. 106

cēlonība, pabeigtība, precizēšana utt. Turklāt, ir jāpievērš uzmanība teksta tematiskajai progresijai un teksta kompozīcijai marķieriem.

5. Neverbālie elementi. Zīmes, kas nepieder pie citiem, nelingvistiskiem, kodiem, kuros ietilpst gan rakstiskās (fotogrāfijas, ilustrācijas, īpaši drukas veidi, formālie teksta kompozīcijas marķieri utt.), gan mutiskās komunikācijas (sejas izteiksmes, žesti, utt.) elementi. Šī bakalaura darbā kontekstā noteikti arī pārējie neverbālie vizuālie un akustiskie kodi, kas ir aprakstīti pirmajā nodaļā. Šīs zīmes tiek izmantotas, lai papildinātu, ilustrētu, ieviestu skaidrību vai intensificētu vēstījumu. Ir jāpiebilst, ka, tā kā K. Norda nepievēršas audiovizuālajai tulkošanai, viņa uzskata šo zīmju lomu par komplementāru verbālajā komunikācijā, audiovizuālajos tekstos dažām no šīm zīmēm, it īpaši vizuālajām, ir fundamentāla nozīme, un tie tieši ietekmē tulkošanu. Vēl viens aspekts, kas atšķir audiovizuālos tekstus no cita veida tekstiem, ir tas, ka lielākā daļa šo zīmju ir nemaināmas, tāpēc nevar tikt adaptētas tulkojumā. Analizējot tas, ir svarīgi pievērsties to funkcijai tekstā un izprast, kādā veidā tās ietekmē tā interpretāciju un nozīmi.

6. Leksika. Diezgan plaša dimensija. Izvērtējot to, ir nepieciešams ņemt vērā tās semantiskos, stilistiskos, pragmatiskos un formālos aspektus. Tā aptver vārdus, retoriskās figūras, stilistiskos līmeņus, reģistrus, semantiskos laukus, metaforas, vārdu izveidi, konotācijas, vārdšķiras, morfoloģiskos aspektus, vārdkopas, idiomātiskus izteicienus, vārdu izvēli, oriģinalitātes pakāpi utt. Leksikas izvēli nosaka gan ārējie, gan iekšējie faktori. No iekšējiem visnozīmīgākie ir teksta tematika un saturs. Savukārt no ārējiem visi atstāj savu spiedienu. Piemēram, saņēmēju fona zināšanas un gaidas ietekmē teksta stilistiku un grūtības pakāpi. Turklāt ja informācija par ārējiem faktoriem ir nepietiekama, to var izdabūt, aplūkojot leksikas dimensiju. Piemēram, tīšs normu un konvenciju pārkāpums vai augsta oriģinalitātes pakāpe var norādīt uz sūtītāja nolūku.

Vairāku teksta leksisko vienību analīze var norādīt uz to, ka noteikta stilistiska iezīme ir raksturīga tekstam kopumā. Ja tulkojuma skopos pieprasa šo iezīmju saglabāšanu, individuālajiem tulkošanas lēmumiem ir jāpakļaujas šim mērķim, sekojot tulkošanas stratēģijai, kas orientējas uz to.

7. Teikumu struktūra. Tāpat kā leksiskas dimensijā, teikumu struktūras izpētē K. Norda iesaka izvērtēt to formālos, stilistiskos un funkcionālos aspektus, uzsverot arī, ka to analīze nav mērķis pats par sevi, bet tam ir jānovēd līdz funkcionālai interpretācijai. Dimensijā ir iekļauti tādi elementi kā teikumu vidējais garums un tips, dažādas teikumu konstrukcijas, virsteikumu un palīgteikumu izkārtojums, teikumu savienojums ar saikļu palīdzību, teikumu sastāvdaļu kārtība utt. Balstoties uz šiem elementiem, var noskaidrot, kādā veidā ir strukturēta informācija tekstā.

Autore atgādina arī, ka neskatoties uz sintaktisko stilistisko figūru (paralēlismi, retoriskie jautājumi utt.) transkulturālo raksturu, to efekts var nedaudz atšķirties atkarībā no dažādām valodas struktūrām.

8. Suprasegmentālas īpašības. Visas tās teksta iezīmes, kas daļēji sakrīt ar jebkuru leksisko vai sintaktisko segmentu, teikumu un paragrāfu robežām, formulējot (*framing*) teksta fonoloģisko “geštaltu” un specifisko “toni”. Teksta ierāmēšana visupirms ir saistīta ar mediju, caur kuru tas ir nodots. Rakstītajos tekstos tā izpaužas caur optiskiem elementiem (kursīvs, treknraksts, pēdiņas utt.). Savukārt runātajos tekstos tā tiek panākt ar akustisko līdzekļu palīdzību (toniskums, modulācija, prosodija, pauzes, skaņas augstums un skaļuma variācijas utt.). Šiem elementiem piemīt gan informatīva, gan stilistiska funkcija. Piemēram, tāds aspekts kā intonācija kalpo atsevišķu teksta daļu izcelšanai un citu daļu izstumšanai fonā, informācijas struktūras iezīmēšanai, teikuma īstās “nozīmes” noteikšanai, saņēmēja attieksmes un stila izcelšanai, teksta “toņa” radīšanai. K. Norda uzsver, ka šis aspekts ir nozīmīgs arī rakstiskajos tekstos.

Efekts. Pēdējā dimensija, kas, saskaņā ar autori, ir attiecināma gan uz ārējiem, gan uz iekšējiem faktoriem, un kas orientējas uz teksta saņēmēju. K. Norda definē teksta efektu kā iespaidu, kas rodas saņēmējam, salīdzinot teksta iekšējās, iezīmes ar savām gaidām, kas veidojās, analizējot ārējo situāciju. Efekts ir komunikatīvā procesa provizoriskais vai gala rezultāts. Šajā kategorijā ietilpst gan tūlītējais, gan ilgtermiņa efekts, tomēr ir jāpiemin, ka teksta vēsturiskais efekts attiecas uz laika dimensiju. Kā atzīmē K. Norda, šī dimensija skar saņēmēju attiecības ar tekstu, tāpēc tā pieder pie interpretācijas, nevis lingvistiskā apraksta jomas.

Rūpīgi izejot cauri visiem iepriekšminētajiem faktoriem un izvērtējot dažādu avotteksta iezīmju nozīmīgumu un savienojamību ar mērķteksta funkciju, tulkotājam ir jāizvēlas atbilstošas tulkošanas stratēģijas, un tad var pievērsties tiešai teksta tulkošanai, lai gan vēlreiz ir jāatzīmē šī modeļa un tulkošanas procesa rekursīvā daba, kas liek tulkotājam papildināt analīzi starpkultūru teksta transfēra laikā.

2.3 Seriāla “Lille Norge og stormaktene” analīze

Ņemot vērā izvēlēta teksta analīzes modeļa rekursīvo dabu un tā faktoru savstarpējo saistību, kā arī šī bakalaura darba garuma ierobežojumu, dokumentālā seriāla analīzes rezultāti tiks izklāstīti sintezētā veidā, atspoguļojot būtiskākos atklājumus.

Ir jāsāk ar **tulkojuma funkciju** un mērķu postulēšanu. Kā jau tika minēts, galvenās dokumentālo filmu funkcijas ir izglītošana, informēšana, audzināšana, pārliecināšana. Arī tulkotajai versijai ir jā saglabā šīs pašas funkcijas. Tomēr ir jāatzīmē atšķirīgās avotteksta un

mērķteksta saņēmēju perspektīvas. Norvēģu skatītāji uztver savas kultūras pretstatījumu ar otrās valsts kultūru kā opozīciju “savējais – svešais” vai, izmantojot K. Nordas piedāvātos jēdzienus, viņiem ar “nulles distance” ar to daļu no teksta pasaules, kas reprezentē norvēģu viņu pašu kultūru un “kultūras distance” ar pārējām valstīm, par kurām tiek runāts. Turklāt šīs valstis tiek interpretētas, balstoties uz saņēmēju vērtībām. Savukārt latviešu skatītāji atrodas “kultūras distancē” ar visām iepriekšminētajām sabiedrībām, tas ir, vēro tās no ārpusēs. Tāpēc autore uzskata, ka tulkojuma pamatmērķis var būt šāds: saglabāt un atveidot seriālā izvirzīto interpretāciju par lielvararām un Norvēģijas attiecību ar tiem.

Par seriāla **sūtītāju** ir uzskatāms norvēģu telekanāls NRK 1, kas pieder Norvēģijas valstij piederošai raidsabiedrībai *Norsk rikskringkasting AS*, kas vairāk pazīstama kā NRK un kurā ietilpst televīzijas, radio un jauno mediju pārraide. Kompānija balstās uz sabiedriskās apraides principa un piedāvā programmas visu tipu Norvēģijas iedzīvotājiem.⁴² Kompānijas valstiskais raksturs, kā arī kanāla popularitāte visticamāk ietekmē gan tematikas, gan arī satura un stila izvēli. NRK dokumentālajos produktos uzsvars tiek likts uz autentiskumu, bet materiāls tiek prezentēts objektīvā, neitrālā un līdzsvarotā veidā.⁴³ Tātad tās ir iezīmes, kuras sagaida šī dokumentālā seriāla **saņēmēji**, no kuriem ir atkarīgs gan kanāla, gan seriāla reitings, tāpēc to ievērošana ir vēlama. Turklāt tas, ka seriāls tika raidīts 21.30 vakarā, norāda uz skatītāju noskaņotību uz nedaudz mērenāku un relaksētāku vēstījuma gaitu un toni. No pārraides laika var secināt, ka seriāla mērķauditorija, visticamāk, ir ļoti plaša un neviendabīga, kas raksturīga audiovizuālo tekstu saņēmēju loka pazīme, tomēr ir jāizceļ Norvēģijas pilngadīgo iedzīvotāju vai pilsoņu kopa, kā arī vidusskolu pēdējo klašu studenti. Ņemot vērā, to ka lielo iedzīvotāju skaitu ar ārzemju fonu, jaunāku skatītāju interesi, kā arī seriāla pieejamību internetā arī citu nāciju pārstāvjiem ar norvēģu valodas zināšanā, seriālā tiek dotas atsauces uz vēsturisko kontekstu, kas ļauj labāk izprast aktuālo situāciju un iejusties tās attīstībā. Kā piemērus var minēt divus referendumus par Norvēģijas iestāšanos Eiropas Savienībā, Norvēģijas attiecības ar Padomju Savienību aukstā kara laikā, masu norvēģu migrāciju uz ASV. Šis fakts atvieglo arī tulkošanu latviešu publikai, jo nepieciešamais konteksts jau ir klātesošs oriģināltekstā. **Laika** ziņā norvēģu un latviešu skatītāji atradīsies diezgan līdzīgos apstākļos, jo Norvēģijā seriāls tika radīts 2015. gadā, un tajā reprezentēto notikumu konteksts ir diezgan skaidri iezīmēts. **Vietas** faktors galvenokārt izpaužas caur dialektiem un to sarunvalodas īpatnībām, kas parādās oriģināltekstā, tomēr to

⁴² <http://www.nrk.no/informasjon/dette-er-allmennkringkasting-1.6512112>

⁴³ Berntsen, Thea Karina. *Norsk dokumentarfilm: For knapper, glansbilder og ren idealisme?* Masteroppgave. Bergen: Universitas Bergensis, 2008. p. 12

nozīme nav svarīga dokumentālās filmas tulkošanā, un tradicionāli tie netiek saglabāti tulkotajā versijā, jo nepieder pie būtiskās informācijas daļas.

Tomēr arī jāpiemin vairāki **iepriekšpienēmumi**, kas raksturo seriālu. Vissvarīgākie no tiem attiecas uz norvēģu sabiedrības vērtībām, kas kļūst par atskaites punktu prezentēto lielvaras kultūru domāšanas veida salīdzināšanā, tomēr tās ne vienmēr eksplicīti pieminētas tekstā. Tās ir, piemēram, dzimumu, cilvēku ar atšķirīgo seksuālo orientāciju, pilsoņu un iebraucēju, kā arī dažāda ranga darbinieku vienlīdzība, vārda un izpausmes brīvība, atklātība. Ņemot vērā to svarīgo lomu, tulkojumā šīm vērtībām ir jābūt skaidri pamanāmām, lai latviešu skatītājs varētu izprast kontrastu starp divām kultūrām. Ir jāatzīmē, ka efekts, ko izraisa salīdzinājums var atšķirties latviešu publikā, jo, piemēram, iecietība pret seksuālajām minoritātēm mūsu sabiedrībā atrodas zemākā līmenī. Teksta parādās arī vairākas kulturālās atsaucēs, piemēram, 17. maija svinības (Konstitūcijas diena), lefse (kartupeļu plāceņi), lutefisk (mencas galerts), kas visticamāk nav pazīstamas tulkojuma saņēmējiem, tomēr autore uzskata par nepieciešamu tulkojumā atstāt autentiskos apzīmējumus, jo tā mērķis ir parādīt norvēģu sabiedrības perspektīvu.

Informācija par iespējamo sūtītāja **nolūku** ir atrodama gan pašā tekstā, gan arī internetā pieejamos preses relīzēs un rakstos. Sēriju ievadteikumos vadītāja apgalvo, ka, lai kontaktētos un veidotu attiecības, ekonomiskas, politiskas un personīgas, ar citu valstu pārstāvjiem, ir jāsaprot, kā viņi domā. Savukārt norvēģu interneta laikraksta *Aftenposten* rakstā par šī seriāla galveno ideju tiek atzīta vēlme likt norvēģiem saprast, kāpēc cilvēki citās pasaules daļas domā citādi vērtību ziņā un ikdienas kontekstā.⁴⁴ Šis nolūks sakrīt ar seriāla izglītojošo un informējošo funkciju. Kā vēl vienu seriāla galamērķi var uzskatīt mudinājumu uz darbību un personīgo atbildību, kas ir vērojams pēdējās sērijas nobeiguma komentārā: “ [Norvēģija] joprojām būs maza valsts. Bet nākotni veido ne tikai lielvaras. Tā ir arī atkarīga arī no tevis un manis”. Viss seriāla vēstījuma gaita atspoguļo domu, ka “pasaules mainās”, lielvaras kļūst mazāk nozīmīgas un arī “mazajiem” ir iespējams gūt panākumus. Nedaudz caurskatot atsauksmes par seriālu tā prezentācijas lapā *facebook.com*⁴⁵, var pieļaut, ka tā skatītāji ir iepazinuši Norvēģijas un lielvaru attiecības, kā arī šo valstu kultūras no jaunas perspektīvas. Tādējādi **efekts** atbilst teksta izglītojošai funkcijai.

Dokumentālā seriāla galvenā **tematika** ir Norvēģijas politiskie, ekonomiskie un kulturālie sakari ar lielvarām un perspektīvām valstīm, kā arī personīgās attiecības starp to pārstāvjiem. Raksturojot **saturu**, ir jāatzīmē, ka saskaņā ar izvirzīto objektivitātes principu,

⁴⁴ <http://www.aftenposten.no/kultur/tv/TV-serien-Lille-Norge-og-stormaktene-opplyser-og-underholder-7847839.html>

⁴⁵ <https://www.facebook.com/lill norgeogstormaktene> [Skatīts: 10.05.2016]

tiek prezentēti gan pozitīvie, gan negatīvie aspekti, tomēr galvenā uzmanība ir pievērsta nesakrītību pusei. Sērijā par Ķīnu tas ir cilvēktiesību, cenzūras, kā arī ķīniešu kolektīvisma un strādīguma aspekti. Runājot par Krieviju, tiek izcelta šīs valsts agresīva puse, Krimas aneksija, spēcīgo aprindu visatļautība, seksuālo minoritāšu jautājums. Epizodē par Eiropas Savienību īpašs usvars ir uz Norvēģijas atkarību no tajā pieņemtajiem likumiem. ASV attēlojumā ir akcentēta militāro attiecību puse. Un visbeidzot, pēdējā sērijā tiek runāts par tām jaunajām iespējām, jo īpaši ekonomiskajām, kuras Norvēģija var izmantot, lai gūtu panākumus mainīgajā pasaulē. **Leksikas** izvēlē komentāros priekšroka tiek dota izteiksmīgiem un figuratīviem frazeoloģismiem, kas padara tekstu dzīvāku un dinamiskāku. Savukārt intervijās un dialogos dominē sarunvalodas stils, kam raksturīga lielāka izteicienu nenoteiktība.

Kompozīcija. Seriāla visskaidrākā makrostrukturā ir tā iedalījums 5 sērijās. Pirmajās četrās tiek prezentētas Norvēģijas attiecības ar vienu no lielvarām šādā secībā: Ķīna, Krievija, Eiropas Savienība un ASV. Tajā var novērot ģeogrāfisku izkārtojumu no Austrumiem līdz Rietumiem, un, iespējams, virzību no vistālākās līdz vistuvākajai kultūras distancei vērtību un domāšanas veidu ziņā. Pēdējā epizodē ir veltīta Norvēģijas nākotnes attīstības iespējām, kas ir saistītas ar jaunu potenciālu atklāšanu, tādu kā Svalbāra un Āfrika. Šī secība norāda arī uz laika perspektīvu. Skatoties uz katras sērijas uzbūvi, var pamanīt tendenci veidot retrospektīvas atkāpes. Epizode sākas ar aktuālo situāciju, piemēram, tiek parādīta mūsdienu Ķīnas modernās pilsētas daļas ar debesskrāpjiem, bet tad skatītāju uzmanība tiek vērsta uz neattīstītajiem rajoniem, kas reprezentē Ķīnas neseno pagātni. Kopumā visa sērija balstās uz pakāpenisku pāreju no vispārīgākām asociācijām, kas visticamāk ir pazīstamas skatītājiem līdz mazāk zināmiem faktiem par prezentēto kultūru.

Kā atzīmē K. Norda, ir īpaši svarīgi izskatīt teksta sākumu un beigas. Visās seriāla sērijās tie seko vienam stabilam paraugam, kas viedo tā ietvaru. Atklāšanas video nomaina programmas vadītājas ievadvārdi, kuru pirmie teikumi vienmēr ir sekojoši: “Šobrīd pasaule mainās. Kas notiek ar manu un jūsu ikdienu mazajā Norvēģijā, kad nākotni veido pasaules lielie un stiprie? Piemēram...” Šajos ievadteikumos notiek pāreja no vispārējā uz konkrēto, kā arī tiek veidota saikne starp Norvēģiju un izskatāmo valsti. Tad valstij tiek dots neliels raksturojums, kas parasti attiecas uz tās aktuālo situāciju, kam seko cits fakts, kas pastiprina šīs valsts nozīmīgumu Norvēģijai. Piemēram, epizodē par Ķīnu tiek izcelta tās ekonomiskā izaugsme, kā arī tiek dota netieša atsauce uz konfliktu, ko izraisīja Nobela prēmijas piešķiršana Ķīnas politeslodzītajam. Īpaši ir jāizceļ jautājumu svarīgums ievaddaļā, jo tas piesaista skatītāja uzmanību un ierāmē seriāla stāstījumu. Arī sērijas beigās pavada vadītājas

komentārs, kurā tiek sniegts sava vieda kopsavilkums par lielvaras nozīmi, izcelta nākotnes perspektīva un prezentēti kadri no nākamās sērijas, tādējādi savienojot visas seriāla daļas.

Vēstījuma retorika lielā mērā balstās uz apelēšanu pie emocijām. Tas atspoguļojas leksikas izvēlē, jo tiek izmantoti emocionāli iekrāsoti vārdi, piemēram, Krievija ir *brutāla, agresīva, lepna*, savukārt Ķīna tiek metaforiski nosaukta par *aizvainoto gigantu*, kuras valdība *aizbāza tautai muti*. Šie komentāri tiek pastiprināti ar vēsturiskiem kadriem, piemēram, ar prezidenta Vladimira Putina un viņa atbalstītāja, motociklistu kluba “Nakts Vilki” uzstāšanos, kā arī kadriem no slaktiņa Tjaņņmeņas laukumā 1989. gadā. ASV gadījumā tiek izcelta tās draudzība ar Norvēģiju, kā arī *amerikāņu sapņa* koncepts. Šī metonīmija padara izteiksmīgāku un ietekmīgāku galveno vēstījumu. Tiek izmantoti bieži atslēgas vārdu atkārtojumi, kas palīdz saglabāt stāstījuma pavedienu. Arī vizuālais, tas ir **neverbālais**, materiāls atbalsta šos retoriskos paņēmienus, piemēram, filmējot no apakšas, tiek izcelts objekta vai cilvēka autoritārais tonis. Vēl tiek bieži atspoguļoti lielvaru karogi lielā izmērā, kas vēlreiz akcentē dihnotomiju “Mazā Norvēģija – lielās varas”.

Runājot par **teikumu struktūru**, ir atsevišķi jāizdala spontāno dialogu, interviju un vadītājas komentāra daļas. Spontānajiem dialogiem un sarunām aci pret aci kopumā ir raksturīgs īsaks teikumu garums, kā arī interjekciju vai izsaukmes vārdu izmantojums. Savā vairākumā tie ir vienkārši paplašinātie teikumi un nepilni teikumi, kas izpaužas caur elipsēm, redukcijām un atslēgas vārdu izmantošanu. Intervijās, kurām ir raksturīga nedaudz augstāka formalitātes pakāpe, dominē vienkārši paplašināti un salikti pakārtoti teikumi, bieži ar vairākiem viena tipa palīgteikumiem, kas skaidrojāms ar to, ka runātājs pakāpeniski attīsta savas domu. Dialogos un intervijās bieži ir sastopami nepabeigti teikumi, dažādi precizējumi, pašlabošana, vilcināšanās vārdi (*vel, altså*), runas slāpētājus (*liksom, på ne måte, og sånn, vel* u.c.). Tulkojumā šie elementi var tikt izlaisti, ņemot vērā garuma ierobežojumus un to sekundāro nozīmi galvenās informācijas nodošanā. Savukārt vadītājas komentāriem ir raksturīgs precīzs formulējums un pabeigtība, tomēr ir saglabāta mutvārdu runas teikumu struktūra, saskaņā ar audiovizuālo tekstu īpatnības pieprasījumiem. Tāpat kā pārējie fragmenti, tie sastāv no vienkāršiem paplašinātiem un saliktiem pakārtotiem teikumiem. **Informācijas strukturēšanas** ziņā, vairākums teikums sākas ar jau zināmo informāciju, iepriekšējos izteikumos pieminēto informāciju (tēma) un beidzas ar jauno informāciju (rēma), uz kuru tiek likts pamatuzsvars un kas tiek intonatīvi izcelts. Tā ir tipiska mutvārdu runas iezīme, kas ļauj saņēmējam vieglāk un labāk uztvert jauno informāciju. Tomēr ir jāatzīmē, ka aizkadra komentāros pastāv tendence izvīrēt laika un vietas apstākļus un apstākļa palīgteikumus pirmajā pozīcijā, tas ir, tēmas daļā, lai novietotu notikumu kontekstuālajos rāmjos. Vēl viens aspekts, kas var ietekmēt teikumu struktūru un sarežģītību,

ir tas, vai runātājs izpaužas savā dzimtajā valodā. Ņemot vērā to, ka vairākās situācijās vadītājas saruna ar respondentu notiek angļu valodā, piemēram, sērijā par Ķīnu, teikumi kļūst apgriezti un pārsvarā tiem ir raksturīga vienkārša struktūra.

Vēl viens aspekts, kas raksturo seriāla saturu, ir vairāku svešvalodu un svešvalodu īpašvārdu klātbūtne. Sarunas un atbildes interviju jautājumiem tiek sniegtas angļu, krievu, ķīniešu, zviedru, franču, spāņu valodās. Seriāla oriģinālā to tulkojums norvēģu valodā tiek subtitrēts. Saskaņā ar tulkojuma mērķi, autore izvēlas kā avottekstu tieši norvēģu variantu. Kas attiecas uz īpašvārdiem, skatītājiem visdrīzāk pazīstamo nosaukumu un vārdu gadījumā, tiks piedāvāts latviskais variants, lai saglabātu teksta informatīvo funkciju un neizraisītu neizpratni, savukārt tie īpašvārdi, kas viņiem nav zināmi, piemēram, atsevišķu runātāju vārdi un uzvārdi tiks transkribēti, balstoties uz norvēģu izrunu.

Kopumā, izklāstītie aspekti un tulkojuma mērķis norāda uz to, ka tulkošanas procesā galvenokārt jāpieturas pie uzticīgas avotteksta atveides, pievēršot īpašu uzmanību retoriskajiem līdzekļiem un mutvārdu runai raksturīgajām teikuma struktūrām. Vadītājas komentāram ir izšķiroša nozīme visu pārējo verbālo elementu starpā.

3. DOKUMENTĀLĀ SERIĀLA "LILLE NORGE OG STORMAKTENE"
TULKOJUMS LATVIEŠU VALODĀ

1.epizode
Norvēģija un Ķīna.

Vadītāja: Hege Mue Eriksena

Hege: Šobrīd pasaule mainās. Kas reāli notiek ar mūsu ikdienu mazajā Norvēģijā, kad nākotni veido pasaules lielie un stiprie? Piemēram, Ķīna. Kas notiek ar šo valsti, kura drīz kļūs par pasaules lielāko ekonomikas lielvalsti? Ķīna ir pārņēmusi Rietumu pasaules darbavietas un tehnoloģijas, un ķīnieši zina, ka nākotne pieder viņiem. Kas notiks ar Norvēģiju, kura turklāt ir aizvainojusi šo lielvaru? Lai tiktu galā ar aizvainoto gigantu, mums ir jāsaprot, kā ķīnieši domā.

Kvīnija: Es mīlu partiju. Un es mīlu savu valsti. Es uzskatu, ka mūsu valdība dara labu darbu. Mēs kļūstam arvien spēcīgāki pasaulē. Mēs esam labākie.

Hege: Tā ir Kvīnija Hū, 32 gadi. Tā ir jaunās Ķīnas pārstāve. Kvīnija mācījās Austrālijā un tagad pelna labu naudu, strādājot par tūrisma kompānijas vadītāju Šanhajā.

Kvīnija: Džimij, mums pēc piecām minūtēm ir sapulce. Es daudz strādāju. Esmu darbaholiķe. 80 procentus no sava laika es pavadu strādājot. Darbs ir mana lielā kaislība. Tagad man ir laba karjera, un es zinu, ko es gribu darīt nākotnē. Es gribu sekmēt tik daudz, cik vien iespējams, savas valsts attīstību.

Hege: Tomēr Kvīnijas un viņas ģimenes dzīve ne vienmēr bijusi tik vienkārša. Viņas bērnībā Ķīna bija pavisam cita valsts.

Kvīnija: Ceru, ka es joprojām atceros.

Hege: Kur tu dzīvoji? Tātad mēs redzēsīm tavu veco dzīvokli?

Kvīnija: Jā. Neesmu te bijusi jau 20 gadus.

Hege: Neesi bijusi te kopš...

Kvīnija: Kopš man bija 14 gadi.

Hege: Tātad tieši te tu izaugi?

Kvīnija: 17 gadi. Jā, tieši te izaugu.

Hege: Vai atceries, kur tu dzīvoji?

Kvīnija: Tur tālāk. Tajā virzienā.

Hege: Tur?

Kvīnija: Jā.

Hege: Vai varam tā vienkārši tur ieiet?

Kvīnija: Labdien.

Hege: Labdien.

Kvīnija: Tā ir mana istaba. Agrāk tā bija maza virtuve, bet mani vecāki to pārveidoja par mazu tualeti.

Hege: Kā tas ir - redzēt to no jauna?

Kvīnija: Es ļoti labi atceros šo vietu. Daudz ir palicis tā, kā bijis. Nekas nav īpaši mainījies.

Hege: Visi ir tik draudzīgi un viesmīlīgi.

Kvīnija: Jā. Viņa saka: "Nāc un paēd ar mums".

Sieviete: Nāc un ēd, cik gribi.

Kvīnija: Viņa grib, lai tu apsēstos. Saka: "Nāc iekšā un paēd ar mums".

Hege: Vai mums vajadzētu to darīt? Ko darīsim?

Kvīnija: Viņi jūs gaidīja.

Hege: Paldies. Esat tik dāsni. Cilvēki šeit vienmēr ir tik dāsni?

Sieviete: Sameklēšu jums glāzes.

Hege: Neticami viesmīlīgi. Oho, paskatieties uz šo! Neticami.

Kvīnija: Viņa saka: "Laipni lūgti Šanhajā. Mēs visi šeit esam draugi".

Hege: Cik ilgi Jūs šeit dzīvojāt?

Kvīnija: Gandrīz 80 gadus!

Sieviete: Ēd! Ēd!

Hege: Tas ir ļoti garšīgi!

Kvīnija: Viss ir tīrs. Neuztraucies! Un nekautrējies!

Sieviete: Ēd!

Hege: Ļoti garšīgi! Garšīgi!

Sieviete: Ēd! Ķīna iet pareizajā virzienā. Agrāk bija grūti dabūt drēbes un citas preces. Tagad visi var valkāt visdažādākās drēbes un ēst visdažādāko ēdienu. Esam uz pareizā ceļa.

Hege: Ko Jūs domājat par darbu, ko veic komunistiskā partija Ķīnas labā?

Sieviete: Labs darbs. Dažādām paaudzēm dažādi līderi.

Kvīnija: No Dena Sjaopina, pirmā vadītāja, esam nonākuši līdz tagadējam - Sji Dzjiņpinam. Viņa saka, ka visi ir padarījuši labu darbu.

Hege: Ko Jūs zināt par Norvēģiju?

Kvīnija: Saka, ka esot redzējusi to televīzijā.

Hege: Viņa zina, kas tā ir?

Sieviete: Jā, es zinu, ka Norvēģija ir valsts. Es par to uzzināju no televīzijas ziņām. Tā noteikti ir laba valsts.

Hege: Domājat, ka Norvēģijai un Ķīnai ir jādraudzējas?

Sieviete: Mēs jau gribētu, lai visi cilvēki un visas valstis kļūtu par labiem draugiem. Bet attiecības ar citām valstīm ir politiska lieta, un mums, vienkāršiem cilvēkiem, nav tik viegli par to runāt. Ja visi draudzētos, mēs varētu apciemot jūsu valsti, un jūs apciemotu mūsējo.

Hege: Un ēstu garšīgu ēdienu.

Sieviete: Ēd, ēd! Ēd.

Hege: (*Atkārtoti sievietes teikto ķīniešu valodā*)

Sieviete: Tagad tu runā ķīniešu valodā.

Hege: Esmu paēdusi. Uz redzēšanos!

Tas viss tiks nojaukts?

Kvīnija: Jā, divu-trīs gadu laikā. Viņi saka, ka tas ir bīstami. Nav tā, ka nevar filmēt, bet tas var būt bīstami. Vairākums ģimeņu, kas dzīvo šeit, ir nabadzīgas. Viņi grib augstu atlīdzību par izvākšanos.

Hege: Tātad valdība maksā cilvēkiem, lai viņi izvāktos?

Kvīnija: Jā.

Hege: Ko jūs domājat par to, ka tiek nojaukts vesels kvartāls?

Vīrietis: Tas viennozīmīgi ir pozitīvi, ka tiek celtas jaunas mājas.

Hege: Vai Jūs šeit esat nodzīvojis visu savu dzīvi?

Vīrietis: Esmu šeit nodzīvojis vairāk par 60 gadiem.

Hege: Ko darīsiet tagad, kad šeit viss tiek jaukts nost?

Vīrietis: Pārceļos citur. Mēs jau iesākām pārceļšanos. Mums jau piedāvāja trīs jaunus dzīvokļus un nedaudz naudas iekārtošanai. Viss būs labi.

Hege: Labi, paldies!

Kvīnija: Vai esi bijusi tur augšā? (*debesskrāpī*)

Hege: Nē. Tas ir iespējams?

Kvīnija: Jā, tu vari nokļūt līdz 100. stāvam. Un staigāt pa stikla grīdu.

Hege: Tiešām?

Kvīnija: Jā.

Hege: Es baidos no augstuma.

Dažu desmitu gadu laikā Šanhaja ir pacēlusies līdz debesīm ... (es nevaru skatīties lejā). Un kļuvusi par Ķīnas panākumu skatlogu. Tagad tā ir viena no pasaules pilsētām ar vislielāko debesskrāpju skaitu.

Vai atceries, kā pilsēta izskatījās, kad tu biju jaunāka?

Kvīnija: Tā bija zvejas osta. Nebija nevienas šādas augstceltnes. Viss tika uzcelts pēdējo 20 gadu laikā. Paskaties uz šo torni! Tajā laikā tā bija augstākā celtnē un Šanhajas simbols. Atskatoties 10-15 gadus senā pagātnē, varētu padomāt: “Cik neticami pilsēta ir mainījusies!”

Hege: Un paskaties uz to tagad!

Kvīnija: Tas ir neticami. Gandrīz pārāk labi, lai būtu patiesība. Mēs ļoti lepojamies ar savu valsti. Es gribu palikt dzīvot šeit un veidot savu karjeru. Vide paliek arvien internacionālāka ar starptautiskās sadarbības iespējām.

Hege: Tavuprāt, šī ir iespēju zeme?

Kvīnija: Jā, zelta iespējas jauniešiem, īpaši karjeras izveidei.

Mēs dzīvojam labāk, ar lielākām pārtikas, apģērba un citu lietu izvēles iespējām.

Restorānā

Mišele, vai mēs varam dabūt dažas kūkas?

Viesmīle: Protams. Viss ir gatavs.

Vīrietis: Tas ir itāļu *prosecco*. Kā franču *Dom Perignon*.

Kvīnija: Man patīk šis *prosecco*. Priekā! Lai jaukas brīvdienas!

Es vienmēr domāju, ka dzīve ir taisnīga. Kamēr tu strādā cītīgi un tev ir pozitīva attieksme, tu vari sasniegt to, ko gribi.

Vīrietis: Par laimīgiem brīžiem!

Visi: Priekā!

2: Priekā!

1: Par laimīgām dienām!

Kāds: Paldies!

Hege: Ķīna ir piedzīvojusi pasakainu ekonomisko izaugsmi. Līdz 2020. gadam vairāk nekā pusmiljards ķīniešu būs vidusšķiras pārstāvji. Drīz Ķīnas ekonomika kļūs par lielāko pasaulē. Ko tas nozīmēs Norvēģijai?

Darbinieks: Es nostrādāju šeit trīsdesmit četrus gadus. Izbaudīju katru dienu un nevarēju sagaidīt, kad došos uz darbu. Darba ziņā man šī vieta nozīmēja visu. Viss taču tika veidots ap pamatprasmēm. No tā brīža, kad Matiass Tops izgudroja šīs apbrīnojamās mašīnas, kas ir bijušas par visa šī uzņēmuma dzinēju. Tāpēc tas ir sapnis.

Hege: Norvēģu rūpnieciskā pasaka sākās Jēvīkā 1877. gadā. Fabrika “Mustad” kļuva par pasaules lielāko zivju āķu ražotāju. Šobrīd šie āķi tiek pārdoti 160 valstīm. Bet tagad ražošana tiek pārceļta uz Ķīnu.

Darbinieks: Nu re, gaisma ir. Te mums ir “Mustad” korporatīvais muzejs.

Hege: Šeit aizsākās pasaka?

Darbinieks: Jā, vismaz āķu izgatavošanas mašīnu pasaka. Te var redzēt dažus no slavenajiem āķiem, kuri tika šeit ražoti.

Hege: Jā.

Darbinieks: Laba karte. Iedomājies to pievienoto vērtību, ko tie reprezentē..

Hege: Šie āķi.

Darbinieks: Tūkstošiem tonnu.

Hege: Jēvīka ir uzcelta uz šiem āķiem.

Darbinieks: Jā, tas ir Jēvīkas pamatakmens. Par to esmu pilnīgi pārliecināts. Milzīgs pamatakmens. Ne visa cietokšņa siena, bet daudz no tās. Šeit, stiklā un rāmjos. Un tagad tas dodas uz Ķīnu.

Manuprāt, sliktākais ir tas, ka esam uzbūvējuši rūpniecības pamatu, kas pazūd. Agrāk vai vēlāk, kad naftas krājumi varbūt būs izsmelti, mēs sapratīsim, ka tas, ko mēs darām tagad, nav ļoti saprātīgi. Domājot par nākamajām paaudzēm.

Hege: Mustades rūpnīca Jēvīkā drīz kļūs par vēsturi. Bet tas attiecas ne tikai uz Mustadi. Tas attiecas uz pasauli, kas kļūst arvien mazāka, un skarbo cīņu par darba vietām. Šeit Jēvīkā darbinieki pelna astoņas reizes vairāk nekā Ķīnā. Bet rīt mašīnas tiks izslēgtas.

Pēc 137 gadiem beigas būs rīt. Kā tu jūties, zinot, ka būs tas, kurš nospiedīs pogu?

Darbinieks 2: Esmu daudz domājis par to. Tā var būt grūta diena, kā to mēdz teikt. Vai būs asaras, es nezinu, neesmu no šī tipa cilvēkiem. Bet būs ļoti grūti braukt mājās. Tas man jāatzīst. Jo pēc 42 šeit pavadītajiem gadiem esi jau kļuvis par daļu no šīs pasakas.

Hege: Pēdējā reize autobusā.

Darbinieks: Pēdējā reize vedot āķus, jā. Labrīt!

Hege: Tas ir grūti.

Darbinieks: Man jāmēģina nedomāt par to. Cilvēks jau pats sevi aizrunā, vai ne? Bet tā nav pirmā reize, kad es raudāju par Mustadi.

Darbinieks 2: Vai jūs mani dzirdat? Mēs vēlamies organizēt nelielas svinības šodien. Un tagad es uzticu Magne un Turam Martinam aiziet un izslēgt mašīnu.

Darbinieks (ņem āķi): Jā, es to gribu. Tas bija pēdējais. Paldies!

Darbinieks 2: 137 gadi..

Darbinieks: Ak, vai... Dievs! Tagad es sāku raudāt. Nē, paņemam kūku.

Darbinieks 2: Jā, ēdīsim kūku. Sāc tu.

Darbinieks: Nē, vispirms jūs...

Ītrebigdas Kultūras centrs. Skrānevātnes Skola.

Hege: Sveiki.

Bērni dzied

Skolotāja jautā. Bērni atbild.

Hege: Piecās Bergenas skolās bērni mācās ķīniešu valodu. Viņi gatavojas nākotnei, kad Ķīna varbūt kļūs par pasaules svarīgāko valsti.

Meitene lasa. Hege mēģina izrunāt. Meitene (ķīniešu valodā): Viens, divi, trīs, četri..

Hege: Vai tā nav pareizi? Es padodos.

Students: Ķīniešu valoda ir ļoti noderīga un aizraujoša!

Students 2: Laipni lūgti Norvēģijā!

Students 3: Norvēģija. Norvēģijā ir 5 miljoni iedzīvotāju.

Meitene 2: Norvēģija ir ļoti skaista ziemā, jo ir daudz sniega.

Hege: Šiem 15 gadus veciem jauniešiem būs 20, kad Ķīna būs pasaules ekonomikas lielvalsts. Un būs vairāk nekā 200 miljoni ķīniešu ar augstāko izglītību.

Pasniedzēja: Norvēģijai nav izvēles. Viņiem ir jāatrod vieds, kā izturēties pret Ķīnu. Jo vairākums ķīniešu tic, ka šis gadsimts kļūs par Ķīnas gadsimtu.

HONKONGA

Hege: Fantastisks skats!

Ķīna kļūst arvien svarīgāka šajā gadsimtā. Un tikai ar ķīniešu valodas zināšanām nepietiks. Lai gūtu panākumus augošajā ķīniešu ekonomikā, ir vienlīdz svarīgi izprast ķīniešu kultūru. Tā ir pārsteidzoša pilsēta!

Dereks: Jā. Vareni, vai ne?

Hege: Esmu Honkongā. Mans gids ir Dereks Entonijs, operdziedātājs un Norvēģijas tirdzniecības kameras priekšsēdētājs pilsētā. Viņaprāt, īsākais ceļš, lai izprastu Ķīnu, atrodas tieši šeit.

Dereks: Es teiktu, ka uz Honkongu kā uz pasaules mikrokosmu var skatīties vairākos līmeņos. Ne tikai kā uz Ķīnas vai Āzijas daļu, bet uz visu pasauli. Cilvēki nāk uz šejieni no visām pasaules malām.

Pilots: Ceru, ka izbaudījāt lidojumu.

Dereks: Ļoti jauki. Paldies!

Pilots: Tuvojas spēcīga lietus gāze, centīšos dabūt jūs lejā.

Hege: Pēc divām minūtēm būs tikai plīkšķis.

Dereks: Jā, tas mainās ļoti ātri.

Hege: Tā kļūst arvien spēcīgāka. Mēs gandrīz vairs neredzam pilsētu.

Dereks: Ostas otrā puse ir pazudusi. To vairs nevar saskatīt, lai gan tā joprojām ir tur.

(tirgū)

Šeit ir visa veida garšvielas, zālītes...

Hege: Šodien ir ļoti daudz saulesargu un lietussargu.

Dereks: Tas ir ļoti tipiski Honkongai. Agrāk tā bija visur. Kad es 1980. gadā pirmoreiz ieradot šeit, šī bija visaugstākā celtnē, tā tur. Un vienīgā tajos laikos. Tagad skatoties apkārt, viss šķiet ievērojami lielāks. 80-90 stāvi. Un...

Hege: Ou, tas noticis ātri.

Dereks: Dažas parādījās pēc 6 gadiem.

Hege: Pirmais bauslis tiem, kas grib gūt panākumus Ķīnā, ir veidot kontaktus.

Dereks: Paskatīsimies, tagad es aizmirsu, kurā stāvā tas bija.

Hege: Dereks ir ceļā uz pasākumu, kuru organizē Polijas konsulāts.

Dereks: Atvainojiet, esmu nedaudz apmulsis. Tas ir nepareizais stāvs. Šodien mums ir ielūgums no Polijas ģenerālkonsula. Un es to apmeklēšu ne tikai kā tirdzniecības kameras priekšsēdētājs, bet arī, lai attīstītu savu personīgo kontaktu tīklu.

Konsuls: Ļaujiet man vēlreiz pateikties visiem, kas palīdzējuši īstenot šī vakara pasākumu.

Dereks: Jauka runa. Cilvēkiem patīk īsas runas.

Konsuls: It īpaši pēdējais teikums.

Dereks: Tas trāpa tieši desmitniekā.

Šodien man bija diezgan apzināta taktika. Es meklēju kādu, kuru es pazīstu. Šoreiz tādi bija tikai divi cilvēki, un tad es vispirms mēģinu pieiet pie viņiem.

Labdien!

Vīrietis: Atvainojiet. Es biju aizņemts. Paldies, ka atnācāt.

Dereks: Paldies jums!

Norvēģu biznesam Honkongā ir neierobežotas iespējas.

Sveika, Juki! Kā iet?

Juki: Atvainojos.

Dereks: Viss kārtībā. Prieks tevi redzēt. Noslogota diena?

Juki: Jā, tikko beidzu mēģinājumu.

Dereks: Kam tu gatavojies?

Juki: Savam solokonzertam nākamnedēļ.

Dereks: Ar norvēģu repertuāru?

Juki: Jā.

Dereks: Tad tev ir nepieciešams pēdējais norvēģu valodas slīpējums?

Juki: Jā.

Dereks: Labi. Tad tu esi pareizajā vietā. Mēs šeit protam norvēģu valodu.

Šeit jau 14 gadus vadām uzņēmumu, kur mācām dziedāšanu, aktiermākslu un balss izmantošanu.

Man patīk beigu daļa. Bet tas vārds ”oppe”... Ja tu izelpo, tas izklausās kā ”hoppe”, kas nozīmē kaut ko citu. Nekādas H-skaņas. Jo tas nozīmē ”lēkt”. Un tas izklausīsies nedaudz smieklīgi.

Juki: Labi, ”oppe-oppe-oppe”.

Dereks: Manuprāt, esmu saticis cilvēkus no vairāk nekā simts valstīm, dzīvojot šeit Honkongā. Tev ir iespēja iepazīties ar cilvēkiem vairākos līmeņos. Tas var būt studiju laikā, darbā vai citādi, un tādā veidā veidot personīgos kontaktus. Un tas ir ļoti svarīgi panākumu gūšanai Āzijā. Vispirms vienmēr ir jāuzsver personīgās attiecības.

Tenneils: Labrīt! Prieks Jūs redzēt!

Dereks: Sen neesam redzējušies.

Tenniels: Tad ejam kopā uz augšu?

Dereks: Jā, jā.

Hege: Tenniels Ču bija viens no Dereka mācekļiem. Pirms deviņiem gadiem Dereks dziedāja Tenniela kāzās. Norvēģiem, kas grib gūt panākumus Ķīnā, ir jādomā ilgtermiņā. Īpaši svarīgi ir rūpēties par attiecību uzturēšanu laika gaitā.

Dereks: Tā ir Šendžeņas apbūve?

Tenniels: Nē, tas ir mūsu Hianaņas pilsētas apbūves projekts. Viss jau ir pabeigts – kopienas centri, tirdzniecības centri, nekustamais īpašums... Četros gados uzbūvējām 10 golfa laukumus, viesnīcu ar 528 istabām un pasaules lielāko minerālavotu spa. Tagad būvējam arī universitātes pilsētu.

Kad sarunājos ar jums, man iekrita galvā viena doma. Tagad mēs pārveidojam mūsu prezentācijas video, un es meklēju aizkadra balsi. Es iedomājos par Morganu Frīmenu. Bet tagad dzirdu jūsu balsi ... Es vēlos atstāt atvērtas iespējas. Iespējams esat vairāk aizņemts nekā Morgans...

Dereks: Es šaubos.

Tenniels: Ja jums ir laiks, es būtu priecīgs aicināt jūs piedalīties projektā.

Dereks: Es labprāt to darītu.

Tenniels: Vissvarīgākais nav tas, cik tu zini, bet kādus cilvēkus tu pazīsti. Ķīna ir tradicionāla zeme, kur viss notiek caur draudzību un kontaktiem.

Runātājs: Norvēģijas Nobela komiteja ir nolēmusi, ka Nobela Miera prēmija 2010. gadā dosies pie Liu Sjaobo par viņa ilgo, nevardarbīgo cīņu par cilvēktiesībām Ķīnā.

Vīrietis: Pat pastnieku nelaiž Ķīnas vēstniecībā. Vai viņi mēdz atvērt durvis?

Pastnieks: Jā.

Vīrietis: Bet ne šodien?

Pastnieks: Izskatās, ka pagaidām nē.

Hege: Nobela komiteja 2010. gadā deva Miera prēmiju Liu Sjaobo par viņa nevardarbīgo darbību demokrātijas un cilvēktiesību labā. Ķīnas varas iestādes ļoti iebilda pret prēmijas piešķiršanu, un kā drīz vien izrādījās - bija dziļi aizskartas.

Hennings Kristoffersens: 2010. gada Miera prēmija ir īpaši sarežģīta ķīniešu valdībai. Jo viņu acīs tā ir komunistu partija, kas Ķīnā ir stabilitātes un miera garants, un tad tie, kas apdraud komunistiskās partijas pozīciju Ķīnā, faktiski apdraud stabilitāti un mieru valstī, skatoties no viņu skatupunkta. Tātad viņu acīs Liu Sjaobo ir pretējs tam, kas viņš ir Nobela komitejas acīs. Viņš ir drauds mieram.

Ārlietu ministrija: Nobela komiteja ir piešķīrusi Miera prēmiju noziedzniekam, kas pašlaik atrodas cietumā. Tas parāda necieņu pret Ķīnas tiesu.

Sieviete: Mēs neapstāsimies kaut kādu anti-Ķīnas klaunu dēļ. (kas mums traucē).

Hege: Ķīniešu dusmas visvairāk ietekmēja norvēģu lašu industriju...

Kas par dzīvi! Velns parāvis! Cik daudz zivju te ir?

Zvejnieks: Kādi astoņdesmit tūkstoši.

Hege: Vai tagad ķersi zivis? Es redzu dažas, kas...

Zvejnieks: Ir jācer, ka viņi parādīsies, kad viņus piebaro.

(*nevar noķert nevienu lasi*) Nedomāju, ka mums kaut kas iznāks.

Hege: Velns!

Zvejnieks: Jā.

Hege: Bet lielākā problēma ar šo lasi ir tā, ka tas nāk no Norvēģijas?

Zvejnieks: Jā. Gadījumā ar Ķīnu tā arī ir. Ja šis lasis būtu no Skotijas vai Farēru salām, mēs varētu pārdot to Ķīnā. Bez problēmām.

Hege: Tajā pašā dienā, kad Sjaobo saņēma Miera prēmiju, norvēģu Marine Harvest varēja lepni parādīt 10 000 000. Ķīnai pārdoto lasi.. Bet drīz viņi sastapās ar Ķīnas dūsmām.

Zvejnieks: Tas bija viens no pēdējiem lašiem, kas nonāca Ķīnā normālā ceļā.

Hege: Kas notika pēc tam?

Zvejnieks: Pēc tam mums radās lielas grūtības preču ievēšanai Ķīnā. Ķīnas robežu kontrole apstādina mūsu produktus. Tad viņi veic visdažādākās pārbaudes. Tie ir svaigi produkti, tāpēc laiks ir ļoti svarīgs. Ja viņi pārbauda mūsu preces 7-8 dienas, tās sabojājas, pirms mēs varam tās pārdot. Tas kļuva par pamatīgu traucēkli mūsu tirdzniecībai Ķīnā.

Hege: Kā jūs to gatavojat?

Sieviete: Es nezinu. Pajautā šefpavāram. Man nav ne jausmas.

Hege: Tas ir labs. Kā jūs to gatavojat?

Vīrietis: Var uztaisīt zupu no tā.

Hege: Tas ir kājām gaisā. (*par bruņurupuci*)

Pēc naftas un gāzes zivis ir Norvēģijas lielākā eksporta prece. Ķīniešiem patīk svaigas zivis. Jo svaigākas, jo labāk. Ko jūs pērkat?

Dāma: Lasi.

Hege: Vai jums tas garšo?

Dāma: Jā, man un visai ģimenei garšo.

Hege: Vai jūs daudz to ēdat?

Dāma: Jā. To var ēst jēlu, pagatavot sašimi. Vai arī grilēt vai izcept to.

Hege: Tātad lasis ir populārs Ķīnā?

Dāma: Es domāju, jā. Tas tiek pārdots daudzās vietās. Tur pārdot daudz lašu.

Hege: Jā.

Pirms Sjaobo ieguva Miera prēmiju, 90 procenti lašu Ķīnā bija no Norvēģijas. Tagad šis daudzums ir samazinājies līdz 30 procentiem.

Vai tas ir norvēģu lasis?

Pārdevējs: Nē.

Hege: No kurienes tas ir?

Pārdevējs: Skotija, Čīle, Anglija, Īrija, Dānija... un Kanāda. Norvēģu lasis netiek Ķīnā. Diplomātiskās attiecības starp Ķīnu un Norvēģiju ir sliktas. Norvēģijas lasis var būt sapuvis vai novecojis.

Hege: Tātad šeit nevar atrast norvēģu lasi?

Pārdevējs: Jā, vēl joprojām var atrast nedaudz citās vietās.

Hege: Kāpēc viņiem ir norvēģu laši un jums nē?

Pārdevējs: Par to es nevaru runāt. Tad man būs problēmas. Pa citiem kanāliem.

Hege: Citiem kanāliem... Ko nozīmē "pa citiem kanāliem"?

Pārdevējs: Es nevaru par to runāt.

Hege: Vai ar to jūs domājat, ka tas nāk no citām valstīm, piemēram, Honkongas? Viņš nevēlas runāt par to, kāpēc viņi nesaņem norvēģu lasi, kamēr citos veikalos tas ir.

Tas, ko šis pārdevējs nevēlas stāstīt, ir, ka vairāki norvēģu uzņēmumi pārdod Ķīnai lasi caur kaimiņvalstīm. Tāpēc nav iespējams precīzi noteikt, cik daudz Norvēģija ir zaudējusi Nobela prēmijas dēļ. Bet ir skaidrs, ka Norvēģija ir palikusi ārpus tirgus, kas pieaug katru gadu. Ķīnas turīgā elite alkst pēc rietumu dzīvesveida. Šobrīd vairāk nekā 2,4 miljoni ķīniešu var nosaukt sevi par dolāru miljonāriem. Esmu uzaicināta uz vienu no sabiedrības krējuma spēļu laukumiem un tagad pirmo reizi spēlēšu golfu.

Cik skaista vieta!

Džons Čzao: Agrāk nebija skaisti, bet kad mēs uzbūvējam golfa kūrortu, kļūva jauki.

Hege: Vai golfs kļūst populārs Ķīnā?

Džons: Jā. Galvenais iemesls ir tas, ka ekonomika strauji aug. Vai esat iesācēja?

Hege: Jā, esmu iesācēja. Domājat, ka būs grūti?

Džons: Varat pamēģināt.

Hege: Labi, pamēģināšu. Labi.

Džons: Ļaujiet es parādīšu. Tas ir viegli. Uz augšu, uz leju... Jums ir jāiemācās šī kustība... Bumbiņa nav svarīga. Atvēzējieties un sitiet!

Hege: Jā. Labi.

Džons: Redzat?

Hege: Tas bija labi? Vai varat palūgt viņām uzmundrināt mani, pat ja man neizdodas? (*jautā par meitenēm*)

Džons: (*smejas un atkārto pēdējo frāzi ķīniešu valodā*). Nē, skatieties uz bumbiņu. Tagad saprotat, ka tas nav viegli. Tas bija labāk. Labs sitiens. Turpiniet.

Hege: Cik liela ir biedru maksa šajā klubā?

Džons: 1,3 miljoni.

Hege: Viens miljons? Viens miljons kronu, gandrīz. Tad tas nav domāts man.

Džons: Bet tagad jūs protat spēlēt.

Hege: Jā.

Džons: Atslābinieties. Vienkārši atslābinieties. Viņa nevar spēlēt un tad viņa saka: "labs sitiens". (*smejas*) Labs sitiens. Tas bija labi.

Hege: Un ko jūs domājat par Ķīnas nākotni?

Džons: Tā ir gaiša nākotne. Mūsu vadītājs Sji ir ļoti labs vadītājs..

Hege: Tātad jūs uzskatāt, ka partija dara labu darbu?

Džons: Ļoti labu darbu. Es viņiem uzticos.

Hege: Tagad man ir iespēja. Vai esat uztraucies?

Džons: Jūsu kārtā.

Hege: Ekonomiskā izaugsme ievērojami palielinājusi partijas popularitāti. Māja, kurā 1921. gadā partija tika dibināta, ir kļuvusi par muzeju.

Sieviete: Nāc un paskaties.

Huang Yang: Tā ir 1921. gada 23. jūlija un pirmās komunistiskās partijas vadības sanāksmes vēsturiskā rekonstrukcija. Pēc šī notikuma komunistiskā partija vadīja visu ķīniešu tautu un radīja radikālas vēstures pārmaiņas. Šai sanāksmei bija ļoti liela nozīme. Visa Ķīna piedzīvoja uzplaukumu. Viens no iemesliem ir tas, ka vairākums ķīniešu, ieskaitot arī mani, strādā cītīgi. Tāpēc esmu ļoti apmierināta un lepna. Darbs šeit man nozīmē ļoti daudz.

Hege: Finanšu pilsētā Šanhajā mēs redzam ekonomiskās izaugsmes neona versiju. Ir viegli iespaidoties no tās. Bet Ķīnā ir 1,3 miljardi cilvēku un tikpat daudz patiesības versiju. Mana žurnālistes vīza bija īslaicīga un attiecās tikai uz Šanhaju. Bet ir milzīgas valsts daļas, kuras Ķīnas valdība nevēlas, lai kāds redzētu.

Yangchen Holmen: Mani vecāki runā tibetiešu valodā. Mēs cenšamies saglabāt mūsu tibetiešu tradīcijas. Ķīnas Komunistiskajai partijai ir ilgtermiņa stratēģiskais plāns par tibetiešu kultūras izskaušanu. Tieši pret to cenšas protestēt Tibetas mūki. Viņi pat dažreiz ir tik izmisuši, ka aizdedzina sevi, lai pievērstu pasaules uzmanību tiesību pārkāpšanai, kas notiek Tibetā.

Hege: Dalailama vada tibetiešu cīņu pret apspiešanu kopš 1950. gada. 1989. gadā viņš saņēma Miera prēmiju par saviem miermīlīgajiem protestiem. Arī Norvēģijas politiķi jau sen ir iesaistījušies Tibetas lietā.

Vīrietis: Man ir daudz vēstuļu no Stortingas deputātiem, kas pieprasa, lai ārlietu ministrs un Norvēģijas valdība izvirzītu Tibetas jautājumu Apvienoto Nāciju Organizācijā.

Hege: Tomēr, kad Dalailama atgriezās Norvēģijā 2014. gadā, neviens deputāts negribēja tikties ar viņu.

Yangchen: Nevar nesatīties, kad Dalailama ierodas.

Pie luksofora. Mēs šķērsojam ielu pie sarkanās gaismas.

Norvēģis: Munks ir augšāmcēlies no kapa, lai aizstāvētu cilvēktiesības un norvēģu tautas dvēseli. Kur ir valdība? Kur ir Erna? Kur ir Stēre? Un Stoltenbergs?

Berge Brende (ārlietu ministrs): Ja Norvēģijas varas iestādes pieņems Dalailamu, tas sarežģīs mūsu iespējas normalizēt divpusējās attiecības.

Yangchen: Es domāju, ka tas ir skumji, ka valstī, kas balstās uz demokrātiju, valdība nevēlas tikties ar tādu cilvēktiesību aizstāvi un Miera prēmijas laureātu kā Dalailamu. Tikai tāpēc, ka Ķīna rada spiedienu uz Norvēģiju.

Dalailama: Labdien! Vai esat izsalkuši?

Yangchen: Viņš vienmēr cenšas mudināt mūs skatīties gaišāk uz lietām. Ir iedvesmojoši redzēt, ka viņam izdodas palikt motivētam pēc tik daudziem cīņas gadiem.

Dalailama: Norvēģija ir maza valsts Ķīnas acīs. Nekādu briesmu. Ja kaut ko pasaka amerikāņi, Ķīna var padomāt, ka pastāv draudi. Ja kaut kas nāk no Norvēģijas, es domāju, ka viņi var to izturēt. Paldies!

Yangchen: Ir svarīgi atcerēties, ka tā nebija Norvēģijas tauta, kas atteicās tikties ar Dalailamu. Tā ir pašreizējā valdība, kas to ir nolēmusi. Redzot to aizrautību, ko norvēģi ir demonstrējuši, lprotestējot pret valdības lēmumu, es gribētu pateikt, ka lepojos ar norvēģu tautu un ar to, ka varu saukt sevi par norvēģieti.

Berge Brende: Situāciju īpaši sarežģī tas, ka Norvēģijai kopš 2010. gada nav pastāvējuši politiskie kontakti ar Ķīnu. Pēc mūsu vērtējuma, būtu nepieciešams vēl ilgāks laiks, lai normalizētu attiecības, ja mēs būtu nonākuši pie cita secinājuma. Bet es uzskatu, ka gan Ķīna, gan Norvēģija gūs labumu, ja šīs attiecības tiks atjaunotas un normalizētas. Bet baidos, ka tas prasīs laiku, jo aizvainojuma saknes ir tik dziļas.

Honkonga

Hege: Iespējams, pasaules lielākie eksperti tajā, kā būt mazam un izturēties pret Ķīnu, ir Honkongas tauta. 1997. gadā tā kļuva par Ķīnas daļu, bet ar daļēju autonomiju līdz 1947. gadam. Kad ķīniešu varas iestādes gribēja ierobežot autonomiju, Honkongas tauta izgāja ielās, lai protestētu. Jo Honkongā ir vārda brīvība. Esmu šeit, lai uzklausītu stāstus, kurus komunistiskā partija vēlas noslēpt.

Liu Sjaobo.

Sveiki. Priecājos ar jums iepazīties! Jauka kafejnīca.

Paul Tang: Vai gribat vienu pagāršot? (*nepareizi saprata viņu, domāja, ka runā par kafiju*)

Hege: Jā, paldies!

Pauls Tangs ir Tautas Grāmatnīcas (People's Bookstore) īpašnieks Honkongā. Daudzi no klientiem ierodas no kontinentālās Ķīnas, lai iegādātos aizliegtās grāmatas.

Paul Tang: Tā ir "karsta" tēma.

Hege: Paskatīsimies. Vai tā ir par prezidentu Dzjiņpinu?

Paul Tang: Jā.

Hege: Kas tur ir rakstīts, ko nevar teikt Ķīnā?

Paul Tang: Tas ir patiens stāsts par Dzjiņpinu, par to, ko viņš ir darījis un ko nav darījis. Parasti tikai pozitīvas atsauksmes par līderiem. Nekā negatīva. Tāpēc, kad grāmatas tiek izdotas, izdevējam rodas lielas problēmas un viņu ieliek cietumā uz desmit gadiem, man liekas.

Hege: Plauktos starp aizliegtajām grāmatām atrodas arī Nobela prēmijas laureāta Liu Sjaobo un viņa drauga Ma Dzjaņa, kurš rakstīja par Tjaņaņmeņas laukuma slaktiņu, darbi.

Ma Dzjaņš: Caur atvērtu caurumu, kur kādreiz bija stikla veranda, tu redzi, kā akācija, kas reiz tika nolīdzināta ar buldozeri, lēnām atkal paceļas.

Hege: Šis kadrs šodien ir studentu 1989. gada sacelšanās simbols. Ma Dzjaņš un viņa draugs Liu Sjaobo piedalījās mierīgā demonstrācijā. Bet 4. jūnijā šī sacelšanās tika nežēlīgi apspiesta. Vairāki simti cilvēku tika nogalināti.

Ma Dzjaņš: Šī bilde tika uzņemta uz ielas stūra Pekinā uzreiz pēc nemieriem. Pēc tiem ielas un Tjaņaņmeņas laukums palika pavisam tukši. Neviens vairs neuzdrošinājās pretoties. Valdība aizbāza tautai muti.

Hege: Kadri no Debesu miera laukuma šokēja visu pasauli. Bet Ķīnā tie ir izspiesti.

Paul Tang: Jaunieši atnāk, skatās uz plauktiem un jautā: “Par ko tas ir?”. Tur ir rakstīts “Neaizmirsti 4. jūniju”. Viņi saka: “Kas notika 4. jūnijā? Es nezinu. Vai tu vari man pastāstīt?”

Hege: Te tā ir (*par grāmatu*). Viņi nezina, kas notika Pekinā Tjaņaņmeņas laukumā.

Paul Tang: Vai esi dzirdējis par 1989. gada 4. jūnija notikumiem?

Klients: Jā, universitātē.

Paul Tang: Tātad pasniedzēji stāstīja par slaktiņu?

Klients: Nē, es pats sameklēju informāciju internetā. Mums bija jāizmanto dažādas IP adreses, lai atrastu saites ar šāda veida informāciju.

Paul Tang: Vai tava ģimene tev kaut ko stāstīja?

Klients: Nē, par to nekad netika runāts.

Paul Tang: Es cenšos mudināt viņus uzzināt par brīvību, demokrātiju un ceļu uz to. Iesaku palasīt grāmatas. Bet ir grūti likt viņiem saprast. Jaunieši ir vienaldzīgi pret to, kas notika Tjaņaņmeņā. “Es vienkārši gribu dzīvot labi, dzert vīnu un pirkt *Chanel* un *Gucci*.”

Hege: Tātad viņi maina brīvību pret labklājību?

Paul Tang: Tas ir tas, ko mēs sakām, jā.

Kvīnija: Tagad mēs ejam tur.

Hege: Labi. Tātad tā ir...

Kvīnija: Mana darbavieta.

Hege: Kad tu esi internetā, tur ir daudz ierobežojumu?

Kvīnija: Kāda veida ierobežojumu?

Hege: Vai ir vietnes, kas jums nav pieejamas?

Kvīnija: Jā, īpaši *Google*. Es varu parādīt. *Google*... Tas nedarbojas.

Hege: Tātad *Google* ir bloķēts?

Kvīnija: Jā, tas ir bloķēts.

Hege: Ja meklējat sensitīvu informāciju, tad tas tiek bloķēts. Bet jums ir sava meklētājprogramma?

Kvīnija: Jā. Es jums parādīšu. *Baidu*. Ķīniešu meklētājprogramma. Problēma ar *Baidu* ir tā, ka nevar iegūt to informāciju, kuru vēlies. Informācija, kas tur ir, bieži vien ir bezjēdzīga.

Hege: Tātad var iegūt tikai daļu informācijas, bet nevar atrast jebko?

Kvīnija: Jā, tieši tā. Ko jūs gribat sameklēt?

Hege: Uzraksti “slaktiņš” un “Tjaņaņmeņas laukums”.

Kvīnija: Uzrakstiet jūs pati. Tā būs labāk. Redzat? “Saskaņā ar likumu, daļa informācijas nevar tikt atspoguļota”.

Hege: Šī informācija nevar būt atspoguļota šeit internetā.

Kvīnija: Tā ir ar *Baidu*, ka viņi klausās Ķīnas iestādēs. Viņiem ir cilvēki, kas skenē un bloķē sensitīvus vārdus. Ievadot tos, cilvēks nesaņem to informāciju, kuru vēlas. Tā tiek kontrolēta un bloķēta.

Hege: Vai tu zini par slaktiņu Tjaņņmeņas laukumā?

Kvīnija: Ne tik labi. Šādu informāciju nevar tik bieži dzirdēt un iemācīties ikdienā.

Hege: Pamēģināsim *nrk.no*

Kvīnija: Oficiālajā mājaslapā nevar ielogoties.

Hege: Kāpēc nevar?

Kvīnija: Nezinu. Tas ir diezgan problemātiski.

Hege: NRK ir bloķēts. Tas ir problemātiski?

Kvīnija: To esmu dzirdējusi. Nobela prēmijas dēļ.

Hege: Pārbaudīsim sociālos medijus. *Facebook* jums nav pieejams.

Kvīnija: Bloķēts.

Hege: Kā cilvēki reaģē uz to? Kā tu reaģē?

Kvīnija: Mēs arvien vairāk pierodam pie tā. Agrāk mēs prātojām, kāpēc mums nav pieejas. Bet tagad mēs sākam pierast pie tā. Jo zinām, ka tas var radīt problēmas. Jā, tā tas ir. Mēs savā ziņā esam pieņēmuši, ka tas mūsu dzīvē tā ir. Mūsu paaudzei ir daudz vairāk iespēju ceļot, mācīties un strādāt ārzemēs. Arvien vairāk ķīniešu jauniešu atgriežas Ķīnā. Un mēs gribam pozitīvi ietekmēt Ķīnas izaugsmi.

Hege: Ķīnieši lepojas ar savu valsti. Ķīniešu kultūrā domā ilgtermiņā. Viņi var ilgi dusmoties. Kamēr tā būs, Norvēģija paliks par Ķīnas ekonomiskās izaugsmes vērotāju. Taču tieši šī izaugsme maina ķīniešus. Tā Ķīna, kas tagad veidojas, būs atšķirīga Ķīna. Un varbūt kādu dienu Norvēģijas stāšanās pretī komunistiskajai partijai izvērtīsies par Norvēģijas priekšrocību.

Nākamnedēļ mēs runāsim par Norvēģiju un Krieviju.

Viņi zina, ka tiks apstādināti, varbūt piekauti un arestēti. Tik un tā viņi nepadodas. (*par homoseksuāļiem*)

2.epizode

Norvēģija un Krievija

Hege: Šobrīd pasaule mainās. Kas notiek ar mūsu ikdienu mazajā Norvēģija tad, kad nākotni veido pasaules lielie un stiprie? Mani vienmēr ir fascinējusi Krievija. Tomēr pēdējā laikā šī

valsts pārvēršas par klases kausli. Kas būs ar Norvēģiju, kurai ir 196 km gara kopējā robeža ar agresīvo kaimiņu?

Kad mūsu lielākais kaimiņš kļūst bruņots, mums jāmēģina saprast, kā krievi domā. Tie ir Krievijas jaunie patrioti, kas gatavi aizstāvēt valsts robežas. Motociklistu klubs “Nakts vilki” ir prezidenta Putina atbalstītāji. 2014. gada pavasarī viņi triumfēja ostas pilsētā Sevastopolē. Viņi piedalījās Krimas aneksijā un tika sveikti kā varoņi.

(atrodas kluba pasākumā)

Diezgan īpaša banda. Bet tā ir prezidenta Putina banda.

Motociklistu kluba augošo popularitāti lielā mērā var saistīt ar tā harizmātisko līderi, kas klubu ir vadījis 25 gadus. Viņa iesauka ir Ķirurgs, un viņš ir pazīstams ar savu ciešo draudzību ar Putinu. Es gribu viņam pajautāt, kāpēc motociklistu klubs piedalās karadarbībā Ukrainā, bet šo cilvēku ir grūti piedabūt runāt. Tāpēc vispirms parunāsim ar kluba preses pārstāvi Denisu.

Deniss: Sveiki!

Hege: Esmu Hege no NRK. Pricējies iepazīties!

Deniss: Es arī.

Hege: Tātad šis ir vilku midzenis?

Deniss: Jā. Šeit mēs gatavojamies lielam rītdienas pasākumam. Būs lieli svētki, jo mums paliek 25 gadi. Tagad cilvēki pulcējas, lai sagatavotu visu rītdienas svinībām.

Hege: Klubs aizsākās kā sacelšanās pret Padomju varu. Tagad tas ir patriotisks, valdībai draudzīgs un arvien populārāks.

Deniss: Šis nav vienkārši motociklu entuziastu klubs. Tas ir daudz vairāk par to! Šeit mēs esam cieši saistīti ar ģimeni, mīlestību un brālību. Tu izvēlies savu vietu dzīvē.

Hege: Vai ielaidīsiet mani?

Deniss: Nē, vēl nē, jo viņiem ir sapulce.

Hege: Labi, tad būs jāgaida te ārā. Vai Ķirurgs ir jauks puisis? “El Chirurgo” – vai viņš ir jauks? *(Deniss neko neatbild)* Jāgaida un jāgaida, un jāgaida.

Deniss: Šeit mēs pārdodam mūsu kluba apģērbu. Jakas, treniņu apģērbu, kreklus, kā arī bērnu produktus, jo pieprasījums ir liels. Uz mūsu logo ir rakstīts “krievu motociklists”. Mums nepatīk, ka mūs sauc par “baikeriem”. Mēs gribam atbrīvoties no visa amerikāniskā un būt mēs paši. Šeit uz skatuves būs priekšnesumi.

Hege: Kad jums ir ballītes, meitenes dejo šeit? *(norāda uz liftu, kurā dejo dejojājas)*

Deniss: Jā. Tas netiek speciāli organizēts, bet visiem patīk. Tāpēc, jā, meitenes te dejo. Tikai meitenes.

Hege: Tikai meitenes? Kāpēc tā?

Deniss: Puiši tur augšā nav nekas īpašs. Viņi tiek ātri noņemti lejā. Tas netiek atbalstīts. Un tā tas notiek ne tikai pie mums. Noteikti pie jums arī. Paldies Dievam, dzīvojam Krievijā! Tagad ejam tālāk.

Hege: Labi. Sekosiet man? Sveiki. Mani sauc Hege. Patīkami.

Ķirurgs: Palūdz Igoru atrast ieraksta kadrus no Sevastopoles un Staļingradas. Mēs apsēdīsimies šeit. Novāc šo te!

Hege: Ķirurgs dod mums veselu kaudzi kluba slavinājuma video. Kad Nakts vilki savāc lielu auditoriju, viņu vēstījums ir patriotisks un agresīvs.

Ķirurgs (video): Sevastopole! Es veltu šo šovu tev, manas bērnības pilsētai, manas zudušās Tēvzemes pilsētai!

Hege: Mums jāparunā par Krimu. 2014. gada 28. februārī jūs nolaidāties Krimā. Ko jūs tur darījāt?

Ķirurgs: Jūs maldāties. Tas nebija februārī, bet kopš 2008. gada. Kopš 2008., nevis tagad februārī. Runājot par to, ko es darīju Krimā, tad tas esmu es, kas var jautāt, ko jūs darāt šeit. Jūs nevarat man jautāt, ko es tur darīju. Krima ir mana zeme, mana teritorija. Man tā nekad nebūs cita valsts! To sadalīja nodevēji pirms 23 gadiem. Nelikumīgi. Vienīgais ceļš uz taisnīgumu ir apvienoties no jauna. Mums ir jāapvienojas, tāpat kā Vācija tika apvienota. Cilvēki vēlas tradicionālas vērtības. Nevēlas zaudēt savu nacionālo identitāti. Šis process apvienos cilvēkus. Es vēlētos atzīmēt vēl vienu lietu: jo vairāk uz mums spiež, jo vairāk cilvēku pie mums nāk. Es negribētu, lai Krievija visu laiku būtu zem citu spiediena. Lai visu laiku mācītu, kā mums jādzīvo. Viņiem ir jāpieņem mūs tādi, kādi esam. Jāpieņem mūsu vērtības. Nav vienmēr jāuzņemas skolotāju loma. Arī viņi var daudz ko iemācīties no Krievijas.

Hege: Nakts vilki un krievi savā vairākumā ir lepni un patriotiski. Tādēļ karadarbība Ukrainā sniedza prezidentam Putinam rekordlielu atbalstu. Ko tas nozīmē Norvēģijai, kad mūsu kaimiņvalsts kļūst arvien brutālāka? Norvēģijas, iespējams, lielākie eksperti attiecībā ar Krieviju ir ziemeļnieki. Turmuds Hoels izaudzis 400 m attālumā no tās vietas, ko agrāk sauca par Padomju Savienību.

(Uz sasaluša ezera, makšķerē)

Turmuds: Tur tālāk ir Krievija. Un te mums ir lielās zivis. Gribi turpināt? *(urbj ledu)*

Hege: Jā, varu pamēģināt? Vai te ir dziļš?

Turmuds: Nē, esi gandrīz pusceļā.

Hege: Tas turas diezgan stingri. *(par ledus urbi)*

Turmuds: Varbūt es pabeigšu?

Hege: Gatavs! Viss!

Turmuds: Mēs agri gājām zvejot ar ģimeni un agri uzzinājām, cik tālu mēs varējām iet. Tas nāk kopā ar mātes pienu, par to nedomā. Vienkārši tāda ir pasaule.

Hege: Tātad pasaule beidzās aptuveni tur?

Turmuds: Jā. Līdz tam brīdim, kad biju jau diezgan liels...

Hege: Tur ir zivs! (*ņem ēsmu, kožas*)

Turmuds: Tad velc uz augšu.

Hege: Sasodīts! Ak, nē! Vai tas ir iespējams? Urrā!

Turmuds: Tik liela!

Hege: Paskaties uz to!

Turmuds: Neturi to virs cauruma.

Hege: Kas tas ir?

Turmuds: Alata.

Hege: Īsais kurss zvejniecībā.

Turmuds: Paņem to rokā tā. Saspied. Un tad izvelc āķi.

Hege: Šodien Pasvikā valda idille. Bet Aukstā kara laikā dzelzs priekšgars stiepās pie šīs upes. Kā jaunam pierobežas karavīram Turmudam Hoelam bija jāpiedzīvo dramatisks brīdis Norvēģijas attiecībās ar Padomju Savienību. 1968. gadā Aukstais karš ziemeļos sasniedza karstāko punktu. Lielās NATO mācības provocē PSRS uz mobilizāciju. Robežupes patrulēšanu norvēģu pusē veic 21 gadus vecais Turmuds Hoels.

Turmuds: Šeit mēs gājām. Es un Einars Velle no Olesunnas. Tad dzirdējām dunoņu no turienes. Kad tā pietuvojās mums, sapratām, ka tie bija kāpurķēžu transportlīdzekļi. Visticamāk gara rinda.

Hege: Tātad šis troksnis nāca aptuveni tā?

Turmuds: Jā.

Hege: Otrā pusē vēlās krievu tanki. Turmuds skatās taisni tanka stobra caurumā.

Turmuds: Tas bija nedaudz saspīlēti. Tika aprēķināts, ka uzbrukuma gadījumā, mēs izdzīvotu aptuveni stundas ceturksni. Dzīve bija tā, kas mums bija jāizvirza uz priekšu. Visi piekrita tam, ka mēs kļūstam par lielgabalaļu.

Hege: Bet kā tas bija - stāvēt aci pret aci ar tik pārāku militāru spēku?

Turmuds: Tieši tad es prātoju: "Par ko tu domā, tu, kas sēdi tagad tankā? Kas tagad notiek tavā galvā?" Tur iekšā taču arī bija cilvēks.

Hege: Tagad attiecības starp Norvēģiju un Krieviju ir kļuvušas nedaudz vēsākas. Ko tu domā par to?

Turmuds: Tas taču ir varas un politikas jautājums. Es teiktu, ka attiecības starp Norvēģiju un Krieviju tas īpaši neietekmē. Norvēģija ir iesaistīta tajā, ko NATO mums liek darīt. Tikmēr starppersonu attiecības šeit uz robežas ir tādas, it kā nekas nebūtu noticis.

Hege: Šeit es agrāk dzīvoju. Aukstā kara vidū. Uztaisīšu foto. Tas ir tikai dažu kilometru attālumā no tās vietas, kur tajā laikā bija Padomju Savienība. Kad biju maza, šī robeža bija vienīgi slēgti dzelzs vārti. Ar zīmi: "PSRS. Aizliegts fotografēt". Es prātoju, kas ir otrā pusē. Jo tur nekā nebija. Bet tagad tas ir kaut kas pilnīgi atšķirīgs. Pēdējo piecu gadu laikā robežšķērsotāju skaits šeit, Sturskugā, ir trīskāršojies.

Vīrietis: Laipni lūdzam Norvēģijā!

Hege: Vienīgais robežšķērsotāšanas punkts starp Norvēģiju un Krieviju ir palielinājis kapacitāti. Ļoti daudz krievu nāk... Kāpēc tā?

Vīrietis: Šopings sievai...

Hege: Jo šī pilsēta, Ķirkenesa, ir krievu iepirkšanās paradīze.

Pārdevēja: Tas ir ļoti skaists.

Kliente: Cenai nav nozīmes, jo mans vīrs maksā.

Hege: Un sporta apavos! (*smejas, ka pielaiķo kleitu sporta apavos*)

Trude Petersen (Barents observer): Komūnā dzīvo 10 000 cilvēki. Bet mazumtirdzniecības nozares rādītāji atbilst 30 000 iedzīvotāju skaitam. Pārējie ir krievi, kas nāk iepirkties.

Hege: Tātad cilvēki no krieviem gūst diezgan labu peļņu?

Trude: Jā, ļoti daudzi tā dara.

Hege: Vispopulārākās ir ikdienas preces. Saraksta virsotnē atrodas gatavās picas, mazgāšanas līdzekļi... un sierī, it īpaši siers tūbiņās. Un vispopulārākais - cepumi *Marie*. Tēja un kafija arī ir pieprasīta....

Vai jūs nopirkāt vienu no tām? (*parādā kafijas bundžu*)

Klients: Jā.

Hege: Kāpēc?

Klients: Ļoti laba kvalitāte.

Hege: Bet lielākais uzvarētājs, kas pastāvīgi tiek izpārdots, ir autiņi. Krievijā tie maksā piecas reizes vairāk.

Sieviete: Tie ir mammai. Omega 3.

Hege: Jauna jaka. Jauka!

Vīrietis: Šos nopirku bērniem. (*par termosiem*)

Hege: Tik labi. Vēl viens?

Hege: Trīs. Man ir daudz bērnu.

Hege: Trīs!

Ķirkenesas bērnudārzā katram piektajam bērnam ir viens vai abi krievu vecāki.

Skolotāja: Vai esi krieviete vai norvēģiete?

Meitene: Krieviete.

Hege: Vari pateikt kaut ko krieviski?

Meitene: Moloko.

Hege: Ko tas nozīmē?

Meitene: Piens.

Meitene 2: Mamma ir no Krievijas.

Hege: Un tētis?

Meitene 2: Viņš neprot krievu valodu. Tikai norvēģu. Viņš var tikai pateikt "bye bye", un tas nav "uz redzēšanos" krieviski.

Sieviete: Visi krievi mīl Norvēģiju.

Hege: Tiešām?

Sieviete: Jā, tā ir.

Hege: Kāpēc tā?

Sieviete: Tāpēc ka esat mūsu kaimiņi.

Hege: Tāpēc jūs mūs mīlat?

Sieviete: Jā. Vai jūs mūs mīlat?

Hege: Jā.

Sieviete: Liels prieks to dzirdēt.

Hege: Labajām kaimiņattiecībām starp Norvēģiju un Krieviju aukstais karš bija tikai neliels pārtraukums. Draudzībai starp Finnmarkas un Krievijas iedzīvotājiem ir dziļas saknes. Otrajā pasaules karā Sarkanā armija kļuva par Finnmarkas atbrīvotājiem.

Boriss: Pobeda? Pobeda! Viens, divi, trīs, četri, pieci, seši!

Hege: Uzvaras gājiens.

Boriss: Un mūzika! Uzvara! Uzvara ir galā.

Hege: Borisam bija tikai 18 gadi, kad viņš tika nosūtīts karot. Misija: atbrīvot Norvēģiju.

Boriss: 14. armija. 31. korpuss, strēlnieku korpuss. 1. motoru inženieru brigāde. Jā, šajā ziņā esmu jūsu korespondents. Kā inženieru brigādes karavīrs. Tās ir fotogrāfijas no iznīcinātās Ķirkenesas.

Hege: Tā ir Kirkenesa?

Boriss: Jā, tur viss bija pilnībā iznīcināts. Nebija nekā. Tikai drupas, kas bija jānovāc. Tā cilvēkiem bija traģēdija.

Hege: Bjērnevatnas šahtā 3500 norvēģu slēpās no vāciešiem. Kad krievi bija padzinuši viņus, Borisam bija iespēja satīties ar pateicīgajiem norvēģiem.

Boriss: Es redzēju patversmes, kur cilvēki slēpās. Un ļoti laimīgus cilvēkus, kuri slēpās raktuvju šahtās.

Hege: Norvēģijā nomira 15 000 krievu karavīri. Tas ir par 5000 vairāk nekā norvēģu visa kara laikā.

Boriss: Man bija grūti pieņemt to, ka nomira tik daudz mūsu karavīru. Es jūtu skumjas par karavīriem, kas gāja bojā un atdeva savu dzīvību, lai Norvēģijas tautai būtu labāka dzīve.

MASKAVA

Hans: Hallo? (*runā pa tālruni*)

Hege: Uzņēmējs Hans Jokums Horns pārcēlās uz Krieviju tieši pēc Padomju Savienības sabrukuma. 1993. gada 3. oktobrī Krievijas armija Borisa Jeļcina vadībā uzbruka parlamentam.

Hans: Tanks atradās tur augšā un apšaudīja to balto ēku. Es gulēju šeit, aiz mūra žoga, jo te bija mazliet mazāk šaušanas. Tātad man nācās slēpties. Man bija vecs, 5 kilogramus smags Nokia telefons. Mani ielaida, jo viņi domāja, ka esmu žurnālists. Kamēr tur gulēju, un viņi šāva, man piezvanīja māte un jautāja, kā man iet. "Lieliski. Tagad te guļ", teicu. "Ko tu ar to domā?!". "Vai tagad skaties televīziju un redzi to tanku? Tas nabaga puisis, kas guļ tur lejā savilcies čokurā, esmu es." Viņa nodomāja, ka es jokuju. Un es saņēmu norādījumu neatkārtot šādus sliktus jokus. Bet es tur gulēju. Tā bija aizraujoša diena. Es labprāt nodzīvotu 1993. gada 3. oktobri vēlreiz. Tad šāvienu troksnis nāca no visām pusēm.

Hege: Ziniet, tas izklausās nedaudz traki?

Hans: Jā, es to saprotu, bet runa taču ir par adrenalīna devu! Nekad nebiju pieredzējis kaut ko tamlīdzīgu. Tā bija īpaša diena. 90os gados bija grūti. Vai nu mežonīgie rietumi, vai nu mežonīgie austrumi.

Hege: Norvēģijā daudzi atceras Jeļcinu no visām tām reizēm, kad viņš parādījās piedzēries televīzijā. Bet viņš bija tas, kurš atvēra Krieviju rietumu uzņēmējiem. Haoss, kas valdīja Krievijā 90s gados, deva ārvalstu investoriem ienesīgas iespējas. Pēc Maskavā pavadītiem 23 gadiem Horns ir iemācījies, kā gūt panākumus Krievijā.

Hans: Te man ir daži telefoni. Šis numurs nav nevienam. Es to nopirku caur kanāliem, par kuriem neviens nezina. Tādā veidā esi pa pusei aizsargāts konfidenciālo sarunu laikā. Es zinu, ka telefoni tiek noklausīti. Es pats esmu noklausījies telefonus un zinu, cik tas maksā. Lielākais šķērslis ir izmaksas. Bet ja kāds grib noklausīties, tehniski tas ir pilnīgi iespējami. Nav nekādu problēmu. Ir labi, kad ir telefons, kas ļauj justies drošam, zinot, ka netiec noklausīts.

Hege: Viena no Hansa investīcijām bija pirmais Maskavas fitnesa klubs.

Hans: Labrīt, Saša! Prieks tevi redzēt no rīta.

Saša: Man tāpat.

Hege: Šeit viņš piedzīvoja skarbo toni krievu biznesā. Nekustamā īpašuma attīstītājs gribēja slēgt klubu, lai izbūvētu dzīvokļus.

Hans: Tas bija tipisks krievu uzbrukums. "Ja nedarīsi, ko mēs sakām, paliksi bez ūdens un elektrības. Dabūsi nodokļu policiju ciemos. Un nejutīsies pārāk droši". Tad sāka kļūt mazliet nepatīkami. Mēs sapratām, ka pienācis laiks gatavoties sīvākai cīņai. Tu neizdzīvosi, ja būsi jēls. Viņi sit tev pa vienu vaigu. Tu sit viņiem pa abiem vaigiem un vēderu vienlaicīgi. Un turies, cik labi vien vari.

Hege: Bet Hornam bija plašs paziņu loks Maskavā. Galvenais kontakts bija ģenerālis no FSB – jaunā KGB.

Hans: Tad man un ģenerālim bija neliela tikšanās. Un mēs to ļoti labi atrisinājām. Nebija neviena, kas gribētu iesaistīties cīņā, kad uzzināja, kas ir manā pusē.

O, tas bija labi! Tas ir labākais laiks dienā.

Hege: Mašīnā?

Hans: Pēc treniņa. Satiksme mainās ļoti strauji. Kad nāk lielie puīši, visa satiksme tiek bloķēta. Viss stāv.

Hege: Vai tas kaut ko saka par Krieviju?

Hans: Ļoti daudz.

Hege: Kādā veidā?

Hans: Tas tikai parāda, ka spēcīgajiem ir vara, likums un abi gali. Pārējiem to nav. Tagad redzi Kremli.

Hege: Varas kodols.

Hans: Jā. Te nākam ārā svaigā gaisā. (*uzgāja ēkas augšā*)

Hege: Fantastisks skats.

Hans: Jā, tas ir diezgan skaisti.

Hege: Vai! Man ir bailes no augstuma.

Hans: Tad ņem manu roku. Mēs varam pieiet mazliet tuvāk malai.

Hege: Jā, vai tomēr nē?

Hans: Viss kārtībā. Tagad te uzcels jaunu ēku. Un milzīgu garāžu. Augstākajai celtnei Maskavā šobrīd ir 60 stāvi. Bet šo būvēs augstāku, šai būs kādi 80 stāvi.

Hege: Kurā stāvā esam tagad?

Hans: 31. Tas ir salīdzinoši zemu.

Hege: Tu nevari būt kautrīgs šeit Maskavā?

Hans: Nē. Un ja tu pamodies no rīta un jūti, ka pamats zūd, ir pienācis laiks ar pirmo lidmašīnu doties mājās.

Hege: Tad mums jāiet tagad, jo tas sāk pazust. (*jo baidās no augstuma*).

Neskatoties uz 23 gadu pieredzi Maskavā un draugiem slepenā dienesta priekšgalā, Horns atzīmē, ka Krievija kļūst brutālāka.

Hans: Kā ārvalstu investors tu vēlies tiesu sistēmu, kas funkcionē. Bet patiesība ir tāda, ja tu stājies pretī spēcīgajām aprindām, kas valda valsti, tu nespēsi nonākt krievu tiesu sistēmā.

Hege: Putina Krievija Hornam nav pievilcīga. Viņš samazina investējumus šeit, lai liktu likmi uz jaunu kontinentu.

Tātad Āfrika ir nākotne?

Hans: Jā.

Hege: Un Krievija ir pagātne savā ziņā?

Hans: Jā... Tā vienmēr būs ar mani. Bet biznesa ziņā tā ir pagātne. Mēs uzskatām, ka Āfrikā pastāv labākas biznesa iespējas.

Viena pase. Divas. Un vēl neliels dolāru uzkrājums. Ja nu kas... Mana sirds vienmēr piederēs Krievijai, bet smadzenes – tās tagad ir ceļā uz dienvidiem.

Hege: Tūkstošgades maiņas laikā varu Krievijā pārņēma Vladimirs Putins. Desmitgade, kurā Jeļcins pavēra ceļu rietumu uzņēmējiem, viennozīmīgi bija galā. Putins solīja atjaunot Krieviju kā lielvaru. 2014. gada ziemā viņš atkal parādīja, ka gribēja ielikt varu savos vārdos. Ukraina kopš Padomju Savienības sabrukuma ir svārstījies starp austrumiem un rietumiem. Tad, kad jaunā Ukrainas valdība paskatījās uz rietumiem, krieviem draudzīgie iedzīvotāji Austrumukrainā sāka meklēt palīdzību no dzimtenes un dabūja pilnu Putina atbalstu.

Putins: Pēc grūtas, garas un nogurdinošas kuģošanas Krima un Sevastopole atgriezās atpakaļ savā piederības ostā.

Hege: Kad Krievija anektēja Krimas pussalu, sākās jauna nodaļa NATO dalībvalsts Norvēģijas attiecībās ar Krieviju. AWACS lidmašīnas tika izstrādātas aukstā kara laikā, lai atklātu Krievijas zemi lidojošus iznīcinātājus.

Pers Sigurds Dvergsdals (radara operators): Viss, kas te kustas, ir gaisa kuģu aktivitāte. Mums ir radars, kas piefiksē lidmašīnas, kuras cenšas paslēpties. Tas nozīmē, ka gaisa satiksmes kontrolieri uz zemes tās neredz. Bet ar radaru mēs varam atklāt šīs lidmašīnas.

Hege: Kreisēšanas augstumā šis radars aptver 312 000 kvadrātkilometru platību. Tagad viņi regulāri lido no bāzes Ērlande pāri NATO valstīm Poliju un Rumāniju.

Stīvens Hills (ASV gaisa kara flote): Misija ir uzraudzīt un mēģināt kontrolēt Krieviju. Mēs vienmēr esam gatavi rīkoties, ja kādai no NATO valstīm tiks realizēts jebkāda veida uzbrukums. Hartas 5. pants nosaka, ka mums ir jāaizsargā citam citu kā vienotai nācijai. Ja

Krievija dara kaut ko pret kādu no NATO valstīm, visas NATO valstis vērsīsies ar pilnu spēku pret Krieviju.

Pers Sigurds: Pirms gada neviens nenoticētu, ka mēs nonāksim līdz šādai situācijai. Un tagad tas notiek un attīstās ļoti strauji. Tagad mums ir pilnīgi jauna situācija Eiropā. Sarežģīta politiska situācija. Mēs ticam, ka viņiem izdosies atrast diplomātisku risinājumu. Ja nē, cerēsim, ka mēs ... Tas taču ir tas, uz ko mums būtu jācer. Es ceru, ka nebūs nekas vairāk par to.

Hege: Ne NATO, ne Krievija nevēlas karadarbību starp Rietumu un Krievijas spēkiem. Bet pašreizējais konflikts ir visnopietnākais kopš aukstā kara laikiem. Kopā ar Eiropas Savienību un ASV Norvēģija ievieša sankcijas pret Krieviju. Visi politiskie kontakti tika lauzti.

Putins: Kādreiz es jums pajautāju: vai mēs uzvarēsim?

Pūlis: Jā!

Hege: Prezidentam Putinam cīņa par sabiedrības viedokli ir viena no svarīgākajām. Un viens no viņa spēcīgākajiem atbalstītājiem ir Dmitrijs Kiseļovs.

Dmitrijs: Parādiet man attēlu! Parādiet! Mikrofonī. O, jūs esat ēterā.

Obama tiecas uz pasaules kundzību, Ukrainā notiek genocīds un pret Krieviju tiek piemērotas sankcijas. Tikmēr Vladimirs Putins ceturtdien ceļo uz Franciju.

Mums ir divdesmit minūtes.

Hege: Kiseļova kungs! Labdien. Mani sauc Hege un esmu no NRK.

Dmitrijs: Sveiki, sveiki!

Hege: Priecājos ar jums iepazīties!

Norvēģijas draugs Kiseļovs ir ziņu aģentūras Russay Today galvenais boss un Krievijas svarīgākās ziņu programmas ar vairāk nekā 30 miljoniem skatītāju vadītājs. 80.-os gados viņš mācījās norvēģu valodu Ļeņingradā un pastāvīgi brauca atvaļinājumā uz Norvēģiju.

Dmitrijs Kiseļovs (Rossija 1): Mēs ar ģimeni šovasar bijām ielānojuši doties uz Ziemeļnorvēģiju. Braukt no Murmanskas uz mazo Jesvāru, tur izīrēt zvejniekmāju. Bet tagad plāni ir mainījušies.

Hege: Kiseļovam un viņa ģimenei nācās kalt jaunus atvaļinājuma plānus. Kad Krievija bija anektējusi Krimu, viņš nonāca ES sankciju sarakstā. Putina tuvākajiem sabiedrotiem ir liegta vīza uz ES valstīm un Norvēģiju. Norvēģijas valdība uztver jūs kā personu, kas apdraud Ukrainas suverenitāti. Kā jūs reaģējat uz to?

Dmitrijs: Tas ir tīrais ārprāts! Tas nebiju es, kas uzsāka krīzi Ukrainā, arī Krievija tā nebija. Valsts apvērsumu Kijevā atbalstīja Rietumi. Norvēģija arī atradās starp tiem. Pasīvi, bet tomēr... Es nodarbojos ar profesionālo darbību. Mūsu reportieri tur uz vietas riskē ar savu dzīvību, kad stāsta par to, kas tur notiek.

Hege: Tagad mēs esam tiešraidē. Mums ir mazliet laika, kamēr notiek reportāža. Ko mēs tagad redzam?

Dmitrijs: Tas ir ziņojums no mūsu korespondenta Maksima Kiseļova Slavjanskas centrā. Šeit mēs redzam, kā Ukrainas gaisa spēki bombardē pilsētas. Cilvēki sēro par mirušajiem. Tas ir genocīds. Kara noziegums. Jūs varat, protams, saukt to par propagandu. Bet mēs redzam realitāti.

Smieklīgi uztaisīts.

Hege: Mūzika no Zvaigžņu kariem.

Dmitrijs: Jā, tas ir absolūti traki. Obama saka, ka viņš centīsies panākt pasaules kundzību. Šeit viņš to saka.

Obama: ASV izmantos militāro spēku vienpusēji, ja tas būs nepieciešams.

Hege: Bet paklausieties... Tas it tieši tas, ko Putins dara. Pielieto spēku vienpusēji.

Dmitrijs: Nē, viņš nepielieto spēku. Krimā netika raidīts neviens šāviens.

Hege: Kiseļovs nevar saprast, kā viņš kā žurnālists var nonākt sankciju sarakstā.

Dmitrijs: Labi. Norvēģija bez manis... Labi. Un bez maniem bērniem. Tas ir pilnīgi traki. Sankcijas pret žurnālistiem ir kaut kas jauns. Un tad jūs runājat par cilvēktiesībām... Un par vārda brīvību un tā tālāk...

Hege: Bet šeit taču cilvēki tiek arestēti uz ielām, ja viņi staigā ar varavīksnes karogu. Minoritātēm nav tiesību ... Homoseksuāļi ...

Dmitrijs: Tiesību uz ko?

Hege: Izpausties...

Dmitrijs: Mēs esam pret propagandu bērnu un pusaudžu vidū. Atvainojiet. 30 sekundes... Obama arī apsolīja, ka ar Putinu netiksies. Un pat acu aizmālēšanai ilgi sarunājās ar mūsu gejiem un lesbietēm.

Krievijā norma ir tā, ka cilvēks negrib virzīt savus mīļotos uz nelaimīgu dzīvi. Cilvēki rūpējas par saviem bērniem. Tas ir viss. Jo homoseksuāla dzīve nav laimīga dzīve. Tas tika pētīts. Ir pētījumi ...

Hege: Tātad homoseksuāla dzīve nav ...

Dmitrijs: Laimīga.

Hege: Ahaa.

Dmitrijs: Homoseksuāļu vidū ir vairāk pašnāvību. Vienkārši palasiet pētījumus.

Hege: Vai nedomājat, ka šīs problēmas rodas no sociālā nosodījuma un diskriminācijas?

Dmitrijs: Diskriminācijas? Viņiem netiek atļauts izpostīt mūsu bērnus. Tā nav diskriminācija. Jums nav jāiejaucas tajā, kas ir pie mums. Es taču neiejaucos Norvēģijas

darīšanās un nesaku: “Atceliet geju parādes. Nekropļojiet savus bērnus.” Ja jums patīk izpostīt savus bērnus, lūdzu. Bet man tas nepatīk. Tā nav jūsu valsts. Atslābinieties!

Hege: Putins droši vien ir dabūjis to, ko viņš vēlējas. Viņš dabūja Krimu, atstājot Rietumus bez iespējas kaut ko izdarīt. Un viņa popularitāte ir stipri pieaugusi.

Jeļena Kotjučenko (Novaja gazeta): Rakstīt to, ko gribi... Tas ir forši. Vairums krievu žurnālistu to nevar. Bet mēs varam, un tas ir ļoti labi. Situācija tagad ir sliktāka nekā jebkad pēc PSRS sabrukuma. Jo pēdējos gados te tika pārtraukta ļoti daudzu laikrakstu darbība.

Hege: Jeļena Kostjučenko strādā laikrakstā Novaja Gazeta, kas pēdējos gados ir bijis starp pretendentiem Nobela prēmijas iegūšanai. Viņas darbs ir bīstams.

Jeļena: Te viņi ir. Anastasija Baburova. Viņa studēja tajā pašā universitātē, kur es. Viņa rakstīja par neonacistu grupām. Tas ir Staņislavs Markelovs. Viņi abi tika nošauti Maskavas centrā pēc preses konferences. Igors Domnikovs. Viņš bija neticami labs reportieris un izmeklēšanas žurnālists. Kāds sadauzīja viņa galvu. Un te ir Jurijs Ščkočihins. Viņš tika noindēts. Natālija Estemirova. Viņa tika nežēlīgi noslepkavota Kaukāzā. Un Anna Politkovskaja. Ikviens viņu zina. Es domāju, ka viņa bija vislabākā reportiere Krievijā pēc Padomju Savienības. Tas ir fakts, ka mēs zaudējam kādu katru otro vai trešo gadu.

Hege: Vai tu kādreiz esi aizdomājusies, ka te var parādīties jauna bilde?

Jeļena: Jā. Jo pēdējās četras bildes nebija, kad sāku te strādāt. Es redzu, ka to paliek vairāk... Es izvairos no dzīvošanas kopā ar radniekiem. Vienreiz, kad strādāju ar vienu lietu, kāds mēģināja nolaupīt manu mazo māsu. Tad mēs dzīvojām kopā. Šādas kļūdas es nevaru atkārtot, tāpēc nedzīvoju kopā ar savu ģimeni. Jo tas ir vārīgākais punkts ikvienam žurnālistam.

Hege: Arī pēc darba stundām Jeļena cenšas mainīt attīstību Krievijas sabiedrībā.

Jeļena: Būs geju parāde. Tā jau ir ceturrtā reize, kad piedalos tajā. Būs daudz cilvēku ar karogiem, kas tiks piekauti un arestēti. Arī es to vidū. Kaut kā tā. Es izvēlos darīt kaut ko, nevis nedarīt neko. Es nejūtos labi, zinot, ka situācija pasliktinās, bet nekas netiek darīts. Pagājušā gada septembrī tika pieņemts likums, ka mēs, homoseksuāļi, neesam līdzvērtīgi cilvēki. Mums nav tiesību audzināt bērnus. Pat mūsu pašu. Tika izvirzīts likumprojekts par bērnu atņemšanu gejiem un lesbietēm. Tas pilnībā izmainīs homoseksuāļu dzīvi Krievijā. Jo ļoti maz aktīvistu vēlas palikt bez bērniem. Tas vienkārši izbeigs aktivitātes. Bet galvenais ir tas, ka notiks masveida geju un lesbiešu izceļošana uz ārvalstīm. Galvenokārt uz Eiropas kaimiņvalstīm, tostarp arī Norvēģiju.

Hege: Pirms lielās gada demonstrācijas Jeļena apciemo savas draudzenes.

Jeļena: Mēs padarīsim Norvēģiju traku! Tā tas notiek, kad krievi sanāk kopā. Viņi dzer un spēlējas ar žirafēm.

Draudzene: Iziesim ārā un pasmēķēsim?

Hege: Agrāk visas viņas piedalījās demonstrācijā, bet dēļ vardarbības, ar kuru viņas saskārās, šogad tajā piedalīsies tikai Jeļena.

Draudzene: Te uz balkona ir jauki.

Jeļena: Viss dzīvoklis ir ļoti jauks. Gribu pārveidot arī savējo.

Draudzene: Mēs varam palīdzēt tev krāsot.

Zlata Ponirovskaja: Varbūt sarīkosim geju parādi šeit?! Te ir pilnīgi droši.

Jeļena: Jā. Geju parāde Kostjučenko dzīvoklī...

Zlata: Es uztraucos par Jeļenu. Agrāk arī gāju uz geju parādēm. Tajās vienmēr ir bijis daudz vardarbības. Un šogad, domāju, ka būs vēl sliktāk. Kāpēc mums jāiet tur, kur mūs piekaus un ieliks cietumā? To es nesaprotu.

Jeļena: Es eju tur, jo domāju, ka tas ir pareizi.

Zlata: Kas ir pareizi tajā, ka tiek piekauts un arestēts? Tur nav nekā pareiza brīviem cilvēkiem.

Jeļena: Tāpēc tu neej, bet es eju.

Zlata: Tā vienkārši ir iepriekšnoteikta vardarbības aina, uz kuru visi nāk. Pirms Olimpiskajām Spēlēm jūs taču tikāt piekauti policijas iecirknī. Neriskējiet!

Jeļena: Es eju, tāpēc ka uzskatu, ka tas ir pareizi. Ja viņi mani sitīs, tad...

Zlata: Iepriekšējo reizi tevi ielika slimnīcā!

Jeļena: Jā... Man te nav ko apspriest. Es pilnībā nepiekrītu tam, kas notiek. Un es uzskatu, ka visefektīvākais veids, kā pretoties tam, kas tagad notiek... ir fiziski cīnīties pret to. Tas nozīmē piedalīties tādā veidā. Jo... ja cilvēki nepulcēsies... Tas ir tas pats, kas teikt, ka mēs piekrītam tiem likumiem, kas tika pieņemti. Ka mēs esam otrās šķiras cilvēki, ka mēs nevaram darīt to vai šo... Es tam nepiekrītu.

Hege: Tas ir savādi redzēt cilvēkus, kas tiek sisti, piekauti un arestēti savas seksuālās orientācijas dēļ. Kas tiek ieslodzīti tikai tāpēc, ka parāda varavīksnes karogu uz ielas. Vai mēs īsti interesējamies par to, kas notiek mūsu kaimiņvalstī? Vai esam kļuvuši pārāk vienaldzīgi? Par Krieviju, kas kļūst arvien brutālāka.

Viņi zina, ka viņi tiks apstādīnāti, varbūt piekauti un arestēti. Tik un tā viņi nepadodas.

Policists: Ejiet prom no šejienes.

Hege: Vispirms brauc mašīna ar varavīksnes karogu ārpus policijas sasniedzamības zonas. Ir tikai divi cilvēki, kas uzdrošinās protestēt pašā Tveras laukumā. Un Jeļena ir viena no tiem.

Jeļena: Mums ir liegtas tiesības laulāties.

Skalrunis: Tā ir nelikumīga demonstrācija. Jūs traucējat mieru un kārtību. Šādas demonstrācijas ir aizliegtas.

Jeļena: Septiņi miljoni lesbiešu un geju...

Hege: Tagad viņi ir iekšā policijas mašīnā. Pēc divām minūtēm viņi tika ieslodzīti. Es tiekos ar Jeļenu vienu dienu pēc demonstrācijas. Viņa tika arestēta, vēlāk viņai bija jāierodas tiesā, bet šoreiz viņa netika piekauta.

Jeļena: Mēs ar Daņu gaidījām to brīdi, kad viņi neskatīsies uz mums... Un tad mēs atradām atvērtu logu un izkāram varavīksnes kagoru policijas iecirknī.

Hege: Karogs ārā pa logu?

Jeļena: Jā.

Hege: Ko teica policija?

Jeļena: Viņi teica, ka tas bija slikti...

Hege: Vai tu domā, ka situācija tavas dzīves laikā mainīsies?

Jeļena: Jā, esmu par to pārliecināta. Tas ir atkarīgs no manis. Darot kaut ko, lietas mainās. Ja nedari neko, nekādu izmaiņu nebūs. Tas ir atkarīgs no tā, ko mēs darām.

Hege: Vairums krievu lepojas ar savu valsti. Viņiem nepatīk, kad ārzemnieki viņus kritizē. Bet brutālās ainas Ukrainā šokē visu pasauli. Mūsu labās kaimiņattiecības ir pakļautas grūtai pārbaudei. Bet saikne starp cilvēkiem abpus robežai, iespējams, izturēs šo pārbaudi, neskatoties uz lielvaru spēli.

Nākamnedēļ mēs runāsim par Norvēģiju un Eiropas Savienību.

Vai tu pieņem lēmumus par Norvēģiju?

Kristofers: Jā. Jā, pilnīgi noteikti. Vairāk nekā norvēģi iedomājas. Norvēģijai ir nepieciešams modinātājs.

3. epizode

Norvēģija un Eiropas Savienība

Hege: Šobrīd pasaule mainās. Kas notiek ar mūsu ikdienu mazajā Norvēģijā tad, kad nākotni veido pasaules lielle stiprie? Piemēram, Eiropas Savienība. Lielvara, kurai gandrīz, bet tikai gandrīz, pieder arī Norvēģija. ES debates ir pieklusušas, un, pašiem to nemanot, mūs arvien vairāk kontrolē no vienas pilsētas Beļģijā. Paskatieties labi uz šo cilvēku! Viņš ir jauns, viņš ir zviedrs, un viņš lemj par Norvēģiju.

Kristofers Fjelnars (Eiroparlaments): Es uzskatu, ka Norvēģiju vajadzētu nedaudz pamodināt. Viss, kas ir svarīgs Norvēģijai, netiek nolemts Stortingā. Mani sauc Kristofers Fjelnars. Es pārvaldu Norvēģiju, iespējams, vairāk, nekā paši norvēģi to apzinās. Kas ir dīvaini, un ko es, pat diezgan labi pazīstot Norvēģiju, nesaprotu - kā Norvēģija var piedalīties

visā, ko ES dara, vai tā ir pētniecība, iekšējais tirgus vai vides noteikumi, bet vienlaikus nevēlas būt ar mums un lemt. “Mēs pat varam maksāt nedaudz vairāk, lai tikai nebūtu jāpiedalās un jālemj.” Manam prātam tas nav aptverams. Nesaprotu, kā cilvēki var brīvprātīgi nostādīt sevi šādā situācijā.

Hege: Ievēlētie deputāti no 28 ES dalībvalstīm dodas uz Eiroparlamentu Briselē. Jo tieši te apvienojas Eiropas spēks un vara. Tagad mēs kopā ar ēkas uzraugu iesim vissvētākajā vietā. (*Eiroparlamenta zālē*)

Tā ir liela.

Uzraugs: Milzīga. Tāda ir Eiropa! Šeit iekšā ir Eiropa. Šeit jūs esat Eiropas teritorijā, starp eiropiešiem, un mums patīk šī Eiropa. Tagad parādīšu jums, kā mēs izsaucam savus deputātus.

Hege: Tagad mums būs maza pārbaude.

Uzraugs: Tikai vienu reizi. (*zvans*)

Hege: Darbojas.

Uzraugs: Otra lieta, kas ir jāpārbauda, ir prezidenta āmurs.

Hege: Vai es varu pamēģināt?

Uzraugs: Protams.

Hege: Te tas ir.

Uzraugs: Viņš atklāj sēdi, uzsitot ar to.

Hege: Kas tas ir?

Sieviete: Prezidenta zvaniņš.

Hege: Kam viņš to izmanto?

Sieviete: Lai atklātu parlamenta sēdi.

Hege: Tagad es varēju Parlamentā visu pārbaudīt. Tas ir tas, ko parasti izmanto prezidents. Klusumu! (*zvana ar zvaniņu, pieprasot klusumu*)

Uraugs: Tieši tā!

Hege: Šajā zālē notiek balsošana par Eiropas un Norvēģijas nākotni. Bez Norvēģijas politiķiem. Tomēr balsošanā piedalās zviedrs Kristofers Fjelnars.

Kristofers: Es nedomāju, ka lielākā daļa norvēģu iedomājas par to, ka mēs sēžam te katru dienu un apspriežam likumus un noteikumus Norvēģijā. Tā ir demokrātiska problēma.

Hege: Parasti gadā Kristofers balso 20 000 reizes par likumiem un noteikumiem, kas attiecas uz ES dalībvalstīm un arī Norvēģiju. Bet pat ja balso, ne vienmēr vari lemt. 20 gadu garumā Zviedrija cīnījās pret ES šņaucamās tabakas aizliegumu, bet bez rezultātiem. Tagad Kristofers protesta veidā pārdod to savā birojā.

Kristofers: Gribi nopirkt nedaudz šņaucamās tabakas? Seko man.

Vīrietis: Kāda tev ir?

Kristofers: Šodien man ir tikai sliktā.

Vīrietis: Tā maksā piecus?

Kristofers: Lūdzu.

Vīrietis: Paldies.

Kristofers: Tā ir jauna. Tā ir berama, un iepriekš cepta.

Vīrietis: Tad tā ir tā kā iepakota?

Kristofers: Jā. Pamēģini vienu. Man liekas, ka tā ir nedaudz vieglāka.

Vīrietis: Izskatās kā tabakas braunijs.

Kristofers: Vērts pamēģināt. Padodiet man ziņu, un es nākamnedēļ dabūšu vairāk. Paldies!
Tiksimies.

Vīrietis: Uzredzēšanos!

Kristofers: Tā ir maza pilsoniska nepakļaušanās. Es braucu pārāk ātri un pārdodu šņaucamo tabaku savā birojā. Bet tas arī ir vienīgais, ko pārkāpju.

Hege: Tātad esi gatavs?

Kristofers: Jā. Tagad mēs iesim iekšā un balsosim. Man ir balsošanas karte. Tieši tajā atrodas vara. Tas ir tieši tas, kas Norvēģijas politiķiem trūkst.

Hege: Tā ir balsošanas karte?

Kristofers: Jā, es ievietoju to mašīnā, lai varētu nospiest pogu un lemt lietas. Tagad man jāiet iekšā. Tiksimies vēlāk.

Hege: Uzredzēšanos!

Vīrietis-prezidents: Balsis par? Balsis pret? Sēde ir apstiprināta. Balsojums pieņemts.

Hege: Mums nedomājot par to, šeit sēž 766 cilvēki un lemj par Norvēģiju.

Prezidents: Balsošana beigusies.

Hege: Briesmīgā tempā, īstenībā.

Prezidents: Ziņojums apstiprināts.

Kristofers: Norvēģija taču ir iesaistīta iekšējā tirgū, par kuru mēs lemjam. Tāpēc lemjam arī par Norvēģiju.

Hege: Cik daudz varas jums īstenībā ir?

Kristofers: Pat mazliet par daudz, es teiktu. Es uzskatu, ka ES parlamentam ir vairāk varas, nekā tam, iespējams, vajadzētu būt. Daudzās jomās.

Hege: Vai ir bijuši kādi jautājumi, kur zini, ka esi lēmis arī par Norvēģiju?

Kristofers: Automašīnu CO2 emisijas. Esmu noteicis, cik daudz CO2 var izmest auto Norvēģijā. Kādas ķīmikālijas ir atļauts izmantot un kādas nē. Ļoti daudz dažādu jautājumu.

HEDMARKA

(uz pakalna)

Eriks Lunds: Jā, esam atnākuši, Hege.

Hege: Te tas ir.

Eriks: Vai nav skaisti?

Hege: Pilnīgi fantastiski.

Eriks: Īpaši šajā ES robežas pusē.

Hege: ES robeža ir tur lejā?

Eriks: Aiz tiem lielajiem mākoņiem tur lejā. Mūsu medību zona atrodas tur tālāk.

Esmu pret ES, jo, manuprāt, tas ir milzīgs centralizācijas projekts. Tas iejaucas mūsu ikdienā, par kuru mēs gribam lemt paši.

Hege: ES pretinieks Ēriks Lunds un viņa biedri gatavojas aļņu medībām.

Eriks: Tas, kurš izvelk lielāko kārti, izvēlas pirmais. Tā nav nekāda priekšrocība, bet... Vai jūs velkat? Kam ir dūzis?

Mednieks: Divi dūži – tad ir kaut kāda krāpšanās.

Ēriks: Ja mēs būtu Štatos, tevi būtu nošāvuši. Es domāju, ka iešu augstāk, virs tā dīķa Šeit.

Hege: Kad Zviedrija 1994. gadā iestājās ES, Norvēģija teica nē. Joprojām aptuveni 70 procenti norvēģu ir pret Eiropas Savienību.

Ēriks: Man nepatīk, ka cilvēki Briselē pieņem likumus, kas attiecas uz mums, bez mūsu klātbūtnes un viedokļa. Būtu labāk, ja mēs paši lemtu šeit, nekā pieņemtu likumu, kuru kāds grib mums uzspiest.

Hege: Pašnoteikšanās tiesības ir stūrakmens Norvēģijas cīņā pret ES. Cīņa par zvejniecības un lauksaimniecības saglabāšanu noved pie tā, ka ES pretinieku puse ir īpaši spēcīga laukos.

Ēriks: Ja mēs paši nokārtosim visu te pie sevis un to pašu izdarīs arī pārējie, tad mums visiem kopā kļūs labāk. Manuprāt, šī neatkarības sajūta ir spēcīgāka lauku reģionos nekā pilsētās vai urbānās zonās. Tā droši vien ir nedaudz spēcīgāka tuvāk robežai. Mums nav nekas pret zviedriem. Viņi ir ārkārtīgi jauki cilvēki. Bet izvēle, kuru viņi izdarīja, bija bezcerīga.

Hege: 1994. gadā 64 procenti Trisilas iedzīvotāju nobalsoja pret ES. Bet arī te, Hedmarkas dziļajos mežos, sniedzas tās garās rokas. Kad Trisilas politiķi pieļāva pārāk plašu kotedžu zonu, komūna palika tik liela, ka ES ūdens pamatdirektīva pieprasīja jaunu attīrīšanas iekārtu.

Te ir svētā no svētajiem.

Ūle: Jā, tagad nonācām līdz svētā svētajam. Esam attīrīšanas iekārtas vidū. Tehnoloģijas ir mums visapkārt. Šeit tiek atdalīti rupjie materiāli. Tas atlasa objektus, kas var atrasties kanalizācijā.

Hege: Biksītes, tualetes birste un tamlīdzīgi.

Ūle: Jā, viss iespējamais. Šeit mēs esam aptuveni tīrīšanas procesa vidusceļā. Rupjais materiāls tiek atlasīts. Bet joprojām paliek diezgan daudz pirms tas tiek iepludināts upē. Tas mums bija liels pārsteigums, kad pēkšņi atklājām, ka ES ūdens direktīva ietekmēja arī mūsu lēmumus.

Hege: Tam jūs nebijāt gatavi?

Ūle Martins Norderhaugs (Trisilas mērs): Nē, nekādā veidā. Tas prasīja 115 miljonu kronu investīcijas. Mēs sajūtām realitātē, ko ES noteikumu sistēma var nozīmēt nelielai komūnai. Komūna nevar ignorēt Briseli, jo šī sistēma ietekmē mūs pārāk lielā mērā. 115 miljoni kronu ir ļoti daudz naudas. Un tā bija jāmaksā iedzīvotājiem un kotedžu īpašniekiem. Tas skar ikvienu Trisilas iedzīvotāju.

Hege: Kādu mācību jūs no tā gūvat?

Ūle: Sekot līdzī notiekošajam un būt iepriekš sagatavotiem, kad tiek pieņemtas jaunas direktīvas. Jo kad pieņem jaunu direktīvu, nav ceļa atpakaļ.

Hege: Tas var būt dārgi?

Ūle: Jā. To droši vien piedzīvos vairākas komūnas. Pēkšņi var pienākt rēķini.

Kristofers: Ūdens pamatdirektīva, jā. Es piedalījos balsošanā. Man, iespējams, būtu jānokaunas, ja esat apbēdināti ar to.

BRISELE

Hege: Iemesls, kāpēc Fjelnors lemj par Norvēģiju, ir Eiropas Ekonomikas zonas līgums. Kopš 1994. gada tas regulē arvien vairāk attiecību starp Norvēģiju un Eiropas Savienību. Katru mēnesi EEZ līguma apmērs pieaug. Mēneša pēdējā piektdienā Lihtenšteinai, Islandes un Norvēģijas pārstāvji pulcējas, lai iekļautu līgumā jaunus likumus. Likumus, kas tika pieņemti bez Norvēģijas klātbūtnes.

Politiķis: Laipni lūgti komitejas 190. sēdē. Mēs iesim cauri dienas kārtības punktiem.

Hege: Īstenībā Norvēģija daudz labprātāk ievieš jaunus ES noteikumus, nekā daudzas no ES dalībvalstīm.

Tur iekšā ir likumu rūpnīca, kuru parasti norvēģi nevar redzēt. Šeit tiek pieņemti desmitiem līgumu katru mēnesi, kas ietekmē norvēģu ikdienu. Tagad vienkārši jāgaida.

Labdien!

Atle: Labdien!

Hege: Cik daudz likumu un notikumu šodien izskatījāt?

Atle Liekvolls (Norvēģijas ES vēstnieks): Šodien mēs pieņemām aptuveni 50 jaunus tiesību aktus, kas tiks iekļauti EEZ līgumā.

Hege: Kad zīmogs ir uzlikts aiz slēgtām durvīm, ir jau par vēlu kaut ko ietekmēt. Eiriks Bergensens ir strādājis Norvēģijas vēstniecībā Briselē. Vēstniecības jumta terase ir tuvākā norvēģu diplomātu tuvošanās varai Eiropas Savienībā.

(Norvēģijas vēstniecības terase)

Eiriks: 32 metri līdz Komisijai. Prezidenta Barrozes birojs ir tieši šeit uz stūra. No šejienes vēstnieks faktiski var redzēt, kas nāk pie prezidenta uz krīzes tikšanos. Ja logs ir atvērts, var droši vien arī dzirdēt, par ko viņi runā.

Hege: Vai Norvēģija atrodas tik tuvu?

Eiriks: Tik tuvu, un vienlaikus tik tālu.

Eiriks (bijušais diplomāts)

Kad braucu no Oslo uz Briseli, es satiku vienu pārvaldnieku, kas brauca atpakaļ. Es pajautāju: “Kā tas bija - strādāt Briselē pret ES?” Un viņš teica: “Tas bija ikdienas pazemojums”. Ļoti bieži sajūta ir tieši tāda.

Hege: Tāpēc ka Norvēģijai nav balsstiesību ES, mums ir jāietekmē likumi, pirms tie tiek pieņemti. Bet lai to darītu, mums vispirms jāzina, kas notiek. Bergensena darbs bija svarīgas informācijas iegūšana.

Eiriks: Ļoti bieži vajadzēja vienkārši lūkoties visapkārt, meklējot kādu paziņu ES sistēmā. “Starp citu, izskatās, ka esat ceļā vai nākat no svarīgas sēdes. Kas notiek? Kas notiek ES? Kas tad notiek?”

Hege: Izmetīsim kādu līkumu?

Eiriks: Jā, labi.

Hege: Tā kā norvēģu diplomāti nevar piedalīties sanāksmēs, viņiem ir jāiegūst informācija citos veidos. Bieži risinājums ir uzaicināt diplomātus no ES valstīm uz pusdienām.

Eiriks: Pati “lobētāju iela”, tieši pie ES delegācijas. Nav tāls ceļš ejams.

Hege: Bergensens “uzsauca” daudz pusdienu. Jo labāks informators, jo dārgāks restorāns.

Eiriks: Mēriņš tam, cik efektīvs ir informācijas avots, ir tas, cik tālu tu ej pa šo ielu. Tā sākas šeit. Tas ir kā spēlē «Cirks». Tu virzies uz priekšu pēc katrām pusdienām. Šī ir pirmā pietura – “Pulp”. Lēts un vienkāršs ātrais ēdiens. Uz šejieni mēs vedam dāņus. Te ir ekoloģiska pārtika, tāpēc Zaļos un līdzīgas partijas aicinām uz šejieni. “La Fattoria” ir otrā augstākā sarakstā. Ja jūs nākat uz šejieni, tad esat gandrīz sasniedzis virsotni, kura ir tur tālāk. “Barbanera” ir EU lobista hierarhijas augstākajā punktā. Ja esi uzaicināts uz šo restorānu, noteikti esi ļoti vērtīgs informētājs. Te ir diezgan dārgi. Balti galdauti un bagātīga ēdināšana. Bet tas ir tā vērts, lai dabūtu nelielu dokumentu paku. Veiksmīgas diplomātiskās darbības rādītājs ir jūsu svars. Bija nepieciešams ēst tik daudz pusdienu, cik vien iespējams, un

pieņemties svarā. Tad jūs tikāt atzīts. Ja tev ir neliels puncis pēc pirmā gada, tad esi paveicis labus darbus. Un ēdis daudz pusdienu. Atlīdzība - doties no tikšanās ar informāciju.

Hege: Bergensens beidzis savu diplomāta karjeru pēc desmit gadiem. Šodien viņš kā Eiropas kustības vadītājs strādā pie tā, lai ievilktu Norvēģiju Eiropas Savienībā.

(taksometrā)

Mēs taču neesam ES dalībvalsts? Ko jūs domājat par to?

Taksists: Es gribētu, lai jūs pievienotos. Jums vajadzētu pievienoties, lai neizkristu. Jūs esat mazāk aizsargāti nekā 500 miljoni ES iedzīvotāju. Dalība jums daudz palīdzētu. Tas ir kā laulībā. Kā laimē, tā nelaimē... Laulībai taču jā saglabājas laimē un nelaimē. Ne tikai laimē. Labais ilgst piecas minūtes. Sliktais - visu mūžu!

Hege: Kādēļ tad pievienoties?

Taksists: Tā tas ir, *madame!* Ir jāapvienojas, lai dalītos gan priekā, gan bēdās.

Hege: Dalīties visā.

Taksists: Dalīties visā. Ja negribat būt kopā ar mums, tas ir jūsu ziņā, bet jums ir jā gatavojas sliktākajam.

Hege: Uzredzēšanos!

Taksists: Uzredzēšanos! Paldies.

Kristofers: Kāds bija lēmums?

Sieviete: Par labu Kristeram.

Kristofers: Kāpēc Kristera aizgāja šajā virzienā? Man likās, ka jums bija vācu līnija.

Sieviete: Nezinu.

Kristofers: Tagad nebiju sēdē, un viss gāja uz elli šajā jautājumā. Domāju, ka tā jau bija izlemta lieta. Izvēlējos nepareizi un aizgāju uz citu sanāksmi.

Vīrietis: Bija 12 balsis par un 13 pret... Es domāju, ka jūs...

Kristofers: Ak, nē! Tiksimies vēlāk.

Hege: Kā tu juties, zinot, ka Norvēģija nav šeit iesaistīta?

Kristofers: Skatoties arī no egoistiska skatupunkta, man ir ļoti žēl, ka tā ir. (Tas ir grēks?). Es labprāt redzētu te norvēģi, kas cīnītos par tām pašām lietām. Turklāt es lemjū par daudzām Norvēģijai svarīgajām lietām. Tāpēc te vajadzētu būt kādam, kas aizstāvētu norvēģu intereses. Es nedomāju, ka Zviedrijas un Norvēģijas summa – viens pluss viens – ir divi. Uzskatu, ka Zviedrijas un Norvēģijas summa Eiropas Savienībā var būt trīs. Jo mēs paliekam salīdzinoši lielāki un kopā varam iegūt vēl lielāku ietekmi. Jūs mums esat vajadzīgi te.

Andreas: Nāciet uz Eiropu!

Hege: 70 procenti norvēģu šobrīd ir pret ES.

Kristofers: Man ir ļoti grūti saprast, kāpēc.

Hege: Jūs smejaties par to./?

Andreas Schwab (Eiroparlaments): Nemaz nē. Bet ekonomiski, sociāli un politiski esat pilnībā iekļauti un atkarīgi no ES. Bet jūs negribat to atzīt. Tas ir jūsu pašu ziņā.

Kristofers: Ja Zviedrija vai Vācija, kurām ir balsstiesības un ietekme, būtu teikušas: “Labi, ļaujiet mums sekot lēmumiem, bet bez balsstiesībām”. Tas ir neiedomājami.

Hege: Tātad jūs domājat, ka tas mūs vājina?

Andreas: Pilnīgi noteikti. Jums ir nepieciešams sabiedrotais, kas ir pietiekami spēcīgs, lai konkurētu pasaules mērogā ar Ķīnu un ASV. Ja mēs Eiropā sadarbojamies, mums ir izredzes, bet ne mūsu valstīm atsevišķi.

Hege: 1972. un 1994. gadā Norvēģijas tauta lēma par dalību Eiropas Savienībā. NĒ puse uzvarēja abas reizes.

Uz ielas

Sieviete: Jā demokrātijai, jā savienībai!

Meitene: Nē Eiropas Savienībai!

Tauta: Nē, nē, nē!

Sieviete: Anne Engēra Lannstaina!

Hege: Šodien ap 70 procentiem iedzīvotāju ir pret Norvēģijas dalību ES. Daži neatlaidīgi strādā, lai tā tas arī paliktu.

Ida: Vai vēlaties bezmaksas avīzi no “Nē ES”? Vai konfekti?

Dāma: Es gribu konfekti.

Ida: Protams.

Kungs: Vai tas ir bezmaksas?

Ida: Pilnīgi bezmaksas.

Ida Lovise Skylstad (Nei til EU)

1994. gadā man bija divi gadi, tāpēc neko daudz neatceros no tā laika. Zinu, ka man bija vējbakas tajā gadā, bet tā atceros ļoti maz.

Hege: Vai neatceries referendumu?

Ida: Nē, par to vispār neko neatceros.

Hege: Kāpēc esi tik ieinteresēta šajā lietā?

Ida: Es uzskatu, ka demokrātija un pašpārvalde par savu valsti ir svarīgas.

Hege: Ida Louise Skylstad og Ingrid Marie ISAKSEN piedalās jubilejas stafetē, kas svin 20. gadadienu kopš Norvēģija teica nē.

Brauc mašīnā

Ida: Vai viņš brauks garām? Jā. (*par citu mašīnu*).

Ingrid: Saderu uz to.

Ida: Vestlandes ceļi tie labākie visā savā krāšņumā.

Ingrid: Tas ir piedzīvojums pats par sevi – braukāt apkārt.

Ida: Tas ir patīkami, lielāks kontakts starp cilvēkiem.

Hege: Viņas ir ceļā uz tikšanos ar mēru, kas ir ES atbalstītājs.

Ida: Mēs cenšamies iebraukt tik daudz komūnās, cik vien iespējams, bet to ir daudz. Mēs jau esam bijušas diezgan daudzās Sogne un Fjūranes rajonā. Tas ir interesanti. Mēs tiksimies arī ar Solundas mēru. Mēs nododam stafetes kociņu ar politisku ziņojumu svarīgām personām, kuras satiekam pa ceļam.

Ingrid: Labdien! Ingrida Mari Isaksena.

Ole: Ole Gunnar Krakhellen.

Ida: Organizācijai “Nē Eiropas Savienībai” šogad ir jubilejas stafete. Tāpēc vēlamies nodot jums stafetes kociņu, cerot, ka esat kopā ar mums cīņā pret Norvēģijas dalību ES.

Kari: Ziedi. Zili. (*dāvina ziedus*)

Ida: Mēs arī ceram, ka piedalīsities kopā ar mums demokrātijas svinēšanā. Tas nozīmētu, ka mums piekrītat.

Ūle Gunnars Krakhellens (Sūlunnas mērs): Es novērtēju visas iniciatīvas. Mēs pilnībā atbalstām demokrātiju. Ir vērts svinēt Konstitūcijas un demokrātijas 200 gadu jubileju. Šajā ziņā nedomāju, ka viens otram nepiekrītam. Bet lai paliek tā, ka man personīgi ir atšķirīgs viedoklis par ES.

Kari: Diemžēl tas neizklausās labi. Vienkārši šausmīgi. Bet mēs zinām, ka tauta ir ar mums. Pūlis skaļi kliedz “Nē ES”! Vismaz tā tas ir Skumakernesē un

Ūle: Seļstainā.

Kari: Seļstainā, jā. Tur tika uzrakstīts “Nē ES”. Un mēs gribam uzrakstīt to no jauna šodien.

Laivās pie klints, kur tika uzrakstīts “Nē ES”

Hege: Vai jums ir krāsa?

Ida: Jā, vesels spainis.

Hege: Vai tā turēsies?

Ida: Jā, vajadzētu turēties.

Hege: Sūlunna ir Norvēģijas komūna, kas atrodas pašos rietumos. Katru dienu Norvēģijas kruīza kuģis *Hurtigruten* brauc garām šai vietai. Šeit ES-cīņas laikā 90. gados cilvēki uzrakstīja saukli uz klints. Bet gadu gaitā reklāmkarogs ir izbalējis. Šodienas plāns ir atdzīvināt veco krasta orientieri.

Ida: Tas ir biedējoši, ka tik daudz ES kontrolē, nosaka, lai gan neesam tās loceklis. EEZ līguma dēļ visas direktīvas nonāk arī pie mums. Norvēģija būtu varējusi uzlikt veto vairākām lietām, nekā to ir izdarījusi.

Mums vajadzētu būt labāk informētiem par to, kas nāk no ES, un jāsaka, kam nepiekrītam un kā mēs gribētu, lai tas būtu te - Norvēģijā. Es gribētu, lai Norvēģija izstātos no EEZ, bet vienlaikus sasniegtu tirdzniecības vienošanos ar ES. Es gribu sadarboties, attīstīt tirdzniecību, ļaut cilvēkiem ceļot un apmeklēt ES valstis. Bet valsts ir jāpārvalda Norvēģijas valdībai. Nevis uzvalkos ģērbtiem vīriešiem Briselē...

Kari Ann-Sēraide (Nei til EU): Tā bija forša doma – braukt šeit pie klinšu sienas un redzēt to, kas palicis. Tagad nebūs nekādu problēmu atrast, kur tas ir. Tieši tam šī stafete ir domāta.

Hege: Vai tu biji te 94.?

Kari: Jā, bet ne tieši te.

Sieviete: Tiem, kas krāsos, jāuzvelk glābšanas veste.

Kari: Vai tas ir obligāti?

Sieviete: Jā.

Kari: Tas ir obligāti, tu domā.

Ida: Droši vien mums vajadzētu izmantot veltnīšus tik un tā. Nevar ņemt tik daudz krāsas. Jāmērcē tikai otas gals, nevis visa... Vai, tas bija nedaudz greizi! Vajag aizkrāsot šīs plaisas, lai aizpildītu visu.

Kari: Vai šeit brauc *Hurtigruta?* (*laineris*)

Kāds: Jā.

Kari: Ļoti labi, tagad viņi redzēs, ko mēs izdarījām te augšā. Izskatās stilīgi.

Hege: Ko tu domā par to?

Ida: Es domāju, ka tas izskatās ļoti labi. Tagad visi, kas brauc garām, var redzēt, ka esam pret ES.

Cilvēki: Nē, nē!

Dzied

Atvērta robeža, atvērts osta, bet mēs neatdodam Norvēģiju!

Vīrietis: Tagad svinēsim uz nebēdu!

Hege: Bet, neskatoties uz to, ka norvēģi divas reizes teica nē, esam cieši saistīti ar Eiropas Savienību. Fredriks Sejersteds skaidroja Eiropai Norvēģijas attiecības ar ES. Ziņojumu veidoja vairāk nekā 900 lappuses.

Fredriks Sejersteds (Oslo Universitāte): Šī ziņojuma īsā versija, ja tā būtu jāpieraksta uz pastkartes, (kāds izaicinājums tika man izvirzīts), būtu: "Norvēģija piedalās Eiropas integrācijā, bet tikai īpašā, mums pašiem nesaprotamā veidā". Tas nozīmē, ka ES pretinieku puse uzvarēja gan 74., gan 94. gadā, bet ir zaudējusi katru dienu kopš tā laika tajā ziņā, ka Norvēģija ir kļuvu atbilstošāka ES prasībām katru dienu, nedēļu un mēnesi kopš 1994. gada. Tas notika ļoti ātri. Tas nozīmē, ka šodien esam vairāk integrēti Eiropā, nekā 1994. gadā.

Lidostā

Hege: Ir agrs. Pusseši no rīta.

ES ir kļuvusi par Norvēģijas vissvarīgāko sadarbības partneri. 80 procenti no mūsu produkcijas tiek pārdoti Eiropas Savienībai. Aviomaršruts Oslo-Brisele ir norvēģu ceļš pie varas. Tas ir agrākais rīta reiss uz Briseli, un tas ir pilnum pilns ar pasažieriem.

Øystein Trøseid: Es strādāju kompānijā Olav Thon Gruppe un sekošu līdzī būvniecības darbiem. Saistībā ar dažiem dzīvokļiem, kurus tagad veidosim.

Hege: Ko tu darīsi Briselē?

Frank Häberli: Mēs tiksimies ar mūs interesējošo Eiropas organizāciju.

Karina Sverdrupa: Es dodos uz samitu starp ES un Āfriku. Esmu no Ārlietu ministrijas.

Hege: Bet uz vietas, Briselē, norvēģu lobistiem ir jācīnās par to, lai viņus uzklausītu.

Tor Eigil Hodne (Statnett): Šobrīd Norvēģija šeit, Briselē, mazliet līdzinās vecmodīgam izlūkošanas birojam ar noklausīšanās posteņiem... Tas ir daļa no tā, kas mums joprojām jā dara, lai laicīgi iegūtu informāciju. Tā ir nedaudz absurda situācija.

Hege: Man ir teorija par Briseli. Lēmumi tiek pieņemti Parlamentā, bet stratēģijas tiek plānotas kaut kur citur. Tā kā Norvēģija nav ES dalībvalsts, norvēģiem Briselē pie varas jāiet aplinkus. Tors Egils Hodne darbojas Statnetā. Viņa mērķis ir likt ES investēt Norvēģijas hidroenerģijā. Tad Norvēģija gūtu desmit miljardu kronu peļņu, bet Eiropa dabūtu tīrāku enerģiju.

Parkā

Tors: Es došos uz Berlīni otrdien un runāšu tur ar dažiem cilvēkiem. Tad, domāju, mēs to dabūsim.

Mēs esam ārpus ES jautājumiem, jo nepiedalāmies lēmumu pieņemšanas procesā. Mēs varam iesaistīties pirms priekšlikumu ieteikšanas un tad sekot tiem un cilvēkiem ap tiem. Tā mēs varam novērst to, ka zaudējam savu nozīmi.

Hege: Es jūs apsteidzu. Cik grūti ir sasniegt ES? (*pēc skriešanas*)

Tors: ES ir atvērta sistēma, un tā ir pieejama daudziem. Bet mums ir papildus izaicinājums, jo ir jāatrod tie ceļi, kas ir atvērti mums.

Hege: Vai Norvēģiju ierobežo tas, ka esam ārpus ES?

Christian Wenning (Erste Lesung): Viennozīmīgi. Jūs nepiedalāties lēmumu pieņemšanā, pat ja jums liekas citādi. Es uzskatu, ka ES cenšas iesaistīt Norvēģiju, bet jūs nebalsojat un tas galu galā vienmēr noved pie tā.

Hege: Hodne un Statnett vēlas izveidot 1300 km garu strāvas vadu no Norvēģijas uz Vāciju un Lielbritāniju. Bet tad ES būtu jāapsola pirkt norvēģu elektroenerģiju.

Tūrs: Logs uz izmaiņām tagad ir atvērts. Ja nesatversim šo iespēju, zaudēsim norvēģu hidroenerģiju kā neatņemamu Eiropas risinājumu sastāvdaļu. Tagad mēs tiksimies ar Ju Leineni, kas ir sociālists un vācietis. Līdz 2012. gadam klimata un vides komitejas vadītājs.

Sieviete: Un viņš arī ir bijis vides aizsardzības ministrs savā dzimtenē.

Tūrs: Tas droši vien ir te? Sveiki! Mums ir tikšanās ar Leinenas kungu.

Vīrietis: Jā.

Tūrs: Mēs pagaidīsim ārā?

Vīrietis: Jā, es pateikšu, ka esat šeit.

Sieviete: Tad pagaidīsim. (*Pauze*) Nepareizas durvis.

Jū Leinens: Labdien!

Tūrs: Labdien, Lienena kungs!

Jū: Atvainojos, ka nokavēju.

Tors: Viss kārtībā. Mums būs produktīva saruna.

Hege: Nākamā tikšanās?

Tors: Jā, šeit viss ir kārtībā.

Hege: Ko jūs darāt, lai iegūtu atbalstu Eiroparlamentā?

Tors: Ir nepieciešams tikties ar cilvēkiem, ar plašu spektru, dažādām nacionalitātēm.

Hege: Ar ko jūs tiekaties tagad?

Tors: Grems Watsons, kas droši vien ir mūsu svarīgākais atbalstītājs Eiroparlamentā. Viņš ir bijis kopā ar mums daudzās dažādās jomās.

Hege: Viņš Jums ir svarīgs cilvēks?

Tors: Viņš ir centrālā persona. Viņš izvirzīja mūsu jautājumus parlamentā.

Grems Watsons: Tors Eigils, prieks jūs redzēt! Kā jums sokas?

Tors: Labdien!

Grems Watsons (Eiroparlaments): Mums ir nepieciešama Norvēģijas hidroenerģijas uzglabāšanas jauda. Tas ir visu interesēs, ka mēs attīstīsim dažus starpsavienojumus.

Hege: Tiem, kas grib gūt panākumus Briselē, ir jātiek pie laba kontaktu tīkla un jāsaprot, kādi cilvēki ir jādabū savā komandā. Lai gan mums jāiet aplinkus, mēs arī varam gūt panākumus. Pusgadu pēc tikšanās ar vācu un britu politiķiem Statnett darbs vainagojās sekmēm.

Ziņas: Šodien valdība deva zaļo gaismu jaunu elektrības vadu izvietojumam uz Lielbritāniju un Vāciju. Tas nozīmē, ka pēc dažiem gadiem Norvēģija varētu pārdot Eiropai divreiz vairāk elektroenerģijas.

Hege: Tagad es vēlreiz esmu ceļā uz Trisilu. Ciematu, kas visiem spēkiem cīnījās pret ES, bet kura mēs ir iemācījušies izmantot ES savā labā.

Ūle Martins Nurderhaugs: Runa ir par ES sistēmas iestādēm, lēmumu pieņemšanas un īstenošanas procesiem. Ja tu izproti tos, izproti ES.

Hege: Tik vienkārši?

Ūle: Tik vienkārši.

Hege: Ko tad esat iemācījies?

Ūle: Ka ir svarīgi laicīgi būt lietas kursā, lai varētu ietekmēt, kādi būs Norvēģijas likumi un noteikumi. Esam iemācījušies izmantot tās iespējas, ko dod EEZ līgums, lai piesaistītu naudu un piedalītos projektos.

Hege: Tātad iemācījāties slaukt sistēmu?

Ūle: Cenšamies, cik labi vien varam.

Hege: Trisils ir iemācījies gūt līdzekļus no dažādiem ES naudas apcirkņiem. Komūna saņem miljoniem kronu sabiedrisko ēku pārbūvei, kas nodrošina enerģijas taupīšanu.

Tagad visi Trisilā ir par ES?

Ūle: Nē, es tā nedomāju. Droši vien to ietekmē pavisam citas lietas. Bet es domāju, ka visi cilvēki novērtē to, ka mēs izmantojam tās iespējas, kas pastāv.

Hege: Bet pretestība joprojām ir diezgan liela?

Ūle: Man liekas, ka, jā. Ja balsošana notiktu šodien, rezultāts būtu tāds pats kā 94.

(Kalnu trasē)

Hege: Es nejūtos pilnīgi droša trasē. Velns!

Vai mēs esam par vai pret dalību ES, mums ir jāveido attiecības ar lielvaru, kurai gandrīz piederam. Eiropa kļūst arvien ciešāk saistīta. Norvēģijas ekonomika attīstās labi. Esam kļuvuši atkarīgi no darbaspēka, kas nāk no ES. Katru gadu uz Trisila slēpošanas nogāzēm dodas 750 000 tūristi. Ja ir tik daudz viesu, Trisilam ir nepieciešama palīdzība. Lai pārvaldītu Norvēģijas lielāko slēpošanas kūrortu, komūna importē sezonas darbiniekus. Ciemata lielākajā viesnīcā pat direktors ir zviedrs.

Pontus Okessons (Radisson Blu Trysil): Šeit Radissonā tagad ziemā mums ir aptuveni 100 darbinieki. Mums ir 20 pastāvīgie darbinieki. Bet ziemas laikā aptuveni 80 no 100 ir tie, kas nav no Norvēģijas. Tātad tā ir lielākā darbinieku daļa. Mēs esam atkarīgi no viņiem, jā.

Milana Sielicka (Radisson Blu Trysil): Es domāju, norvēģi nevēlas darīt tik smagu darbu. Kad jums ir 800 personas, kas nāk brokastot 2 stundu laikā, tas ir ļoti grūti. Mēs esam tie īstie, kam tas jādara. Tas taču ir jautājums par izvēli. Mēs neatņemam viņiem darbu. Tas neattiecas tikai uz Norvēģiju. Imigranti vienmēr ir pašā apakšā. Tā tas ir. Jums vienkārši ir jāvirzās augšup no nulles. (Jāstrādā!)

Hege: Viens no tiem, kas satiekas ar sezonas strādniekiem, ir kalnu priesteris Sjurs Atle Furali.

Man ir kaut kas uz ķiveres...

Sjurs: Tā ir sprādze. Es to nostiprināšu. Tagad jums ir jāsavelk kakls.

Hege: Ohoi, tas bija patīkami. Diezgan laba šī te darbavieta?

Sjurs: Jā, tā ir ļoti jauka darbavieta.

Hege: Es arī kādreiz varētu te strādāt.

Sjurs: Jā. Varbūt jums vajadzētu kļūt par nogāzes žurnālisti?

Hege: Jā, nogāzes žurnālisti. Un rakstīt «Nogāzes žurnālam».

Sjur: Jā.

Hege: Ak, mana slēpe!

Sjurs: Tagad esam pie mana kalnu biroja. Es dažreiz sēžu šeit un sarunājos ar cilvēkiem.

Hege: Baznīca? Šis te ir vienkārši fantastiski. Vai jūs redzat arī Trisila otru pusi?

Sjurs: Jā, bet man jāsaka, ka komūnā, kur ir tikpat daudz darba devēju un darbinieku, cik Trisilā, lielākā daļa darba devēju uzvedas taisnīgi un godīgi. Bet uz tik lielas darba arēnas, kāds ir Trisils ziemas laikā, parādās arī tie, kas nerūpējas par darbiniekiem pienācīgā veidā.

Hege: Jūs to redzat?

Sjur Atle Furali (Kalna priesteris Trisilā): Jā, es taču sarunājos ar cilvēkiem un dzirdu stāstus. Tā droši vien ir taisnība, ka “jo vairāk ir, jo vairāk gribas”. Mēs aizstāvam mūsējos un tāpēc domājam, ka ir labi, ka cilvēki brauc uz šejieni un strādā par algu, kurai mēs nebūtu piekrituši. Tāpēc parastie norvēģi attaisno šo situāciju ar to, ka viņiem ir tik slikti savā dzimtenē, tāpēc mēs viņiem tik un tā palīdzam.

Hege: Pēc ES paplašināšanās austrumu virzienā 2004. gadā un ekonomiskās krīzes Eiropā Norvēģija ieguva piekļuvi darbiniekiem, kas ir pieraduši pie zemas algas un sliktākiem darba apstākļiem. Dažiem liekas vilinoši izmantot atbraucējus. Tāpēc kalnu priesteris organizē tikšanās Trisilas sezonas darbiniekiem.

Vīrietis: Problēmas rodas sezonas laikā, tāpēc mēs izveidojām līgumu. Mums ir nepieciešama jūsu palīdzība, lai izplatītu šo ziņu pirms sezonas sākuma.

Hege: Šovakar ciemos arī Arodbiedrību konfederācija.

Trine Plassen (Apvienotā Arodbiedrību konfederācija): Viņi meklē labāku dzīvi, ienākumus, no kuriem pārtikt. Tāpēc viņi dodas uz šejieni un tiek izmantoti visrupjākā veidā. Tas ir biedējoši, ka pie mums tā notiek.

Hege: Klausītāju vidū ir spānis Cēzars. Bezdarbnieks Cēzars pārdeva savu lielo kaislību, kameru kolekciju, lai iegūtu līdzekļus pamēģināt savu veiksmi Norvēģijā. Pēc diviem mēnešiem viņš dabūja darbu restorānā.

Cēzars Bajesteros: Man bija daudz nopietnu problēmu ar restorānu. Sliktākais droši vien bija tas, ka viņi vairākas reizes teica: “Tu nāc no Spānijas, kur bijī bezdarbnieks četrus gadus

un tagad gribi, lai tev būtu tiesības te?" Tas pats cilvēks sacīja, ka līdz restorāna sliekšnim tā bija Spānija. Tā nebija Norvēģija.

Hege: Cēzars un viņa kolēģi strādāja 6 dienas nedēļā, bieži 14 stundas dienā un pelnīja 28 kronas stundā. Kad konfederācija uzzināja par apstākļiem restorānā, īpašnieks atbildēja ar draudiem.

Cēzars: Viņi mēģināja sabraukt mani ar minibusu, Opel Vivaro. Viņi gandrīz to panāca. Es tik tikko paspēju aizbēgt. Es joprojām baidos, jo pēdējie draudi, kurus saņēmu, bija par to, ka man salauzīs kājas.

Trine: Esi piesardzīgs!

Cēzars: Jā, man jābūt piesardzīgam.

Trine: Gan Cēzars, gan viņa kolēģi tika pakļauti draudiem. Gan verbāliem, gan fiziskiem uzbrukumiem. Un tas taču ir ļoti nopietni. Tas tika paziņots policijai. Cēzara bijušos kolēģus izsekoja pie viņu jaunajiem darba devējiem un turpināja viņiem draudēt.

Hege: Cēzars neatsakās no sapņa par veiksmi Norvēģijā. Tagad viņš mazgā grīdas un ir atvēris savu ēdināšanas uzņēmumu.

Sieviete: Kā iet? Viss labi? (Cómo va? Todo bien?)

Cēzars: Bien. Ļoti labi!

Sieviete: Ļoti labi. Vai tagad runā norvēģiski?

Cēzars: Viss iet labi. Jā, es runāju nedaudz.

Sieviete: Mums jāsāk runāt mazliet norvēģiski.

Cēzars: Es saprotu. Man ir jāmācās. Tāpēc ka es gribu... strādāt šeit. Un man ir jāmācās norvēģu valoda.

Hege: Galu galā, runa ir par to, kā mēs pieņemam tos, ar kuriem mēs dzīvojam kopā Norvēģijā. Jo Norvēģijas ekonomika ir atkarīga no strādājošiem imigrantiem.

Kalnos

Anka-Georgiana Tarala: Tas ir Trisila talismans. Viņu sauc Valle. Sveiks, resnīti! Prieks tevi redzēt!. Kad viņš uzrodas, visi bērni grib viņu pataustīt un parunāt ar viņu.

Hege: Fotogrāfe Anka no Rumānijas un viņas vīrs Aleks, abi ir dabūjuši darbu Trisilā.

Anka: Mēs meklējām darbu, un mums bija 10 minūšu ilga intervija pa telefonu. Un nedēļu vēlāk mēs jau bijām šeit. Kopš tā laika esmu šeit. Atvaļinājumā mēs braucam uz dzimteni, bet atgriezamies uz šejieni, lai strādātu. Tas ir ļoti jauki. Es esmu ļoti apmierināta. Tā ir mana Dzen-vieta.

Hege: Trisilā Anka nestrādā par fotogrāfi.

Anka: Vai vēlaties kaut ko vēl padzerties?

Es ierados šeit pirms trīs gadiem. Kopā ar savu vīru. Viņš arī strādā restorānā. Man parādījās draugi šeit Trisilā, un es te jutos ļoti labi. Protams, mēs runājam angļiski. Es apsolīju viņiem iemācīties norvēģu valodu turpmākajos gados.

Hege: Tev sanāk pamatīgi noskrieties?

Anka: Jā.

Hege: Daudz apmeklētāju?

Anka: Nē, bet man patīk kustēties ātri, lai viņiem nebūtu jāgaida.

Hege: Anka jūtas labi Trisilā un savā darbā viesnīcā. Bet, ņemot vērā to, ka trīs gadus viņa ar vīru strādāja pēc īstermiņa līguma, viņiem nebija iespējas atvest uz Norvēģiju savu meitu.

Anka: Kad situācija mājās ir sarežģīta un ir nepieciešama nauda, lai uzturētu sevi un savu ģimeni, vienā brīdī tu nonāc līdz punktam, kad ir jāpurē šādas lietas. Es neplānoju, ka būšu prom no sava bērna vienu gadu. Man bija jābūt te pusgadu, jāsaņemas zobi un jādodas mājās. Bet tā tas nenotika. Ziemassvētku laikā tas ir īpaši grūti. Un mēs palaidām garām divas dzimšanas dienas. Un Lieldienas... Ir brīži, kad skumsti pēc sava bērna šausmīgi daudz. Man ir viņas bildes.

Hege: Tā ir viņa?

Anka: Tas ir mans mazais eņģelis.

Hege: Viņa ir skaista.

Anka: Paldies! Jā, vai ne?

Hege: Ļoti.

Anka: Vasarā viņa teica: "Mamma, nebrauc projām! Palūdz tēti atgriezties mājās. Un palieciet šeit". Viņai ir jābūt kopā ar mums. Es redzēju šeit meiteni, kas ļoti līdzinājās viņai, ar tādu pašu frizūru un smiekliem. Tas lauž manu sirdi.

Hege: Tikai Rumānijā ir 350 000 bērni, kas skumst pēc vecākiem, kuri pameta savu valsti, lai atrastu darbu. Ankas dzīvē viss mainījās, kad 2014. gada vasarā viņa beidzot dabūja pastāvīgu darbu.

Anka: Vai esi gatava skolai?

Hege: Nodzīvojot trīs gadus ar saviem vecvecākiem, Ankas meita Teodora pārcēlās uz Trisilu. Neprotot ne angļu, ne norvēģu valodu, viņa sāka iet norvēģu skolā.

Skolotāja Solveiga: Sveika, Teodora!

Anka: Labrīt!

Solveiga: Labdien!

Teodora: Labdien!

Solveiga: Kā tev šodien iet?

Teodora: Jā.

Solveiga: Labi?

Teodora: Jā.

Anka: Vai skola ir laba?

Teodora: Laba.

Anka: Teodora? Vai tev ir viss?

Teodora: Mana mugursoma.

Anka: Iedosi man buču?

Solveiga: Pasaki mammai “atā”.

Teodora: Atā.

Anka: Viņa ir sajūsmā.

Solveiga: Labdien, 1.B!

Bērni: Labdien, Solveiga!

Anka: Jau pirmajā skolas dienā viņa ieguva labāko draudzeni, viņa teica. Bērni vienkārši atrod viens otru. Viņiem nav jāzina valoda, lai spēlētos kopā. Viņiem ir sava valoda.

Solveiga: Tagad tu dabūsi baltu lapu. Tātad tu līmēsi uz tās. Tava līme. Līme, tur tālāk. Vai visi var parādīt man piecus pirkstus? Piecus pirkstus? Tieši tā, jā. Lieliski. Vai tev ir pieci pirksti?

Bērni:

Dzied

Paldies par šodienu, paldies par šodienu!

Skan skolas zvans.

Paldies par šodienu, paldies par šodienu!

Anka: Kā tev iet, mans bērns? Kas tev tur ir? Vai to uztaisīji tu? Neticami. Viena pati? Vai visu izdarīji viena pati? Mums tas jāieliek rāmītī. Ierāmēsim to un pakārsim tavā istabā?

Teodora: Mēs varam novietot to gaitenī. Kā gleznu.

Anka: Kā gleznu, jā. Gaitenī, ārpus tavas istabas. Paldies par šodienu!

Teodora: Paldies par šodienu!

Solveiga: Paldies par šodienu! Tiksimies rīt!

Teodora: Jā. Tiksimies rīt!

Solveiga: Labi. Tiekamies rīt!

Teodora: Uz redzēšanos.! Lai jums jauka diena!

Solveiga: Lai jauka diena! Ļoti labi, Teodora!

Teodora: Man ir mikrofons.

Ankas vīrs: Tev ir mikrofons? Cik forši!

Teodora: Mani filmēja.

Ankas vīrs: Tiešām?

Teodora: Jā, pa īstam.

Ankas vīrs: Pa īstam, tu!

Hege: Kā tas ir, ka Teodora tagad ir te? (Kā jūs jūtaties????)

Vecāki: Ideāli.

Ankas vīrs: Tas ir tas īstais vārds. Ideāli. Mēs jūtamies kā ģimene.

Anka: Nevarētu būt vēl labāk. Tā tam vajadzētu būt. Šeit ir labi.

Ankas vīrs: Jauka vieta.

Anka: Cilvēki ir tik draudzīgi. Man tiešām te patīk. Man tas pietrūkst, kad esmu atvaļinājumā. Tās ir mājas.

Hege: Jūs jūtaties kā mājās?

Anka: Jā.

Hege: Kā jūs redzat savu nākotni?

Ankas vīrs: Gaišu. Ar lielu ticību.

Anka: Īkšķi gaisā!

Ankas vīrs: Īkšķi gaisā, jā. Tas ir īstais izteiciens.

Anka: Es varētu uzrakstīt sarakstu un runāt visu dienu par Trisilu un Norvēģiju. Man patīk būt šeit. Esmu iemīlējusies šajā vietā.

Hege: Mēs, eiropieši, kļūstam arvien tuvāki viens otram. Liela daļa Norvēģijas nākotnes veidojas kopā ar Eiropu. Ir labi argumenti gan par, gan pret Norvēģijas dalību. Bet cik ciešas kļūs šīs saiknes, ir atkarīgs no mums katra, ne tikai no pilsētas Beļģijā.

Nākamnedēļ mēs runāsim par Norvēģiju un ASV. Pasaules lielākais militārais spēks ir mūsu tuvākais draugs.

Vīrietis: Tur ir T-38.

Hege: Vai mēs tiešām saprotam amerikāņus?

Vīrietis: Daudzējādā ziņā nē.

Sieviete: Jā! Miris putns!

4. epizode Norvēģija un ASV

Hege: Šobrīd pasaule mainās. Kas notiek ar mūsu ikdienu mazajā Norvēģijā tad, kad nākotni veido pasaules lielie un stiprie? Piemēram, Amerikas Savienotās Valstis. Pasaules spēcīgākā militārā vara ir Norvēģijas svarīgākais sabiedrotais. 200 gadus norvēģi meklēja laimi sapņu zemē. Bet vai amerikāņu sapnis joprojām ir dzīvs? Tā ir Hanna Ose. Hanna atkāpās no amata,

palūdza savu vecmāmiņu iekļāt māju un ieguldīja visus līdzekļus sava amerikāņu sapņa īstenošanā.

Hanna Ose (Wonderloop): Tas taču ir te, kur atrodas varenākie. Tev jādomā, ja gribi kļūt liels, tev ir jābūt tur, kur ir tie lielākie.

Hege: Amerikāņu sapnī tu sāc tukšām rokām un ļoti smagi strādā, lai gūtu panākumus. *Silicon Valley* ir ieleja Trisila komūnas lielumā. Šeit datu miljardieri atklāja savas modernās “zelta bedres”.

Hanna: Daudzus gadus vēlējos to izdarīt. Vai nu man tas bija jāuzņemas vienai pašai, vai arī jālūdz savai vecmammai aizdevums, tas ir, lai viņa paņemtu kredītu. Jo vecmāmiņai jau nav tik daudz naudas. Tas bija nedaudz dīvaini, ka kāds 89-gadīgs cilvēks paņēma nelielu aizdevumu, lai es varētu realizēt savu ideju. Mājās mani uzskata par “traku uzņēmēju”, bet šeit, ASV, ir cita izpratne. Šeit ir sava veida kultūra. Cilvēki sēž un strādā visu diennakti.

Hege: Vai tiešām?

Hanna: Ja es saku, ka man ir brīva nedēļas nogale, ka braukšu uz laukiem vai atpūtīšos, viņi skatās uz mani ar izbrīnu un saka kaut ko tādu: “Laimīgā! Vai tev ir dzimšanas diena?” Ir jābūt diezgan pamatīgam iemeslam, lai dabūtu brīvu nedēļas nogali. Bet mājās Norvēģijā viss ir tieši otrādi, un uz mani skatīsies dīvaini, ja strādāšu savās brīvdienās.

Hege: Hannas ideja ir sociālā vietne *Wonder Loop*, kur lietotājiem ir 20 sekundes, lai prezentētu sevi īsā video.

Vīrietis (video): Tas ir nebijis notikums vēsturē.

Hanna: Kad jūs *googlejat* kādu, lai uzzinātu, kas viņš ir, jūs iegūstat bildes. Mans projekts ir jauna versija, kas var padarīt efektīvāku veidu, kā mēs satiekam, pieņemam darbā jaunus cilvēkus un jaunus draugus.

Hege: Kā šis pielikums darbojas?

Hanna: Vispirms atver to.

Hege: Jā. Tagad lejuplādēju to. Vai man jāsaka savs vārds?

Hanna: Nē, tas nav obligāti.

Hege: Tik un tā to darīšu.

Sveiki. Mani sauc Hege Mue Eriksena, un esmu žurnāliste. Es strādāju NRK par ārvalstu žurnālisti, man patīk apceļot pasauli un stāstīt labus stāstus. Es vēlos radīt lielāku izpratni pasaulē.

Hanna: Tieši tagad mūsu uzņēmumam nepieciešami vairāki cilvēki. Lai nolīgtu vairāk, mums vajadzīgi investoru līdzekļi. Tā ir daļa no Silikona ielejas kultūras. Tā ir mana prioritāte tagad. Es, bez šaubām, riskēšu un likšu visu uz spēles, bet es neesmu tik apsēsta ar saviem panākumiem. Es gribētu iekustināt šīs industrijas pasauli. Iespējams, produktam

piedāvās jaunu formu vai kāds cits izmantos šo pašu konceptu... Galvenais ir tas, ka tas pastāvēs. Bet visa mana dzīve karājās tādā neskaidrības burbulī.

Hege: Lai gūtu panākumus ASV, ir noderīgi nedaudz pieņemt amerikāņu stilu. Kad mēs, norvēģi, dodamies uz ASV, jūtamies te mazliet kā mājās. Esam redzējuši tik daudz amerikāņu filmu un programmu, ka daudz kas lieks pazīstams. Es braucu tur, kur Amerika, iespējams, ir visamerikāniskākā.

Policists: Tas ir Henriettas galvenais laukums. Viss šis kvartāls.

Hege: Forši. Tas izskatās pēc Mežonīgajiem rietumiem, ar saloniem...

Policists: Tā ir tipiska Teksasas vieta. Pa kreisi atrodas mūsu apgabala biroji. Pa labi ir vietējais cepuru veikals un frizētava.

Hege: Iesim un nopirksim kādu cepuri?

Policists: Jūs gribat cepuri? Ejam.

Hege: Pirmais, ko dari no rīta - uzvelc cepuri?

Policists: Un pēdējais, ko novelc - zābaki un cepure.

Hege: Nopirkšu sev cepuri un zābaku pāri. Sveiki! Tātad te jūs pārkat zābakus un cepures?

Policists: Jā.

Hege: Ak Dievs, paskatieties uz to! (*parāda plauktus ar zābakiem*) Jauks stils. Paskatieties uz šiem! (*parāda vienu zābaku pāri*) Ļoti jauki.

Policists: Tas ir roku darbs. Jā, tie ir labi!

Hege: Pamēģināšu tos. Man taču ir jāpielāgojas, kamēr esmu te.

Policists: Tieši tā.

Hege: Ko jūs domājat?

Policists: Man patīk.

Hege: Ok. Vai jums ir arī cepure?

Pārdevējs: Cepure?

Hege: Jā! Tas ir tieši tas, ko es meklēju. (*parāda cepuri*)

Policists: Mums ir sena tradīcija valkāt filca cepuri no Darba svētku dienas līdz Lieldienām. Kad sākas Lieldienas, nomainām to uz salmu cepuri. Līdz nākamajiem Darba svētkiem.

Hege: Ak, Dievs!

Policists: Esi kļuvusi par kovbojmeiteni.

Hege: Kas par pārvērtībām!

Policists: No Norvēģijas līdz Teksasai.

Hege: Vai es izskatos kā Dollija Partona bez pupiem?

Policists: Bez komentāriem.

Hege: Izskatās lieliski. Man patīk!

Policists: Izskaties kā kovbojmeietene.

Hege: Jā. Tāpēc braucam uz rančo!

Rančo

Vīrietis: Tas ir Čārlijs. (*zirgs*) Viena kāja katrā pusē, un galva pa vidu.

Hege: Kovboji joprojām jāja pāri prērijai, kad aizsākās lielā Norvēģijas imigrācija uz ASV. Mana cepure nokrita! Kopumā vairāk par 800 000 norvēģiem šķērsoja Atlantijas okeānu. Šobrīd te dzīvo 5,5 miljoni norvēģu amerikāņu.

Vai drīkstu apsēsties te? (*mašīnā*)

Johanna Acker: Jā. Vari sēdēt tur. Esmu tīrasīņu norvēģiete. Visi mani radnieki ir norvēģi. Kāds Norvēģijā man bija teicis, ka manā dzimtā kādā attālā 12. gadsimtā ir bijis karalis. Iespējams, tu riskē ar savu dzīvību, braucot tagad ar mani! Es patiesi lepojos ar savu norvēģu izcelsmi. Es pavadīju desmit gadus, pētot savu ģeneoloģiju. Tad man vienmēr bija stiepļu suka mašīnā. Es braucu uz kapiem un tīrīju kapakmeņus, lai redzētu, kas tur rakstīts, veiktu piezīmes un fotografētu.

Hege: Tiešām?

Johanna: Jā. Es biju īsts detektīvs. Es ienīstu slepkavību noslēpumus, bet man patīk būt detektīvam.

Kapos

Hege: Viskonsinas štatā, Spingbrukas kapos, atrodas kapakmeņi ar norvēģu vārdiem un Bībeles pantiem. Šeit atdusas Johannas senči. 19. gadsimta beigās cerībā uz labāku dzīvi viņi devās no nabadzīgās Norvēģijas uz ASV.

Johanna: Vai te nav jauki?

Hege: Jā.

Johanna: Un es domāju, ka mēs redzēsim vairākus norvēģu vārdus.

Hege: Labi.

Johanna: Jakobsons... Knutsons, šo uzvārdu es atceros. Holte tur tālāk. Vēl viens pazīstams vārds. Un tur ir Vagnilds!

Hege: Tiešām.

Johanna: Jā. Te. Ule Vagnilds. Artūrs Vagnilds bija viens no mana vectēva brāļiem.

Hege: Kāpēc tas tev ir tik svarīgi?

Johanna: Es ļoti cienu to, pie kā mani senči turējās. Viņiem bija stipra ticība, stingra darba ētika un stipra ģimenes piederība. Manuprāt, tās ir trīs svarīgākās lietas dzīvē. Daudzi sacīja, ka es vairāk rūpējos par saviem mirušajiem radniekiem, nekā par dzīvajiem. Un tajā varētu būt daļa patiesības. Mirušie nevar ar tevi strīdēties. Viņi nevar turēties pretī.

Hege: Johannu iemācīja lepoties ar saviem norvēģu senčiem. Bet ar katru paaudzi viņi kļūst tālāki, un atmiņas par Norvēģiju vājākas. Ageras mājā Oklērā pulcējas norvēģu amerikāņi, lai kultivētu veco Norvēģijas kultūru. Un šeit gandrīz visi ir jau cilvēki gados.

Johanna: Šajā organizācija ir ļoti daudz lielisku cilvēku. Ir ļoti jautri nākt uz šejieni. Man patīk svinēt manu norvēģu izcelsmi.

Dzied

Nodziedāju refrēnu divas reizes. Dziesma saucas “Sveiciens no manis tur mājās”. Tās autori ir amerikāņu imigranti, kas atbrauca uz ASV un skuma pēc Norvēģijas. Es dziedu to norvēģu valodā. To nepazīst Norvēģijā. To dzied tikai te.

Lielajā klusajā naktī es stāvu šeit pie kuģa stūres...

Ēriks Andersons: Tad, gribi iemest? (*spēlē kaut ko līdzīgu “Gorodki”*)

Hege: Jā, man tas izdosies!

Ēriks: Šajā štata daļā ir ļoti daudz cilvēku ar skandināvu saknēm. Daudzi pat nenojauš, cik daudz jauku lietu ir daļa no šīs kultūras mantojuma. Tās ir lietas, ar kurām būtu jautri nodarboties. Ja dosim cilvēkiem iespēju, vairāki no viņiem ieinteresēsies par savu kultūras mantojumu un pievienosies. Kā mēs varētu likt jauniešiem vai mana vecuma cilvēkiem iesaistīties, piemēram, rožu glezniecībā? Kā likt viņiem gatavot tradicionālās kūkas, saldumus un citus ēdienus? Es cenšos nodot to tālāk...

Hege: Saviem bērniem?

Ēriks: Jā.

Hege: Cik tev gadu?

Ēriks: 41.

Hege: Un tu esi visjaunākais šeit?

Ēriks: Viens no jaunākajiem, jā. Es pievienojos ...pirms trim gadiem.

Hege: Ērikam ir svarīgi, lai ziemeļnieciskais mantojums netiktu aizmirsts. Abi viņa vecāki piedzima Skandināvijā, bet ASV ir kļuvusi par kausētavu. Šodienas amerikāņu jauniešu vecvecāki bieži nāk no 5-6 valstīm. Tāpēc arī norvēģu patriotisms pakāpeniski izzūd.

Šeit nav tik daudz jauniešu. Vai interese par Norvēģijas kultūru ir atkarīga no paaudzes?

Ēriks: Es uzskatu, ka cilvēki...

Hege: Hei!

(Hege trāpīja figūriņā)

Ēriks: Dod pieci! Vairākumam Ager House dalībnieku ir vairāk nekā 50, 60 gadu un varbūt pat 70. Es domāju, ka viņiem ir daudz vairāk zināšanu par savu izcelsmi un mantojumu, un viņi jūtas daudz vairāk saistīti ar to. Pakāpeniski tās sāknes novājinās un paliek tikai 50, 25, 15, 5 procenti. ... Tad viņi, iespējams, zaudē to interesi par kultūru. Pamazām cilvēki kļūst

vecāki un aiziet. Ja mēs nesaglabāsim kultūru, tā neizdzīvos. Mani mazbērni droši vien nejutīsies tikpat saistīti ar to. Noteikti nē.

Hege: Ešlina ir viena no tiem, kas dzīvo Oklērā, bet nav bijusi *Ager House*. Viņai ir 2 gadi un 1/8 norvēģu izcelsme. Ešlina dzīvo ar savu mammu Riki, un viņas divām māsām. Šodien ģimene ir sapulcējusies pie vecmāmiņas, kuras māte bija norvēģiete.

Sheri Harris: Viena no manām labākajām bērniības atmiņām ir, kad mamma taisīja smilšu cepumus. Vajadzēja iespiest mīklu mazās metāla veidnītēs.

Hege: Tā ir norvēģu vecmāmiņa? (*fotogrāfija*)

Sheri: Jā, tā ir mana mamma. Viņai ļoti patika zvejot. Un viņa lepojās ar savu norvēģu izcelsmi. Mēs gājām ēst lutefisku (mencas galertu) un lefse (kartupeļu plāceņi) uz pilsētas baznīcu.

Hege: Vai tas tev kaut ko nozīmē?

Rikki Harris: Es atceros, ka vecmāte daudz runāja par to. Bet nekad neesmu īsti iedomājusies par to. Vai tu zini, ka tevī tek norvēģu asinis? Ka tev ir norvēģu izcelsme?

Jahnmon Claflin: Tagad es to zinu.

Hege: Tu to nezināji?

Jahnmon: Nē.

Riki: Vai tu zināji, ka vecmāmiņa Eleina bija norvēģiete?

Jahnmon: Nē.

Hege: Ko tu zini par Norvēģiju?

Jahnmon: Ka ēdiens ir garšīgs un... Tas laikam arī ir viss.

Hege: Kad ģimenes senči atstāja Norvēģiju, ASV bija pasaules bagātākā valsts un piedzīvoja ārkārtīgu ekonomisku izaugsmi. Norvēģi brauca pēc labākas dzīves, bet tagad sapņu zemē pieaug plaša starp bagātajiem un nabadzīgajiem.

Riki: Es strādāju McDonaldā un pelnu 7,40 dolārus stundā. Tas ir traki (kaut kas līdzīgs Sūdīgi, bet maigāks), kad tev maksā 350 dolārus divreiz mēnesī (katru otro nedēļu) un taviem šefiem ir 17 gadi. Bet darbs ir darbs. Ātrā ēdināšana nav tas, ar ko gribu nodarboties visu savu dzīvi!

Hege: Ko tev nozīmē *amerikāņu sapnis*?

Riki: Būt spējīgai rūpēties par saviem bērniem, un nebūt bez graša kabatā. Tas ir aptuveni tas. Būtu jauki iegūt iespēju nopirkt sev māju kādudien. (*asaras acīs*) Man nav īpaša iemesla raudāt, vienīgi tas, ka... Es gribētu dot saviem bērniem kaut ko labāku.

Hege: Jau vairāk par gadsimtu lielvalsts ASV ir vadījusi Rietumu ekonomisko izaugsmi. Progresu, kurā piedalījās arī Norvēģija. Bet tagad pasaule mainās. Jaunas lielvaras ir

pārņēmušas vadību. ASV nacionālais parāds sastāda vairāk nekā 18 triljonus dolāru. Un palielinās ar ātrumu 30 tūkstoši dolāru sekundē.

OSLO

Bet norvēģi joprojām sapņo amerikāņu sapņus. Bjorns Inge sapņo kļūt par iznīcinātāja pilotu.

Bjorns Inge: Kad es biju mazs, virs mūsu mājas lidoja vieglās lidmašīnas. Mani tas ļoti sajūsmināja. Tā aizsākās interese par lidmašīnām. Sapnis par lidošanu bija tieši tur pie horizonta.

Hege: Par vienu iznīcinātāja pilota izglītošanu Norvēģijas bruņotie spēki maksā 30 miljonus kronu. Tāpēc konkurence par vietām ir ļoti sīva. Šeit stāv Bjorna Inge sapnis. Viena no Norvēģijas Gaisa spēku F-16 lidmašīnām. Ja viņš izturēs visus iestājekāmenus un testus, par atlīdzību kļūs iznīcinātāja pilota izglītība ASV.

Bjorns: Es mēģināšu. Ir pilnīgi iespējams, ka būšu tas, kurš tiks tālāk. Tie, kas spēj sekot līdz, tiek cauri. Pārējie atkrīt. Tur, jā.

Vīrietis: Tev labi piestāv. (*sēž lidmašīnā*)

Bjorns: Jā. Pēc dažiem gadiem varbūt es būšu tas, kurš vadīs šo lidmašīnu pēc pārbaudes.

Hege: Pēc sapņošanā, mācībās un pārbaudēs pavadītajiem mēnešiem Bjorn Inge beidzot saņem ziņojumu, kuru tik ilgi bija gaidījis – viņš ir viens no pieciem, kurus Bruņotie spēki sūta uz Ameriku.

Bjorns: Es nodarbošos ar to, ar ko visvairāk gribu nodarboties. Tas ir lieliski.

SHEPPARD GAISA SPĒKU BĀZE

Hege: Norvēģijas gaisa spēki izglīto savus iznīcinātāju pilotus Šepardes Gaisa spēku bāzē Teksasā.

Bjorns: Tas ir aizraujoši piedzīvot Ameriku un satikties ar amerikāņu kolēģiem. Tā taču ir sadarbība ar NATO. ASV ir mūsu lielākais sabiedrotais NATO. Visspēcīgākais un tas, kam ir vislielākā ietekme uz mums.

Vīrietis: Mēs izbraucam plkst. 11.25 no skrejceļa nr. 15. Atpakaļ plkst. 13.50. Lidosim ar Contact 4001.

Bjorns: Tas būs aizraujoši.

Atlaist gāzi un vairāk pagriezties! Pavilkt sviru! Ātruma zaudēšanas brīdī jāizlīdzinās. Tātad: piedot gāzi un izlīdzināt lidmašīnu!

Vīrietis: Ir kādi jautājumi vai komentāri par instrukcijām?

Bjorns: Nē.

Vīrietis: Labi, tad mēs ejam.

Hege: Tātad tas ir jaunais veidols? (*par mašīnu*)

Bjorns: Jā. Ir jānopērk kaut kas kārtīgs, kad pārceļies uz ASV. Chevrolet Camaro. Amerikāņu. Kārtīgs amerikāņu V-8.

Hege: V-8 ir...?

Bjorns: Dzinējs.

Hege: Jaudīgs dzinējs?

Bjorns: Jā. 426 zirgspēki, kas ir ...

Hege: Daudz?

Bjorns: Jā, pēc Norvēģijas standartiem. Bet diezgan normāli šajā zonā.

Hege: Tātad šeit tu dzīvo?

Bjorns: Tās ir tā saucamās "pilotu kopmītnes". Visi piloti-studenti, kas nav precējušies vai nāk no citām vietām, dzīvo šeit.

Hege: Jaunu neprecētu vīriešu kopums?

Bjorns: Jā. Esmu skolā 12 stundas diennaktī. Tad atpakaļ uz šejieni, pārlasu no jauna pāris stundas un tad eju gulēt. Man vairāk nekā nav nepieciešams. Es apsēžos uz krēsla te, eju cauri kontrolesrakstiem, procedūrām u. tml. Nepietiek to vienkārši zināt, tam ir jābūt tavos muskuļos. Tāpēc es sēžu te un vairākkārt atkārtāju materiālu.

Hege: Kā izskatās tavs ledusskapis? Nav īpaši nekā daudz.

Bjorns: Tādā vecpuišu stilā.

Hege: Jā, tāds vecpuiša ledusskapis.

Bjorns: Te, Amerikā, es ļoti bieži ēdu restorānos. Tas ir lēti.

Hege: Bet augļi tev ir?

Bjorns: Jā.

Hege: Veselīga vecpuiša izvēle.

Bjorns: Es tik daudz lasu, ka mani moka sirdsapziņa, ja taisu pusdienas.

Hege: Jo tad tu nelasi?

Bjorns: Jā. Te ir T6. Texan 2. Tā ir pirmā mācību lidmašīna, ar kuru lidojam šeit ASV.

Hege: Tas ir te, kur tu lido?

Bjorns: Jā.

Hege: Šeit ir rakstīts US Air Force. Kā tas ir strādāt ar amerikāņiem?

Bjorns: Ļoti talantīgi un labi prot iemācīt. Ļoti motivēti, manuprāt. Tāpēc ir patīkami ar viņiem strādāt.

Hege: Vai te veidojas kādas attiecības?

Bjorns: Nākotnē... Ja mēs dosimies karā, tad būsīm koalīcijā ar amerikāņiem, itāļiem un dāņiem.

Hege: Tātad iespējams satiksi daudzus atkal?

Bjorns: Tieši tā. Trenēties koalīcijā un karot koalīcijā. Mācībās kā cīņā. Pielietot to jau tagad, mācību laikā, ir ļoti gudri.

Hege: Kopš 1949. gada, kad Norvēģija pievienojās NATO, amerikāņi ir bijuši mūsu svarīgākie sabiedrotie. ASV ir valsts, kas izlieto visvairāk naudas pasaulē militārām vajadzībām. Un Norvēģija nāk tai pretī, lai saglabātu labu draudzību. Es tikšos ar bijušo amerikāņu Gaisa spēku komandieri Eiropā. Ģenerāli Breidiju.

Rodžers Breidijs: Sveiki! Mani sauc Rodžers. Patīkami.

Hege: Prieks iepazīties! Hege no NRK, Norvēģijas televīzija.

Rodžers: Mana sieva Laita.

Laita: Prieks jūs redzēt! Laipni lūgti Rollingā, Ziemeļu Karolīnā!

Rodžers: Prieks, ka esat šeit!

Hege: Paldies!

Rodžers: Nāciet iekšā!

Hege: Paldies! Prieks būt šeit!

Breidijs bija viens no tiem, kas pārliecināja norvēģu politiķus iztērēt 63 miljardus kronu amerikāņu iznīcinātājiem.

Rodžers: Mums bija tikšanās ar Aizsardzības ministru un dažiem citiem ministriem, kā arī militāro spēku vecākajiem vadītājiem. Jautājums, ko mēs, militārpersonas, vienmēr gribam uzdot un uz kuru reti dabūjam labu atbildi ir: kāds ir gala mērķis? Ko jūs gribat sasniegt? Es gribēju pastāstīt viņiem, ko es kā ASV gaisa spēku komandieris Eiropā, domāju par to, kāda kapacitāte viņiem bija vajadzīga.

Hege: Zviedrija piedāvāja Norvēģijai nopirkt *Gripen* iznīcinātājus par zemāku cenu nekā amerikāņu F-35. Daži uzskatīja, ka zviedru lidmašīna bija vislabākā. Iegādājoties amerikāņu lidmašīnu, Norvēģija pastiprināja aliansi ar ASV.

Rodžers: Būtu iedomīgi teikt, ka es viņus pārliecināju. Es uzskatu, ka šis lēmums bija pareizs Norvēģijai. Ja tev ir vienādas vērtības ar kādu, tu gribi kļūt par viņa partneri. Tas ir tāpat kā ģimenē. Dažreiz sūdzies par tiem, bet bez viņiem tev būtu problēmas.

Hege: Vai jums liekas, ka draudzība ar ASV ietekmēja gala rezultātu?

Rodžers: Nu... Jā. Es domāju, ka jā. Ir jāsaprot, ka... Tā kā esmu amerikānis, man ir noteikti aizspriedumi. Bet es arī zinu, ka ne visi pasaulē mūs mīl. Bet tik un tā es domāju, ka vairākums Eiropas sabiedroto domā, ka tuvas attiecības ar mums ir labi. Ar mums droši vien dažreiz nav tik viegli sadarboties. Dažreiz esam augstprātīgi. Bet.. Tas droši vien ir labi būt amerikāņu pusē.

Dags Simastuens: Tur ir T-38.

Hege: Jāieliek ausu aizbāžņi.

Dags Simastuens (Gaisa spēki): Tagad esam Šeparda Gaisa spēku bāzē, kur mēs trenējam visus savus iznīcinātāju pilotus. Jau kopš 1981. gada. Galvenokārt te trenējas tieši iznīcinātāji. Tie, kas lidos ar F-16, un pēdējā laikā arī ar F-35.

Hege: Pulkvežleitnenants Dags Simastuens ieradās Šepardā kā kadets 1988. gadā. Šodien viņš ir norvēģu komandieris bāzē.

Dags: Šī ir viena no noslogotākajām lidostām pasaulē. Mēs ienāksim uz brīdi.

Hege: Labdien!

Vīrietis: Prieks iepazīties!

Dags: Prieks jūs redzēt, kungs! Vidēji ik pēc 3 minūtēm notiek pacelšanās vai nosēšanās.

Hege: Tā nav nejaušība, ka tas notiek ASV?

Dags: Nē. Šeit taču ir labi laika apstākļi.

Hege: Un vēl tas, ka te atrodas pasaules lielākais militārais spēks.

Dags: Mēs esam mazi. Lielākā daļa nāciju dodas uz šejieni, lai trenētos, ne tikai norvēģi. Vairākums NATO valstu trenē šeit savus pilotus.

Hege: Vai te veidojas kādas saites?

Dags: Jā, internacionālai sadarbībai. Mēs to pamanām, kad piedalāmies starptautiskās operācijās un satiekam tur tos pašus cilvēkus.

Hege: Jūs satiekat viens otru visā pasaulē, Afganistānā, piemēram?

Dags: Jā.

Hege: Jums ir svarīgi uzturēt kontaktus te, ASV, vai ne?

Dags: Jā. Mēs pirkām un pērkam ļoti daudz no ASV. Ir svarīgi uzturēt kontaktu ar lielo brāli.

Hege: ASV ir lielais brālis?

Dags: Jā. Pajautā politiķiem mājās. Tas ir svarīgi. Cieša sadarbība ar ASV palīdz mums visā, ko mēs darām. Lidmašīnu troksnis – tas ir labi. Brīvības troksnis.

Hege: Brīvības troksnis...

Dags: Lieliski, lieliski! Mums ir labs atbalsts no ASV, kas ir tik liela, ar tik milzīgu kapacitāti.

Hege: Esam pilnībā atkarīgi no viņiem?

Dags: Es teiktu, ka jā. Mazajai Norvēģijai, ar mūsu stratēģisko pozicionēšanu, ir svarīgi uzturēt ciešu saikni ar ASV. Tas ir svarīgi.

Hege: Vai mēs tiešām saprotam amerikāņus?

Dags: Daudzējādā ziņā nē.

Hege: Bet mums liekas, ka jā?

Dags: Mums liekas, ka esam kā amerikāņi, bet daudzējādā ziņā esam atšķirīgi.

Hege: Tad cik atšķirīgi īstenībā ir norvēģi un amerikāņi? ASV ir liela valsts, gandrīz vesels kontinents. Ar lielām atšķirībām no viena štata līdz otram. Vienkāršie amerikāņi ir ļoti līdzīgi eiropiešiem. DIVA WOW ir klubs sievietēm, kurām patīk ieroči.

Melaine Sturgis (Diva Wow): Mēs esam vairāk nekā vienkārši trakas dāmas, kas šauj.

Hege: Bet jūs tomēr tik un tā esat trakas dāmas, kas šauj?

Melaine: Jā. Nezinu, vai esam tik trakas. Varbūt ekscentriskas?

Hege: Ekscentriskas dāmas, tas izklausās labi.

Marietta Johnson: Izklausās daudz labāk.

Melaine: Spied! (mēlīti) (*Šauj*)

Marietta Johnson: Jā, beigts putns!

Melaine: Tas ir patiešām jautri. Var izmantot savu skaļo balsi. Spied!

Hege: Vai ir svarīgi izmantot skaļo balsi?

Marietta: Paskaties, viņi par mums smejas. (*par putniem*)

Melaine: Jā, protams. Sastrēgums ceļā uz šejieni, stress. Spied! Mājās gaida darbs. Spied! Tava kāрта.

Marietta: Netīri trauki izlietnē? Spied!

Melaine: Tā kā tā ir viena no retajām reizēm, kad mēs, sievietes, varam pielietot spēcīgu balsi.

Hege: Izskatās, ka tā jums ir terapija.

Melaine: Jā, tā ir.

Marietta Johnson (Diva Wow): Kas mani iemācīja šaut? Mans tētis. Mans tētis bija policists, vectēvs – ieroču kolekcionētājs un ieroču meistars. Tētis piedalījās šaušanas sacensībās 1970. gados. Viss aizsākās tieši ar pistoles šaušanu. Bet tas bija cits šaušanas klubs, ne tik tālu no šejienes. Tur bija šaušanas grupa jauniešiem, ar daudziem bērniem manā vecumā. Viņš sacīja, ka es viņu pametu šauteņu dēļ. Bet pistoļu grupā bija tikai veci vīri. Un šauteņu grupā – jaunieši. Man taču gribējās būt ar viņiem. Tā es atstāju viņu likteņa varā.

Melaine: Mani iedvesmo ikviens, kurš mēģina kaut ko jaunu. Vai gribi paturēt? (*par pistoli*)

Hege: Labāk nē.

Melaine: Tā nav pielādēta. Vienkārši sajūti svaru. Mērķē uz leju. Turi pirkstu tālāk no mēlītes.

Hege: Man ne visai patīk ieroči. Tā ir smaga!

Melaine: Jā, tā ir. Pacel pistoli. Vai redzi graudu? Tēmē ar to uz mērķi, vienā līnijā ar tēmekli. Tā tu zini, ka trāpīsi tur, kur tēmē. Vienkārši kā 1,2,3.

Hege: Es tā neteiktu.

Melaine: Tas ir tāpat kā viss pārējais. Tu neiemācies darīt vienā dienā. Iešausim ar šo. ES nespiedīšu tevi kaut ko darīt.

Hege: Viņas grib, lai es šautu, bet man nav īpašas vēlmes.

Melaine: Sliktākais, ko var darīt, ir likt kādam darīt to, kam viņš nav gatavs. Starp citu, ja braukšu uz Norvēģiju, tu vari likt man iet dziļā sniegā...

Mariette: Viņa liks tev slēpot un smiesies, kad tu kritīsi.

Melaine: Viņa ir drosmīgāka par mani. Es nelaidīšos ar slēpēm no kalna. Bet izpildi, lūdzu, vienu manu lūgumu! Uzliec rokas uz manējām, un tu sajūtīsi.

Hege: Labi.

Melaine: Uzliec savu roku uz manas. Es tikai iešaušu. Pat nemērķēšu. Esi gatava?

Hege: Jā.

Melaine: Viss. Tas ir viss, ko to jūti. Te nav nekādas maģijas. Tagad vajag izlādēt magazīnu.

Hege: Tad tas ir ļoti izplatīts ierocis?

Melaine: Ļoti izplatīts.

Hege: Daži saka: “jo vairāk ieroču, jo vairāk vardarbības”.

Melaine: Tas ir tas pats, kā teikt “jo vairāk āmuru, jo vairāk vardarbības” vai “jo vairāk adatu, jo vairāk vardarbības”.

Marietta: Trāpīju tajā pašā caurumā, kur tu iešāvi pirmo. Varēja būt nedaudz tuvāk. Ir nedaudz jāpatrenējas.

Melaine: Labs attaisnojums, lai vēl nedaudz pašautu.

Marietta: Ļoti labi. Amerikāņi un ieroči? Mums vienmēr ir bijuši ieroči.

Melaine: Tas ir saistīts ar mūsu vēsturi un to, kā mūsu nācija veidojās. Mēs bijām zem klajas debess. Turklāt tas ir ļoti jautri. Man tev kaut kas ir. Neliels suvenīrs no ceļojuma. Tā ir Diva kniepadata.

Hege: Liels paldies!

Marietta: Lūdzu. Laipni lūgta mūsu brālībā!

Hege: Es kļuvu par Divu, pat nešaujot?

Melaine: Šodien mēs pasludinām tevi par goda locekli. Tu uzzināji par drošību. Un nākamreiz iemācīsimies vēl kaut ko, varbūt pierunāšu tevi iešaut. Un ja nē, arī labi. Vari atnākt uz pusdienām.

Marietta: Jā, apskausimies! Domā, ka varējām dabūt viņu pie šaušanas?

Melaine: Mēs bijām tik tuvu.

Marietta: Vēl piecas minūtes un es viņu pierunātu.

Melaine: Man liekas, viņa uztraucās kameru priekšā.

Springbrukas Luterāņu kapsēta

Hege: Norvēģu amerikāņi atšķiras no tiem, kas palika Norvēģijā.

Johanna Acker: Kopš lielās migrācijas tālajā 18. gadsimtā Norvēģijas imigranti kļūst arvien konservatīvāki.

Hege: Tas attiecas arī uz tevi?

Johanna: Jā, noteikti. Mēs esam ļoti patriotiski. Bet sociālajos jautājumos - ļoti konservatīvi. Tas ir viens no iemesliem, kāpēc man ir problēmas ar mūsdienu Norvēģiju.

Hege: Jā, jo te es redzu "Stop aborta programmai" un "Lūdzies par mūsu karaspēku".
(*uzlīmes uz mašīnas*) Kādi jautājumi šodien nodarbina norvēģu amerikāņus?

Johanna: Es negribu vispārināt un teikt, ka visi norvēģu amerikāņi ir tādi un tādi. Bet man personīgi tas ir aborta un homoseksuālo laulību jautājums. Sabiedrība Norvēģijā... es nedomāju, ka tā ir veselīga.

Hege: Neveselīga? Oho!

Johanna: Jā.

Hege: Kādā veidā?

Johanna: Nepietiekama uzmanība pievērsta ģimenei. Būt mātei... Un tagad es varbūt būšu nepieklājīga... Būt mātei ir pilna laika darbs. Norvēģija būtu bijusi labāka valsts, ja tā nebūtu tik liberāla.

Hege: Tātad homoseksuālas laulības un bērni viņu ģimenēs nav jums pa prātam?

Johanna: Atvainojos, ka to saku, bet tīri bioloģiski viņiem nevar būt bērnu.

Hege: Nē, bet mākslīgi... Ko tad jūs domājat par mūsdienu Norvēģiju? Neskatoties uz savu izcelsmi, tā ir tālu no tā, ko atbalstāt?

Johanna: Tā bija lieliska vieta 19. gadsimtā, izņemot to, ka bija nabadzība. Bet es visticamāk nebraukšu atpakaļ uz Norvēģiju, nē.

Hege: Kāpēc nē?

Johanna: Man palikušas labas atmiņas, bet...

Hege: Tas jums ir pārāk sarežģīti?

Johanna: Jā. Tas ir kā braukt uz pavisam svešu valsti. Tā nav tā pati zeme, no kuras ieradās mani vecāki. Bet es joprojām svinu Konstitūcijas dienu, katru gadu...

Hege: Tiešām?

Johanna: Protams.

Mašīnā

Aprēķinu maršrutu... nogriezties pa kreisi pie 10. ielas. Tad pa labi.

Hege: Cilvēks, kas var palīdzēt mums saprast, kā viņi domā, ir Odds Luvolls. 12 gadu vecumā viņš pārcēlās uz ASV, vēlāk kļūstot par profesoru norvēģu universitātē Minesotā. Viņš ir pasaules lielākais eksperts norvēģu amerikāņos. Un kaislīgs krūžu kolekcionētājs.

Kas tad ir ar to “ak vai”? (redz uzrakstu “uff da” uz krūzes)

Odds Luvolls: Norvēģi bieži saka “ak vai”.

Hege: Mēs sākām to visu laiku.

Odds: Jā. Tas ir ļoti norvēģiski. Es domāju, ka tas, kurš to uztaisīja, dzirdēja vecvecākus sakām: “ak vai, kas par skaļiem bērniem”, “ak vai, slikts laiks”. Tas kļuva ļoti populāri. Ikviens to zina. Tas ir tas norvēģis, kuru visi pazīst.

Hege: Pēc profesora domām, tie esam mēs, norvēģi, kas esam mainījušies.

Odds: Es uzskatu, ka Norvēģija ir ievērojami mainījies kopš pēckara laika. Bet, manuprāt, lielākā daļa norvēģu amerikāņu ietekmējas no tās morālās attieksmes, ko ir veicinājusi baznīca un kuru viņu vecāki un vecvecāki paņēma līdz. Bet daudzi ir pametuši šo ceļu un kļuvuši liberāli, tā, kā es. Galvenokārt, izglītības, nevis kultūras fona dēļ. Jo es izaugu ļoti ticīgā ģimenē, kur viss bija grēks. Mani vecāki bija ļoti konservatīvi, ja tas skāra morālos jautājumus.

Hege: Viena diena 2001. gada rudenī uz visiem laikiem mainīja ASV.

Goerge W. Bush, President USA, 14 september 2001: Tie, kas izpostīja ēkas, drīz dzirdēs no mums visiem!

Ugunsdzēsēji: ASV! ASV! ASV!

Hege: 11. septembra terorakts ir uzskatāms par uzbrukumu NATO. Tajā pašā rudenī Norvēģija un ASV dodas uz karu Afganistānā. Neilgi pēc 11. septembra brits Ruals Ahmeds ceļoja uz Pakistānu, lai nonāktu nepareizā vietā nepareizā laikā.

Ruals Ahmeds: Tas sākās ar mana drauga kāzām Pakistānā. Mēs aizbraucām uz kāzām. Tad aizceļojām tālāk un beigās nonācām Afganistānā. Kad mēs braucām uz Afganistānu, tur nebija karš. Mēs devāmies uz turieni vairāku iemeslu dēļ. Kad es tagad uz to atskatos, domāju, ka tas bija muļķīgi no mūsu puses.

Hege: Kamēr Ruals ar draugiem atpūšas Afganistānā, tur iebrūk ASV. Aizsākas intensīvas *Al-Qaeda* dalībnieku medības. Britu jauniešus notver afgāņu karaspēks un pēc tam pārdod viņus amerikāņiem. Nespējot pierādīt, ka viņi ir vienkārši tūristi, viņi tiek aizsūtīti uz Gvantanamo. Tur viņi tiek spīdzināti.

Ruals Ahmeds: Tur bija āķis grīdā. Vispirms tevi piekala pie tā. Tad viņi noņēma roku dzelžus, cieši saslēdza tev rokas aiz muguras un vilka tevi uz leju apmērām tā. Tad piestiprināja roku dzelžu ķēdi pie āķa slēdzenes. Un tad lika stundām tā sēdēt. To sauca par “ieslēgšanu īsās važās”. Nevarēja stāvēt uz kājām, jo ķēde bija pārāk stingri novilkta. Tu nevarēji sēdēt tā. Tas nebija iespējams. Tad roku dzelži spiestu pārāk cieši. Tu nevarēji noliekties uz priekšu, jo tad tu kriti. Bija jāstāv uz pirkstgaliem. Bieži mums nebija pārtikas un ūdens. Dažreiz viņi nāca ar suņiem un lika viņiem riet tieši mūsu seju priekšā. Mums bija

krampji muskuļos, jo bija jāsēž tā daudzas stundas vai pat veselu dienu. Tev sākās krampji muskuļos, augšstilbos, sēžamvietā, vēderā, mugurā... Tu nevarēji neko izdarīt. Vēl viņi noplatināja mūs, lika skaļu mūziku un prožektorus, lika suņiem riet uz mums...

Baraks Obama: Tieši pēc 11. septembra mēs izdarījām dažas trakas lietas. Mēs izdarījām daudzas labas lietas, bet spīdzinājām dažus cilvēkus.

Ruals Ahmeds: Bombardēja ar jautājumiem, spārdīja un sita tevi. Fiziski tas bija vissliktākais. Bija diezgan smagi.

Hege: Pasaule zināja par spīdzināšanu Gvantanamo. Norvēģu karavīri karoja kopā ar ASV, kamēr viņi pārkāpa cilvēktiesības. Bet mēs neprotestējām. Jans Egelans bija ANO ģenerālsekretāra vietnieks humānās palīdzības jautājumos, kad Ruals atradās Gvantanamo.

Jans Egelands: Tā nebija Ķīna vai Ziemeļkoreja, kas to darīja. Tas bija mūsu tuvākais sabiedrotais. Norvēģija un citas valstis, kas to redzēja, sākumā neko nedarīja. Pakāpeniski Gvantanamo kļuva par nopietnu lietu, un kļuva acīmredzami, cik mežonīgi tas bija, tāpēc notika vāji protesti. Stortingā par to gandrīz nerunāja. It kā amerikāņiem rūpētu tas, ko saka Stortingā. Mēs nevēršāmies pie viņiem un neteicām: "Tagad mēs cīnāmies jūsu pusē Afganistānā, par cilvēktiesībām. Tāpēc pieprasām pārtraukt sistemātisku spīdzināšanu".

Ruals Ahmeds: Es nekad nebiju dzirdējis vārdu "Al-Qaeda" pirms nokļuvi cietumā pie amerikāņiem. Pēc diviem tur pavadītiem gadiem es atmetu cerības kādreiz atgriezties mājās. Pēc spīdzināšanas un sitieniem es domāju: "Kāda starpība, ja es teikšu, ka esmu no "Al-Qaeda?" Es teicu: "Jā, es piederu "Al-Qaeda", Talibānam un jebkam, kam gribat, lai es piederētu". Tad nežēlīgā ļaunprātība beidzās.

Hege: Pēc divarpus gadiem Rualu un viņa draugus atbrīvo.

Ruals Ahmeds: Es biju satriekts un priecīgs redzēt savu ģimeni. Mēs vienkārši apskāvāmies un raudājām. Bet dzīvei ir jātrūpinās. Nevar iestrēgt pagātnē. Vajag mēģināt darīt kaut ko labu. Tagad man ir bērni. Man viņi jāaudzina, jāstrādā, jāpelna nauda un jānodrošina viņiem laba dzīvesvieta. Tāda ir dzīve.

Hege: Kad Ruals tika atbrīvots no Gvantanamo, viņš apprecējās ar savu bērnības mīlestību. Tagad viņš ar ģimeni dzīvo ārpus Birmingemas Anglijā.

Ruals Ahmeds: Pat tad, ja esi NATO dalībvalsts, nav obligāti jāpiedalās karā. Var pateikt nē.

Hege: Pēdējos gados Norvēģijas un ASV militārā sadarbība ir kļuvusi ciešāka. Norvēģu iznīcinātāji piedalījās operācijās Lībijā, un Jens Stoltenbergs ir NATO ģenerālsekretārs.

Jens Stoltenbergs: Tas būs mans jaunais birojs tuvākajos gados.

Hege: Kad draudzība ir pakļauta pārbaudījumam, Norvēģijai ir jāsaka pretī, kā mazais kaitinošais brālis bieži dara.

Bet karš? Vai tu domā par to, ka vari atņemt dzīvību, piemēram?

Bjorns: Jā. Kad biju jauns, domāju, ka iet un vienkārši lidot bija forši. Bet pēc tam sapratu, ka tas bija kaut kas vairāk par to. Uzņemšanā tevi taču testē, vai tev ir veselīga attieksme. Ja esi agresīvs un gribi nogalināt, tad neesi derīgs. Bet es zinu, ka viens no mana darba pienākumiem ir, iespējams, atņemt dzīvību. Atsevišķos gadījumos tas droši vien ir pareizi, ja tādējādi vari pasargāt citus. Tā ir balansēšanas lieta. Nekad nav viegli atņemt dzīvību. Bet dažos gadījumos tas ir pareizi.

Hege: Vairāk nekā 100 gadus ASV ir bijusi norvēģu apsolītā zeme. Vairāk nekā 70 gadus ASV ir bijusi Norvēģijas spēcīgākais draugs. Bet ASV vairs nav pasaules suverenā vara. Mūsu draudzība tiks pakļauta monetāro krīžu un politisko domstarpību pārbaudījumiem. Bet norvēģiem un amerikāņiem ir dziļas kopējās saknes, kas saista mūs kopā, neskatoties uz lielvaru spēlēm.

Nākamā epizode ir par Norvēģiju un nākotni.

Hege: Paskatieties uz to. Tas ir tas, uz kā balstās Norvēģija! (*parāda zivi*)

Sieviete: Ir ļoti daudz domstarpību, īpaši naftas un gāzes sakarā.

Vīrietis: Fantastiski!

Hege: Fantastiski!

Varbūt Norvēģijas nākotne neatrodas tur, kur mēs domājam?

Sieviete: Ļoti bieži pamodies ar ar sirdsklauvēm. Tad Ūle mierīgi un sirsnīgi saka: "Viss būs labi!"

5. epizode Norvēģija un nākotne.

Hege: Šobrīd pasaule mainās. Kas notiek ar mūsu ikdienu mazajā Norvēģijā tad, kad nākotni veido pasaules lielie un stiprie? Arī mazajām valstīm var paveikties lielajā spēlē. Pasaules centrs pakāpeniski pārvietojas. Un varbūt Norvēģijas nākotne neatrodas tur, kur mēs domājam?

Kas te ir vistuvākais?

Sieviete: Ziemeļpols. Ir jāiet šajā virzienā.

Hege: Ziemeļpols ir tur?

Sieviete: Tajā pusē, jā.

Hege: Un tā zīme tur?

Sieviete: Tā nozīmē "Uzmanību! Leduslāči!"

Hege: No Svalbāras līdz Ziemeļpolam ir īsāks ceļš nekā līdz Oslo. Daži varētu iebilst, ka Longjerbīenes pilsēta atrodas mazliet nomaļus. Bet abi poli kust, un pasaules acis tagad

vēršas tieši uz ziemeļiem. Šeit tās pastāvēja 100 garus gadus. (*par kalnraktuvēm*). Svalbāra taču balstās uz 100 gadus veco kalnrūpniecību. Bet tagad nākotne, iespējams, atrodas tur lejā, ostā. Terje Auneviks dzīvo Svalbārā jau 16 gadus un ir redzējis, kā ziemeļi mainās.

Terje Auneviks: Tieši šeit viss aizsākās. Mans pirmais darbs bija šeit. Šis te, skaties. To man uzdāvināja mans krievu draugs. Zini, kas tas ir?

Hege: Ledus lauznis?

Terje Auneviks: Nē, tas ir ledus biežuma mērītājs. To ņēma līdzī uz Ziemeļpolu. Vajadzēja iedzīt to šitādi ... Un tad, ja tas izurbās cauri ledus gabalam, ledus bija pārāk plāns, lai staigātu pa to. Bet ja tas iestrēga, tad varēja iet.

Hege: Gudra doma.

Terje: Ziemeļpola ledus biežuma pārbaudītājs. Tas ir pabijis tik daudz kur. Ja skaties kartē, paņem 78 grādus, kur atrodas Longjērbīene, un novelc apli apkārt šim punktam – tur nav nekā. Bet Longjērbīenē ir starptautiskas ostas un lidostas. Aptuveni tūkstoš viesnīcu un mūsdienīgu sabiedrība. Un augšgalā tam visam ir neticami aizraujoša sabiedrība ar interesantiem cilvēkiem, augsti kvalificētiem un aizrautīgiem. Tā ir ideāla vieta jaunām domām.

Hege: Tās bija ogles kalnos, kas lika cilvēkiem iesakņoties šeit - ziemeļos. Bet ogļu cenas krišanās un kalnrūpniecības ražošanas samazināšanās liek iedzīvotājiem meklēt jaunas nākotnes iespējas. Terje vada uzņēmumu *Pole Position*, kas fokusējas uz tūrismu un kuģniecību. Arī viņa dzīvesbiedre Tuve saskata iespējas augošajā tūrisma jomā. Viņa pārzina vistālāk uz ziemeļiem esošo kafejnīcu.

Kafejnīcā

Tuve: Lūdzu! Izbaudiet. (*atnes kūku*)

Hege: Un tagad viņa tēmē vēl augstāk - pasaulē vistālāk uz ziemeļiem esošā šokolādes fabrika.

Tuve: Būtu jauki, ja mēs varētu sūtīt kaut ko no tā, ko mēs ražojam, uz kontinentu. Laivas, kas nāk uz šejieni katru nedēļu, ir pilnas, bet atpakaļ tās atgriežas tukšas. Nekas no tā, kas te tiek ražots, nenonāk līdz kontinentam. Tāpēc tas ir diezgan optimistisks sapnis – eksportēt nedaudz uz kontinentu. Mazpilsēta tik tālu ziemeļos, kas varētu pārdot preces tur – tas varētu būt ļoti interesanti! Tam vajadzētu būt ilgtermiņa mērķim, lai gan arī tagad tas izklausās nedaudz pārdroši, bet tas būtu jautri.

Šokolādes fabrikā

Paskatīsimies, Storm! Jau gandrīz gatavs. Hege, tev ir tas gods ieslēgt mašīnu! Spied uz šīs zaļās pogas! Vai vispirms uz tās tur.

Hege: Kā tas jādara?

Tuve: Pagriez to uz augšu! Un tūlīt sāksies brīnums. Tas ir absolūti fantastiski. Esam sakarsējuši šokolādi mašīnā. Tagad tiks piepildītas formas. Tur tālāk ir vibrējošais konveijers.

Storm: Tur ir šokolāde.

Tuve: Tas vienmēr no sākuma ir tā. Tagad nāk ārā gaisa burbuļi, redzi? Tad tas izkrata ārā visu gaisu. Tas kļūva ideāls. Storm, nedari tā! Storm! Tas ir viens no iemesliem, kāpēc vienkārši nevari šeit atrasties.

Esat gatavi? Visiem ir kaste? Tad pacelsim vāku un paskatīsimies, kas te mums ir.

Hege: Bērni dabūja sapņu darbu.

Tuve: Tu zini, ja šeit būtu tikai mēs divi... Tad tas nebūtu iespējams. Nedaudz paplašinu robežas, kad mums ir tik jauki viesi. Te ir daudz dažādu saldumiņu un gardumiņu. Mazajās kastēs vienmēr ir viens ledus lācis. Lielajās ir divi. Jo ledus lāči pie mums te ir vispopulārākie. Šeit ir sniegpārslīņas.

Hege: Varu dabūt sniegpārslīņu?

Tove: Protams. Tās ir ļoti labas. Von Posts ir ledājs šeit Svalbārā. To bieži apmeklē tūristi sniega skuteru ekskursijās. Ļoti jauks ledājs.

Hege: Kā tas ir dzīvot te - Svalbārā?

Tuve: Ļoti labi.

Hege: Vai apsverat domu palikt dzīvot šeit?

Tuve: Jā, tas ir mūžīgs jautājums. "Cik ilgi tu būsi šeit?" Bet lielākā daļa ir pārstājuši to jautāt, jo mēs jau tik ilgi esam šeit. Es dzīvoju šeit jau 14 gadus, Terje – 16. Tās ir mūsu mājas. Mēs nedomājam, vai paliksim vai nē. Kamēr mums liekas, ka mums ir aizraujošs darbs un bērni jūtas šeit labi utt., mēs dzīvosim te.

Hege: Svalbāra ir vistālāk uz ziemeļiem esošā apdzīvotā vieta pasaulē. Cilvēki šeit piedzīvo, kā planēta kļūst karstāka. Pēdējo ziemu laikā Ledusfjords ārpus Longjērbīenes nebija sasalis.

Terje: Kad runājam par ledus kušanu ziemeļos, tas parasti pārtop par morālu diskusiju. Ka tas ir skumji, ka tas notiek, un tā tas ir. Bet tas arī nozīmē, ka mums jābūt divām domām galvā un jāsaka: "Kādas iespējas tas dod?" Ja mēs nonāksim līdz situācijai, uz kuru tik daudz norāda, kad ledus var faktiski pazust, tas krasi mainīs visu loģistiku, to, kā preces pārvietojas pasaulē.

Hege: Arī lielvaras ir atklājušas iespējas, ko dod ledus kušana. ASV Jūras spēki jau gatavojas nākotnei, kur ledus kūst. Admirālis Džonatans Vaits vada darbu.

Džonatans Vaits: Paskatīsimies uz jūrasceļiem Arktikā. Visefektīvākais veids šķērsot okeānu ir taisnā līnijā pāri Ziemeļpolam. Un tagad, kad ledus kūst, mums ir jauns ceļš tuvāk Ziemeļpolam. Mēs Jūras spēkos novērtējam, ka līdz 2025. gadam šis maršruts ies cauri šeit,

garām Svalbārai un tālāk Atlantijas jūrā. Šis maršruts pavērs iespējas ziemeļu reģioniem. Arvien vairāk satiksmes, kas šķērsos Arktiku šajā maršrutā. Norvēģijai tas nozīmēs... tas ir tāpat kā tad, kad Amerikā veido asfaltētu ceļu cauri tuksnesim: pēkšņi parādās degvielas uzpildes stacijas, restorāni un viesnīcas. Nākotnē var būt vairāk satiksmes gar Norvēģijas piekrasti un Svalbāru. Vairāk ne tikai ar tūrismu saistītas infrastruktūras, vairāk aktivitātes un iedzīvotāju skaita pieaugums. Norvēģijai vajadzētu meklēt tās iespējas, kas pavērsies nākotnē, kad šie ceļi tiks atvērti. Norvēģija var daudz ko iegūt no tā.

LEDUSFJORDS

Terje: Tagad esam Ledusfjorda vidū, un Longjērbīene ir aizmugurē. Tas ir aizraujoši, atrodoties šeit, iedomāties, ka pēc 10-15 gadiem vai pat ātrāk mēs varēsim redzēt ķīniešu kuģus, braucot garām.

Hege: Caur šejieni ies jaunais maršruts? (*skatās uz jūru*)

Terje: Jā, tieši pa ārpusi.

Hege: Kādas iespējas tas dod?

Terje: Fantastiskas, ņemot vērā to, ko var piegādāt no Longjērbīenes un ka kuģi var nākt un mainīt kravas. Bet ne mazākais, ko var iedomāties, ir kā Svalbāra un Norvēģija var kļūt par savienojamo saikni starp Āziju un Eiropu.

Hege: Svalbāras uzņēmēju padome vēlas padarīt Longjērbīeni par Arktikas galvaspilsētu.

Terje: Te ir Hotēlnēses pussala. Šī ir jaunuzcelta piestātne.

Hege: Ak, tā? Tad jau šeit, savā ziņā, ir Norvēģijas nākotne?

Terje: Jā, droši vien tagad tā neizskatās. Izskatās nepabeigti, jo vēl jāliek segums. Bet visa piestātnes zona ir tikko pabeigta.

Hege: Arī China Shipping ir te.

Terje: Jā. Te viņi ir. Domāju, mēs turpmāk redzēsim arvien vairāk šādu zīmju.

Hege: Terje uzskata, ka Norvēģijai jāreaģē ātri, jo interese par zonu pieaug.

Terje Aunevics (Pole Position Logistics): Kopumā par Arktiku ir liela interese. Pastāv pozicionēšanas pazīmes. Ir pazīmes, ka šeit atrodas valstis, kas vēlas piedalīties Svalbāras attīstībā. Vai Arktikas kopumā. Un tas ir pozitīvi. Bet tas arī nozīmē, ka rodas spriedze saistībā ar to.

Hege: Tātad, kā mēs dzīvosim šeit Norvēģijā, kad pasaules skatās uz ziemeļiem? Šodien Svalbārā ir zinātnieki no 30 valstīm. Šankajs Šens no Ķīnas pēta ziemeļblāzmu, lai atvieglotu kuģiem navigāciju polārajos reģionos.

Xiangcai Chen: Es uzskatu, ka Arktika kļūs svarīgāka nākotnē, nekā tā ir bijusi. Es pētu ziemeļblāzmu. Dažreiz, kad satelīti atrodas orbītā virs šīs zonas, tas var ietekmēt GPS-signalus.

Anatolijs Siņicins: Krievi Arktiku vienmēr ir paturējuši prātā. Mēs vienmēr esam bijuši te. Arktika ir daļa no mūsu kultūras. Mēs pētām jūras ledus īpašības. Pamatparametrus, kas vēlāk tiks izmantoti ledlaužu, peldošo konstrukciju un ostu iekārtu ražošanai.

Džesika Boša: Šķiet, ka tādēļ rodas neliels saspīlējums. Jo daudzas robežas nav iezīmētas. Jo lielāks laiks bez skaidrām robežām, jo saspringtāks tas kļūst, it īpaši, ja runājam par naftas un gāzes resursiem. Visi tos vēlas.

Hege: Tā ir vislabākā vieta, kur jebkad esmu iekūrusi ugunsgrāvu. Uz šejieni patiešām nāk cilvēki no visas pasaules. Kas ir tas, kas piesaista cilvēkus?

Anatolijs: Man personīgi tā ir brīnišķīgi pasakainas apkārtnes vides un interesanta darba kombinācija.

Hege: Politiski runā par lielām cīņām par Arktiku. Kā jūs te sadarbojaties?

Anatolijs: Es to vispār neuzskatu to par problēmu. Pētniecības darbs ir ļoti starptautisks.

Džesika: Labs piemērs ir mūsu institūts. Arktiskās tehnoloģijas programmā mēs esam krievi, amerikāņi, kanādieši un norvēģi. Visi sadarbojas un apmainās ar informāciju.

Hege: Svalbāras traktāts nodrošina Norvēģijas suverenitāti pār arhipelāgu. Bet visām valstīm, kas parakstījušas līgumu, ir tiesības izmantot tā dabas resursus. Lielvara, kas jau ilgu laiku atradusies šeit Svalbārā, ir Krievija. Raktuvju pilsētā Barenburgā joprojām ir 435 pastāvīgi iedzīvotāji. Lai gan raktuve cieš zaudējumus, krievi aizstāv savas pozīcijas.

Terje: Krievijai ir vairākas stratēģijas, kā tiem kļūt par arktisku nāciju. Tāpēc viņiem principa pēc ir svarīgi būt klāt.

Hege: Bet kāpēc viņiem tas ir tik svarīgi?

Terje: Tas ir labs jautājums. Tā visticamāk ir vēlme piedalīties iespējamās aktivitātēs nākotnē.

Hege: Noriposim lejā. Ir jālaižas projām! *(no bērniem, kas met sniega bumbas)*

Tagad viņi iet mājās no darba.

Vīrietis: Labdien!

Hege: Labdien! Esmu Hege no NRK.

Vīrietis: Pirmoreiz es atbraucu uz šejieni 1991. gadā.

Hege: Kā tas bija toreiz?

Vīrietis: Fantastiski!

Hege: Kāpēc?

Vīrietis: Tā bija pirmā reize, kad aizbraucu uz ārzemēm. Un dzīve Padomju Savienībā vai Krievijā ļoti atšķīrās no dzīves šeit.

Hege: Visi saka, ka tagad Arktika kļūst svarīgāka. Kādas iespējas jūs šeit saskatāt?

Vīrietis: Es ceru, ka viss būs labi un ka mēs visi dzīvosim mierā. Ja visi palīdzēs viens otram, tad viss būs labi.

MURMANSKA

Hege: Norvēģi un krievi uz sauszemes ir dzīvojuši mierā. Bet sacensībās par Svalbāras nākotni ir svarīgi jūras resursi. Norvēģijas krasta apsardze un Krievijas traleri periodiski nokļūst konfliktos ārpus Svalbāras.

Vīrietis 2: Es vēlreiz jums pieprasu izslēgt dzinēju.

Hege: Krievija uzskata, ka Svalbāras traktāts neattiecas uz jūru. Bijušais padomju zivsaimniecības ministra vietnieks uzskata, ka Norvēģija ir agresīva.

Vjačeslavs Zilamovs: Kas tas ir? Patvaļā? Vai arī tā ir darbība, kas vērsta uz mūsu zvejnieku izstumšanu no rajoniem ap Svalbāru? Šajā sakarā mēs, zvejnieki, uzskatām, ka Krievijas valdībai ir jāizmanto visi pieejamie līdzekļi, vispirms jau diplomātiskie līdzekļi, lai aizsargātu mūsu kapteiņus un mūsu zvejniekus, kas zvejo šeit zem Krievijas karoga.

Hege: Nikolajs Beketovs strādā par zvejnieku krievu tralerī Svalbāras zonā.

Nikolajs Beketovs: Kad es atgriežos mājās no jūras, vienmēr jūtos daudz laimīgāks un labprāt paņemu dažas brīvdienas.

Hege: Nikolajs uzskata, ka Norvēģija izmanto vides aizsardzību kā ieganstu, lai izstumtu Krievijas tralerus no zonas.

Nikolajs: Mūsu zvejnieki visticamāk tiks izstumti no Svalbāras zonas, lai vēlāk tur varētu zvejot norvēģi un ES valstis. Vai tas būs ekonomisko, vai politisko iemeslu dēļ, bet galvenais ir tas, ka viņi grib izstumt mūs ārā.

Hege: Krievija un Norvēģija Ziemeļos ir dzīvojušas mierīgi kopā. Taču pēdējos gados esam pamanījuši agresīvāku Krieviju.

Putins: Kādreiz es jums pajautāju: vai mēs uzvarēsim?

Cilvēki: Jā!

Hege: Krievija aktīvi apbruņojas arī ziemeļu rajonos. Norvēģu izlūkdienests reģistrē te kodolieroču kreiseri "Pēteris Lielais", kas iziet mācības kaut kur Barenca jūrā. Norvēģijas Gaisa spēki arvien biežāk novēro Krievijas iznīcinātājus pie Norvēģijas krastiem.

Kāds: Sasodīts!

Džonatans Vaitis (ASV Jūras spēki): Ja būs konflikts, mēs atbalstīsim viens otru, ASV un Norvēģija. Lielais brālis, mazais brālis... Tā ir viena ģimene. Es domāju, ka visas arktiskās valstis kļūs par vienu ģimeni. Ja kāds apdraudēs mūsu suverenitāti vai drošību, mēs kopā tiksīm ar to galā.

Berge Brende (ārlietu ministrs): Ziemeļu rajoni ir svarīgākie Norvēģijas ārvalstu un iekšzemes politikas jautājumi. Valstij, kurai jūras teritorija ir septiņreiz lielāka par

sauszemes teritoriju un no kuras esam atkarīgi, ir jāuzstāj, lai visas valstis ievērotu ANO hartu, starptautiskās tiesības un jūras tiesības. Te mēs nevaram ne ar ko dalīties.

Hege: Tādai mazai valstij kā Norvēģija svarīgākais ārpolitikā ir tas, lai starptautiskie noteikumi tiktu ievēroti. Mēs varam sasniegt visu, saglabājot mieru un draudzību. Tieši caur mieru un diplomātiju Norvēģija sasniedza savu lielāko uzvaru.

Te ir ļoti jauki.

Rogers Hansens: Jā, es arī tā domāju, lai gan arī piedzimu un izaugu te.

KAMØYVÆR (Kamejvara)

Hege: Daudzi domā, ka Norvēģija ir kontinentālā Norvēģija, bet īstenība tieši jūra ir Norvēģija.

Rogers Hansens (zvejnieks): Jā, mūsu jūras teritorijas ir vairākas reizes lielākas. Tieši tas, ko iegūstam no jūras, ir mūsu nozīmīgākā pievienotā vērtība.

Hege: Tātad tās te ir zivis?

Rogers: Jā, un visticamāk tā ir pikša.

Hege: Nemetīsiet te neko? (*domājams runā par tīklu*)

Rogers: Redzēsim. Šeit tiešām izskatās labi.

Jā, laižam to vaļā. (*par tīklu*) Vai viņa iekļuvusi tur iekšā? (*par zivi tīklā*) Ja tagad kaut ko noķersim, tad Kungs ir dāsns pret mums.

Hege: Esmu gatava. Vai vēl ilgi?

Vīrietis: Nē. Vēl kādas četras minūtes.

Hege: Četras minūtes?

Vīrietis: Piecas minūtes, un ceļam augšā.

Hege: Labi. Būs interesanti paskatīties. Jau nāk. (Te tas nāk – *par tīklu, kuru paceļ*)

Rogers: Šeit ir daudz anģļu, kas dabū *fish&chips* no šīm zivīm. Es apsvēru domu nolīgt tevi. Uz darbu vasarā...vismaz.

Hege: Dažas tonnas.

Rogers: Daži tūkstoši kilogramu.

Hege: Tas taču ir labs ķēriens?

Rogers: Jā, protams. Ak, Dievs!

Hege: Kas tās par zivīm?

Rogers: Pārsvarā pikša.

Hege: Ok.

Rogers: Loms nav tik liels. Bet, ņemot vērā to, ka mums bija sieviete uz klāja un mugursoma, tad tas tiešām nav tik slikts.

Hege: Vai, vai, vai. Dieviņ tētiņ! Paskaties uz šo! (*tur rokās*). Laba menca. Zivju iekšas taisni sejā! Šis te (*parāda zivi*) ir Norvēģijas pamatā. Zivis jūrā un nafta jūras gultnēs. Norvēģijas jūra ir lielvara ar 2 milj. kvadrātkilometru lielu zilo valstību. Un par to mēs varam pateikties īpaši vienam cilvēkam.

Pirms 1982. gada Norvēģu jūrā varēja zvejot visas valstis. Tas izraisīja pārzveju, un daudzas zivju sugas tika apdraudētas. Jens Evensens bija tas cilvēks, kurš lika ANO pieņemt jaunus jūras likumus.

Jens Evensens: Mūsu mērķis bija izveidot nevis tādu likumu, par kuru mēs varētu balsot, bet tādu likumu, kas liktu mums pārstāt to darīt, jo visas dalībvalstis ir vienisprātis par to.

Hege: Evensena un viņa komandas diplomātiskā spēlē vainagojās ar uzvaru. Jaunās jūras tiesības pārcēla Norvēģijas robežu no 12 līdz 200 jūras jūdzēm no krasta, kas nodrošināja Norvēģijai milzīgas teritorijas ar naftu, gāzi un zivīm.

Jens Evensens: 200 jūdzu ekonomiskās zonas ļauj mums labāk aizsargāt mūsu zivju krājumus. Mēs varam nodrošināt piekrastes kopienu vajadzības un vienlaikus saprātīgi regulēt to starptautiskā mērogā.

Hege: Tieši jūra mudināja cilvēkus nākt no ziemeļiem uz to teritoriju, kas tagad ir Norvēģija. Un tieši jūra padarīja mūs bagātus. Bet šie resursi neatnāca nejauši. Tie tika izcīnīti gudrā spēlē.

Rogers: Tas bija ārkārtīgi meistarīgs darbs, ko paveica toreizējais jūras tiesību ministrs Jens Evensens kopā ar savu komandu.... Pirms tam portugāļu, franču, spāņu un angļu traleri varēja ienākt jūrā līdz pat 12 jūdzēm no krasta. Visām valstīm taču ir 200 jūras jūdzu robeža, bet mūsu jūras teritorijā ir āprātīgs resursu daudzums.

Hege: Nafta padarīja Norvēģiju par vienu no bagātākajām valstīm. Bet vienudien šis resurss būs beidzies. Un naftas cenas krīt jau tagad. Kad iztikas līdzekļu avots vairs nebūs nafta, mums atkal būs jāpārtiek no tā, kas vienmēr ļāvis cilvēkam izdzīvot – no attapības.

Elisabeth Klerck-Nilsen: Es sākšu gatavot pankūkas, un jūs uztaisīsiet kafiju?

Ole Sæthre: Jā.

Elisabeth Klerck-Nilsen: Mūsu mazais lauva. (*par kaķi*)

Ole Sæthre: Tā, paskatīsimies, vai mums ir vaniļas pulveris. Tieši importēts no Madagaskaras.

Zēns: Es uztaisīšu kvadrātu.

Hege: Elīsbete Klerka-Nilsena un Ūle Sētre pameta savu drošo darbu un tagad liek visu uz spēles, lai realizētu savas idejas.

Elisabeth Klerck-Nilsen: Mums īstenībā bija jāpieņem traks lēmums. Tāpēc gribējās, lai kāds būtu pateicis: “Turies, viss būs labi!” Bet tādu nebija daudz. Bet mēs taču esam kopā. Tā kā es varu pateikt viņam: “Viss būs labi”. Un tad viņš arī man saka to pašu.

Ole Sæthre (SAFI): Mums nedaudz pietrūkst barjeras. Tāpēc mēs vienkārši iegrimstam situācijā un izceļam to, kas ir svarīgs. Un tas ir jautri.

Elisabete: Bet ir labi, ka esam divatā.

Ūle: Jā. Esam divi. Pakāpeniski parādās vēlēšanās darīt to, kas tev patīk, un sekot iekšējai balsij. Un to mēs esam izdarījuši. Vispirms es aizgāju no darba un pēc tam tu.

Elisabete: Jā, tieši tā arī bija!

Zēns: Tas ir jūras eža gabals!

Ūle: Jā, Forši!

Zēns: Mamma, es atradu jūras eža gabalu!

Ūle: Liela problēma pasaulē ir tā, ka cilvēki ēdiena gatavošanai izmanto kokogles un malku, no kā katru gadu mirst 4 miljoni bērnu un sieviešu, kas noved līdz masveida mežu izciršanai ekvatora joslas zonā. Bet tas arī rada lielisku iespēju. Jo no tā nav palicis daudz. Tik daudz cilvēku mirst, un kokogles ir tik dārgas, ka tas novedīs līdz pārmaiņām tuvāko 5-10 gadu laikā.

Elisabete: Tas smaržo tik garšīgi!

Hege: Lai ierobežotu ogļu un malkas izmantošanu, viņi izstrādā plīti, kas darbojas no etanola. Tas būs lētāks nekā ogles un degs bez toksiskiem dūmiem.

Ūle: Tā ir ārkārtīgi patīkama sajūta, kad mums jau ir šis gala prototips, kuru var nodot ražošanai. Darbības princips ir diezgan vienkāršs un balstās uz tā paša, kas ir kempinga plītij ar denaturēto spirtu. Drošība ir ļoti svarīga. Nevēlamies, lai būtu kādas nelaimes vai kāds to dzertu. Tāpēc vajag tikai ieliet to centrā un ielikt iekšā. Tā neproducē praktiski nekādus kaitīgus dūmus. Tā ir kā vienkārša gāzes plīts. Un vislabākais ar šo problēmu ir tas, ka tā ir atrisināma. Vajag vienkārši darīt kaut ko ar to un sākt realizēt šos projektus.

Nairobi

Hege: Liels tirgus, kur realizēt šo plīts ideju, ir Āfrika. Šeit bieži izmanto ogles ēdiena gatavošanā. Tas ir Austrumāfrikas lielākais grausts. Šeit nav ne elektrības, ne ūdens. Bet daži atrod auglīgu augsni biznesam arī šeit. Kad Roselīna gatavo ēst savās mājās Kiberā, visa māja piepildās ar bīstamiem dūmiem.

Roselīna Amondi: Kad es gatavoju ēst, man visu laiku tek asaras dūmu dēļ. Es izmantoju ogles, jo tikai tās varu atļauties. Bet ar manām acīm nav labi, jo jau sen izmantoju ogles. Bērni bēg prom no karstuma, jo viņi zina, ka dūmi nav labi cilvēkiem.

Hege: Pasaules mērogā no ogļu dūmiem mirst vairāk cilvēku nekā no AIDS un malārijas kopā. Tieši šeit Kiberas graustā Ūle un Elīsbete plāno laist darbā savu projektu. Viņu uzņēmumam SAFI ir norvēģu sponsori, kas apmaksā pusi no plīts izmaksām. Pircējam būs jāmaksā otrā puse, tas ir, apmēram 180 kronas. Norvēģijā daudzi uzskata, ka Āfrikas problēmas tiks risinātas palīdzot. Bet Ūle un Elīsbete domā tieši pretēji. Viņi pieprasa maksu gan par plīti, gan par etanolu un vēlas pelnīt naudu ar šo ideju.

Elīsbete: Ir bijuši mēģinājumi kaut ko izmainīt no palīdzības organizāciju puses, bet nekas netika panākts, jo netika likti lietā komerciālie risinājumi. Es nedomāju, ka ir iespējams atrisināt lielos izaicinājumus Kiberā, nevienam negūstot peļņu no tā. Mēs uztaisījām modeli, kas ļaus SAFI gūt peļņu, bet būs arī daudzi citi, kas pelnīs naudu kā starpnieki. Mēs uzskatām, kas šis biznesa modelis liks cilvēkiem strādāt un dos viņiem motivāciju, lai to sasniegtu.

Hege: Kenijas attīstības eksperts Džeimss Šikvati domā, ka tā ir laba ideja - izmantot tirdzniecību, lai atrisinātu Āfrikas problēmas.

Džeimss Šikvati (IREN): Mēs atbalstām komercdarbību, kas atrisinās Āfrikas izaicinājumus. Jo tas palīdz uzsvērt svarīgu domu: tas, ko mēs uzskatām par problēmām Āfrikā, faktiski ir reālas biznesa iespējas. Ja viņiem nav māju, tas sniedz iespēju uzcelt viņiem tās. Ja nav tīrs ūdens, to var iegūt. Arī ēdiena gatavošana netīrā vidē ir biznesa iespēja.

Elīsbete: Tādu te ir ļoti daudz. (*braucot mašīnā norāda uz daudzdzīvokļu mājām*)

Hege: Daudzdzīvokļu ēku?

Elīsbete: Jā, tur viņi izmanto ogles.

Hege: Viņi gatavo uz oglēm tur iekšā?

Ūle: Jā, dzīvoklī.

Elīsbete: Viņi aizdedzina spaini uz terases un ienes to iekšā. Viņiem ir elektrība, bet to viņi izmanto televīzijai, pagaismojumam vakarā un mobilo telefonu lādēšanai. Viņiem tā ir pārāk dārga, lai izmantotu to gatavošanai.

Hege: Vairākas Āfrikas valstis tagad piedzīvo strauju ekonomisko izaugsmi. Un arvien vairāk norvēģu saskata iespējas Āfrikas ekonomikā.

MASAI MARA

Elīsbete: Sveiks!

Svains Vilhelmsens: Kāds prieks! Laipni lūgti atpakaļ! Prieks tevi redzēt!

Hege: Ūle un Elīsbete lūdz padomu norvēģim, kuram jau ir paveicies Kenijā. Svains Vilhelmsens ir vadījis Basecamp Explorer Masai Mara 16 gadus.

Svains Vilhelmsens (Basecamp Explorer): Āfrikā ir milzīgas iespējas. Norvēģija ir pasaules daļa. Un ja mēs neuzskatām, ka naftas un gāzes industrijas mūžīgi padarīs mūs par

bagātu nāciju, tad mums ir jāorientējas arī ārpus Norvēģijas, uz gaidāmajiem lieliem tirgiem. Un Āfrika ir viena liela iespēja. Mūs šeit diezgan labi uzņem. Tik ilgi, kamēr atnesam kaut ko arī viņiem.

Hege: Svains bija līdzīpašnieks uzņēmumā, ko pārvaldīja viena no Norvēģijas turīgākajām ģimenēm. Bet viņš pārdeva visu un pārcēlās uz savannu, lai attīstītu ekotūrismu.

Masai: Lai izvairītos no lauvas, ir jācenšas neskriet. Ja redzat lauvu, cik tuvu tas arī nebūtu, neskrieniet! Lielā grupā tā nav problēma.. Šī skaņa... (*kaut ko sadzirdēja*). Impalas. Droši vien viņas kaut ko redz, iespējams, kaķi. Mēs varam pielavīties tuvāk un paskatīties. Labi?

Svains (*čukst*): Aiz krūmiem!

Elisabete: Fantastiski!

Svains: Tas notiek reti. Tajā ir daudz mežonības. Es nekad nenogurstu no tā. Jau 17 gadus esmu šeit, bet vienmēr gribas vēl un vēl. Katrs safari ir unikāls un atšķirīgs.

Ūle: Tātad esat šeit jau 15-16 gadus?

Svains: Tagad ir 17. gads. Sākam kļūt vecāki. Savā jomā.

Elisabete: Tikai savā jomā. Pieredzes ziņā.

Ūle: Kā viss tūrisma un biznesa ziņā ir attīstījies?

Svains: Tas notiek viļņveidīgi. Kenija attīstās viļņveidīgi. Bet, skatoties ilgtermiņā, esmu stingri pārliecināts, ka viss iet pareizajā virzienā. Es lasīju pagājušajā nedēļā, ka pēc aprēķiniem Āfrikā ir aptuveni 300 miljoni iedzīvotāju, kas pieskaitāmi vidusšķirai, ņemot vērā pirktspēju. Tā ir pēdējo gadu eksplozija.

Hege: Āfrikas ekonomiskā izaugsme sniedz lielas iespējas. Nabadzība joprojām pastāv, bet attīstība notiek pareizajā virzienā. Pasaules lielvaras jau sen ir to pamanījušas. Agrāk ASV un Eiropa dominēja šajā kontinentā, bet tagad Ķīna ir kļuvusi par Āfrikas galveno tirdzniecības partneri. Tagad šeit notiek lielas lietas.

Elisabete: Tieši tā. Šo būvē ķīnieši. Tas ir viens no lielākajiem autoceļu projektiem šobrīd. Tas ir ārkārtīgi svarīgs Kenijas attīstībai. Ceļi beidzas tur augšā. Tagad viņi būvē ceļus apkārt pilsētai. Tas ir neticami svarīgi ekonomiskajai izaugsmei. Un to dara ķīnieši.

Hege: Viņi dara visu: būvē ceļus, slimnīcas...

Elisabete: Skolas, viesnīcas, dzīvokļus, dzelzceļa stacijas...

Hege: Bet viņi izmanto vietējos darbiniekus...

Elisabete: Jā, šeit viņi to dara. Un tas ir ļoti labi. Ķīnu ļoti daudz kritizēja par to, ka viņi ņem paši savus cilvēkus uz Āfriku un neizmanto vietējo darbaspēku. No tā rodas tikai problēmas.

Hege: Cilvēki dusmojas?

Elisabete: Jā. Kopumā ķīnieši nav tik populāri, tāpēc tas nav tik vienkārši. Viņi nedara to draudzības pēc. Tas ir tikai bizness.

Džeimss Šikvati: Viņi lika pasaulei apzināties, ka ir jāfokusējas uz Āfrikas pozitīvo pusi. Tagad mēs redzam, ka arī attīstītās ekonomikas, kā ES un ASV lec atpakaļ un saka: “Jā, te tiešām ir iespēju zeme”.

Hege: Ja Ūle un Elīsbetei paveiksies Kiberā, viņi plāno pārdot plītis Āfrikas vidusšķirai.
Tā ir jūsu mērķauditorija? *(norāda uz pilsētu, skatoties pa logu)*

Ūle: Jā, tas ir mūsu mērķis.

Elīsbete: Te mēs tirgosimies. Tā ir Nairobi.

Ūle: Mēs redzam tikai iespējas, skatoties nākotnē. Nairobi dzīvo vairāki miljoni, no kuriem kurināšanai malku un ogles izmanto 80-90%. Pēc 5-10 gadiem tā vairs nebūs. Jo viņi izmantos etanolu no SAFI. Un tas ir lieliski!

Hege: Ir jābūt pašpārliecībai.

Ūle: Jā! Ja nē, būs jādodas mājās. Daži acu aizsegi (burt. tulk. – šoras) un pašpārliecība.

Hege: Ar tiem tālu tiksi.

Ou!

Ūle: Šeit ir biroji. Un noliktava.

Hege: Vai tajās visās ir etanols?

Ūle: Jā, 40 000 litru.

Hege: Sveiks, esmu Hege no NRK.

Feliks: Prieks iepazīties!

Ūle: Sveiks, Feliks!

Elīsbete: Sveiks, Feliks!

Feliks: Šeit drīz būs aizkorķēšanas iekārtas. Pagaidām darām to manuāli.

Hege: Ou!

Ūle: Un tie ir mūsu noliktavas puiši.

Hege: Tomēr joprojām pastāv viens liels šķērslis, kas var sagraut visu projektu. Kenijā nodoklis etanolam ir tikpat liels kā stiprajam alkoholam. Tas padara plīts izmantošanu pārāk dārgu. SAFI ir strādājis divus gadus, lai mainītu nodokli, bet viņi joprojām nav saņēmuši atbildi no Kenijas varas iestādēm.

Ūle: Mums deva mājienus par to, ka mēs varētu atpirkties no šīs situācijas. Bet tas nepavisam nav risinājums, tāpēc mūs nekad nevilināja šī doma. Ja iesaisties šajā procesā, tiec bloķēts. Jo tas ir nelegāli. Un viņi uzreiz iemācās izmantot tevi. Tāpēc tas neder.

Elīsbete: Un tas nav īsti tā, ka viņi pasaka: “pasniedz naudu aploksnē zem galda, un viss atrisināsies”. Tie vairāk ir mājieni. Un tad tu domā: “Vai tas patiešām nozīmēja to?” Bet mēs šo variantu bijām pilnībā izslēguši. Bet esmu pilnīgi pārliecināta, ka šis process ir aizņēmis ilgāku laiku tieši minētā aspekta dēļ un tāpēc, ka esam rietumu uzņēmums. Esam balti un

nākam uz šejieni, lai nodarbotos ar biznesu. Tāpēc ir nepieciešams laiks, lai izpelnītos uzticību, parādītu, ka vēlamies šeit palikt un ka mums ir labi nodomi.

Ūle: Tāpēc viņi mūs testē un pārbauda, vai paliksim te. Ir jāveido uzticība.

Elisabete: Ļoti bieži pamodies ar sirdsklauvēm. Mēģināt realizēt visu to nav nekāda medusmaize. Mēs zinām, ka var būt grūti. Tad Ule mierīgi un sirsnīgi saka: “Viss būs labi!” Bet ir labi būt diviem, jo kad man sirds lec pa muti laukā, tad Ūle mierīgi un sirsnīgi saka: “Viss būs labi!” Un otrādi.

Ūle: Tā mēs maināmies.

Svains: Ir muļķīgi izlikties, viss notiek viegli un bez problēmām. Ir ļoti liela korupcijas problēma sistēmas augšgalā. Vismaz zemākos līmeņos ir iespējams veikt darbību bez korupcijas.

Elisabete: Mēs vadām uz šejieni norvēģu... Tavu stilu.

Svains: Labā sociāldemokrāta? Mums ir ko piedāvāt. Skandināvu pārvaldības modelim ir ko piedāvāt. Viena galējība ir būt naivam, otra – būt iedomīgam. Mēs vienmēr nepietiekami novērtējam ieguldīto laiku. Mēs domājam, ka ar naudu varam nopirkt uzticību un attiecības.

Elisabete: Tā tas nedarbojas. Viss ir jādara pareizi, vai ne? Iespējams, daudzi ir aizsteigušies uz priekšu, bet mums ir svarīgi, lai pilnīgi viss būtu nevainojami. Bez korupcijas. Bet, kad viss būs savās vietās un plītis nokļūs Kiberā... Tā būs viena no laimīgākajām dienām manā dzīvē.

Ūle: Manējā arī.

Elisabete: Tas būs lieliski! Vajag tikai piestrādāt pie tā.

Džeims Šikvati: Izaicinājumi, ar kuriem saskaras ārvalstu investori Āfrikā politikas, biznesa vides un korupcijas jomā, ir saistīti ar to, ka Āfrika agrāk skatījās uz investoru kā uz ārzemnieku, kurš atnāk, gūst peļņu un pazūd.

Ūle: Mēs esam izstaigājuši Kenijas valdības birojus, tikušies kafejnīcās ar ministriem un amatpersonām. Bija daudz jāstrādā, lai sasniegtu to punktu, kur esam tagad un lai īstenotu to.

Vienkārši turiet to augšā (*par sērkokciņu virs plīts*). Tā nekvēp un deg ar zilu liesmu. Tā ir efektīvāka nekā citas plītis tirgū.

Hege: Kenijas valdība beidzot deva atbildi uz iesniegumu par atbrīvojumu no alkohola nodokļa. Un tā ir pozitīva!

Elisabete: Atliek tikai dabūt to ar zīmogu... Tas ir lieliski, ir jāatzīst...

Ūle: Jā, neticami lieliski!

Elisabete: Ļauj, es jūs nofotografēšu. Tas ir veikala īpašnieks. Ļoti labi.

Hege: 10 000 plītis ir gatavas pārdošanai. Etanols ir pudelēs. Viss ir gatavs palaišanai. Bet svarīgākais jautājums paliek: vai Kiberas iedzīvotāji vispār vēlas šīs plītis?

Ūle un Elīsbete ir ceļā uz pirmo pārdošanas pasākumu.

Ūle: Sākam?

Elīsbete: Jā.

Ūle: Šodien mums ir liela diena. Mums ir etanola plīts, kas var uzlabot ēdiena gatavošanu un radīt pavisam jaunus apstākļus jūsu mājās.

Te tā deg. Liesma nav vienmēr redzama.

Elīsbete: Nāciet un paskatieties!

Ūle: Super! Ar degvielu (*etanolu*). Lūdzu!

Elīsbete: Paldies! (*raud*) Tas ir neticami emocionāli redzēt, ka viņi ir ietaupījuši naudu un nāk, lai nopirktu to. Atvainojos.

Ūle: Viss ir kārtībā.

Roselīna Amondi: Bērni ir laimīgi. Māja tagad ir tīra. Man apkārt nav dūmu. Manām acīm ir labāk. Tās vairs nav sarkanas, bet baltas. Jūs to varat redzēt. Tāpēc man tā ļoti patīk!

Hege: Šobrīd pasaule mainās. Esmu apceļojusi pasauli, tikusies ar satriecošiem cilvēkiem, vērojusi, kā mainās viņu dzīve un rodas jauna pasaule. Mainās arī mūsu ikdiena mazajā Norvēģijā. Un tā joprojām būs maza valsts. Bet nākotni veido ne tikai lielvaras. Tā ir atkarīga arī no tevis un manis.

NOBEIGUMS

Šī bakalaura darba galvenais mērķis bija sagatavot norvēģu dokumentālā seriāla “Mazā Norvēģija un lielvaras” tulkojumu latviešu valodā, piemērotu aizkadra audiotulkojumam. Šim nolūkam teorētiskajā daļā tika iztirzāti audiovizuālā teksta, dokumentālo filmu un aizkadra audiotulkojuma iezīmes un tulkošanas īpatnības, kā arī veikta dokumentālā seriāla uz tulkošanu orientētā analīze. Nobeiguma daļā autore izklāsta secinājumus par izskatīto teorētisko materiālu, kā arī sniedz atziņas par seriāla tulkošanas procesu.

Audiovizuālais teksts ir komplicēta struktūra, kas sastāv no vairākiem nozīmju kodiem, kuru daudzveidīgā mijiedarbība padara audiovizuālo tulkošanu par sarežģītu procesu, kas neiekļaujas tradicionālās tulkošanas rāmjos, jo pieprasa fokusēšanos ne tikai uz lingvistisko komponentu, bet arī uz pārējām neverbālām sastāvdaļām un to attiecībām. Turklāt daži no audiovizuālā teksta kodu neverbālajiem elementiem tiek apzīmēti ar īpašiem simboliem un iekļauti šī teksta skriptā. Kopumā, šī jaunā perspektīva padara par prioritāru “lojalitāti” pret gatavojamo mērķtekstu un visu kodu saskaņotību tajā.

Dokumentālās filmas atspoguļo faktiskos notikumus, cilvēkus un fenomenus un piedāvā to konceptu interpretāciju, kuru izpratne ir neviennozīmīga. Šim žanram piemīt četras svarīgas komunikatīvās funkcijas, kas ir izglītošana, informēšana, audzināšana un pārliecināšana. Dominējoša loma šī žanra filmās pieder vizuālajam komponentam. Tulkošanas procesā ir jāatceras, ka tieši audiovizuālajam materiālam ir primāra nozīme, ka svarīgas informācijas nodošana un tās skaidrība ir svarīgāka par runas īpatnēju iezīmju saglabāšanu un atveidi, kā arī ka terminoloģiskie elementi var izraisīt papildus grūtības. Tomēr ir jāpiebilst, ka dokumentālo filmu tulkošanas stratēģijām piemīt arī kultūrspecifiskais raksturs, no kura ir atkarīgas gan tehnisko paņēmienu izmantošanas īpatnības, gan arī avotteksta modifikācijas pakāpe.

Pielietojot aizkadra audiotulkojuma paņēmienu, kas ir visizplātītākais dokumentālo filmu tulkošanas praksē, ir jāievēro vairāki aspekti: balss aiz kadra laika vai isosihronija ar oriģināltekstu, tulkojuma valodas mutvārdu runas iezīmju saglabāšana, burtiskā sinhronija ar oriģināltekstu, kā arī sinhronizācija ar dažiem paralingvistiskiem elementiem, tādiem kā žesti un mīmika.

Apvienojot atziņas par audiovizuālā teksta, dokumentālā filmu žanra un aizkadra audiotulkojuma tulkošanas īpatnībām ar H. Vermeijera skoposa teoriju un K. Nordas uz tulkošanu orientēto teksta analīzi, kas balstās uz funkcionālo pieeju tulkošanai, tika veikta seriāla “Mazā Norvēģija un lielvaras” analīze. Par visnozīmīgākajiem faktoriem tulkošanas

gaitā izrādījās teksta funkcijas un sūtītāja nolūka noteikšana, iepriekšpieņēmumu uzskaitījums, kā arī audiovizuālā teksta retorisko elementu aplūkojums. Tomēr ir jāatzīmē, ka K. Nordas piedāvātās analīzes īstenošanai ir nepieciešams ļoti plašs zināšanu spektrs, kas autorei izrādījās nerasniedzams darbam atvēlētajā laika periodā. Šī seriāla detalizētā analīze varētu kļūt par atsevišķa bakalaura darba tēmu, tomēr modelis ir īpaši ieteicams tulkošanas karjeras sākumposmā, jo palīdz izprast teksta nianšes un vēlāk vieglāk noteikt tos faktorus, kas ir izšķiroši jebkura teksta tulkošanā.

Tulkošanas procesa sākumā autore balstījās uz pieejamajiem seriāla subtitriem norvēģu valodā, kurus pakāpeniski papildināja ar trūkstošām daļām. Galvenās grūtībās bija saistītās ar teksta garuma ierobežojumiem, dažu verbālo akustisko elementu neizteiksmību, dažādu jomu terminoloģijas izmantojumu, vairāku svešvalodu un kultūras atsauču klātbūtne vienā tekstā, nepieciešamību daļēji pielāgot tulkojumu runātāja žestiem un mīmikai. Par vēl vienu svarīgu izaicinājumu kļuva augsta dažu izteikumu kontekstualitāte, kuru viennozīmīga izpratne autorei izrādījās neiespējama. Ņemot vērā to, ka latviešu valoda nav autores dzimtā valoda, tulkošanas procesa beigās autore vērsās pie valodas konsultanta, lai uzlabotu teksta "latviskumu".

Kopumā, var secināt, ka dokumentālo filmu tulkošana pieprasa ļoti daudzveidīgas prasmes, sākot ar kinematogrāfisko paņēmieni un kodu izpratni, un beizot ar spēju atrast ļoti atšķirīgu informāciju, kas saistāma ar filmas kontekstu, tāpēc ir nepieciešama pastāvīga kompetenču attīstība.

KOPSAVILKUMS

Šī bakalaura darba galvenais mērķis ir sagatavot norvēģu dokumentālā seriāla “Mazā Norvēģija un lielvaras” tulkojumu latviešu valodā, piemērotu aizkadra audiotulkojumam. Šī mērķa sasniegšanai ir izmantotas audiovizuālās tulkošanas teorijas atziņas, dokumentālo filmu žanra un aizkadra audiotulkojuma paņēmiena iezīmju un tulkošanas īpatnību apraksts, kā arī ir veikta seriāla analīze, kas balstās Hansa Vermeijera (*Hans Vermeier*) skoposa teorijas un Kristiānas Nordas (*Christiane Nord*) uz tulkošanu orientētā teksta analīzes modeļa.

1. nodaļā ir izskatītās audiovizuālās tulkošanas teorijas atziņas koncentrējas uz audiovizuālā teksta daudzveidīgo nozīmju kodu un to attiecību nozīmīgumu tulkošanas procesā. Dokumentālo filmu žanra raksturojumā uzmanība ir veltīta žanra funkcijām, tā attiecībām ar sociālo realitāti, kā arī tādām tulkošanas aspektiem kā audiovizuālā materiāla primārā loma, informācijas dominance pār runātāju atsevišķām valodas niansēm, terminoloģijas daudzveidība un dokumentālo filmu tulkošanas kultūrspecifisko dabu. Aizkadra audiotulkojuma paņēmiena apraksts fokusējas uz vairākiem sinhronizēšanas principiem: burtiskās, kinētiskās un laika vai isosinhronijas, kā arī atzīmē šī paņēmiena lomu informācijas objektivitātes un uzticamības iespaيدا radīšanā. *2. nodaļā* ir sniegts Hansa Vermeijera skoposa tulkošanas teorijas un K. Nordas uz tulkošanu orientētā teksta analīzes modeļa izklāsts. Šo teoriju funkcionālā un komunikatīvā daba ir izcelta. Tās kalpo par pamatu dokumentālā seriāla “Mazā Norvēģija un lielvaras” analīzei, kurā tiek integrētas vairākas atziņas no 1. nodaļas. *3. nodaļa* ir šī seriāla tulkojums latviešu valodā. Savukārt *nobeiguma* daļā ir prezentētas dažas grūtības, kas parādījās tulkošanas procesā, piemēram, teksta garuma ierobežojums, īpašvārdi vairākās svešvalodās, kā arī sihnronijas nepieciešamība. *Pielikumos* ir pieejams seriāla teksts oriģinālvalodā.

Primārie avoti:

1. NRK. *Lille Norge og stormaktene*. Episode 1:5. Pieejams: <https://tv.nrk.no/serie/lille-norge-og-stormaktene/KMTE30004112/sesong-1/episode-1>
2. NRK. *Lille Norge og stormaktene*. Episode 2:5. Pieejams: <https://tv.nrk.no/serie/lille-norge-og-stormaktene/KMTE30004212/sesong-1/episode-2>
3. NRK. *Lille Norge og stormaktene*. Episode 3:5. Pieejams: <https://tv.nrk.no/serie/lille-norge-og-stormaktene/KMTE30004312/sesong-1/episode-3>
4. NRK. *Lille Norge og stormaktene*. Episode 4:5. Pieejams: <https://tv.nrk.no/serie/lille-norge-og-stormaktene/KMTE30004412/sesong-1/episode-4>
5. NRK. *Lille Norge og stormaktene*. Episode 5:5. Pieejams: <https://tv.nrk.no/serie/lille-norge-og-stormaktene/KMTE30004512/sesong-1/episode-5>

Literatūras saraksts:

1. Beaver, Frank Eugene. *Dictionary of Film Terms: The Aesthetic Companion to Film Art*. Michigan: Peter Lang, 2006. 289 pp.
2. Chaume, Frederic. Film Studies and Translation Studies. Two Disciplines at Stake of Audiovisual Translation. In: *Meta: journal des traducteurs / Meta: Translators' Journal*, vol. 49, n° 1, 2004, p. 12-24.
3. Cho, Sung Eun. Basic Concepts in the Theory of Audiovisual Translation. In: *영미연구 제31집 / Journal of British & American Studies*. Seoul: Hankuk University of Foreign Studies, 2013. pp. 376-396.
4. Delabastita, Dirk. Translation and the mass media. In: *Translation, History and Culture*. Ed. Susan Bassnett and Andre Lefevere. London: Cassell, 1990. p.97-109.
5. Díaz-Cintas, Jorge. *The Didactics of Audiovisual Translation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co, 2008. 263 pp.
6. Díaz-Cintas, Jorge. *New Trends in Audiovisual Translation*. Bristol: Multilingual Matters, 2009. 270 pp.
7. Franco, P.C., Eliana. Documentary Film Translation: a Specific Practice? In: *Translation in Context. Selected Contributions from the EST Congress*, Granada, 1998. Amsterdam: John Benjamins, 1998. Pp. 233-242.
8. Franco, Eliana, Pilar Orero and Anna Matamala. *Voice-over Translation: An Overview*. Bern: Peter Lang Publishing Group, 2013. 248 pp.

9. Lavour, Jean-Marc, Serban Adriana and Anna Matamala. *Audiovisual Translation in Close-up: Practical and Theoretical Approaches*. Bern: Peter Lang Publishing Group, 2012. 320 pp.
10. Matamala, Anna. Main Challenges in the Translation of Documentaries. In *New Trends in Audiovisual Translation*. Bristol: Multilingual Matters, 2009. Pp. 109-120.
11. Matamala, Anna. Translating documentaries: from Neanderthals to the Supernanny. In: *Perspectives. Studies in Translatology*, 17(2), 2009. p. 93-107.
12. Matkivska, Nataliia. Audiovisual Translation: Conception, Types, Characters' Speech and Translation Strategies Applied. In: *Kalby Studijos/Studies About Languages* 2014. No. 25. pp. 38-44
13. Molina, Lucía, Amparo Hurtado Albir. Translation Techniques Revisited: A Dynamic and Functionalist Approach. In: *Meta: journal des traducteurs*, vol. 47, Nr. 4, 2002, p. 498-512 Pieejams arī: <http://id.erudit.org/iderudit/008033ar>
14. Munday, Jeremy. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. (2nd ed.) New York: Routledge, 2008. 236 pp.
15. Munday, Jeremy. *Routledge Companion to Translation Studies*. Revised ed. New York: Routledge, 2009. 287 pp.
16. Nord, Christiane. *Text Analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation – Oriented Text Analysis*. (2nd ed.) Amsterdam: Editions Rodopi B. V., 2005. 284 p.
17. Ogea Pozo, María del Mar. Traducción y subtitulado de documentales culturales de materia árabe en el marco de la traducción especializada: el caso de When the Moors ruled in Europe. Tesis Doctoral. Universidad de Córdoba, 2015. 319 pp.
18. Rudzeiša, Līva. *Aspects of Documentary Film Translation*. Diploma Paper. Rīga: Latvijas Universitāte, 2011.
19. Svennevig, Jan. *Tilnærming til tekst: modeller for språklig tekst analyse*. Oslo: Cappelen, 1995. 357 s.
20. Szarkowska, Agnieszka. The Power of Film Translation. In: *Translation Journal*, Vol. 9, Nr. 2. April 2005. Available: <http://translationjournal.net/journal/32film.htm>
21. Zabalbeascoa, Patrick. The nature of the audiovisual text and its parameters. In: *The Didactics of Audiovisual Translation*. Ed. Jorges Díaz Cintas. Amsterdam: John Benjamins, 2008. P. 21–37.
22. Zauberga, Ieva. *Tulkošanas teorija profesionāliem tulkiem un tulkotājiem*. Rīga: LU Humanitāro zinātņu fakultātes Sastatāmās valodniecības un tulkošanas nodaļa, 2016

23. Володина, Светлана. Риторика. *Пособие для бакалавров*. Москва: Проспект, 2014. 435 стр.

ABSTRACT

Translation of Lars Petter Gallefoss' documentary series "Lille Norge og stormaktene" to Latvian

The main aim of this bachelor thesis is to prepare a translation of Lars Petters Gallefoss' documentary series "Lille Norge og stormaktene" ("*Little Norway and superpowers*") in Latvian suitable for *voice-over*. In order to achieve this aim the audiovisual translation theory, the description of the characteristics and translation-specific peculiarities of documentary film genre and *voice-over* practice are used, as well as the analysis of the given documentary series based on Hans Vermeers's *skopos* theory and Christiane Nord's translation-oriented text analysis model, is done.

Chapter I deals with the audiovisual translation theory, which concentrates on the multiple signifying codes and their relations in the audiovisual text, and points out their importance for the translation process. In the description of the documentary genre the emphasis is put on its' functions, its' relationships with the real world, as well as such translational aspects as the primary role of the audiovisual material, the information dominance over idiosyncratic characteristics of speakers' language, the diversity of terminology and the culture-specific nature of documentary translation. In Chapter II Hans Vermeers's *skopos* theory and Christiane Nord's translation-oriented text analysis model are presented. Their functional and communicative nature is pointed out. Finally, the analysis of the documentary series is realized, synthesizing the two theories with information given in Chapter I. In Conclusions several difficulties met during the translation process are described. Some of them are the limitations of text length, proper nouns in various languages, the importance of synchronicity. In *Appendices* the original text of the documentary series is available.

SAMMENDRAG

Øversettelse av Lars Petter Gallefoss sin dokumentarserie “Lille Norge og stormaketene” på latvisk

Hovedformålet med denne bacheloroppgaven er å lage en oversettelse av norsk dokumentarserie «Lille Norge og stormaktene» på latvisk som tilpasser *voice-over*. For å oppnå dette målet audiovisuelle oversettelse teori, beskrivelse av dokumentarsjangers og *voice-over* egenskaper og oversettingsspesifikke sregheter blir brukt, samt analyse av dokumentarserien basert på Hans Vermeier sin skopos teori og Christiane Nord sin oversettelses-orientert tekstanalyse modell, er utført.

Kapittel I omhandler audiovisuelle oversettelse teori, som konsentrerer seg på de mange betegnelses koder og deres relasjoner i den audiovisuelle tekst, og påpeker deres betydning for oversettelsesprosessen. I beskrivelsen av dokumentarsjangeren blir fokus satt på dens 'funksjoner, dens' relasjoner med den virkelige verden, samt noen oversettelses aspekter som den primære rolle av audiovisuell materiale, informasjons dominans over idiosynkratiske karakteristikker av hytalernes språk, mangfoldet av terminologi og kultur-spesifikke natur av dokumentar oversettelse. I kapittel II Hans Vermier sin skopos teori og Christiane Nord sin oversettelses-orientert tekstanalyse modellen blir presentert. Funksjonell og kommunikativ naturen av disse teoriene er påpekt. Til slutt, blir analysen av dokumentarserien realisert. Den syntetiserer de to teoriene med noen opplysninger som er gitt i kapittel I. I Konklusjoner flere problemer som ble mtte under oversettelsesprosessen er beskrevet. Noen av dem er begrensningene i tekstlengde, egennavn på forskjellige språk, betydningen av synkronitet. I Vedlegg den opprinnelige teksten til dokumentarserien er tilgjengelig.

Lille Norge og stormaktene (2013)

Norske tekster: Marianne Hagen

Episode 1

Norge og Kina

Hege: Akkurat nå endres verden. Hva skjer egentlig med min og din hverdag i lille Norge - når framtiden formes av de store og sterke? Ta Kina for eksempel: Hva er det med dette landet, som snart er verdens største økonomi? Kina har overtatt Vestens arbeidsplasser og teknologi, - og de vet at fremtiden tilhører dem. Hva da med Norge, som attpåtil har fornærmet stormakten Kina? For å takle en langsint gigant må vi forstå hvordan kineserne tenker.

Queen Hu: Jeg elsker partiet. Og jeg elsker landet mitt. Jeg mener at myndighetene gjør en god jobb. Vi blir stadig mektigere i verden. Vi er de beste.

Hege: Møt Queen Hu, 32 år. Dette er det nye Kina. Queen Hu har studert i Australia, - og tjener gode penger som sjef til reiselivsselskapet i Shanghai.

Queen Hu: Jimmy, vi har et møte om fem minutter. Jeg jobber mye. Jeg er arbeidsnarkoman. Jeg bruker 80 prosent av tiden min på å jobbe. Det er min store lidenskap. Nå har jeg en bra karriere, og jeg vet hva jeg vil gjøre i framtiden. Jeg vil bidra så mye jeg kan til at landet skal vokse.

Hege: Men livet har ikke alltid vært enkelt for Queen og hennes familie. Da hun var barn, var Kina et helt annet land.

Queen Hu: Jeg håper jeg fortsatt husker det.

Hege: Hvor du bodde? Skal vi se den gamle leiligheten din?

Queen Hu: Ja. For første gang på 20 år er jeg tilbake her.

Hege: Har du ikke vært her siden da?

Queen Hu: Ikke siden jeg var 14, tror jeg.

Hege: Så det var her du vokste opp?

Queen Hu: 17 år. Ja, det var her jeg vokste opp.

Hege: Husker du hvor du bodde?

Queen Hu: Her inne. Denne veien.

Hege: Er det her inne?

Queen Hu: Ja.

Hege: Kan vi bare gå inn her?

Queen Hu: Hei sann.

Hege: Hei sann.

Queen Hu: Dette er rommet mitt. Før var det et lite kjøkken, men mor og far bygde det om til en liten do.

Hege: Hvordan er det å se det igjen?

Queen Hu: Jeg kjenner meg veldig godt igjen. Mye er som det var. Det har ikke endret seg så mye.

Hege: Folk er så vennlige og gjestfrie.

Queen Hu: Ja. Hun sier: "Kom og spis med oss."

Kvinne: Kom og spis så mye du vil.

Queen Hu: Hun vil du skal sette deg. Hun sa: "Kom inn og spis med oss."

Hege: Skal vi gjøre det? Hva skal vi gjøre?

Queen Hu: De ventet dere.

Hege: Takk. Dere er så sjenerøse. Er folk alltid så sjenerøse?

Kvinne: Jeg skal finne glass til dere.

Hege: Utrolig gjestfritt her, altså. Wow, se på dette! Det er utrolig.

Queen Hu: Hun sier: "Velkommen til Shanghai. Vi er alle venner her."

Hege: Hvor lenge har du bodd her?

Queen Hu: I nesten 80 år!

Kvinne: Spis! Spis!

Hege: Det er veldig godt.

Queen Hu: Det er ikke urent. Ta det med ro. Ikke vær beskjeden.

Kvinne: Bare spis.

Hege: Veldig godt. Det er godt.

Kvinne: Spis. Kina går i riktig retning. Før i tiden var det vanskelig å få tak i klær og andre varer. Nå kan alle gå i alle mulige klær og spise all mulig mat. Vi er på rett vei.

Hege: Hva synes du om det arbeidet kommunistpartiet gjør for Kina?

Kvinne: Bra. Forskjellige ledere til forskjellige generasjoner...

Queen Hu: Vi har gått fra Deng Xiaoping, den første presidenten, til nå, Xi Jinping. Hun sier at alle har gjort en bra jobb.

Hege: Hva vet du om Norge?

Queen Hu: Hun sier hun bare har sett Norge på TV.

Hege: Hun vet hva det er?

Kvinne: Ja, jeg vet at Norge er et land. Jeg har fått det med meg fra nyhetene på TV. Det er visstnok et bra land.

Hege: Syns du Norge og Kina bør være venner?

Kvinne: Vi som bor her, ønsker jo at alle folk og alle land skal være gode venner. Men forholdet til andre land er en politisk sak, - og ikke så lett for oss vanlige folk å kommentere. Hvis alle er venner, så kan vi besøke landet deres, - og dere kan komme og besøke vårt.

Hege: Og spise deilig mat.

Kvinne: Spis, spis! Spis. Nå snakker du kinesisk.

Hege: Jeg er mett. Ha det bra.

Alt dette skal rives?

Queen Hu: Ja, i løpet av to til tre år. De sier at det er farlig. Ikke at vi ikke får filme, men det er farlig. De fleste familiene som bor her, er fattige. De vil ha høy erstatning for å flytte ut.

Hege: Så myndighetene betaler folk for å flytte ut?

Queen Hu: Ja, de gjør det.

Hege: Hva syns du om at de river ned hele kvartalet?

Mann: Selvfølgelig er det positivt for folk at det blir bygget nye boliger.

Hege: Har du bodd her hele livet?

Mann: Jeg har bodd her i over 60 år.

Hege: Hva gjør du nå som de river det?

Mann: Jeg skal flytte herfra. Vi har allerede begynt å flytte ut. Vi er tilbudt tre nye leiligheter og litt penger til innredning. Det blir nok bra. Det er greit.

Hege: Ok. Takk.

Quenni: Har du vært på toppen?

Hege: Nei. Kan man det?

Queen: Ja, du kan gå opp til 100. etasje. Og gå på glassgulv.

Hege: Er det sant?

Queen: Ja.

Hege: Jeg har høydeskrekk. (No way. I am so afraid of heights. Wow, amazing!)

I løpet av et par tiår har Shanghai bygd seg opp i himmelen ... (Jeg kan ikke se ned.) Og blitt selve utstillingsvinduet på Kinas suksess. Nå er det en av byene i verden med flest skyskrapere.

Hege: Husker du hvordan byen så ut da du var yngre?

Queen: Det var en fiskehavn. Vi hadde ingen slike høyhus. Alt har blitt bygget de siste 20 årene. Se på det tårnet. Det ble bygd i 1997. Det var den høyeste bygningen på den tiden. Den var symbolet på Shanghai på den tiden. Ser man 10-15 år tilbake i tid, vil man tenke: "Wow, byen er endret!"

Hege: Og se på den nå.

Queeni: Det er utrolig. Nesten for godt til å være sant. Vi er veldig stolte av landet vårt. Jeg vil bli boende her og gjøre karriere. Det blir stadig mer internasjonalt med muligheter for internasjonalt samarbeid.

Hege: For deg er dette mulighetenes land?

Queeni: Ja. Gylne muligheter for unge folk til å gjøre karriere.

Vi lever bedre, med flere valgmuligheter mht. mat, klær og alt.

Michelle, kan vi få noen kaker?

Waitress: Selvfølgelig. Alt er klart.

Mann: Det er italiensk prosecco. Som fransk Dom Perignon.

Queeni: Jeg elsker denne proseccoen. Skål. God helg.

Jeg tenker alltid at livet er rettferdig. Så lenge du jobber hardt og har en positiv innstilling, kan du få det du vil ha.

Mann: For lykkelige stunder.

Alle: Skål.

2: Skål, ja.

1: For glade dager!

Noen: Thank you!

Hege: Kina har opplevd en eventyrlig økonomisk vekst. Innen 2020 vil over en halv milliard kinesere tilhøre middelklassen. Snart vil Kinas økonomi være størst i verden. Hva får dette å si for Norge?

Arbeider: Jeg har jobba her i fireogtredve år. Har trivdes hver eneste dag, og gleder meg til å gå på jobb. I jobbsammenheng har dette betydd alt for meg. Alt er jo bygd opp rundt kjernekompetansen. Helt fra Mathias Topp fant opp disse fantastiske maskinene, som har vært motoren i hele selskapet. Så dette er en drøm.

Hege: Et norsk industrieventyr startet på Gjøvik i 1877. Mustad vokste til å bli verdens største produsent av fiskekroker. I dag selges krokene til 160 land. Men nå skal produksjonen flyttes til Kina.

Arbeider: Der kom lyset. Her har vi da bedriftsmuseet til Mustad.

Hege: Her startet eventyret?

Arbeider: Her startet eventyret iallfall med krokmaskiner. Her ser du noen av de berømte krokene som ble lagd.

Hege: Ja.

Arbeider: Fint kart. Tenk på den verdiskapningen dette har stått for ...

Hege: Disse fiskekrokene.

Arbeider: Tusenvis av tonn.

Hege: Gjøvik er bygd på disse krokene.

Arbeider: Ja, det er grunnsteinen i Gjøvik. Dette er jeg helt sikker på. Eller, en stor grunnstein. Ikke hele ringmuren, men mye av den. Her, i glass og ramme. Nå havner det i Kina.

Det som jeg synes er det verste er at vi har bygd opp en industrikompetanse som forsvinner. Og jeg tror at vi på et eller annet tidspunkt når oljen kanskje er oppbrukt, da vil vi se at det vi holder på med nå, er veldig dumt. For fremtidige generasjoner.

Hege: Mustadfabrikken på Gjøvik er snart historie. Dette handler ikke bare om Mustad. Dette handler om en verden som blir stadig mindre, og en knallhard kamp om arbeidsplassene. Her på Gjøvik så tjener de åtte ganger mer enn det de gjør i Kina. Og i morgen slås maskinene av.

Etter 137 år er det slutt i morgen. Hvordan blir det for deg å være den som skal trykke på knappen?

Arbeider 2: Jeg har tenkt en del på det, og det kan bli en tøff dag. Ja, det er som den ene sa en dag, om det kommer en tåre, vet jeg ikke, jeg er ikke den typen. Men da blir det tungt å dra hjem. Det må jeg innrømme. For du er en del av det eventyret. Etter 42 år.

Hege: Siste gang på bussen.

Arbeider: Siste gang på bussen mens du kjører krok, egentlig. Morn.

H: Det er tungt, dette her.

Arbeider: Jeg må prøve å ikke tenke på det. Man prater seg opp selv. Men det er ikke første gang jeg griner ei tåre for Mustad.

Arbeider2: Hører dere hva jeg sier? Vi ønsker å ha en liten markering i dag. Så da overlater jeg til Magne og Tore Martin å gå bort og stoppe maskina.

Arbeider: Ja, den vil jeg ha. Det var den siste. Takk skal du ha.

Arbeider2: 137 år ...

Arbeider: Ja, fy ... Uff! Nå begynner jeg å grine. Nei, vi tar kake.

Arbeider2: ja, vi tar kake. Begynn først.

Arbeider: Nei, det får dere gjøre.

Ytrebygda Kulturesenter. Skranevatnet Skole

Hege: Hallo.

(Barna synger).

Læreren spør. Barna svarer.

Hege: På fem skoler i Bergen lærer elevene kinesisk. De forbereder seg på en fremtid da Kina er kanskje verdens viktigste land.

Ei jente leser. Hege prøver å uttale. Jenta. (En, to ...Tre, fire ...)

Hege: Er det ikke sånn? Jeg gir opp.

Eleven: Kinesisk er veldig nyttig og spennende!

Elev 2. Velkommen til Norge.

Elev 3. Norge. Norge har 5 millioner innbyggere.

Jenta 2: Norge er veldig vakkert om vinteren fordi det er mye snø.

Hege: Før disse 15-åringene fyller 20, vil Kina være verdens største økonomi. Det vil da være over 200 millioner kinesere med høyere utdanning.

Læreren: Norge har ikke noe valg. De må finne en måte å forholde seg til Kina på. For de fleste kinesere har tro på at (det neste) og dette århundret blir Kinas århundre.

Hong Kong

H: Fantastisk utsikt!

Kina vil bli viktigere og viktigere i dette århundret. Og det vil ikke være nok å kunne snakke kinesisk. For å lykkes i den voksende kinesiske økonomien, er det minst like viktig å skjønne kinesisk kultur.

Det er en helt utrolig by!

Derek: Ja. Det er litt av et syn?

Hege: Jeg er i Hongkong. Guiden min er Derek Anthony, operasanger og leder av Norges handelskammer i byen. Han mener snarveien til å forstå seg på Kina ligger nettopp her.

Derek: Jeg vil si at på mange nivåer kan du tenke på Hongkong som et mikrokosmos av verden. Ikke bare som en del av Kina eller Asia, men hele verden. Alle kommer hit fra overalt.

Piloten: Håper dere koste dere.

Derek: Veldig fint. Takk.

Piloten: Kraftige byger nærmer seg, så jeg skal prøve å få dere ned.

Hege: På to minutter så er det bare plask.

Derek: Ja, det tar ikke lang tid før det forandrer seg.

Hege: Det blir sterkere og sterkere. Vi ser nesten ikke byen lenger.

Derek: Den andre siden av havna er borte. Du ser den ikke lenger. Selv om den er like ved.
(på markedet)

Her har du alle mulige slags krydder, medisiner og ...

Hege: Det er veldig mye parasoller og paraplyer i dag.

Derek: Dette er veldig typisk Hongkong. Før var det vel slik overalt. Da jeg kom hit første gang i 1980, var dette den høyeste bygningen, den som vi har her. Og den eneste den gang. Ser du deg rundt nå, er nesten allting atskillig høyere. 80-90 etasjer. Og..

Hege: Wow, det har gått fort.

Derek: Noen var oppe 6 år senere.

Hege: Første bud for den som vil lykkes i Kina, er å knytte kontakter.

Derek: Skal vi se. Nå glemte jeg hvilken etasje det er, faktisk.

Hege: Derek er på vei til et arrangement i regi av det polske konsulatet.

Derek: Beklager, men jeg er litt forvirret. Det er feil etasje. I dag har vi invitasjon fra generalkonsulen fra Polen. Og jeg skal besøke dem, ikke bare som formann i handelskammeret, men også for å få en anledning til å utvikle mitt eget nettverk.

Konsul: La meg igjen takke alle som har gjort kveldens arrangement mulig.

Derek: Fin tale! Folk elsker korte taler.

Konsul: Særlig den siste setningen.

Derek: Den går rett hjem.

I dag hadde jeg en ganske bevisst taktikk. Jeg ser etter noen jeg kjenner. Det var bare to personer i hele rommet så da forsøker jeg å komme til de først.

Hei.

Mann: Beklager. Jeg var opptatt. Takk for at du kom.

Derek: Gleden er på min side.

For norsk næringsliv i Hongkong er det ubegrensede muligheter.

Hei, Yuki. Hvordan går det?

Yuki: Beklager.

Derek: Det går bra. Godt å se deg. Kom inn. Travel dag?

Yuki: Ja. Akkurat ferdig med øvelsen.

Derek: Hva øver du til?

Yuki: Solokonserten min i neste uke.

Derek: Det norske repertoaret?

Yuki: Ja.

Derek: Da trenger du litt finpussing av norsken.

Yuki: Ja.

Derek: Ok. Du er på rett sted. Vi er gode i norsk her.

Her har vi bygget opp et firma de siste fjorten årene hvor vi underviser i sang, skuespill og talebruk.

Jeg liker slutten din. Men dette ordet "oppe" ... Hvis du aspirerer, høres det ut som "hoppe", som betyr noe annet. Så ingen h-lyd. For det betyr "hoppe". Det blir litt ufrivillig komisk.

Yuki: Ok, oppe-oppe.

Derek: Jeg tror jeg har truffet folk fra over hundre land mens jeg har bodd i Hongkong. Du har sjanse til å bli kjent med folk på mange forskjellige nivåer. Kanskje i studietiden, gjennom arbeid og sånn, sånn at man knytter personlige kontakter. Og dette er veldig viktig for suksess i Asia. Man må legge vekt på det personlige forholdet først.

Tenniel: God morgen.

Derek: Lenge siden sist.

Tenniel: Skal vi gå opp sammen?

Derek: Ja, ja.

Hege: Tenniel Chu var en av Dereks sangelever. For ni år siden sang Derek i Tenniels bryllup. Nordmenn som vil lykkes i Kina, må tenke langsiktig. Det som er spesielt viktig, er å pleie bekjentskap over lang tid.

Derek: Er dette utbyggingen i Shenzhen?

Tenniel: Nei, dette er Hainan-utbyggingen vår, i Kina. Alt står ferdig nå - klubbhusene, kjøpesentrene, eiendomsutviklingen ... På fire år har vi bygd ti golfbaner, et hotell med 528 rom og verdens største spa med varme kilder. Nå bygger vi en universitetsby også.

Når jeg snakker med deg, ringer det en bjelle. Vi gjør om på vår siste presentasjonsvideo. Jeg er på jakt etter en kommentarstemme. Jeg tenkte på Morgan Freeman. Men nå hører jeg stemmen din i øret ...Jeg vil holde mulighetene åpne. Du er kanskje mer opptatt enn Morgan

Derek: Jeg tviler på det.

Tenniel: Hvis du får tid, skulle jeg gjerne hatt deg med på det prosjektet.

Derek: Det vil jeg gjerne.

Tenniel: Det viktigste ikke er hvor mye du vet, men hvem du kjenner. Kina er et tradisjonelt land, der alt gjøres gjennom vennskap og kontakter.

Taler: Den norske nobelkomiteen har bestemt at Fredsprisen for 2010 skal gå til Liu Xiaobo for hans lange, ikke-voldelige kamp for menneskerettigheter i Kina.

Mann: Selv postmannen møtte en låst dør hos Kinas ambassade i dag. Pleier de å åpne døra?

Postmannen: Ja.

Mann: Men ikke i dag?

Postmannen: Det ser ikke sånn ut foreløpig.

Hege: Nobelkomiteen ga i 2010 Liu Xiaobo Fredsprisen for hans ikke-voldelige arbeid for demokrati og menneskerettigheter. Kinesiske myndigheter var dypt uenig i tildelingen, og som det snart skulle vise seg ble dypt fornærmet.

Henning Kristoffersen (DNV GL): Fredsprisen i 2010 er spesielt vanskelig for kinesiske myndigheter. For i deres øyne så er det det kommunistpartiet garantisten for stabilitet og fred i Kina, og de som da truer kommunistpartietsposisjon i Kina, de truer da faktisk stabiliteten

og freden i Kina, sett fra deres ståsted. Så i deres øyne er Liu Xiaobo det motsatte av hva han er i Nobelkomiteens øyne. Han er en trussel for freden.

Ministry of Foreign Affairs (30:20): Nobelkomiteen har tildelt fredsprisen til en kriminell, som for tiden soner i fengsel. Det er å vise forakt for Kinas rettsvesen.

Kvinne: Vi lar oss ikke stanse fordi noen anti-Kina klovner forstyrrer oss.

Hege: Kinesernes sinne gikk hardest ut over norsk laksenæring ...

Oi! For et liv! Jøssenavn. Hvor mange fisk er det her?

Fisker: 80 000.

Hege: Skal det fanges fisk? Jeg ser noen som ...

Fisker: Du må satse på at de kommer når du forer dem. Jeg tror ikke vi får dette til.

Hege: Søren!

Fisker: Ja.

Hege: Men det største problemet til denne laksen, er at den er norsk?

Fisker: Ja. Når det gjelder Kina, så er det det. Hadde laksen vært skotsk eller færøisk, kunne vi solgt den til Kina. Uten problemer.

Hege: Akkurat samme dagen som Xiaobo fikk Fredsprisen, kunne norske Marine Harvest stolt vise fram laks nummer 10 million solgt til Kina. Men de fikk snart merke Kinas vrede.

Fisker: Det var en av de siste laksene vi fikk inn på normalt vis til Kina.

Hege: Hva skjedde etter det? (...direkt eller hva?)

Fisker: Etterpå så har vi jo opplevd store problemer med å få varene inn i Kina. Kinesisk grensekontroll stopper våre produkter når de kommer til Kina. Så gjennomfører de masse tester. Dette er ferske produkter slik at tid er viktig for oss. Hvis de bruker 7-8 dager på å teste produktene våre, så er de ødelagt før vi kan selge dem. Det satte en effektiv stopper for vårt salg til Kina.

Hege: Hvordan tilbereder du den?

Kvinne: Det vet jeg ikke. Du må spørre kokken hvordan retten lages. Jeg har ikke peiling.

Hege: Den var fin. Hvordan tilbereder du den?

Mann: Du kan lage suppe av den.

Hege: Den ligger opp ned.

Hege: Fisk er - etter olje og gass - Norges største eksportartikkel. Kineserne elsker fersk fisk. Jo ferskere, jo bedre. Hva kjøper du?

Dame: Laks.

Hege: Liker du det?

Dame: Ja, jeg elsker det. Hele familien.

Hege: Spiser dere mye av det?

Dame: Ja. Man kan spise den rå. Sashimi. Eller grille den, eller steke den.

Hege: Er laks populært i Kina?

Dame: Jeg tror det. De har den på mange av stedene. De selger mye laks.

Hege: Ja.

Før Xiaobo fikk fredsprisen, var 90 prosent av laksen i Kina norsk. Nå har andelen sunket til under 30.

Er det norsk laks?

Selger: Nei.

Hege: Hvor er den fra?

Selger: Skottland. Chile, England, Irland, Danmark ... Og Canada. Norsk laks slipper ikke inn i Kina. Diplomatisk forhold mellom Kina og Norge er dårlige. Norsk laks kan være råttent og utgått på dato.

Hege: Så det fins ingen norsk laks her?

Selger: Jo, det er fortsatt noe norsk laks på andre utsalgssteder.

Hege: Hvorfor får de norsk laks og ikke du?

Selger: Det kan jeg ikke snakke om. Da får jeg problemer. Gjennom andre kanaler.

Hege: Andre kanaler ... Hva mener du med andre kanaler?

Selger: Det kan jeg ikke snakke om.

Hege: Mener du at laksen kommer fra andre land, som Hongkong? Han vil ikke snakke med oss om hvorfor han ikke får norsk laks mens de andre butikkene har jo det.

Det fiskeselgeren ikke ønsker å fortelle, er at en rekke norske selskap selger laks til Kina via naboland. Det er derfor umulig å fastslå nøyaktig hvor mye Norge har tapt på nobelprisen. Men det som er sikkert er at Norge har havnet utenfor et marked som vokser for hvert år. Kinas rike elite higer etter vestlig livsstil. I dag kan over 2,4 millioner kalle seg dollarmillionærer. Jeg har blitt invitert til en av fiffens lekeplasser, og skal spille golf for første gang.

For et nydelig sted.

John Zhao: Før var det ikke bra. Men da vi fikk bygget golfanlegget, ble det fint.

Hege: Er golf i ferd med å bli populært i Kina?

John Zhao: Ja. Årsaken er at økonomien vokser veldig raskt. Er du nybegynner?

Hege: Ja. Jeg er nybegynner. Tror du det blir vanskelig?

John Zhao: Du kan prøve.

Hege: Ok. Jeg vil prøve. Ok.

John Zhao: La meg vise deg. Det er lett. Opp, ned ... Du må lære deg å få til denne ... Ballen er ikke viktig. Men sving i slaget.

Hege: Jā. Labi.

John Zhao: Ser du?

Hege: Var det bra? Kan du be dem heie litt på meg selv om jeg gjør det dårlig?

John Zhao: (lar og sier det samme på norsk). Nei, se på ballen. Nå skjønner du at det ikke er lett. Ok, det var bedre. Bra slag. Videre.

Hege: Hvor mye koster et medlemskap her?

John Zhao: 1,3 millioner.

Hege: Én million? En million kroner, nesten. Da er det ikke noe for meg.

John Zhao: Men nå spiller du.

Hege: Ja.

John Zhao: Slapp av. Bare slapp av. Hun klarer ikke å spille, og så sier hun "bra slag". Bra slag.

Det var bra.

Hege: Så hva tenker du om Kinas framtid?

John Zhao: Det er en lysende framtid. Vår formann Xi er en god formann.

Hege: Så du syns partiet gjør en god jobb?

John Zhao: Veldig god jobb. Jeg stoler på dem.

Hege: Da har jeg sjansen. Er du nervøs nå?

John Zhao: Din tur.

Hege: Den økonomiske veksten har gjort kommunistpartiet populært. Huset der partiet ble stiftet i 1921, er blitt museum.

Kvinne: Kom og se.

Huang Yang: Dette er en historisk rekonstruksjon av 23. juli 1921 og åpningen av det første ledermøtet i Kommunistpartiet. Etter dette ledet Kommunistpartiet hele den kinesiske nasjonen og skapte en radikal endring av historien. Så dette møtet hadde stor betydning. Hele utviklingen av Kina er så blomstrende. En av grunnene er at de fleste kinesere, inkludert meg selv, jobber hardt. Så jeg er veldig fornøyd og stolt. Å jobbe her gir mye mening for meg.

Hege: I finansbyen Shanghai ser vi neonlysversjonen av den økonomiske veksten. Det er lett å la seg imponere. Men Kina har 1,3 milliarder mennesker og like mange versjoner av sannheten. Mitt journalistvisum blitt bare et par dagers varsel og gjaldt bare her i Shanghai. Det er enorme deler av landet kinesiske myndigheter ikke ønsker at vi skal se.

Yangchen Holmen: Foreldrene mine har snakket tibetansk hjemme. Vi har prøvd å holde ved våre tibetanske tradisjoner. Det kinesiske kommunistpartiet har en langsiktig og strategisk plan om å utrydde den tibetanske kulturen. Det er jo nettopp dette munkene i Tibet

prøver å demonstrere mot. De er til og med så desperate at de tenner på seg selv, for å rette verdens oppmerksomhet mot overgrepet som skjer i Tibet.

Hege: Dalai Lama har ledet tibetanernes kamp mot undertrykking siden 1950. I 1989 fikk han Nobels fredspris for sine fredelige protester. Også norske politikere har lenge engasjert seg for Tibet.

Mann: Jeg har i dag mange brev med meg fra stortingsrepresentanter, som krever at utenriksminister og Norges regjering skal ta opp Tibet-spørsmålet i FN.

Hege: Men da Dalai Lama kom tilbake til Norge i 2014, ville ingen i regjeringen møte ham.

Yangchen: Man kan ikke unngå å møte opp når Dalai Lama kommer.

Ved trafikklysene. Her går vi på rød mann.

Nordmann: Munch har stått opp fra graven for å forsvare menneskeretter og den norske folkesjelen. Hvor er regjeringen? Hvor er Erna? Hvor er Støre? Og Stoltenberg?

Børge Brende (utenriksminister): Hvis norske myndigheter tar imot Dalai Lama, så vil det vanskeliggjøre mulighetene våre for å normalisere det bilaterale forholdet.

Yangchen: Jeg synes at det er skuffende at regjeringen i et land som er tuftet på demokrati, velger å ikke møte en menneskerettsforkjemper og fredsprisvinner som Dalai Lama. Bare fordi Kina nå legger press på Norge.

Dalai Lama: God dag. Er dere sultne?

Yangchen: Han prøver alltid å få oss til å se lysere på ting. Det er inspirerende å se at han klarer å holde motivasjonen oppe, etter så mange år med kamp.

Dalai Lama: Norge er et lite land i Kinas øyne. Ingen fare. Hvis amerikanerne sier noe, kan Kina tenke at det er en fare. Kommer det noe fra Norge, tror jeg de tåler det. Tusen takk!

Yangchen: Det er viktig å huske på at det ikke er Norges befolkning som har valgt å ikke møte Dalai Lama. Det er den sittende regjeringen som har besluttet dette. Etter å ha sett det engasjementet som nordmenn har vist, for å demonstrere mot beslutningen til regjeringen, så vil jeg si jeg er stolt over nordmenn og over å kalle meg norsk.

Børge Brende: Det spesielle for Norge som gjorde det ekstra vanskelig, var at det siden 2010 ikke har vært politisk kontakt med Kina. Vår vurdering var at det ville ta enda lengre tid å normalisere det hvis vi hadde kommet til en annen konklusjon. Men jeg mener at både Kina og Norge er tjent med at man gjenskaper og normaliserer forholdet. Men jeg er redd det vil ta tid, for det stikker åpenbart veldig dypt.

Hong Kong

Hege: Verdens kanskje største eksperter på å være små og forholde seg til Kina, er folket i Hongkong. I 1997 ble det en del av Kina, men med delvis selvstyre fram til 2047. Da kinesiske myndigheter ville begrense selvstyret, strømmet folk ut i gatene for å protestere.

For i Hongkong er det en så lenge ytringsfrihet. Jeg er her for å høre historiene som kommunistpartiet vil skjule.

Liu Xiaobo.

Hei. Hyggelig å møte deg. Fin kafé du har her.

Paul Tang: Vil du smake en?

Hege: Ja takk.

Paul Tang er eier av People's Bookstore i Hongkong. Mange av kundene kommer fra det kinesiske fastlandet for å kjøpe forbudte bøker.

Paul: Dette er et hett tema.

Hege: La oss se. Handler denne om president Jinping?

Paul: Ja.

Hege: Hva står det der, som man ikke kan si i Kina?

Paul: Det er den sanne historien om Jinping og hva han har gjort og hva han ikke har gjort. Bare positive omtaler av lederne. Ikke noe negativt. Når bøkene blir lansert, får forleggeren store problemer og settes i fengsel i ti år, tror jeg det er.

Hege: I hyllene med forbudte bøker står også Nobelprisvinner Liu Xiaobo og hans venn Ma Jian, som har skrevet om massakeren på Tianamen-plassen.

Ma Jian (forfatter): Gjennom det åpne hullet der glassverandaen én gang lå, ser du at akasietreet som ble meid ned av bulldoseren, sakte reiser seg igjen.

Hege: Dette bildet er i dag symbolet på studentopprøret i 1989. Ma Jian og vennen Liu Xiaobo deltar i de fredelige demonstrasjonene. Men 4. juni slås opprøret brutalt ned. Flere hundre mennesker blir drept.

Ma Jian: Dette er tatt på et gatehjørne i Beijing rett etter opptøyene. Etter opptøyene ble det helt tomt i gatene og på Tianamen-plassen. Ingen turte å opponere lenger. Myndighetene hadde kneblet folket.

Hege: Bildene fra Den himmelske freds plass sjokkerte en hel verden. Men i Kina er de fortrenget.

Paul: Unge mennesker kommer og ser i hyllene og sier: "Hva handler det om?" Det står "Glem ikke 4. juni". De sier: "Hva skjedde 4. juni? Jeg vet ikke. Kan du fortelle meg det?"

Hege: Her er den. De vet ikke hva som skjedde i Beijing på Tianamen-plassen.

Paul: Har du hørt om hendelsene 4. juni 1989?

Kunden: Ja, på universitetet.

Paul: Så lærerne fortalte om massakren?

Kunden: Nei, jeg fant informasjonen selv på internett. Vi måtte bruke forskjellige IP-adresser for å finne sider med denne typen informasjon.

Paul: Fikk du vite noe av familien din?

Kunden: Nei, det ble aldri snakket om.

Paul: Jeg prøver å oppmuntre dem til å lære om frihet, demokrati og veien dit. Prøv å lese denne boka. Men det er vanskelig å få dem til å forstå. tenåringer bryr seg ikke om hva som skjedde på Tianamen. "Jeg vil bare leve godt, drikke rødvin og kjøpe Chanel og Gucci."

Hege: Så man bytter bort friheter for velstand? (trading off wealth against other freedoms?)

Paul: Det er det vi ser, ja.

Queen: Da går vi denne veien.

Hege: Ok. Så dette er ...

Queen: Min arbeidsplass.

Hege: Når du er på nettet, er det mange begrensninger?

Queen: Hva slags begrensninger?

Hege: Er det sider du ikke har tilgang til?

Queen: Ja. Særlig med Google. Jeg kan vise deg det. Google ...Det virker ikke.

Hege: Så Google er blokkert?

Queen: Ja. Den er blokkert.

Hege: Hvis man søker etter sensitiv informasjon, blokkeres det, men dere har en egen søkemotor?

Queen: Ja. Jeg skal vise deg. Baidu. Den kinesiske søkemotoren. Problemet med Baidu er at man ikke får den informasjonen man vil ha. Informasjonen som kommer derfra, er ofte unyttig.

Hege: Så man får bare noe informasjon, men kan ikke søke etter hva som helst?

Queen: Ja, det stemmer. Hva vil du søke etter?

Hege: Skriv "massacre" og "Tianamen square".

Queen: Skriv det, du. Det er bedre. Ser du? "I henhold til loven kan deler av informasjonen ikke vises."

Hege: Denne informasjonen kan ikke vises på nettet her nå.

Queen: Dette er det fine med Baidu fordi de lytter til kinesiske myndigheter. De har folk som skanner og blokkerer sensitive ord. Når man taster det, får man ikke den informasjonen man vil ha. Det blokkeres og kontrolleres.

Hege: Kjenner du til massakren på Tiananmen-plassen?

Queen: Ikke så godt. Slik informasjon er det ikke så vanlig å høre og lære om i det daglige.

Hege: La oss prøve nrk.no.

Queen: Man får ikke logge seg på den offisielle nettsiden.

Hege: Hvorfor ikke?

Queen: Vet ikke. Det er vel problematisk.

Hege: NRK er blokkert. Er det problematisk?

Queen: Det har jeg hørt. Pga. Nobelprisen.

Hege: La oss sjekke sosiale medier. Dere får ikke tilgang til Facebook.

Queen: Blokkert.

Hege: Hvordan reagerer folk på dette? Hvordan reagerer du?

Queen: Vi blir mer og mer vant til det. Før lurte vi på hvorfor vi ikke fikk tilgang. Men nå begynner vi å bli vant til det. For vi vet at det blir et problem. Ja, sånn er det. Vi har på en måte akseptert at det er slik i våre liv. Vi vil ha endring, men det er nokså vanskelig å få til. Vår generasjon har langt flere muligheter til å reise og studere i utlandet og også jobbe i utlandet. Stadig flere unge mennesker vender hjem til Kina. Og vi vil bidra positivt til Kinas vekst.

Hege: Kineserne er stolte av sitt land. I kinesisk kultur tenker man langsiktig. De kan være langsinte. Enn så lenge vil Norge være tilskuer til Kinas økonomiske vekst. Men nettopp denne veksten endrer kineserne. Det Kina som nå vokser fram, vil være et annerledes Kina. Og kanskje vil det en dag være en fordel for Norge å ha talt kommunistpartiet midt imot. Neste uke handler det om Norge og Russland. De vet at de kommer til å bli stoppa, kanskje banka opp og arrestert. Allikevel gir de ikke opp.

Episode 2

Kina og Russland

Hege: Akkurat nå endres verden. Hva skjer med min og din hverdag i lille Norge når framtiden formes av de store og sterke? Jeg er har vært fascinert av Russland. Men nå er landet i ferd med å bli klassens bølge. Hva da med Norge som har 196 km felles grense med en aggressiv nabo?

Når vår største nabo ruster opp, må vi forstå hvordan russerne tenker. Dette er Russlands nye patrioter, klare til å forsvare landets grenser. Motorsykelklubben "Nattens ulver" er blant president Putins støttespillere. Våren 2014 triumferte de gjennom havnebyen Sevastopol. De hadde deltatt i Russlands annekteringen av Krim og ble hyllet som helter.

Ganske spesiell gjeng, dette her. Men det er president Putins gjeng.

MC-klubbens økende er mye takket være den karismatiske mannen som har ledet klubben i 25 år. Han blir kalt Kirurgen og er kjent for sitt nære vennskap med Putin. Jeg vil spørre ham hvorfor en MC-klubb deltar på fronten i Ukraina men han er en vanskelig mann å få i tale. Så først pressetalsmann Denis.

Denis: Hei.

Hege: Jeg er Hege fra NRK. Hyggelig å møte deg.

Denis: I like måte.

Hege: Dette er altså ulvehiet?

Denis: Ja. Her gjør vi klart til et stort arrangement i morgen. Da blir det stor feiring, for vi fyller 25 år. Nå kommer folk sammen for å forberede morgendagens feiring.

Hege: Klubben startet som et opprør mot styresmaktene i Sovjet Union. Men nå er den patriotisk, regjeringsvennlig og mer og mer populær.

Denis: Det er ikke bare en klubb for motorsykkelinteresserte. Den er mye mer enn det! Her er vi bundet på hender og føtter gjennom familie, kjærlighet og brorskap. Du velger side for livet.

Hege: Får jeg komme inn?

Denis: Nei, ikke ennå, for de har møte.

Hege: Ok, vi får vente her ute, da. Er Kirurgen en hyggelig fyr? "El Chirurgo" — er han hyggelig? Må vente og vente og vente.

Denis: Her selger vi klubbklærne våre. Her har vi jakker, treningstøy, singleter og dessuten barneprodukter, som det er stor etterspørsel etter. På Nattens ulver-logoen står det "russisk motorsyklist". Vi liker ikke å bli kalt "bikere". Vi vil vekk fra det amerikanske og være oss selv. Her på scenen skal vi ha underholdning.

Hege: Danser jentene her når dere har fest?

Denis: Ja. Det er ikke spesielt arrangert, men alle liker det. Så da danser jentene der. Bare jentene danser.

Hege: Bare jentene? Hvorfor det?

Denis: Gutter oppi der er ikke noe særlig. De blir straks hentet ned. Sånt slår vi hardt ned på. Det er ikke bare hos oss det er sånn. Sikkert hos dere også. Takk Gud for at vi bor i Russland. Nå går vi videre.

Hege: Ok. Kan du følge meg?

Hei! Jeg heter Hege. Hyggelig.

Lederen: Be Igor finne fram opptakene fra Sevastopol og Stalingrad. Vi setter oss her. Rydd vekk dette her!

Hege: Kirurgen gir oss en bunke skrytevideoer fra klubben. Når Nattens ulver samler et stort publikum, er budskapet patriotisk og aggressivt.

Lederen (i video): Sevastopol! Jeg vier dette showet til deg, min barndoms by, mitt svunne fedrelands by.

Hege: Vi må snakke om Krim. 28. februar 2014 landet du på Krim. Hva gjorde du der?

Lederen: Du tar feil. Det var ikke fra februar, men fra 2008. Fra 2008, ikke nå i februar. Når det gjelder hva jeg gjorde på Krim, er det jeg som kan spørre deg om hva du gjør her. Du skal ikke spørre hva jeg gjorde der. Krim er mitt land — mitt territorium. For meg blir det aldri et annet land! Landet ble delt av forrædere for 23 år siden, og det i strid med loven. Den eneste veien til rettferdighet er å finne sammen på ny. Vi må gjenforenes med Ukraina, slik Tyskland ble forent.

Folk vil ha tradisjonelle verdier. De vil ikke miste sin nasjonale identitet. Den prosessen kommer til å samle folket. Jeg vil også bemerke en ting: Jo mer vi blir presset, jo flere vil komme til oss. Jeg vil ikke at Russland hele tiden skal være under press fra andre. At man alltid skal lære russere hvordan vi skal leve. De må akseptere oss slik vi er. Godta våre verdier. Ikke alltid innta rollen som lærere. De har også mye å lære av Russland.

Hege: Nattens ulver og russere flest er stolte og patriotiske. Derfor ga kamphandlingene i Ukraina president Putin rekordoppslutning. Hva får det å si for Norge når vårt naboland blir stadig mer brutalt? Norges kanskje største eksperter på Russland er nordlendingene. Thormod Hoel vokste opp 400 m fra det som den gang het Sovjetunionen.

Thormod: Der borte har vi Russland. Og her har vi storfisken. Vil du fortsette?

Hege: Ja, skal jeg prøve? Er det dypt her?

Thormod: Nei da. Du er snart halvveis.

Hege: Den står litt fast.

Thormod: Skal jeg overta?

Hege: Nå kom den.

Thormod: Vi var tidlig med ut for å fiske og fikk tidelig vite hvor langt vi kunne gå. Får man det inn med morsmelka, reflekterer man ikke over det. Det er bare sånn verden er.

Hege: Så verden stoppa liksom der?

Thormod: Ja. Til jeg var ganske stor ...

Hege: Nå har jeg fisk!

Thormod: Da må du dra opp.

Hege: Steike! Nei, Gud. Er det mulig? O hoi!

Thormod: Og så svær!

Hege: Se på den!

Thormod: Du må ikke holde den over hullet.

Hege: Hva er det for noe?

Thormod: Harr.

Hege: jeg har et lite glining kurs. (?)

Thormod: La den ligge i hånda sånn. Knip til. Og så tar du kroken.

Hege: I dag er det idyllisk i Pasvik. Men under den kalde krigen gikk jernteppet ved denne elven. Som ung grensesoldat skulle Thormod Hoel oppleve et dramatisk øyeblikk i Norges forhold til Sovjet. I 1968 er den kalde krigen i nord på sitt varmeste. En stor Nato-øvelse provoserer Sovjetunionen til mobilisering. På den norske siden av grenseelven patruljerer den 21 år gamle Thormod Hoel.

Thormod: Her kom vi gående, jeg og Einar Welle fra Ålesund. Så hørte vi en dur fra den retningen. Etter hvert som de kom nærmere så skjønnte vi at det var beltekjøretøyer. Sannsynligvis en lang rekke.

Hege: Så den duren gikk liksom sånn?

Thormod: Ja.

Hege: På den andre siden kom russiske stridsvogner rullende. Det Thormod ser er rett inn i løpet på en panservogn.

Thormod: Det var litt spennig. Det var kalkulert med at ved en invasjon her, ville vi overleve i cirka et kvarter. Livet var det vi hadde å stille med. Alle var innforstått med det. At vi ville bli kanonføde.

Hege: Men hvordan var det å stå ansikt til ansikt med en så overlegen militærmakt?

Thormod: Der og da lurte jeg på: "Hva tenker du på, du som sitter der i tanksen?" "Hva rører seg i hodet ditt nå?" Det er jo et menneske der òg.

Hege: Det er jo blitt litt kaldere mellom Norge og Russland nå. Hva tenker du om det?

Thormod: Det handler jo om makt og politikk. Forholdet mellom Norge og Russland vil jeg vel si at ikke er så veldig berørt. Det Norge er involvert i, er det Nato pålegger oss. Mens det mellommenneskelige forholdet her på grensa er som om ingenting skulle ha skjedd.

Hege: Her bodde jeg. Midt under den kalde krigen. Må bare ta bilde. Det er bare noen kilometer unna det som den gang var Sovjetunionen. Da jeg var liten, var denne grensa bare en lukket jernport. Med et skilt: "Sovjetunionen. Forbudt å ta bilder." Jeg lurte på hva som var på andre sida. For det var ingenting der. Men nå er jo dette her noe helt annet. De siste fem årene er antall grensepasseringer tredoblet her på Storskog.

Mann: Velkommen til Norway!

Hege: Den eneste grenseovergangen mellom Norge og Rusllans har utvidet kapasiteten. Det kommer så mange russere på besøk. Men hvorfor det?

Mann: Skal shoppe til kona ...

Hege: Fordi denne byen Kirkenes er russernes shoppingparadis.

Selger: Den er veldig pen.

Kunden: Prisen betyr ikke noe, fordi mannen min betaler.

Hege: Med joggeskoene på!

Trude Pettersen (Barents observer) Det bor 10 000 i kommunen. Men varehandelen tilsier en befolkning på 30 000. Resten er russere som kommer for å handle.

Hege: Så folk tjener ganske bra på russerne?

Trude: Ja. Veldig mange som tjener på russerne.

Hege: Det mest populære er dagligvarer. På toppen av lista ligger ferdigpizza, vaskemidler ... Og oster, spesielt tubeost. Og det aller mest populære er Mariekjeks. Te og kaffe går det kjempemye av.

Kjøpte du en sånn?

Kunde: Ja.

Hege: Hvorfor det?

Kunde: Kvaliteten er svært god.

Hege: Men den store vinneren, som stadig blir utsolgt, er bleier. De koster fem ganger mer i Russland.

Kvinne: Disse er til bestemor. Omega 3.

Hege: Ny jakke. Fin!

Mann: Disse har jeg kjøpt til barna.

Hege: Så fine. Har du enda én?

Mann: Tre. Jeg har mange barn.

Hege: Tre!

I Kirkenes barnehage har hvert femte barn én eller to russiske foreldre.

Læreren: Er du russisk eller norsk?

Jenta: Russisk.

Hege: Kan du si noe på russisk?

Jenta: Moloko.

Hege: Hva betyr det?

Jenta: Melk.

Jente 2: Mamma kommer fra Russland.

Hege: Pappa da?

Jente 2: Han kan ikke noe russisk. Han kan bare norsk. Han kan bare si "bye bye", og det er ikke "ha det" på russisk!

Kvinne: Alle russere elsker Norge.

Hege: Virkelig?

Kvinne: Ja, det gjør vi.

Hege: Hvorfor det?

Kvinne: Fordi dere er naboene våre.

Hege: Derfor elsker dere oss?

Kvinne: Ja. Elsker dere oss?

Hege: Ja.

Kvinne: Det var flott å høre.

Hege: I det gode naboskapet mellom Norge og Russland var den kalde krigen bare en kort pause. Vennskapet mellom finnmarkinger og russere har dype røtter. Under 2. verdenskrig var Den røde armé Finnmarks frigjørere.

Boris: Pobeda? (Seier).

Pobeda! Ett, to, tre, fir, fem, seks!

Hege: Seiersmarsjen.

Boris: Og musikk! Seier! Seieren er fullbrakt!

Hege: Boris var bare 18 år da han ble sendt i krigen. Oppdraget: å frigjøre Norge.

Boris: 14. armé. 31. korps, skytterkorpset. Og 1. motoringeniørbrigade. Ja, slik sett var jeg deres kampfelle. Som soldat i ingeniørbrigaden. Dette er fotografier av det ødelagte Kirkenes.

Hege: Er dette Kirkenes?

Boris: Ja, alt var fullstendig ødelagt. Det var ingenting igjen. Bare ruiner som måtte ryddes vekk. Det var en tragedie for folket.

Hege: I graven på Bjørnevatn gjemte 3500 nordmenn seg for tyskerne. Da russerne hadde jaget bort tyskerne, fikk Boris møte takknemlige nordmenn.

Boris: Jeg så tilfluktsrommene der folk hadde gjemt seg. Og veldig glade mennesker som hadde gjemt seg i gruvesjaktene.

Hege: Det døde 15 000 russiske soldater på norsk jord. Det er 5000 flere enn det døde nordmenn under hele krigen.

Boris: Det gikk hardt inn på meg at så mange av våre soldater døde. Jeg føler sorg over soldatene som døde og ga sitt liv for at det norske folk skulle få et bedre liv.

Moskva

Hans: Hallo?

Hege: Forretningsmann Hans Jochum Horn flyttet til Russland rett etter Sovjetunionens fall. 3. oktober 1993 gikk den russiske hæren, under ledelse av Boris Jeltsin, til angrep på parlamentet.

Hans: Tanksen stod der oppe og skjøt på det hvite huset der. Jeg lå her bak det steingjerdet, for det var litt mye skyting. Så jeg måtte gjemme meg. Jeg hadde en gammel femkilos Nokia-telefon med meg. Jeg slapp inn fordi de trodde jeg var journalist. Mens jeg lå der, og de skjøt, ringte mor og spurte hvordan det gikk. "Greit. Jeg ligger nå her", sa jeg. "Hva mener

du med det?!" "Ser du på tv og kan se tanksen?" "Den stakkars fyren som ligger sammenkrøpet der nede, er meg." Hun tok det som en spøk. Jeg fikk beskjed om ikke å gjenta så dårlige spøker. Men der lå jeg. Men det var en morsom dag. Jeg skulle gjerne levd 3. oktober 93 om igjen. Da smalt det overalt.

Hege: Du vet at det høres litt sykt ut?

Hans: Ja det vet jeg fullstendig, men snakk om adrenalinkick! Aldri opplevd maken. Nei, det var en spesiell dag. I 90-årene var det tøft. Det var vill vest — eller "vill øst".

Hege: I Norge husker mange Jeltsin for alle gangene han var full på tv. Men han var den som åpnet Russland for vestlige forretningsfolk. Kaoset som herjet i Russland på 90-tallet ga utenlandske investorer lukrative muligheter. Etter 23 år i Moskva har Horn lært seg teknikkene for å lykkes i Russland.

Hans: Det er jo da et par telefoner. Dette nummeret har ingen. Den har jeg kjøpt gjennom kanaler ingen vet om. Slik er man halvveis beskyttet når det gjelder konfidensielle samtaler. Jeg vet at telefoner blir avlyttet. Jeg har selv avlyttet telefoner så jeg vet hva det koster. Den største hindringen er kostnadene. Men hvis noen vil lytte, er det fullt mulig teknisk. Det er ikke noe problem. Det er greit å ha én telefon du kan føle deg trygg på at ikke avlyttes.

Hege: En av Horns investeringer var Moskvas første treningssenter. (« Gold skim»)

Hans: God morgen, Sasja! Fint å se deg på morgenkvisten.

Sasja: I like måte.

Hege: Her opplevde han den tøffe tonen i russisk næringsliv. En eiendomsutvikler ville stenge senteret for å bygge leiligheter.

Hans: Det var typisk russisk angrep. "Gjør du ikke som vi sier, får du ikke vann og strøm. Du vil få skattepolitiet på besøk. Og du skal ikke føle deg for trygg." Da begynte det å bli litt ubehagelig. Vi skjønnte at det var på tide å forberede seg på tøffere kamp. Du overlever ikke hvis du ikke er rå. De drar til deg på ett kinn. Du slår til på begge kinnene og i magen samtidig og holder best.

Hege: Men Horn hadde fått et stort nettverk i Moskva. Den viktigste kontakten var en general i FSB — det nye KGB.

Hans: Så vi hadde da et lite møte, generalen og jeg. Og vi løste dette veldig greit. Det var ingen som ville ta en fight når de visste hvem jeg hadde på min side. Å, det var godt! Dette er den beste tiden på dagen.

Hege: I bilen?

Hans: Etter treningen. Trafikken endrer seg veldig fort. Når de store gutta kommer, sperres all trafikk. Da står alt.

Hege: Sier det noe om Russland?

Hans: Veldig mye.

Hege: På hvilken måte?

Hans: Det viser bare at de mektige har makta, bukten og begge ender og de andre har den ikke. Nå ser du Kreml.

Hege: Maktens kjerne.

Hans: Ja. Her kommer du ut i frisk luft.

Hege: Fantastisk utsikt.

Hans: Det er ganske fin utsikt her i og med at du ...

Hege: Uæ! Høydeskrekk ...

Hans: Ta meg i armen, da. Vi kan gå litt utpå kanten her.

Hege: Ja, skal vi gjøre det eller ikke?

Hans: Det går fint. Nå kommer det nye bygg her nede. Og et svært parkeringshus. Det høyeste bygget her har i dag 60 etasjer. Men det skal bygges videre, så det blir vel ca. 80.

Hege: Hvilken etasje er vi i nå?

Hans: 31. Det er forholdsvis lavt.

Hege: Du kan ikke være skvetten her i Moskva?

Hans: Nei. Og hvis du våkner i morgen og føler at grunnen gynger, det er på tide å ta første fly hjem.

Hege: Da må vi gå nå for den gynger litt.

Til tross for 23 års erfaring i Moskva og venner på toppen av en etterretningstjenesten, merker Horn nå at Russland blir mer brutalt.

Hans: Som utenlandsk investor ønsker du et rettsvesen som fungerer. Faktum er at hvis du er opp mot de mektige kretsene som styrer landet, kommer du ingen vei i det russiske rettsvesenet.

Hege: Putins Russland er ikke attraktivt for Horn. Han kutter nå investeringene her for å helle satse på et nytt kontinent.

Afrika er fremtiden?

Hans: Ja.

Hege: Russland fortiden på en måte?

Hans: Ja ... Det vil alltid være med meg. Men forretningsmessig fortiden. Vi tror det er bedre forretningsmuligheter i Afrika.

Ett pass. To pass. Pluss en liten dollarbeholdning. Just in case. Hjertet vil alltid være i Russland. Men hjernen, den er nå på vei sydover.

Hege: Ved tusenårsskiftet overtok Vladimir Putin makten i Russland. Tiåret da Jeltsin la til rette for vestlige forretningsfolk, var definitivt over. Putin lovet å gjenreise Russland som

stormakt. Vinteren 2014 viste Putin igjen at han igjen var villig til å sette makt bak ordene. Ukraina har siden Sovjets fall stått på vippen mellom øst og vest. Da den nye ukrainske regjeringen så vestover, søkte de russiskvennlige innbyggerne i Øst-Ukraina mot moderlandet, og fikk full støtte av Putin.

Putin: Etter en hard, lang og utmattende seilas vender Krim og Sevastopol tilbake til sin hjemmehavn.

Hege: Da Russland annekterte Krim halvøya, startet et nytt kapittel i Nato - landet Norges forhold til Russland. AWACS-flyene ble utviklet under den kalde krigen for å oppdage lavtflygende russiske jagerfly.

Per Sigurd Dvergsdal (radaroperatør): Alt vi ser som beveger seg her, er flyaktivitet. Vi har en radar som oppdager fly som prøver å gjemme seg. Det betyr at flygelederne på bakken ikke ser dem. Med radaren så kan vi oppdage de flyene.

Hege: I marsjhøyde dekker radaren 312 000 kvadratkilometer. De flyr nå jevnlig fra basen på Ørlandet over Nato-landene Polen og Romania.

Steven Hill (U.S air force): Oppdraget går ut på å følge med og prøve å holde Russland i sjakk. Vi er alltid klare til å handle dersom Nato-land på noen måte blir angrepet. Artikkel 5 i pakten går jo ut på at vi skal beskytte hverandre som én nasjon. Hvis Russland foretar seg noe mot et Nato-land, vil alle Nato-landene slå til for full styrke mot Russland.

Per Sigurd: For et år siden kunne ingen tro at vi skulle få en slik situasjon. Der skjer det, og så utvikler det seg veldig raskt. Nå har vi fått en helt ny situasjon i Europa. Det er en vanskelig politisk situasjon. Vi får stole på at de klarer å finne en diplomatisk løsning først og fremst. Hvis ikke, får vi håpe at vi ...Det er jo det en må håpe på. Jeg håper at det ikke blir noe mer enn det.

Hege: Verken Nato eller Russland ønsker kamphandlinger mellom vestlige og russiske styrker. Men konflikten er den alvorligste siden den kalde krigen. Sammen med EU og USA innførte Norge sanksjoner mot Russland. All politisk kontakt ble brutt.

Putin: Jeg har spurt dere før: Vinner vi?

Folk: Ja.

Hege: For president Putin er kampen om folkemeningen i Russland en av de aller viktigste. Og en av hans mektigste støttespillere er Dmitrij Kiseljov.

Dmitrij: Vis meg i bildet. Vis meg! Mikrofonene. Å, dere er på lufta.

På bakgrunn av Obamas skritt mot verdens herredømme, folkemordet i Ukraina og sanksjonene mot Russland, reiser Putin på torsdag til Frankrike.

Vi har tjue minutter.

Hege: Herr Kiseljov. Hei! Jeg heter Hege og er fra NRK.

Dmitrij: Hallo, hallo.

Hege: Hyggelig å hilse på deg.

Norges venn Kiseljov er generaldirektør for nyhetsbyrået Russia Today og programleder for Russlands viktigste nyhetsprogram med over 30 millioner seere. På 80-tallet studerte han norsk i Leningrad og er stadig på ferie i Norge.

Dmitrij Kiseljov (Rossiya 1): Familien hadde planlagt å reise til Nord-Norge i sommer. Kjøre bil fra Murmansk til lille Gjesvær, der vi hadde leid en rorbu. Men nå er planene endret.

Hege: Kiseljov og familien måtte legge nye ferieplaner, for han ble nektet visum til Norge. Etter at Russland annekterte Krim, havnet han på EUs sanksjonsliste. Putins nærmeste allierte nektes visum til EU-land og Norge.

Den norske regjeringen ser på deg som en som truer Ukrainas suverenitet. Hvordan reagerer du på det?

Dmitrij: Det er det rene vanvidd. Det var ikke jeg som startet krisen i Ukraina, og heller ikke Russland. Statskuppet i Kiev ble støttet av Vesten. Norge befant seg vel også blant disse. Passivt, men likevel ... Jeg driver profesjonelt. Våre reportere på stedet risikerer livet når de forteller om hva som skjer der.

Hege: Nå er vi midt i en direktesending. Vi har littegran tid mens reportasjen går. Hva ser vi her nå?

Dmitrij: Det er en reportasje fra vår korrespondent Maksim Kiseljov i sentrum av Slavjansk. Her ser vi hvordan ukrainske luftstyrker bombarderer byene. Folk gråter over sine døde. Det er et folkemord. En krigsforbrytelse. Dere kan selvfølgelig kalle det propaganda. Vi ser virkeligheten.

Morsomt lagd.

Hege: Star Wars-musikken ...

Dmitrij: Ja. Det er helt sprøtt. Obama uttaler at han vil strebe etter verdensherredømme. Her sier han det.

Obama: USA vil bruke militærmakt, unilateralt om det må til.

Hege: Men du ... Det er akkurat det Putin har gjort. Bruke makt unilateralt.

Dmitrij: Nei, han bruker ikke makt. Det ble ikke avfyrt ett skudd på Krim.

Hege: Kiseljov sliter med å forstå hvordan han som journalist kan havne på en sanksjonsliste.

Dmitrij: Ok. Norge uten meg ... Ok. Og barna mine ... Det er helt vilt. Sanksjoner mot journalister er noe nytt. Og så snakker dere om menneskerettigheter ... Om ytringsfrihet og så videre ...

Hege: Men her blir jo folk arrestert på gata hvis de tar opp et regnbueflagg. Minoriteter har ikke rett til å ... Homoseksuelle ...

Dmitrij: Til hva?

Hege: Til å ytre seg ...

Dmitrij: Vi er imot propaganda blant barn og unge. Unnskyld. 30 sekunder ... Obama sverget også på at han ikke ville møte Putin. Og for syns skyld hadde han en lang samtale med våre homofile og lesbiske. I Russland er normen at man ikke vil dytte sine kjære inn i et ulykkelig liv. Man har omsorg for sine barn. Sånn er det. Et homoseksuelt liv er ikke et lykkelig liv. Det har man målt. Det fins studier ...

Hege: Så et homoseksuelt liv er ikke ...

Dmitrij: Lykkelig.

Hege: Aha.

Dmitrij: Blant homoseksuelle er det flere selvmord. Det er bare å se på forskningen.

Hege: Tror du ikke at problemene kommer av sosial fordømmelse og diskriminering?

Dimitrij: Diskriminering? De får ikke ødelegge barn. Det er ikke diskriminering. Dere skal ikke legge dere opp i hvordan det er hos oss. Jeg blander meg ikke i Norges saker og sier: "Avlys homoparadene. Ikke ødelegg barna deres." Liker dere å ødelegg barna deres, så vær så god. Men jeg liker det ikke. Dette er ikke deres land. Slapp av.

Hege: Putin har nok fått det akkurat som han ville. Han har fått Krim uten at Vesten kunne gjøre noe. Og populariteten hans har gått rett til værns.

Elena Kostyuchenko (Novaya Gazeta): Å skrive hva man vil ... Det er kult. Russiske journalister flest kan ikke det. Men vi kan, og det er veldig bra. Situasjonen er nå verre enn noen gang etter Sovjetunionens fall. For her ... er enormt mange aviser blitt stoppet de siste årene.

Hege: Jelena Kostjutsjenko jobber i avisen Novaja Gazeta, som de siste årene har vært blant favorittene til Nobels fredspris. Jobben hennes er livsfarlig.

Jelena: Her er de. Anastasija Baburova. Hun studerte på samme universitet som meg. Hun skrev om nynazistiske grupper. Det er Stanislav Markelov. De ble begge skutt i sentrum av Moskva etter en pressekonferanse. Igor Domnikov. Han var en utrolig god reporter og undersøkende journalist. Noen knuste hodet hans. Og her er Jurij Sjitsjekotjsikhin. Han ble forgiftet. Natalija Estemirova. Hun ble brutalt drept i Kaukasus. Og Anna Politkovskaja. Alle kjenner henne. Jeg mener at hun var den beste reporteren i Russland etter Sovjetunionen. Det er et faktum at vi mister noen hvert andre eller tredje år.

Hege: Tenker du iblant på at det kan komme opp et nytt bilde her?

Jelena: Ja. For de fire siste bildene var ikke her da jeg begynte her. Jeg ser at det blir flere bilder ... Jeg unngår å bo sammen med slektninger. En gang da jeg hadde arbeidet med en sak, prøvde noen å bortføre lillesøsteren min. Vi bodde sammen da. Slike feil kan jeg ikke gjenta, så jeg bor ikke med familien. For den er det mest sårbare punktet for alle journalister.

Hege: Også etter arbeidstid jobber Jelena for å snu utviklingen i det russiske samfunnet.

Jelena: Det skal være homoparade. Det er vel fjerde gang jeg skal på det. Det blir masse folk med flagg, som blir banket opp og arrestert. Blant dem meg. Omtrent sånn blir det. Jeg foretrekker å gjøre noe, framfor ikke å gjøre noe. Det føles ikke bra å se at forholdene blir verre uten å gjøre noe. I september i fjor ble det vedtatt en lov om at vi, homofile og lesbiske, ikke er likeverdige mennesker. Vi har ikke rett til å oppdra barn. Ikke engang våre egne. Det kom også et lovforslag om å ta barn fra homofile og lesbiske. Loven kommer til å forandre livet til homofile og lesbiske i Russland totalt. Det kommer til å bli slutt på aktivismen. Få av aktivistene ønsker å være barnløse. Men det viktigste er at det blir en masseflukt av homofile og lesbiske til utlandet. Først og fremst til europeiske naboland, deriblant Norge.

Hege: Før årets store demonstrasjon er Jelena på besøk hos venninner.

Jelena: Vi kommer til å drive Norge til vanvidd! Sånn går det når russere kommer sammen. De drikker og leker med sjiraffer.

Venninne: Skal vi gå ut og ta en røyk?

Hege: Før har de alle demonstrert, men pga. volden de ble møtt med, skal bare Jelena delta i år.

Venninne: Det er fint på balkongen.

Jelena: Hele leiligheten er fin. Jeg har lyst til å pusse opp min også.

Venninne: Vi kan hjelpe deg med å male.

Zlata Ponirovskaya: Kan vi ikke ha homoparaden der?! Der er det helt trygt.

Jelena: Ja. Homoparade i Kostjutsjenkos leilighet ...

Zlata: Jeg er bekymret for Jelena. Jeg har vært på homoparader før. Det er alltid blitt voldelig. Og i år tror jeg det blir mye verre. Hvorfor må vi være der hvor vi blir slått og satt i fengsel? Det skjønner jeg ikke.

Jelena: Jeg skal dit fordi jeg mener at det er rett.

Zlata: Hva er riktig med å bli slått og fengslet? Det er ikke riktig for frie mennesker.

Jelena: Derfor går ikke du, men det gjør jeg.

Zlata: Det er bare en forutbestemt voldsepisode som alle møter opp til. Før OL ble dere jo banket opp på politistasjonen. Ikke still dere opp for hugg.

Jelena: Jeg går fordi jeg synes det er det rette. Hvis de banker meg, så ...

Zlata: Sist havnet du på sykehus!

Jelena: Ja ... For meg er det ikke noe å diskutere. Jeg er så totalt uenig i dette. Og jeg mener den mest effektive måten å stå imot det som skjer nå ... er at vi kjemper fysisk mot det som foregår. Det vil si å delta på sånt. For ... hvis man ikke møter opp ... Det er som å si at vi er enige i de lovene som er vedtatt. At vi er annenrangs, at vi ikke kan gjøre det ene eller det andre ... Det er jeg ikke enig i.

Hege: Det som er spesielt, er å se folk som blir slått, banket opp og arrestert på grunna av legningen sin. Som taues inn bare fordi de viser et regnbueflagg på åpen gata. Bryr vi oss egentlig om det som skjer i nabolandet vårt? Eller er vi blitt for apatiske? Overfor et Russland som blir stadig mer brutalt.

De vet at de kommer til å bli stoppet, kanskje banket opp eller arrestert. Likevel gir de ikke opp.

Politimann: Gå vekk herfra nå. (Gå bort fra veibanen).

Hege: Først kommer en bil med regnbueflagg utenfor politiets rekkevidde. Det er bare to som tør å demonstrere på selve Tverskaja-plassen. Jelena er en av dem.

Jelena: Vi er fratatt retten til å gifte oss.

Høytaller: Dette er en ulovlig markering. Dere forstyrrer ro og orden. Slike demonstrasjoner (på plassen) er forbudt.

Jelena: Sju millioner lesbiske og homofile ...

Hege: Nå sitter de inne i politibilen. Etter to minutter ble de taua ...

Jeg møter Jelena dagen etter demonstrasjonen. Hun ble arrestert og må senere møte i retten, men denne gangen ble hun ikke banket opp.

Jelena: Danja og jeg ventet til de ikke så på oss ... Vi fant et åpent vindu og hengte ut regnbueflagget på politistasjonen.

Hege: Flagget ut av vinduet?!

Jelena: Ja.

Hege: Hva sa politiet da?

Jelena: De sa det var ille ...

Hege: Tror du dette vil endre seg i din levetid?

Jelena: Ja, det er jeg sikker på. Det kommer an på meg. Gjør man noe, blir det endring. Gjør man ingenting, blir det ingen endring. Det spørs hva vi gjør.

Hege: Russere flest er stolte av landet sitt. De misliker når utlendinger kritiserer. Men de brutale scenene i Ukraina sjokkerer en hel verden. Vårt gode naboskap er satt på en tøff prøve. Men båndene mellom folk på hver side av grensen vil nok stå sin prøve, tross stormaktenes spill. Neste uke handler det om Norge og EU.

Bestemmer du over Norge?

Mann: Ja. Ja, absolutt. Mer enn nordmennene vet. Norge trenger en vekker.

Episode 3

Norge og EU

Norske tekster:

Søren Munch

Hege: Akkurat nå endres verden. Hva skjer egentlig med vår hverdag i lille Norge når framtiden formes av de store og sterke? Ta EU for eksempel. Stormakten som Norge nesten, men bare nesten, er en del av. EU-debatten har stilnet, og uten at vi merker det styres vi mer og mer fra en by i Belgia. Se godt på denne mannen. Han er ung, han er svensk, og han bestemmer over Norge.

Christoffer Fjellner (europaparlamentet): Jeg tror at Norge trenger å vekkes litt. Alt som er viktig for Norge, bestemmes ikke på Stortinget. Jeg heter Christoffer Fjellner. Jeg styrer nok Norge mer enn nordmenn selv er klar over. Det som er rart, og som jeg, selv om jeg kjenner Norge nokså godt, ikke forstår, er hvordan Norge kan være med på alt EU gjør, enten det er forskningsprogrammer, det indre markedet eller miljøregler. Men samtidig vil de ikke være med og bestemme. "Vi kan til og med betale litt ekstra for å slippe å være med og bestemme." Jeg får ikke det til å gå opp. Jeg skjønner ikke hvordan man frivillig kan sette seg selv i den situasjonen.

Hege: Fra EUs 28 medlemsland reiser folkevalgte til EU-parlamentet i Brussel. For det er her den europeiske makten er samlet. Nå skal vi inn i det aller helligste med vaktmesteren. Det er stort.

Vaktmesteren: Digert. Det er Europa! Her inne er Europa. Her er du på europeisk grunn, blant europeere, og vi liker dette Europa. Nå skal jeg vise deg hvordan vi kaller inn representantene.

Hege: Nå skal vi gjøre en liten test her.

Vaktmesteren: Bare én gang.

Hege: Det virker.

Vaktmester: Det andre vi må kontrollere for presidenten, er hammeren.

Hege: Kan jeg få prøve den?

Vaktmester: Ja visst.

Hege: Der er den.

Vaktmester: Han åpner møtet ved å banke med den.

Hege: Hva er det?

Kvinne: Ringeklokken til presidenten.

Hege: Hva bruker han den til?

Kvinne: Til å åpne parlamentsmøtet.

Hege: Nå får jeg teste ut alt her i parlamentet. Dette er den som presidenten vanligvis bruker. Stille!

Vaktsmesteren: Nemlig. (Voilà)

Hege: I denne salen stemmes det over Europas og Norges framtid. Uten norske politikere til stede. Med på å bestemme er derimot svenske Christoffer Fjellner.

Christoffer: Jeg tror ikke nordmenn flest reflekterer over at vi sitter her hver dag og diskuterer lover og regler i Norge. Det er et demokratisk problem.

På et vanlig år stemmer Christoffer 20 000 ganger over lover og regler som angår EUs medlemsland og Norge. Men selv om man stemmer, får man ikke alltid bestemme. I 20 år har Sverige jobbet for å oppheve EUs snusforbud uten å lykkes. Nå selger Christoffer snus i protest fra kontoret.

Vil du kjøpe litt snus? Følg meg.

Mann: Hvilke har du?

Christoffer: I dag har jeg bare den dårlige.

Mann: Den koster fem?

Christoffer: Vær så god.

Mann: Takk.

Christoffer: Denne er ny. Den er løs, men forhåndsbakt.

Mann: Pakket, liksom?

Christoffer: Ja. Prøv en. Jeg syns den er litt svak.

Mann: Det ser ut som en tobakksbrownie.

Christoffer: Verdt å prøve. Si fra. Jeg skaffer mer løs snus neste uke. Takk. Vi ses.

Mann: Ha det bra.

Christoffer: Det er litt sivil ulydighet, ja. Jeg kjører sikkert litt for fort, og selger snus på kontoret. Men det er alt.

Hege: Da er du klar?

Christoffer: Ja. Nå skal vi inn og stemme. Jeg har med stemmekortet. Det er her makten sitter. Det er det norske politikere mangler.

Hege: Er det stemmekortet?

Christoffer: Jeg setter det inn i maskinen for å få trykke på knappen og bestemme ting. Nå må jeg gå inn. Vi ses senere.

Hege: Ha det.

Mann (spansk): Stemmer for? Stemmer imot? Møtet godkjennes.

Hege: Uten at vi tenker på det, sitter det 766 personer her og bestemmer over Norge.

Mann (spansk): Stemmegivningen avsluttes.

Hege: I rasende fart, faktisk.

Mann: Rapporten godkjennes.

Christoffer: Norge er jo med i det indre markedet, som vi bestemmer over. Derfor bestemmer vi også over Norge.

Hege: Hvor mye makt har du egentlig?

Christoffer: Litt for mye, vil jeg si. Jeg mener at EU-parlamentet har mer makt enn det kanskje burde ha. På mange områder.

Hege: Har du noen viktige saker der du vet at du har bestemt over Norge?

Christoffer: CO2-utslipp for personbiler. Jeg har bestemt hvor mye CO2 en bil i Norge kan slippe ut. Hvilke kjemikalier man får bruke og ikke i Norge. Masse.

Hedmark

Erik Lund: Ja. Nå er vi framme, da, Hege.

Hege: Her er det.

Erik Lund: Er det ikke vakkert?

Hege: Helt fantastisk.

Erik Lund: Særlig på denne siden av EU-grensa.

Hege: EU-grensa er der nede?

Erik: Mot de store skyene der nede. Vårt jaktområde ligger bortover her. Jeg er imot EU for at i mine øyne er det et kjempestort sentraliseringsprosjekt. Det griper inn i vår hverdag og det vi vil bestemme over selv.

Hege: EU-motstander Erik Lund og kameratene forbereder seg til elgjakt.

Erik: Den som får størst kort, får velge først. Det er ingen fordel, men ... Trekker dere? Hvem har esset?

Jeger: To ess, da er det noe juks.

Erik: Hadde dette vært i Statene, hadde du blitt skutt. Jeg tror jeg blir med opp ovenfor tjernet her.

Hege: Da Sverige ble med i EU i 1994, takket Norge nei. Fortsatt er rundt 70 prosent av nordmenn mot EU.

Erik: Jeg liker ikke at folk i Brussel vedtar lover som skal gjelde oss, uten at vi er med og bestemmer det selv. Det er bedre at vi bestemmer dem selv her, enn at vi skal ta innover oss en lov noen ønsker å påføre oss.

Hege: Selvråderetten er bærebjelken i norsk EU-motstand. Kampen for å bevare norsk fiskeri og landbruk gjør at nei-siden står spesielt sterkt på landsbygda.

Erik: Hvis vi ordner oss selv her, og en del millioner som bor slik til, ordner seg selv der de er, tror jeg vi får det bedre alle sammen. Jeg tror at denne selvstendighetsfølelsen er sterkere på bygda enn i byer eller mer urbane strøk. Den er nok litt sterkere nærmere grensa. Vi har ikke noe imot svensker. Det er fryktelig trivelige folk. Men valget de tok, var håpløst.

Hege: I 1994 stemte 64 prosent av tryslingene mot EU. Men også her i Hedmarks dype skoger når EUs lange armer. Da Trysils politikere tillot et hyttefelt for mye, ble kommunen så stor at EUs vanndirektiv krevde nytt renseanlegg.

Her er det aller helligste.

Ole: Nå har vi det aller helligste. Nå er vi midt inne i renseanlegget. Nå har vi all teknologien rundt oss. Her er det grovmaterialer blir fraskilt. Den plukker ut fysiske gjenstander som kan ligge i kloakken.

Hege: Underbukse, dobørste o.l.

Ole: Ja, alt mulig. Her er vi omtrent midt i en renseprosess. Det grovmaterialet er sortert unna. Men det gjenstår ganske mye før dette kan slippes ut i elva. Det som skjedde var at vi fikk oss en skikkelig overraskelse da vi plutselig oppdaget at EUs vanndirektiv virket inn på våre beslutninger.

Hege: Det var dere ikke forberedt på?

Ole Martin Norderhaug (Ordfører i Trysil): Nei, på ingen måte. Det førte til en investering på 115 millioner kr. Vi fikk virkelig føle hva EUs regelverk kan bety for en liten kommune. Det er ikke mulig for en kommune å ikke forholde seg til Brussel. Til det påvirker regelverket i EU oss i altfor stor grad. 115 millioner kroner er veldig mye penger. Det er innbyggerne og hyttefolk som måtte betale. Det påvirker hver eneste innbygger i Trysil.

Hege: Hva har dere lært av dette?

Ole: Å følge godt med i timen og sørge for å være på forskudd når nye direktiver blir vedtatt. Fordi når et direktiv blir vedtatt så er det ingen vei tilbake.

Hege: Og det kan bli dyrt?

Ole: Ja. Det vil nok flere kommuner erfare. Plutselig kan det komme regninger.

Christoffer: Vanndirektivet, ja. Det var jeg med og stemte over. Jeg burde kanskje skjemmes litt hvis de er opprørt over det.

Brussel

Hege: Grunnen til at Fjellner bestemmer over Norge, er EØS-avtalen. Siden 1994 har den regulert stadig flere forhold mellom Norge og EU. Hver eneste måned øker omfanget av EØS-avtalen. Den siste fredagen i måneden samles Liechtenstein, Island og Norge for å stemple nye lover inn i avtalen. Lover Norge ikke har vært med og stemt over.

Politikker: Velkommen til det 190. møtet i komiteen. Vi skal gå gjennom punktene på agendaen.

Hege: Faktisk er Norge mye ivrigere til å innføre nye EU-regler enn mange av EUs egne medlemsland.

På innsiden her er den lovfabrikken som nordmenn vanligvis ikke får se. Her bankes flere titalls EU-lover gjennom hver måned og påvirker nordmenns hverdag. Så er det bare å vente, da.

Hei sann.

Atle: Hei.

Hege: Hvor mange lover og regler banka dere gjennom i dag?

Atle Leikvoll (Norsk EU-ambassadør): I dag vedtok vi vel 50 nye rettsaker som skal inn i EØS-avtalen.

Hege: Når stempelen er satt bak den lukkede døren, er det for sent å påvirke. Eirik Bergesen har jobbet ved den norske ambassaden i Brussel. Ambassadens takterasse er det nærmeste norske diplomater kommer makten i EU.

Eirik: Det er 32 meter til kommisjonen. Kontoret til EU-president Barroso er rett på hjørnet her. Her kan faktisk ambassadøren se hvem som er på krisemøte hos Barroso. Er vinduet åpent, kan man kanskje høre hva de snakker om.

Hege: Er det så nærme Norge kommer, eller?

Eirik: Så nært, og allikevel så fjernt.

Eirik (tidligere diplomat)

Da jeg reiste fra Oslo til Brussel, traff jeg en mellomleder som var på vei tilbake. Jeg spurte: "Hvordan var det å jobbe i Brussel opp mot EU?" Han sa: "Det var en daglig ydmykelse."

Mange ganger føler man det sånn.

Hege: Fordi Norge ikke har stemmerett i EU, må vi påvirke lovene før de vedtas. Men for å klare dette må vi først vite hva som skjer. Bergesens jobb var å skaffe viktig informasjon.

Eirik: Det var mye å bare surre rundt på jakt etter en bekjent i EU-systemet (man kan treffe på). "Forresten, du ser ut som du er på vei til eller kommer fra et viktig møte. Hva skjer? Hva skjer i EU? Hva skjer'a?"

Hege: Skal vi ta noen runder?

Eirik: Ja, vi kan gjøre det.

Hege: Siden norske diplomater ikke får være med på møtene, må de få informasjonen på andre måter. Løsningen ble ofte å invitere diplomater fra EU-land ut på lunsj.

Eirik: Selveste "lobbygata", rett ved EU-delegasjonen. Ikke lange veien å gå.

Hege: Bergesen spanderte mange lunsjer. Jo bedre informanter, jo dyrere restauranter.

Eirik: Målestokken for hvor effektiv kilde man er for norske myndigheter, er hvor langt du kommer deg i denne gata. Du begynner her. Det er som et stigespill dette her. Man avanserer etterhvert for hver lunsj. Her er ofte første stoppested: "Pulp". Billig og enkel fastfood. Danskene tar vi med her. Her er økologisk mat, så De Grønne og lignende partier tar vi med hit. "La Fattoria" er nest høyest i kjeden. Kommer du hit, er det like før du når høydepunktet, rett her borte. "Barbanera" er toppen av hierarkiet for en EU-lobbyist. Blir du tatt med her, er du ordentlig verdsatt som informant. Her er det hvite duker og full forpleining. Ganske dyrt. Men det er verdt det for en liten bunke dokumenter. Barometeret på vellykket diplomati var vekten din. Det gjaldt å spise så mange lunsjer som mulig og legge på seg. Da ble du anerkjent. Hadde du en liten kulemage etter første året, så hadde du gjort en god jobb. Da hadde du lunsjet mye. Gevinsten er å gå fra møtet med et dokument.

Hege: Bergesen ga seg som diplomat etter ti år. I dag jobber han for å få Norge inn i EU, som leder for Europabevegelsen.

Vi er jo ikke medlem av EU. Hva syns du om det?

Drosjesjåfør: Jeg ønsker at de skal bli med. De bør bli med for ikke å falle utenfor. De er mindre beskyttet av EUs 500 millioner innbyggere. Et medlemskap kunne hjulpet dem mye. Det er som et ekteskap. I gode og onde dager ... Et ekteskap skal holde i gode og onde dager. Ikke bare de gode. Det gode varer i fem minutter. Det onde varer hele livet!

Hege: Hvorfor bli med da?

Sjåfør: Sånn er det, madame! Man må være med for å dele både gleder og sorger!

Hege: Dele alt.

Sjåfør: Dele alt. Vil de ikke være med, er det opp til dem, men de må forberede seg på det verste.

Hege: Ha det godt.

Sjåfør: Ha det. Takk.

Christoffer: Hva ble avgjørelsen?

Kvinne: Til fordel for Christer.

Christoffer: Hvorfor gikk Christer i den retningen? Jeg trodde dere hadde en tysk linje!

Kvinne: Jeg vet ikke.

Christoffer: Nå var jeg ikke på et møte, og da gikk det til helvete i det spørsmålet. Jeg trodde det var i boks. Jeg prioriterte feil og gikk på det andre møtet.

Mann: Det ble 12 stemmer for og 13 imot. Jeg trodde du mente ...

Christoffer: Nei da. Vi ses.

Hege: Hvordan er det for deg at Norge ikke er med på dette?

Christoffer: Også sett fra et egoistisk perspektiv er det synd. Jeg skulle gjerne hatt en nordmann her som sloss for de samme sakene. I tillegg bestemmer jeg over mye som er viktig for Norge. Da burde det være noen her som forsvarer norske interesser. Jeg tror ikke at summen av Sverige og Norge - én pluss én - må bli to. Jeg tror at summen av Sverige og Norge i EU kan bli tre. Fordi vi relativt sett blir større og til sammen kan få enda mer innflytelse. Vi trenger dere her!

Andreas: Kom til Europa.

Hege: 70 prosent av nordmenn er imot EU nå.

Christoffer: Jeg sliter med å forstå hvorfor.

Hege: Du ler av det.

Andreas Schwab (Europarlamentet): Slett ikke. Men økonomisk, sosialt og politisk er dere helt inkludert i og avhengige av EU. Men dere vil ikke innrømme det. Det er jo opp til dere.

Christoffer: Skulle Sverige eller Tyskland, som har stemmerett og innflytelse, si: "Ok, la oss følge vedtakene, men uten å ha stemmerett"? Utenkelig.

Hege: Så tror du at det svekker oss?

Andreas: Helt klart. Dere trenger en alliert som er sterk nok til å konkurrere på globalt nivå, med Kina og USA. Hvis vi samarbeider i Europa, har vi en sjanse, men ikke våre land hver for seg.

Hege: I 1972 og 1994 stemte det norske folk om medlemskap i EU. Nei-siden vant begge gangene.

Kvinne: Ja til folkestyre, ja til union!

Jente: Nei til EU!

Folk: Nei, nei, nei!

Kvinne: Anne Enger Lahnstein!

Hege: I dag er rundt 70 prosent mot norsk EU-medlemskap. Noen jobber iherdig for at det fortsatt skal være sånn.

Ida: Vil dere ha en gratisavis fra "Nei til EU"? Eller et drops?

Dame: Jeg kan få et drops.

Ida: Selvfølgelig.

Herre: Er den gratis?

Ida: Helt gratis.

Ida Lovise Skylstad (Nei til EU)

I 94 var jeg to år, så jeg husker ikke så mye fra den tida. Jeg vet at jeg hadde vannkopper det året, men ellers husker jeg lite.

Hege: Du husker ikke folkeavstemningen?

Ida: Nei, det gjør jeg ikke i det hele tatt.

Hege: Hvorfor er du så engasjert i dette?

Ida: Jeg synes at det er viktig med folkestyre og egenrådighet over eget land.

Hege: Ida Louise Skylstad og Ingrid Marie ISAKSEN deltar på en jubileumsstafett, som feirer at det er 20 år siden Norge sa nei.

I bilen

Ida: Den kommer vel forbi her? Ja da.

Ingrid: Satser på det.

Ida: Vestlandsveier på sitt beste.

Ingrid: Det er en opplevelse i seg selv å kjøre rundt.

Ida: Det er trivelig, det er mer kontakt mellom mennesker.

Hege: De er på vei for å møte en ordfører som er EU-tilhenger.

Ida: Vi prøver å rekke innom så mange kommuner vi kan, men det er mange. Vi har vært innom ganske mange i Sogn og Fjordane allerede. Det er artig. Vi skal også møte ordføreren i Solund når vi kommer fram dit. Da skal vi overrekke en stafettpinne med et politisk budskap til viktige folk vi møter på veien.

Ingrid: Hallo. Ingrid Marie Isaksen.

Ole: Ole Gunnar Krakhellen.

Ida: Ida Louise Skylstad.

Ingrid: "Nei til EU" har jubileumsstafett i år. Derfor ønsker vi å overrekke deg stafettpinnen i håp om at du er med oss i kampen mot norsk EU-medlemskap.

Kari: Flowers! Blå.

Ida: Vi håper også at du vil være med og feire folkestyret. Det kan vel si at du er enig med oss.

Ole Gunnar Krakhellen (Ordfører i Solund): Jeg tar imot alle initiativ som kommer.

Vi er helt enige om folkestyret. Det er verdt å feire 200-årsjubileet for grunnloven og folkestyret. Der tror jeg ikke vi er uenige. Så får det heller være at jeg personlig har et annet syn på EU.

Kari: Dessverre, det høres fælt ut for oss. Rett og slett fælt. Men vi veit at vi har grasrota med oss. Fotfolket roper høyt "nei til EU"! De har i hvert fall gjort det på Skomakerneset og på ...

Ole: Seglsteinen.

Kari: Seglsteinen, ja. Der har det stått "nei til EU". Og det tenkte vi å male opp igjen i dag.

Hege: Har dere med maling?

Ida: Ja. Et helt spenn.

Hege: Holder det, da?

Ida: Ja, det burde det.

Hege: Solund i Sogn er Norges vestligste kommune. Hver dag seiler Hurtigruten forbi her. Under EU-kampen på 90-tallet malte folk slagord på berget her ute. Men banneret har falmet med årene. Dagens plann er å gjenopplive det gamle landemerket.

Ida: Det er skremmende at så mye kommer fra EU, selv om vi ikke er medlem. EØS-avtalen gjør at vi får alle direktivene, også hit. Norge kunne nok ha lagt ned veto på mer enn vi har. Vi burde være mer obs på ting som kommer fra EU, og si fra om hva vi er uenige i, og hvordan vi vil ha det her. Jeg vil gjerne at Norge melder seg ut av EØS, men samtidig har en handelsavtale med EU. Jeg vil samarbeide, gjøre handel, la folk få reise og besøke EU. Men det må være den norske regjering som styrer Norge. Ikke dresskleddede menn i Brussel.

Kari Ann-Søraide (Nei til EU): Det var kult å komme hit til bergveggen og se restene. Nå får vi ingen problemer med å finne ut hvor det var. Det er det denne stafetten skal si noe om.

Hege: Var du her i 94?

Kari: Ja, men ikke akkurat her.

Kvinne: Dere som skal male, må ha på redningsvest.

Kari: Må vi det?

Kvinne: Ja, det må vi.

Kari: Det må vi. Det mener du.

Ida: Kanskje vi skulle ha brukt ruller likevel. Du kan ikke ta så masse maling. De må være bare dypp kosten nedi, ikke hele ... Oi, det var litt skjevt. Det gjelder å komme seg inni disse sprekkene for å fylle ut alt.

Kari: Går Hurtigruta her?

Noen: Ja.

Kari: Yes, Hurtigruta, nå skal dere få se hva vi er laget av her oppe! Det er stilig.

Hege: Hva syns du?

Ida: Jeg synes det ser kjempebra ut. Nå kan alle som kjører forbi, se at vi er mot EU.

Folk: Nei, nei!

(synger)

Åpen grense, åpen port, men vi gir ikke Norge bort!

Mann: Nå feirer vi, for helvete!

Hege: Men selv om det norske folk sa nei to ganger, er vi tett knyttet til EU. Fredrik Sejersted ledet Europautredningen om Norges forhold til EU. Rapporten ble på over 900 sider.

Fredrik Sejersted (Universitet i Oslo): Kortversjonen av dette, hvis man skal ta det ned på et postkort, som jeg er blitt utfordret på, er: «Norge er med på europeisk integrasjon. Vi er det bare på en spesiell måte, og uten å være klar over det selv». Jeg vil si at nei-siden vant i 72 og 94, men har tapt hver dag siden i den forstand at Norge er blitt mer tilpasset EU hver dag, uke og måned siden 1994. Det har gått raskt. Og det innebærer at vi er tettere integrert i Europa i dag enn i 1994.

Hege: Det er så tidlig på morgenen. Klokka er halv seks.

EU er blitt Norges viktigste samarbeidspartner. 80 prosent av varene våre selges til EU. Flyruten Oslo-Brussel er nordmenns vei til makten. Dette er det tidligste morgenflyet til Brussel, og det er helt stappfullt av folk som er på vei.

Øystein Trøseid: Jeg jobber i Olav Thon-gruppen og skal følge opp byggearbeider. I forbindelse med noen leiligheter vi nå skal etablere.

Hege: Hva skal du i Brussel?

Frank Häberli: Vi skal ha møte med vår europeiske interesseorganisasjon.

Karin Sverdrup: Jeg skal på toppmøte mellom EU og Afrika. Jeg kommer fra UD.

Hege: Men på plass i Brussel sliter norske lobbyister med å bli hørt.

Tor Eigil Hodne (Statnett): Norge i dag, her i Brussel, er litt som et gammeldags etterretningssystem av lytteposter... Det er en del av det vi fortsatt må gjøre for å komme tidlig inn i opplysningene. Det er en litt absurd situasjon.

Hege: Jeg har en teori om Brussel. Vedtakene gjøres i parlamentet, men strategiene legges et annet sted. Siden Norge ikke er EU-medlem, må nordmenn i Brussel gå bakveier inn til makten. Tor Eigil Hodne jobber for Statnett. Hans mål er å få EU til å satse på norsk vannkraft. Da kan Norge tjene titalls milliarder kroner, mens Europa får renere strøm.

Tor: Jeg skal til Berlin på tirsdag og snakke med folk der. Da tror jeg vi har det.

Vi er bakpå EU-sakene fordi vi ikke er med i beslutningsprosessene. Vi kan komme inn før forslagene kommer, og så følge med forslagene, og menneskene rundt forslagene. Da kan vi motvirke at vi kommer i bakleksa.

Hege: Jeg slår dere. Hvor vanskelig er det å nå fram i EU?

Tor: EU er et åpent system og tilgjengelig for mange. Men vi har en ekstra utfordring. Det gjelder å finne de veiene inn som er åpne for oss.

Hege: Begrenses Norge av å stå utenfor EU?

Christian Wenning (Erste Lesung): Selvsagt. Dere deltar ikke i beslutningsprosessene, selv om dere kan tro noe annet. (you were made to believe that you do). Jeg tror EU prøver å involvere Norge, men dere stemmer ikke og det koker alltid ned til det.

Hege: Hodne og Statnett ønsker å bygge en 1300 km lang strømkabel fra Norge til Tyskland og Storbritannia. Men da må EU love å kjøpe den norske strømmen.

Tor: Vinduet for å være med på endringene er åpent nå. Hvis ikke vi griper den muligheten, mister vi norsk vannkraft som en integrert del av en europeisk løsning. Nå skal vi møte Jo Leinen, som er sosialist og tysker. Tidligere leder av klima- og miljøkomiteen, fram til 2012.

Kvinne: Og han har også vært miljøminister der han kommer fra.

Tor: Det er vel her? Hei. Vi skal møte Mr. Leinen.

Mann: Ja.

Tor: Skal vi bare vente utenfor?

Mann: Ja, jeg skal si fra at dere er her.

Kvinne: Da får vi vente. (pause) Feil dør.

Jo Leinen: Hei.

Tor: Hei, Mr. Leinen.

Jo Leinen: Beklager forsinkelsen.

Tor: Ikke noe problem. Vi får en effektiv samtale.

Hege: Neste møte?

Tor: Ja, her går det unna.

Hege: Hvordan jobber du for å få gjennomslag her, i Europaparlamentet?

Tor: Det er å treffe mennesker, treffe spekteret, ulike nasjonaliteter.

Hege: Hvem skal du møte nå?

Tor: Graham Watson som er kanskje vår viktigste støttespiller i parlamentet. Han har vært med oss i mange av de ulike arenaene.

Hege: Han er en viktig mann for dere?

Tor: Han er veldig sentral. Han har løftet våre saker inn i parlamentet.

Graham Watson: Tor Eigil, godt å se deg. Hvordan går det?

Tor: Hei.

Graham Watson (Europaparlamentet): Vi trenger Norges lagringskapasitet for vannkraft. Det er i alles interesse at vi utvikler en rekke forbindelser.

Hege: Nordmenn som vil lykkes i Brussel må ha et godt nettverk og oversikt over hvem man må få med på laget. For selv om vi må gå bakveier, kan vi lykkes. Et halvt år etter møtene med tyske og britiske politikere får Hodne og Statnett uttelling for arbeidet.

Nyheter: Regjeringen ga i dag klarsignal for å legge nye strømkabler til Storbritannia og Tyskland. De gjør at Norge om få år kan selge dobbelt så mye strøm til Europa.

Hege: Nå er jeg på vei tilbake til Trysil igjen. Bygda som har kjempet mot EU med nebb og klør, men der ordføreren har lært å bruke EU til sin fordel.

Ole Martin Norderhaug: Dette er EU-systemets institusjoner og beslutningsprosess or hvordan lover og regler blir til. Kan du dette, kan du EU.

Hege: Rett og slett?

Ole: Rett og slett.

Hege: Hva har dere lært da?

Ole: At det er viktig å være tidlig ute. Slik at du til og med kan påvirke det som blir norske lover og regler. Vi har lært å utnytte de muligheter EØS-avtalen gir for å skaffe penger og delta i prosjekter.

Hege: Du har lært å melke systemet?

Ole: Prøver så godt vi kan.

Hege: Trysil har lært seg å søke midler fra ulike pengebinger i EU. Nå får kommunen millioner av kroner til å bygge om kommunale bygg for å spare strøm.

Nå er alle i Trysil for EU?

Ole: Nei, det tror jeg ikke. Det er nok helt andre ting som påvirker det. Men at folk setter pris på at vi utnytter de muligheter som er, det tror jeg.

Hege: Men motstanden er fortsatt like stor?

Ole: Ja, jeg tror. Holdt du avstemning i dag, ville resultatet blitt det samme som i 94.

Hege: Jeg er ikke helt trygg i løypa. Skitt! Fader!

Enten vi er for eller mot EU-medlemskap, må vi forholde oss til stormakten vi nesten er en del av. Europa knyttes stadig tettere sammen. Norsk økonomi går godt. Vi er blitt avhengig av arbeidskraft fra EU. Hvert år har Trysil 750 000 besøkende i skibakkene. Med så mange gjester trenger de hjelp. For å drive Norges største skianlegg importerer Trysil sesongarbeidere. På bygdas største hotell er til og med direktøren svensk.

Pontus Åkesson (Radisson Blu Trysil): Her på Radisson har vi ca. 100 ansatte nå på vinteren. Vi har 20 ansatte på helårsbasis. Men på vinterstid er det ca. 80 av 100 som ikke kommer fra Norge. Så det er flesteparten av de ansatte. Vi er avhengige av dem, ja.

Milana Sielicka (Radisson Blu Trysil): Jeg tror ikke nordmenn vil jobbe så hardt. Det er en tøff jobb. Når man har 800 som skal ha frokost på to timer, er det veldig tøft. Vi er de rette til å gjøre det. Det er jo et spørsmål om valg. Vi tar ikke jobbene fra dem. Dette gjelder ikke bare Norge. Innvandrerne står alltid nederst. Men sånn er det. Man må bare jobbe seg oppover fra bunnen av.

Hege: En av dem som møter sesongarbeiderne, er fjellprest Sjur Atle Furali.

Jeg har noe på huet som ...

Sjur: Det er klipsen. Jeg skal feste den. Nå må du stramme nakken.

Hege: Ohoi, dette var nydelig. Ganske ålreit arbeidsplass, dette?

Sjur: Ja, det er veldig fin arbeidsplass.

Hege: Kunne godt ha hatt den, jeg også.

Sjur: Ja. Kanskje du skulle bli bakkejournalist.

Hege: Bakkejournalist, ja. Skrive for "Bakkebladet".

Sjur: Ja.

Hege: Oi, skien min!

Sjur: Her kommer du til mitt lille innekontor på fjellet. Her sitter jeg iblant og prater med folk.

Hege: Kirkestua? Dette her er jo helt fantastisk. Du ser en annen side i Trysil også?

Sjur: Ja, men jeg må si at i en kommune som har så mange arbeidsgivere og arbeidstakere som Trysil har, så oppfører de fleste arbeidsgivere seg ærlig og redelig. Men på en så stor arbeidsarena som Trysil er på vinterstid, vil det også være de som ikke ivaretar arbeidstakerne på en tilfredsstillende måte.

Hege: Det ser du?

Sjur Atle Furali (Fjellprest i Trysil):

Ja, jeg prater jo med folk og hører eksempler på det. Det er kanskje et sant ordtak at "mye vil ha mer". Vi verner om vårt eget og synes dermed at det er greit at folk kommer hit og jobber for ei lønn vi ikke ville akseptert. Så rettferdiggjør den gjengse nordmann dette med at de har det så ille der de er, så vi hjelper dem uansett.

Hege: Med utvidelsen av EU østover i 2004 og den økonomiske krisen i Europa har Norge fått tilgang til arbeidere som er vant til lavere lønn og dårligere arbeidsforhold. For noen kan det bli fristende å utnytte dem som kommer. Derfor arrangerer fjellpresten torsdagsmøter for sesongarbeiderne i Trysil.

Mann: Problemene oppstår i sesongen, og da har vi skrevet kontrakt. Vi trenger deres hjelp til å belyse dette for oss før sesongen starter.

Hege: Denne kvelden er også LO på besøk.

Trine Plassen (Fellesforbundet): De er på jakt etter et bedre liv, en inntekt å leve av. Så kommer de hit og blir utnyttet på det groveste. Det er skremmende at vi har det sånn.

Hege: Blant tilhørerne på møtet er spanske César. Arbeidsløse César solgte sin store lidenskap, kamasamlingen, - for å få råd til å prøve lykken i Norge. Etter to måneder fikk han jobb på restaurant.

César Ballesteros: Det var mange alvorlige problemer med restauranten. Det verste var kanskje å høre dem si, flere ganger: "Du kommer fra Spania der du var arbeidsløs i fire år, og nå vil du ha rettigheter her?" Den som sa dette, sa også at innenfor terskelen til restauranten var det Spania. Det var ikke Norge.

Hege: César og kollegene jobbet seks dager i uken, ofte i 14 timer om dagen. Lønnen var 28 kr i timen. Da LO ble kjent med forholdene på restauranten, svarte eieren med trusler.

César: De prøvde å kjøre over meg med en varebil, en Opel Vivaro. Det var nære på at de traff meg. Jeg slapp så vidt unna. Jeg er fortsatt redd, for de siste truslene jeg fikk, gikk ut på at de skulle knuse beina mine.

Trine: Vær forsiktig.

César: Ja, jeg må være forsiktig.

Trine: Både César og kollegaene har blitt utsatt for trusler. Både verbale og fysiske angrep. Og det er jo veldig alvorlig. Det har blitt politianmeldt. Tidligere kolleger av César har blitt oppsøkt hos ny arbeidsgiver og blitt truet.

Hege: César gir ikke opp drømmen om å lykkes i Norge. Nå vasker han gulv og har startet eget cateringfirma.

Kvinne: Cómo va? Todo bien?

César: Bien. Veldig bra.

Kvinne: Veldig bra. Snakker du norsk nå?

César: Det går bra. Ja, jeg snakker litt.

Kvinne: Vi må begynne å snakke litt norsk.

César: Jeg forstår. Jeg må lære. Fordi jeg vil ... Arbeide her. Og jeg må lære norsk.

Hege: Til syvende og sist, handler dette om hvordan vi tar imot dem vi lever sammen med i Norge. For den norske økonomien er avhengig av arbeidsinnvandrere.

Anca-Georgiana Tarala: Dette er trysilmaskoten. Den heter Valle. Hei, tjukken. Godt å se deg.

Når han dukker opp i levende live, blir alle barna helt ville etter å ta på ham og snakke med ham.

Hege: Fotograf Anca fra Romania og mannen Alex har begge fått jobb i Trysil.

Anca: Vi søkte på jobbene og ble intervjuet over telefon, i ti minutter. Og en uke senere var vi her. Siden har jeg vært her. Vi drar på ferie i hjemlandet, men vi kommer tilbake hit for å jobbe. Det er kjempefint. Jeg er veldig fornøyd. Det er et zen-sted for meg.

Hege: I Trysil jobber ikke Anca som fotograf.

Anca: Vil dere ha noe mer å drikke?

Jeg kom hit for tre år siden. Jeg kom sammen med mannen min. Han jobber også i restauranten. Jeg har fått venner her i Trysil og trives godt. Det går på engelsk selvfølgelig. Jeg har lovet dem å lære meg norsk de neste årene.

Hege: Du løper fort?

Anca: Ja.

Hege: Er det travelt?

Anca: Nei, men jeg liker å bevege meg raskt, så de slipper å vente.

Hege: Anca trives i Trysil og i jobben på hotellet. Men fordi hun har jobbet på korttidskontrakter i tre år, har hun og mannen ikke hatt mulighet til å flytte datteren til Norge.

Anca: Når situasjonen er vanskelig hjemme og man trenger penger for å forsørge seg selv og familien, da kommer man til et punkt der man må ofre slike ting. Jeg hadde ikke tenkt å være borte fra barnet mitt i ett år. Jeg skulle være her i et halvt år, bite tennene sammen, og så reise hjem. Men sånn ble det ikke. I jula er det spesielt vanskelig. Og vi gikk glipp av to bursdager.

Og påsken ... Det er øyeblikk da man savner barnet sitt forferdelig mye. Jeg har bilder av henne.

Hege: Er det hun?

Anca: Dette er min lille engel.

Hege: Hun er pen.

Anca: Takk. Ja, ikke sant?

Hege: Veldig.

Anca: I sommer sa hun: "Mor, ikke reis. Be pappa komme hjem. Og bli her." Hun må være sammen med oss. Jeg så en jente som lignet på henne her, med samme frisyre og samme latter. Det skjærer meg i hjertet.

Hege: Bare i Romania sitter det 350 000 barn og savner foreldrene, som har forlatt landet for å jobbe. For Anca endrer alt seg da hun sommeren 2014 endelig får fast jobb.

Anca: Er du klar for skolen?

Hege: Etter å ha bodd alene hos besteforeldrene i tre år, flytter Ancas datter Theodora til Trysil. Uten å kunne verken engelsk eller norsk, begynner hun på norsk skole.

Læreren Solveig: Hei, Theodora.

Anca: God morgen.

Læreren Solveig: God dag.

Theodora: God dag.

Læreren Solveig: Hvordan har du det i dag?

Theodora: Ja.

Læreren Solveig: Bra?

Theodora: Ja.

Anca: Er skole bra?

Theodora: Bra.

Anca: Theodora? Har du alt?

Theodora: Sekken min.

Anca: Gir du meg et kyss?

Læreren Solveig: Ha det, må du si til mamma.

Theodora: Ha det!

Anca: Hun er spent.

Solveig: God dag, 1 B.

Barna: God dag, Solveig.

Anca: Allerede første dag på skolen fikk hun en bestevenn, sa hun. Barn bare finner hverandre. De trenger ikke kunne språket for å leke sammen. De har sitt eget språk.

Solveig: Nå skal du få et hvitt ark her. Så skal du lime på. Limstiften din. Limstift, der borte. Kan alle sammen vise meg fem fingre? Fem fingre? Sånn, ja. Flott. Har du fem fingre?

Barna:

(synger)

Takk for i dag, takk for i dag.

(Det ringer i skoleklokka)

Takk for i dag! Takk for i dag!

Anca: Hvordan går det med deg, barnet mitt? Hva har du der? Har du laget den? Utrolig. Helt alene? Har du gjort alt selv? Vi må ramme den inn. Skal vi ramme den inn og henge den på rommet ditt?

Theodora: Vi kan finne et sted i gangen. Som et maleri.

Anca: Som et maleri, ja. I gangen utenfor rommet ditt. Takk for i dag!

Theodora: Takk for i dag.

Solveig: Takk for i dag. Ses i morgen.

Theodora: Ja. Ses i morgen.

Solveig: Bra. Ses i morgen.

Theodora: Ha det bra. Ha en fin dag!

Solveig: Ha en fin dag. Bra, Theodora!

Theodora: Jeg har på meg mikrofon.

Ancas mann: Har du mikrofon? Så flott.

Theodora: Jeg har blitt filmet.

Ancas mann: Er det sant?

Theodora: Ja, på ordentlig.

Ancas mann: På ordentlig, du!

Hege: Hvordan er det å ha Theodora her nå?

Foreldre: Perfekt.

Ancas mann: Det er det rette ordet. Perfekt. Vi føler oss som en familie.

Anca: Det kunne ikke vært bedre. Det er slik det skal være. Det er bra her.

Ancas mann: Et nydelig sted.

Anca: Folk er så vennlige. Jeg stortrives. Jeg savner det når jeg er på ferie. Det er hjemme.

Hege: Du føler deg hjemme?

Anca: Ja.

Hege: Hvordan ser dere på framtiden?

Ancas mann: Lyst. Med stor tro.

Anca: Tommelen opp.

Ancas mann: Tommelen opp, ja. Det er uttrykket.

Anca: Jeg kunne skrevet en liste og snakket hele dagen om Trysil og Norge. Jeg elsker å være her. Jeg har forelsket meg i dette stedet.

Hege: Vi europeere kommer stadig nærmere hverandre. Svært mye av Norges framtid formes sammen med Europa. Det fins gode argumenter både for og mot norsk medlemskap. Men hvor tette båndene skal bli, er opp til hver og en av oss, og ikke bare en by i Belgia.

I neste episode handler det om Norge og USA.

Verdens største militærmakt er vår nærmeste venn.

Mann: 38 her.

Hege: Forstår vi egentlig amerikanerne?

Mann: På mange måter ikke.

Kvinne: Ja visst! Død fugl!

Episode 4

Norge og USA

Copyright (C) NRK

Norske tekster:

Søren Munch

Hege: Akkurat nå endres verden. Hva skjer med min og din hverdag i lille Norge når framtiden formes av de store og sterke? Ta USA, for eksempel. Verdens sterkeste militærmakt er Norges viktigste allierte. Nordmenn har søkt lykken i drømmenes land i 200 år. Men lever

den amerikanske drømmen fortsatt? Dette er Hanna Aase. Hanna sa opp jobben, fikk bestemoren til å pantsette huset, og satser alt for å følge sin amerikanske drøm.

Hanna Aase (Wonderloop): Det er jo her alle de store er. Man må tenke at hvis man vil bli stor, må man være der de store er.

Hege: I den amerikanske drømmen skal man starte med to tomme hender og jobbe knallhardt før man lykkes. Silicon Valley er et dalføre på størrelse med Trysil kommune. Her har datamilliardærer funnet opp sine moderne "gullårer".

Hanna: Dette har jeg hatt lyst til å gjøre i mange år. Og dette måtte jeg enten ta på egen kappe, eller spørre bestemor om lån. Og da mener jeg ikke lån til meg, men at hun tar opp lån. For bestemor har ikke så mye å ta av. Det var spesielt at en på 89 år tar opp et lite lån på mine vegne for at jeg skal kunne få til å gjøre dette. Jeg er en "gal gründer" hjemme, men her i USA slipper man unna med det. Det er liksom kulturen her. Folk sitter inne og jobber døgnet rundt.

Hege: Gjør de det?

Hanna: Hvis jeg sier at til helgen skal jeg ha fri, at jeg skal på landet, eller ha frihelg, da ser de rart på meg og lurere på om liksom ... "Oi, så heldig! Har du bursdag?" Du bør ha en ganske god grunn for å ta helgefri. Mens hjemme i Norge blir jeg sett på som rar hvis jeg jobber hver helg.

Hege: Hannas idé er et sosialt nettsted kalt Wonderloop der brukerne får 20 sek til å presentere seg selv med en video.

Mann: Det er en enestående begivenhet i historien.

Hanna: Når man googler folk for å se hvem de er, får man opp bilder. Dette er å gi en ny versjon som kan effektivisere måten vi ansetter på, måten vi treffer nye mennesker og nye venner på.

Hege: Åssen er det den funker, den appen?

Hanna: Jo, du åpner den selvfølgelig opp.

Hege: Ja. Nå har jeg lastet den ned. Må jeg presentere meg med navn?

Hanna: Nei da.

Hege: Jeg gjør det likevel.

Hei. Jeg heter Hege Moe Eriksen og er journalist. Jeg jobber i NRK som utenriksjournalist og elsker å reise verden rundt og fortelle de gode historiene. Jeg ønsker å skape mer forståelse i verden.

Hanna: Akkurat nå trenger vi flere folk i selskapet. For å kunne ansette flere må vi skaffe investormidler. Det er en del av kulturen i Silicon Valley. Det er liksom pri 1 akkurat nå. Det er ingen tvil om at jeg risikerer alt og setter alt på spill. Men jeg er ikke så opptatt av egen suksess. Jeg vil rokke denne verdenen, innenfor denne industrien. Om produktet tar en ny form, eller om andre gjør samme konsept ... Det viktigste er at dette vil eksistere. Men absolutt hele livet mitt henger i en sånn usikkerhetsboble.

Hege: For å lykkes i USA er det lurt å bli litt amerikansk i stilen. Når nordmenn reiser til USA, føler vi oss litt hjemme. Vi har sett så mye amerikansk film og TV at vi kjenner oss igjen. Jeg reiser dit Amerika kanskje er mest amerikansk.

Politimann: Dette er stortorget i Henrietta. Hele dette kvartalet.

Hege: Det er fint. Det ser ut som Det ville vesten, med saloonene ...

Politimann: Det er en typisk teksansk plass. På venstre side her ligger fylkeskontorene våre. Til høyre har vi den lokale hattebutikken og barbereren.

Hege: Skal vi gå og få oss en hatt?

Politimann: Vil du få deg en hatt? La oss gjøre det.

Hege: Det første du gjør om morgenen, er å ta på deg hatten.

Politimann: Det siste du tar av, er støvler og hatt.

Hege: Jeg skal kjøpe meg en hatt og et par støvler. Hei! Så det er her du kjøper hatt og støvler?

Politimann: Ja.

Hege: Jøye meg, se på dette! Fin stil. Se på disse. De er kjempefine.

Politimann: De er håndlagde. De er fine.

Hege: Jeg prøver dem. Jeg må jo passe inn mens jeg er her.

Politimann: Det stemmer.

Hege: Hva syns du?

Politimann: Jeg liker dem.

Hege: Ok. Har du en hatt også?

Selger: en hatt?

Hege: Ja! Det er nøyaktig hva jeg ser etter.

Politimann: Det er en gammel tradisjon å bruke filthatt fra Labor Day til påske. Når påsken begynner, bytter du til stråhatt. Fra påske til Labor Day.

Hege: Jøye meg!

Politimann: Du forvandles til en cowgirl.

Hege: For en forvandling!

Politimann: Fra Norge til Texas.

Hege: Ser jeg ut som Dolly Parton uten puppene?

Politimann: Den kommenterer jeg ikke!

Hege: Det er flott. Jeg liker det.

Politimann: Du ser ut som en cowgirl.

Hege: Ja. Så la oss besøke en ranch.

Mann: Dette er Charlie. Et bein på hver side, og hodet midt imellom.

Hege: Cowboyene red fortsatt over prærien da den store norske innvandringen til USA startet. Hatten min falt av! Til sammen flyttet over 800 000 nordmenn over dammen. I dag bor det 5,5 millioner norsk-amerikanere i USA.

Skal jeg sette meg inn her?

Johanna Acker: Ja. Du kan sitte der. Jeg er en fullblods nordmann. Hele slekta er norsk. Noen i Norge har sagt til meg at slekta går tilbake til en eller annen fjern konge på 1100-tallet. Det kan være at dere risikerer livet ved å sitte på med meg! Jeg er skikkelig stolt av mitt norske opphav. Jeg brukte ti år på slektsgransking. Da hadde jeg stålborsten i bilen. Jeg dro på gravlunden og børstet av gravsteinene, så jeg kunne tyde dem, ta notater og bilder av gravsteinene.

Hege: Virkelig?

Johanna Acker: Ja. Jeg ble rene detektiven. Jeg hater mordmysterier, men elsker å være detektiv.

Hege: I delstaten Wisconsin, på Springbrook kirkegård, står gravstøtter med norske navn og bibelvers. Her hviler Johannas forfedre. På slutten av 1800-tallet forlot de et fattig Norge for et bedre liv i USA.

Johanna Acker: Er det ikke fint her?

Hege: Jo.

Johanna Acker: Og jeg tror vi får se en del norske navn.

Hege: Ok.

Johanna Acker: Jakobson ... Knutson, det er et navn jeg husker. Holte der borte. Det er nok et kjent navn. Der er Wagnild!

Hege: Der er det.

Johanna Acker: Ja. Her. Ole Wagnild. Arthur Wagnild var en av brødrene til bestefaren min.

Hege: Hvorfor er dette viktig for deg?

Johanna Acker: Jeg har stor respekt for det mine forfedre sto for. De hadde en sterk tro, sterk arbeidsmoral og sterk familietilhørighet. Jeg mener det er de tre viktigste tingene i livet. Mange sa at jeg brydde meg mer om mine døde slektninger enn de levende. Og det kan være noe sant i det. De døde kan ikke krangle med deg. De kan ikke ta igjen.

Hege: Johanna har blitt oppdratt til å være stolt av sine norske forfedre. Men for hver generasjon blir det fjernere, og minnet om Norge svakere. På Ager House i Eau Claire samles norskamerikanere for å dyrke gammel norsk kultur. Og det er nesten bare gamle mennesker her.

Johanna Acker: Denne organisasjonen er full av flotte mennesker. Det er gøy å komme hit. Jeg liker å feire mitt norske opphav.

Synger

Jeg sang refrenget to ganger. Sangen heter "Hils fra mig derhjemme". Den ble komponert og skrevet av de amerikanske innvandrerne som kom til USA og så savnet Norge. Jeg synger den på norsk, for det er mitt opphav. Den er ikke kjent i Norge. Den synges bare her.

I den store tause natt står jeg her ved skipets ratt ...

Eric Anderson: Ok. Vil du kaste?

Hege: Dette kommer jeg til å mestre.

Eric Anderson: Det er mange med nordiske aner i denne delen av delstaten. Mange er ikke klar over alt det fine som er en del av denne kulturarven. Det er ting som kan være gøy å holde på med. Gir vi folk muligheten, så vil flere bli interessert i sin kulturarv og ta del i den. Hvordan får vi de unge eller folk på min alder til å drive med f.eks. rosemaling? Hvordan lager man tradisjonelle kaker, godteri eller matretter? Jeg prøver å videreføre det.

Hege: Til barna dine?

Eric: Ja.

Hege: Hvor gammel er du?

Eric: 41.

Hege: Og du er den yngste her?

Eric: En av dem, ja. Jeg ble med i Ager House da jeg var ... For tre år siden.

Hege: For Eric er det viktig at den nordiske arven ikke glemmes. Begge foreldrene er født i Skandinavia, men USA er en smeltedigel. Dagens unge amerikanere har gjerne oldeforeldre fra 5-6 ulike land. Derfor vannes den norske patriotismen ut.

Det er ikke så mange unge her. Er interessen for norsk kultur generasjonsavhengig?

Eric: Jeg tror at som folk ...

Hege: Hei!

Eric: High-five! De fleste medlemmene av Ager House er over 50, 60 og 70, kanskje. Jeg tror de har mye mer kunnskap om opphavet og arven og føler seg mer knyttet til den. Etter hvert som avstamningen utvannes og de blir 1/2, 1/4, 1/8, 1/16 ... Da mister de kanskje interessen for kulturen sin. Etter hvert blir folk eldre og går bort. Hvis vi ikke bevarer kulturen, vil den ikke overleve. Mine barnebarn vil nok ikke føle seg like knyttet til den. Det vil de garantert ikke.

Hege: En som bor i Eau Claire, men aldri har vært på Ager House, er Ashlyn. Hun er to år gammel og 1/8 norsk. Ashlyn bor sammen med sin mamma, Riki, og sine to søsken. I dag er familien på besøk hos bestemor. Det var hennes mor igjen som var norsk.

Sheri Harris: Et av mine beste barndomsminner var da mor lagde sandbakkels. Ja. Man måtte trykke deigen ned i små metallformer.

Hege: Det er den norske bestemoren?

Sheri: Ja, det er moren min. Mor var glad i å fiske. Hun var stolt av den norske arven. Vi var på lutefisk- og lefsetilstelninger i en kirke i byen.

Hege: Betyr det noe for deg?

Riki Harris: Jeg husker jo at bestemor snakket masse om det. Men jeg har vel aldri tenkt så mye over det. Vet du at du har norsk blod i deg? At du er av norsk avstamming?

Jahnmon Claflin: Jeg vet det nå.

Hege: Du visste det ikke?

Jahnmon: Nei.

Riki: Visste du at bestemor Elaine var norsk?

Jahnmon: Nei.

Hege: Hva vet du om Norge?

Jahnmon: At maten er nydelig, og ... Det er vel det.

Hege: Da familiens forfedre forlot Norge, var USA verdens rikeste land og opplevde ekstrem økonomisk vekst. Nordmenn flyttet til et bedre liv, men i drømmenes land øker nå forskjellene mellom fattig og rik.

Riki: Jeg jobber på McDonald's og tjener 7,40 dollar i timen. Det er kjipt når lønningen kun er på 350 dollar annenhver uke og sjefene dine er 17 år. Men en jobb er en jobb. Hurtigmat er ikke det jeg vil jobbe med resten av livet!

Hege: Hva betyr den amerikanske drømmen for deg?

Riki: Å kunne ta vare på barna mine og ikke være blakk. Det er vel omtrent det. Det hadde vært fint å kunne kjøpe seg et hus en dag. Det er ingen spesiell grunn til at jeg gråter, det er bare det at ... Jeg vil gi barna mine noe bedre.

Hege: I over hundre år har stormakten USA ledet Vestens økonomiske vekst. En framgang også Norge har tatt del i. Men nå endres verden. Nye stormakter har overtatt veksten. USAs nasjonalgjeld er på over atten billioner dollar. Og øker med tretti tusen dollar i sekundet.

OSLO

Men fortsatt drømmer nordmenn amerikanske drømmer. Bjørn Inge drømmer om å bli jagerflyger.

Bjørn Inge: Da jeg var liten, var det en del småflyaktivitet over huset. Veldig fascinert av det. Så startet interessen for fly. Drømmen om å fly lå jo i horisonten der.

Hege: For å utdanne én jagerflyger bruker Forsvaret 30 millioner kr. Så nåløyet for å bli valgt er trangt. Her står drømmen til Bjørn Inge. Et av det norske Luftforsvarets F-16-fly.

Består han alle opptaksprøver, eksamener og tester, så er belønningen - jagerflyutdanning i USA.

Bjørn: Jeg får prøve. Det kan like godt være jeg som kommer gjennom. De som klarer å henge med, kommer gjennom. De andre ryker ut. Der, ja.

Mann: Passer bra til deg.

Bjørn: Ja. Om et par år er det kanskje jeg som henter flyet etter ettersyn.

Hege: Etter år med drømming og måneder med trening og testing får endelig Bjørn Inge beskjednen han har ventet på: Han er en av fem utvalgte Forsvaret sender til Amerika.

Bjørn: Jeg skal drive med det jeg har mest lyst til å drive med. Det blir fint.

SHEPPARD AIR FORCE BASE

Hege: Det Norske Luftforsvaret utdanner jagerflygere på Sheppard Air Force Base i Texas.

Bjørn: Spennende å oppleve USA og møte amerikanske kollegaer. Det er jo et NATO-samarbeid. Det er jo den største allierte vi har i NATO. Den mest kraftfulle og den som har størst innvirkning på oss.

Mann: Vi drar ut kl. 11.25, fra rullebane 15. Tilbake kl. 13.50. Vi flyr Contact 4001.

Bjørn: Det blir spennende å fly. Trekk tilbake gassen og sving mer. Dra i spaken. Ved første steileindikasjon retter du opp. Altså: Gi gass og rett opp flyet.

Mann: Spørsmål eller kommentarer til brifen?

Bjørn: Nei.

Mann: Ok, da går vi.

Hege: Hallo, ja. Så dette er det nye gliset?

Bjørn: Ja. Må kjøpe seg noe ordentlig når man er i USA, vet du. En Chevrolet Camaro. Amerikansk. Ordentlig amerikansk V-8-er.

Hege: V-8-er er...?

Bjørn: Motoren.

Hege: Kraftig motor?

Bjørn: Ja. 426 hester, som er ...

Hege: Mye?

Bjørn: Ja, i norsk målestokk. Ganske vanlig her i området.

Hege: Så det er her du bor?

Bjørn: Dette er "pilot-dormsene", som de kalles. Alle flygerelever som ikke er gift eller bor andre steder, bor her.

Hege: Opphopning av unge, single menn?

Bjørn: Ja. Jeg er på skole 12 timer i døgnet. Så er det tilbake hit, nilese i et par timer og legge seg og sove. Jeg trenger ikke noe mer enn dette. Jeg setter meg på en stol foran her,

går gjennom sjekklister, prosedyrer o.l. Det er ikke nok å kunne det, det må sitte i musklene dine. Derfor sitter jeg her og overlærer ting.

Hege: Hvordan ser kjøleskapet ut? Her var det ikke mye.

Bjørn: Ganske ungtarslig.

Hege: Det var ungtarskjøleskapet sitt.

Bjørn: Jeg spiser veldig mye ute på restaurant her i USA. Det er billig.

Hege: Men frukt skal du ha?

Bjørn: Ja.

Hege: Et sunt ungtarsutvalg.

Bjørn: Leser så mye at jeg får dårlig samvittighet hvis jeg lager middag.

Hege: For da leser du ikke?

Bjørn: Ja. Her har du da T6. Texan 2. Det er det første treningsflyet vi flyr her i USA.

Hege: Det er dette her du flyr?

Bjørn: Ja.

Hege: Her står det US Air Force. Hvordan er det å jobbe med amerikanerne?

Bjørn: Veldig dyktige, flinke til å lære bort. Motiverte, virker det som. Så de er veldig ålreite å jobbe med.

Hege: Det er noen bånd som knyttes her?

Bjørn: I framtiden er det ... Skal vi ut i krig, er det i koalisjon med amerikanere, italienere, dansker.

Hege: Du møter kanskje mange igjen?

Bjørn: Nettopp. Gjøre treningen i koalisjon og krige i koalisjon. Train as you fight. Å legge inn det allerede nå i treninga er veldig lurt.

Hege: Siden Norge ble med i Nato i 1949, har amerikanerne vært våre viktigste allierte. USA er det landet i verden som bruker suverent mest penger på militæret. Og Norge strekker seg langt for å bevare det gode vennskapet. Jeg skal møte tidligere sjef for det amerikanske luftforsvaret i Europa. General Brady.

Roger Brady: Hei. Jeg heter Roger. Hyggelig.

Hege: Hyggelig. Hege fra NRK, norsk TV.

Roger: Min kone, Leitha.

Leitha: Hyggelig å se deg. Velkommen til Rolling, Nord-Carolina!

Roger: Hyggelig å ha deg her.

Hege: Takk. Hyggelig å være her.

Roger: Kom inn.

Hege: Takk. Jeg er glad for å være her.

Brady var en av dem som overtalte norske politikere til å bruke 63 milliarder kroner på amerikanske jagerfly.

Roger: Vi hadde møter med forsvarsministeren og et par andre ministre. Pluss toppledere i de militære styrkene. Spørsmålet vi militære alltid vil stille, og som vi sjelden får gode svar på, er: Hva er endemålet? Hva vil dere oppnå? Jeg ville fortelle dem hva jeg, som sjef for USAs luftstyrker i Europa, tenkte om hvilken kapasitet de trengte.

Hege: Sverige tilbød Norge å kjøpe Gripen jagerfly til en lavere pris enn det amerikanske F-35. Noen mente også at det svenske flyet var det beste. Ved å kjøpe amerikanske fly styrket Norge alliansen med USA.

Roger: Det ville være arrogant å si at jeg overbeviste dem. Jeg mener at avgjørelsen var riktig for Norge. Når man deler verdisett med noen, vil man bli partner med dem. Det er som familie. Man klager over dem, men uten dem ville man hatt problemer.

Hege: Tror du vennskapet med USA påvirket det endelige resultatet?

Roger: Vel ... Ja. Det tror jeg det gjorde. Man må forstå at ... Siden jeg er amerikaner, har jeg mine egne fordommer. Men jeg vet også at ikke alle elsker oss her i verden. Men nei, jeg tror de fleste europeiske allierte tenker at å ha et nært forhold til oss er bra. Vi er nok ikke alltid enkle å ha med å gjøre. Vi kan være arrogante til tider. Men ... Det er antakelig bra å være på amerikanernes side.

Dag Simastuen: Der er en T-38 der.

Hege: Må ta på ørepropper.

Dag Simastuen (Luftforsvaret): Nå er vi på Sheppard Air Force Base. Det er her vi trener alle jagerflygerne våre. Det har vi gjort siden 1981. **Primært** er det jagerflygerne som trenes her. De som skal på F-16 senere, og nå i nyere tid, F-35.

Hege: Oberstløytnant Dag Simastuen kom til Sheppard som kadett i 1988. I dag er han sjef for de norske på basen.

Dag: Dette er en av de mest travle flyplassene i verden. Vi skal bare på et lite besøk.

Hege: Hei.

Mann: Hyggelig.

Dag: Hyggelig å treffe deg, sir. I snitt er det en avgang eller en landing hvert 3. min.

Hege: Ikke tilfeldig at det er i USA?

Dag: Nei. Været er jo bra her.

Hege: Og så er det verdens største militærmakt som holder til her.

Dag: Vi er små. De fleste nasjoner drar hit og trener, ikke bare nordmenn. De fleste Nato-land er her og trener flygerne sine.

Hege: Det knyttes noen bånd her?

Dag: Ja, for internasjonalt samarbeid. Det ser vi når vi deltar på internasjonale operasjoner, at vi møter mange av de samme folkene igjen.

Hege: Man treffer hverandre rundt i verden, i Afghanistan, f.eks.?

Dag: Ja.

Hege: Det å pleie kontakten i USA er viktig for oss, eller?

Dag: Ja. Vi kjøper og har kjøpt mye fra USA. Det er viktig å holde kontakten med storebror.

Hege: Det er storebror?

Dag: Ja. Bare spør politikerne hjemme. Det er viktig. Et nært samarbeid med USA hjelper for alt vi gjør. Flystøy, det er godt. Noise of freedom.

Hege: Noise of freedom ...

Dag: Herlig, herlig. Vi har god støtte fra USA, som er så store, med så mye kapasitet.

Hege: Vi er helt avhengige av dem?

Dag: Jeg vil si det. Lille Norge, med den strategiske posisjonen vi har, så er det viktig å ha et nært bånd til USA. Det er viktig.

Hege: Forstår vi egentlig amerikanerne?

Dag: På mange måter ikke.

Hege: Men vi tror vi gjør det?

Dag: Vi tror vi er like amerikanerne, men på mange måter er vi forskjellige.

Hege: Så hvor forskjellige er egentlig nordmenn og amerikanere? USA er et stort land, ja nesten et helt kontinent alene. Med store forskjeller fra delstat til delstat. Enkelte amerikanere er veldig europeiske. Andre er veldig ... amerikanske. Diva WOW er en klubb for damer som er glad i våpen.

Melaine Sturgis (Diva Wow): Vi er mer enn bare gjerne damer som skyter.

Hege: Men dere er også gjerne damer som skyter?

Melaine: Ja. Jeg vet ikke om vi er så gjerne. Hva med eksentriske?

Hege: Eksentriske damer, det høres bra ut.

Marietta Johnson: Det høres mye bedre.

Melaine: Trekk!

Marietta Johnson: Ja, død fugl!

Melaine: Det er virkelig kjempegøy. Man får bruke utestemme. Trekk!

Marietta Johnson: Se som de ler av oss.

Hege: Er det viktig å bruke utestemme?

Melaine: Ja visst er det det. Jeg satt i kø på vei hit og var stresset. Trekk! Hjemme venter husarbeid. Trekk! Din tur.

Marietta Johnson: Har du skitne tallerkener i vasken? Trekk!

Melaine: Så det er en av de få gangene vi kvinner kan bruke høy stemme.

Hege: Det høres ut som terapi for dere.

Melaine: Det er det.

Marietta Johnson (Diva Wow): Hvem lærte meg å skyte? Pappaen min. Pappa var politimann, bestefar var våpensamler og våpensmed. Pappa var konkurranseskytter med pistol på 1970-tallet. Det var pistolskyting som fikk meg til å begynne. Men det var et annet skytterlag ikke så langt herfra. Der hadde de et skytterlag for ungdom, med mange på min alder. Han sa at jeg forlot ham for geværbanen. Men på pistolbanen var det gamle menn. På geværbanen var det ungdommer. Jeg ville jo være med dem. Så jeg lot ham i stikken.

Melaine: Mitt forbilde er enhver som prøver noe nytt. Vil du holde den?

Hege: Helst ikke.

Melaine: Den er uladd. Bare kjenn på vekten. Pek den nedover. Hold fingeren unna avtrekkeren.

Hege: Jeg er ikke så glad i våpen. Den er tung!

Melaine: Den er tung, ja. Løft pistolen. Ser du forsiktet? Pek det mot målet, med rett linje mot baksiktet. Da vet du at du treffer det du sikter på. Barnemat, lett som en plett.

Hege: Det vil jeg ikke si, men ...

Melaine: Det er som med alt annet. Man lærer ikke å kjøre på én dag. La oss skyte med denne. Jeg skal ikke tvinge deg til noe.

Hege: Jeg tror de vil at jeg skal skyte, men jeg har ikke så lyst.

Melaine: Det verste man kan gjøre, er å tvinge noen til å prøve noe de ikke er klar for. Dessuten, hvis jeg drar til Norge, kan du tvinge meg ut i dypsnø ...

Mariette: Hun vil tvinge deg ut på ski og le av deg når du faller.

Melaine: Hun er modigere enn meg. Jeg vil ikke kjøre ned en bakke på ski. Men vil du gjøre meg én tjeneste? Legg hendene oppå mine, så du kjenner det.

Hege: Ok.

Melaine: Legg hånden din oppå min. Jeg skal bare skyte. Vi sikter ikke, engang. Er du klar?

Hege: Jeg er klar.

Melaine: Det var alt. Det er alt du kjenner. Det er ikke noen heksekunst. Nå må vi tømme magasinet.

Hege: Så det er et vanlig våpen?

Melaine: Veldig vanlig.

Hege: Noen sier at jo flere våpen, jo mer væpnet vold?

Melaine: Det blir som å si "jo flere hammere, jo mer vold. Jo flere synåler, jo mer vold."

Marietta: Treff det samme hullet som du traff med det første. De kunne vært mer samlet. Men, men. Jeg får øve litt.

Melaine: En god unnskyldning for å skyte litt mer.

Marietta: Veldig god. Hva er det med amerikanere og våpen? Vi har alltid hatt våpen.

Melaine: Det handler om historien og hvordan nasjonen ble bygget. Vi var ute i det fri. Pluss at det er kjempegøy. Jeg har noe til deg. Bare en liten suvenir fra turen. Det er en Diva-pin.

Hege: Tusen takk!

Marietta: Vær så god. Velkommen til søsterskapet.

Hege: Er jeg en Diva, uten å ha skutt?

Melaine: Vi gjør deg til æresmedlem i dag. Du har lært om sikkerhet. Og neste gang skal vi lære deg mer, og kanskje jeg får deg til å skyte. Og hvis ikke er det greit. Du kan fortsatt komme på lunsj.

Marietta: Ja, en klem. Tror du vi kunne fått henne til å skyte?

Melaine: Vi var så nære.

Marietta: Fem minutter til, så hadde jeg fått henne til å skyte.

Melaine: Jeg tror kameraene gjorde henne nervøs.

Hege: Norskamerikanerne er forskjellige fra oss som ble igjen i Norge.

Johanna Acker: Siden den store innvandringen sent på 1800-tallet har de norske immigrantene blitt mer og mer konservative.

Hege: Gjelder det også deg?

Johanna: Ja visst. Vi er veldig patriotiske. Men i samfunnsspørsmål er vi ekstremt konservative. Det er en av grunnene til at jeg har problemer med dagens Norge.

Hege: Ja, for jeg ser "Stans abort-programmet" og "Be for våre styrker". Hvilke saker er det norskamerikanere er opptatt av i dag?

Johanna: Jeg vil nødig male med bred pensel og si at alle norskamerikanere er slik og slik. Men for meg er det abortsaken og dette med homofilt ekteskap. Samfunnet i Norge er ... Jeg tror ikke det er sunt.

Hege: Usunt? Jøss.

Johanna: Ja.

Hege: På hvilken måte?

Johanna: Ikke nok fokus på familien. Det å være mor ... Og nå tar jeg munnen altfor full ... Det å være mor er en fulltidsjobb. Norge ville vært et bedre land hvis det ikke var fullt så liberalt.

Hege: Så homofilt ekteskap eller homofile som får barn, går ikke hjem hos deg heller?

Johanna: Beklager å måtte si det, men biologisk sett kan de ikke få barn.

Hege: Nei, men assistert ... Hva syns du om Norge, da? Tross arven er dagens Norge langt fra det du står for?

Johanna: Det var et flott sted på 1800-tallet, bortsett fra at man ikke klarte seg. Men jeg kommer nok ikke til å dra tilbake til Norge. Nei vel.

Hege: Hvorfor ikke?

Johanna: Jeg har flotte minner, men ...

Hege: Det blir for vanskelig for deg?

Johanna: Ja. Det er som å dra til et helt fremmed land. Det er ikke det samme landet som mine forfedre kom fra. Men jeg feirer fortsatt 17. mai hvert år.

Hege: Gjør du?

Johanna: Selvsagt!

I bilen

Beregner rute ... Ta til venstre ved 10. gate. Så til høyre.

Hege: En som kan hjelpe oss å forstå hvordan de tenker, er Odd Lovoll. 12 år gammel flyttet han til USA. Han ble senere professor ved det norske universitetet i Minnesota. Han er verdens største ekspert på norskamerikanere. Og en lidenskapelig koppesamler.

Hva er det med dette "uff da"?

Odd Lovoll: Nordmenn sier ofte "uff da".

Hege: Vi sier det hele tiden.

Odd: Ja. Det blir veldig norsk. Jeg antar at den som fant på dette, hadde hørt besteforeldrene si "uff da, for noen bråkete unger". "Uff da, dårlig vær". Det ble meget populært. Alle kjenner dette. Det er den norsken alle kjenner.

Hege: Professor Lovoll mener det er vi nordmenn som har endret oss.

Odd: Jeg tror Norge i etterkrigstiden har forandret seg veldig fra før krigen. Men jeg tror det store flertall av norskamerikanere er preget av denne moralske holdningen som kirken har fremmet, og som deres foreldre og besteforeldre har tatt med seg. Men mange har skeiet ut og blitt liberale, sånn som jeg. Mer pga. utdanning enn bakgrunn. For jeg vokste opp i et meget kristent hjem, hvor alt var synd. Mine foreldre var meget konservative når det gjaldt moralske forhold.

Hege: En høstdag i 2001 endret USA seg for alltid.

Goerge W. Bush, President USA, 14 september 2001: De som ødela bygningene, skal snart få høre fra oss alle!

Brannmenn: USA! USA! USA!

Hege: Terrorangrepet 11. september betraktes som et angrep på Nato. Samme høst blir Norge med USA i krigen i Afghanistan. Kort tid etter 11. september reiste britiske Ruhah Ahmed til Pakistan. Han skulle befinne seg på feil sted til feil tid.

Ruhah Ahmed: Det begynte med bryllupet til en venn av meg i Pakistan. Vi reiste dit til bryllupet hans. Så reiste vi på en tur og endte etter hvert opp i Afghanistan. Da vi fire dro til Afghanistan, var det ikke krig. Vi dro dit av flere grunner. Når jeg ser tilbake på det nå, var det nok dumt av oss.

Hege: Mens Ruhah og kameratene ferierer i Afghanistan, invaderer USA landet. En intens jakt på mulige Al Qaida medlemmer begynner. De britiske ungdommene blir tatt til fange av afghanske tropper og deretter solgt til amerikanerne. Uten et eneste bevis på at de er annet enn turister, blir de fraktet til Guantánamo. Her blir de torturert.

Ruhah Ahmed: De hadde en krok på gulvet. Du ble først lenket til den. De tok av håndjernene, lenket hendene fast bak ryggen og dro deg ned sånn. Så låste de fast lenken på håndjernene til hengelåsen i kroken. Så tvang de deg til å sitte sånn i timevis. Det blir kalt "short shackling". Du kan ikke stå på fotsålen. Til det er lenken for stram. Du kunne ikke sitte sånn. Det gikk ikke. Det ville presset for hardt på håndjernene. Du kunne ikke lene deg forover. Da falt du. Du står konstant på tærne, på tå. Ofte fikk vi ikke mat eller vann. Av og til kom de inn med hunder og fikk dem til å bjeffe rett ved ansiktet ditt. Du får kramper i musklene. Vi satt sånn i timevis, av og til en hel dag. Du får kramper i musklene, i lår, rumpe, mage, rygg ... Du klarer ikke å gjøre noe. Samtidig forhørte de oss, satte på høy musikk og flomlys, og fikk hundene til å bjeffe på oss.

Barak Obama: Rett etter 11. september gjorde vi noen gale ting. Vi gjorde masse som var riktig, men vi torturerte noen mennesker.

Ruhah Ahmed: Bombarderte deg med spørsmål, sparket og slo deg. Det var verst, fysisk sett.

Det var ganske tøft.

Hege: Verden kjente til torturen på Guantánamo. Norske soldater kriget sammen med USA mens de brøt menneskerettighetene. Likevel protesterte vi ikke. Jan Egeland var FNs visegeneralsekretær for humanitære spørsmål da Ruhah satt på Guantánamo.

Jan Egeland: Det var ikke Kina eller Nord-Korea som gjorde det. Det var vår nærmeste allierte. Norge og alle land som så dette, gjorde ingenting i begynnelsen. Etter hvert som Guantánamo ble en svær sak og det ble åpenbart hvor vilt det var, så hadde man svake protester. Litt ble sagt i Stortinget. Som om amerikanerne brydde seg om at noe ble sagt i Stortinget. Vi konfronterte ikke USA og sa: "Nå slåss vi på deres side i Afghanistan, for menneskerettigheter. Da forlanger vi at dere ikke torturerer systematisk."

Ruhal Ahmed: Jeg hadde aldri hørt ordet "Al Qaida" før jeg havnet i fengselet til amerikanerne. Etter å ha vært der i ca. to år, ga jeg opp håpet. Jeg ga opp håpet om noensinne å komme hjem. Etter å ha blitt torturert og slått tenkte jeg: "Hvilken rolle spiller det om jeg sier at jeg tilhører Al Qaida?" Jeg sa: "Jeg tilhører Al Qaida, Taliban og hva enn dere vil jeg skal tilhøre." Da tok all mishandlingen slutt.

Hege: Etter to og et halvt år blir Ruhal og kameratene løslatt.

Ruhal Ahmed: Jeg ble overveldet og begeistret over å få se familien min. Vi bare klemte hverandre og gråt. Men livet må gå videre. Man kan ikke henge seg opp i fortiden. Man må prøve å gjøre noe godt. Jeg har barn nå. Jeg må oppdra dem, jobbe, tjene penger og gi dem et ålreit sted å bo. Sånn er livet.

Hege: Da Ruhal slapp ut av Guántanamo, giftet han seg med ungdomskjæresten. I dag bor han med familien utenfor Birmingham i England.

Ruhal Ahmed: Selv om man er i en allianse og medlem av Nato, er det ikke obligatorisk for et land å gå ut i krig. Man kan si nei.

Hege: De siste årene har Norge og USAs militære samarbeid blitt tettere. Norge deltok med jagerfly i Libya, og Jens Stoltenberg er blitt generalsekretær i Nato.

Jens Stoltenberg: Dette blir mitt nye kontor de neste årene.

Hege: Men når vennskapet testes, må Norge si fra, slik irriterende lillebrødre ofte gjør. Men krig, da? Tenker du på det at du kan ta liv, for eksempel?

Bjørn: Jeg gjør det. Da jeg var ung, var det bare ut og fly, det er kult. Men etter hvert skjønnte jeg at det er mer enn det. Du blir jo testet på opptaket, om du har sunne holdninger. Er du "triggerhappy" og vil drepe, så er det rett ut. Men jeg vet at en konsekvens av min jobb kanskje er å ta liv. I visse tilfeller er det kanskje riktig å ta liv. Hvis du kan redde andre ved å ta liv. Det er en balansegang der. Det er aldri lett å ta liv. Men i visse tilfeller er det riktig.

Hege: I over 100 år har USA vært nordmenns forjettede land. I over 70 år har USA vært Norges sterkeste venn. Men USA er ikke lenger verdens suverene supermakt. Vårt vennskap vil bli satt på prøve av pengekriser og politiske krangler. Men nordmenn og amerikanere har dype felles røtter som binder oss sammen, tross stormaktenes spill.

Neste episode handler om lille Norge og framtiden.

Hege: Se på denne. Det her er det Norge er bygget på.

Kvinne: Det er mye uenighet, særlig om ressurser som olje og gass.

Mann: Fantastisk!

Hege: Fantastisk!

Kanskje ligger Norges framtid et annet sted enn vi tror.

Kvinne: Det er mange morgener man våkner med hjertet i halsen. Så sier Ole, rolig og fin:

"Det kommer til å gå bra."

Episode 5

Norge og framtiden

Copyright (C) NRK

Norske tekster:

Søren Munch

Hege: Akkurat nå endres verden. Hva skjer egentlig med min og din hverdag i lille Norge når framtiden formes av de store og sterke? Også små land kan lykkes i det store spillet. Verdens sentrum er nå i ferd med å flytte seg. Og kanskje ligger Norges framtid et annet sted enn vi tror?

Hva er det som blir nærmest her?

Kvinne: Det blir Nordpolen. Du må gå i retning så.

Hege: Nordpolen der?

Kvinne: I den retningen, ja.

Hege: Og det skiltet der?

Kvinne: Det betyr isbjørnfare. Pass deg.

Hege: På Svalbard er det kortere vei til Nordpolen enn til Oslo. Noen kunne påstå at Longyearbyen ligger litt usentralt til. Men polene smelter, og verdens øyne rettes nå mot nord. Her har de holdt på i 100 år. Svalbard er jo bygget på 100 år gammel gruvedrift. Men nå ligger kanskje framtiden der nede, i havnen. Terje Aunevik har bodd på Svalbard i 16 år og sett hvordan nordområdene endres.

Terje Aunevik: Det var her det begynte. Den første jobben jeg hadde, var her. Her, vet du. Den fikk jeg av en russisk venn. Vet du hva det er?

Hege: Ishakke.

Terje Aunevik: Nei, det er isens tykkelsesmåler. Den hadde de med til Nordpolen. Når man slapp den ned sånn ... Hvis den da gikk gjennom isflaket, så var isen for tynn til å gå på. Og hvis den stoppet opp, kunne man gå.

Hege: Smart.

Terje: North Pole Ice Thickness Checker. Den har vært med på litt av hvert. Hvis du ser på kartet, tar ut den graden Longyearbyen ligger på, 78 grader, og så trekker en sirkel rundt der, så finner du ingenting. Men Longyearbyen har internasjonale havner, internasjonal flyplass. Nærmere tusen hotellsenger, et moderne samfunn. Og på toppen av det har du et utrolig fascinerende samfunn med fascinerende folk, høyt kompetente og engasjerte. Det er en perfekt plass for nye tanker.

Hege: Det var kullet i fjellet som fikk folk til å bite seg fast her i nord. Men med synkende kullpriser og nedskjæringer i gruvedriften må innbyggerne jakte på nye muligheter for framtiden. Terje leder selskapet Pole Position, som satser på turister og skipsfart. Også samboeren Tove ser muligheter i den økende turismen. Hun driver verdens nordligste kaffebar.

Tove: Vær så god. Kos dere.

Hege: Og nå satser hun enda større, med verdens nordligste sjokoladefabrikk.

Tove: Det hadde vært artig å kunne sende noe av det vi lager, til fastlandet. Båtene opp hit er fulle hver uke, men alle båter ned går tomme. Det produseres ingenting her som sendes til fastlandet. Så det måtte være en optimistisk drøm å kunne eksportere litt til fastlandet. En liten by så langt nord som kunne selge produkter der, hadde vært kjempeartig. Så det må være et langsiktig mål selv om det høres litt vågalt ut i dag, men det hadde vært gøy.

Skal vi se, Storm. Nå begynner det å bli klart. Hege, da kan du få æren av å slå på her. Da slår du på den grønne knappen. Eller, først den der.

Hege: Åssen gjør jeg det?

Tove: Skru den rett opp. Da begynner dette vidunderet. Det er helt fantastisk. Nå har vi temperert sjokoladen i den maskinen. Nå skal den fylle formen. Her borte er det et ristebord.

Storm: Det er sjokolade der.

Tove: Det blir alltid sånn på den første. Nå kommer det ut luftbobler, ser du det? Så rister den ut lufta, ja. Den ble perfekt. Storm, ikke gjør sånn. Storm! Det er en grunn til at du vanligvis ikke får være med.

Da er dere klare? Alle har fått en boks? Da skal vi ta av litt lokk og se hva vi har.

Hege: Barna har fått drømmejobben.

Tove: Du vet at om det hadde vært oss to her nå ... Så hadde ikke det gått. Tøyer grensene litt ... Tøyer grensene med så fint besøk. Her er mye rart. Ikke rart, men mye godt. I de små boksene har vi alltid én isbjørn. I de større har vi to. For isbjørnene er det mest populære hos oss. Her er snøfnuggene.

Hege: Kan jeg få et snøfnugg?

Tove: Absolutt. De er kjempegode. Von Post er en isbre her på Svalbard som er flittig besøkt av turister når de er på scootertur. En veldig fin isbre.

Hege: Åssen er det å bo her på Svalbard?

Tove: Veldig fint.

Hege: Ser du for deg at dere blir boende her?

Tove: Ja, det er et evinnelig spørsmål. "Hvor lenge skal du være her?" Men de fleste har sluttet å spørre oss siden vi har vært her så lenge. Jeg har vært her i 14 år og Terje i 16. Det

er her vi bor. Vi tenker ikke på om vi skal bli boende eller ikke. Så lenge vi synes at vi har artige

jobber og ungene trives og sånn, så blir vi værende.

Hege: Svalbard er det nordligste stedet i verden hvor det bor mennesker. Folket her opplever hvordan kloden blir varmere. De siste vintrene har ikke Isfjorden utenfor Longyearbyen frosset til is.

Terje: Når vi snakker om ismelting i nord, blir det gjerne en moralsk diskusjon. At det er så trist at det skjer, og det er det jo. Men det betyr samtidig at vi må kunne ha to tanker i hodet og si: "Hvilke muligheter gir det?" For hvis vi får en situasjon, som mye tyder på, der isen faktisk kan bli borte, så vil det endre dramatisk på hele logistikken, hvordan varer beveger seg i verden.

Hege: Også stormaktene har oppdaget hvilke muligheter ismeltingen gir. USAs marine forbereder seg allerede på en framtid der isen smelter. Admiral Jonathan White leder arbeidet.

Jonathan White: La oss se på sjøveiene i Arktis. Den mest effektive måten å krysse havet på, er i rett linje tvers over Nordpolen. Og når isen nå smelter, får vi en ny rute nærmere Nordpolen. Vi i marinen anslår at innen 2025 vil denne ruten gå gjennom her, forbi Svalbard og videre ut i Atlanterhavet. Den ruten vil åpne muligheter for nordområdene. Mer og mer trafikk vil krysse Arktis via den nordpolruten. For Norges del vil jeg si at det er som når man bygger en asfaltert vei gjennom en ørken i USA: Plutselig dukker det opp bensinstasjoner, restauranter og hoteller. I framtiden kan det bli mer trafikk langs Norskekysten og Svalbard. Mer infrastruktur, ikke bare knyttet til turisme, men økt aktivitet og befolkningsvekst. Norge bør se, og ser på de mulighetene i framtiden, når disse arktiske skipsrutene åpner seg. Gjør vi dette riktig, har vi en enestående mulighet. Norge kan ha mye å vinne på dette.

ISFJORDEN

Terje: Nå er vi midt på Isfjorden, og vi har Longyearbyen bak oss. Det som er litt spennende med å være her, er å se for seg at vi, 10-15 år fram i tid, eller raskere, kan komme til å se kinesiske skip seile forbi her.

Hege: Her vil den nye skipsruta gå?

Terje: Det er her den vil passere, ja, rett på utsiden.

Hege: Hvilke muligheter gir det?

Terje: Fantastiske muligheter mht. hva man kan levere fra Longyearbyen, og hvordan skipene kan komme inn og bytte last. Men ikke minst kan man tenke seg hvordan Svalbard og Norge kan bli et knutepunkt mellom Asia og Europa.

Hege: Svalbard næringsråd som Aunevik leder, vil gjøre Longyearbyen til hovedstad i Arktis.

Terje: Her er Hotellneset. Denne kaia er helt nybygd, for øvrig.

Hege: Å, ja. Dette her er Norges framtid, da, på en måte?

Terje: Ja, det ser kanskje ikke sånn ut nå. Det ser uferdig ut fordi dekket skal sette seg. Men hele kaiområdet her er nettopp ferdigstilt.

Hege: Her er China Shipping til stede.

Terje: Ja. Her er dem, vet du. Vi vil sikkert se mer av de tegnene framover, tror jeg, i disse områdene.

Hege: Terje mener Norge må være på hugget. For interessen for området øker.

Terje Aunevik (Pole Position Logistics): Det er generelt stor interesse for Arktis. Den bærer preg av posisjonering, syns jeg. Det er indikasjoner på at her er det nasjoner som ønsker en delaktighet i utviklingen på Svalbard. Eller Arktis, generelt. Og det er jo positivt. Men det gjør også at det blir en spenning knyttet til det.

Hege: Så hvordan skal vi leve sammen her oppe, når verden ser mot nord? Det er i dag forskere fra 30 nasjoner til stede på Svalbard. Kinesiske Xiangcai Chen forsker på nordlys, for å gjøre det lettere for skip å navigere i polare strøk.

Xiangcai Chen: Jeg tror at Arktis blir viktigere i framtiden enn det har vært. Jeg forsker på nordlys. Av og til, når satellitter går i bane over her, kan det påvirke GPS-signalene.

Anatoly Sinitsyn: Arktis har alltid vært i tankene til alle russere. Vi har alltid vært til stede i Arktis. Det er en del av kulturen. Vi forsker på havisens egenskaper. Grunnleggende parametre som vi bruker etterpå for å bygge isbrytere, flytende konstruksjoner og havneanlegg.

Jessica Bosch: Det virker som om det er en del spenning rundt det. Det er mange grenser som ikke er fastsatt. Jo mer tid som går uten at grensene er klare, jo mer spent blir det, særlig når det er snakk om olje- og gassressurser. Alle vil ha dem.

Hege: Dette er det beste stedet jeg har tent bål noen gang. Det kommer virkelig folk fra hele verden hit. Hva er det som tiltrekker med dette stedet?

Anatoly: For meg er det en herlig kombinasjon av fabelaktige omgivelser og en veldig interessant jobb.

Hege: Politikere snakker om det store kappløpet om Arktis. Hvordan samarbeider dere her?

Anatoly: Jeg synes det er ikke noe problem i det hele tatt. Forskningsarbeid er jo veldig internasjonalt.

Jessica: Et godt eksempel er instituttet vårt. Ved Arktisk teknologi har vi russere, amerikanere, kanadiere og nordmenn. Alle samarbeider og utveksler informasjon.

Hege: Svalbardtraktaten sikrer norsk suverenitet over øygruppen. Men alle land som har undertegnet avtalen, kan drive næring her. En stormakt som lenge har befunnet seg på Svalbard, er Russland. I gruvebyen Barentsburg holder 435 innbyggere fortsatt stand. Selv om den russiske gruve går med underskudd, tviholder russerne på sitt nærvær.

Terje: Russland har et uttall av strategier at de skal være en arktisk nasjon. Av prinsipp er det viktig for dem å være til stede.

Hege: Men hvorfor er det så viktig?

Terje: Det er et godt spørsmål. Men det er nok et ønske om en posisjon i en mulig aktivitet fram i tid, tror jeg.

Hege: La oss rulle ned. Her er det bare å ta beina fatt.

Nå kommer de hjem fra jobben.

Mann: Hei.

Hege: Hei. Jeg er fra NRK.

Mann: Første gang jeg kom hit, var i 1991. (atstāt stilu? Pirmā reiza, kad atrbraucu uz šejieni, bija 1991.)

Hege: Hvordan var det da?

Mann: Fantastisk!

Hege: Hvorfor det?

Mann: Det var første gang jeg kom til utlandet. Livet i Sovjetunionen, eller Russland, var veldig annerledes enn her.

Hege: Alle sier at Arktis blir viktigere nå. Hvilke muligheter ser du her?

Mann: Jeg håper at alt går bra og at vi kan leve sammen i fred. Alle vil hjelpe hverandre, og alt kommer til å gå fint.

MURMANSK

Hege: Til lands har nordmenn og russere levd i fred. Men i kappløpet om Svalbards framtid er ressursene i havet viktige. Norsk kystvakt og russiske trålere havner med jevne mellomrom i konflikt utenfor Svalbard.

Mann 2: Jeg beordrer deg igjen til å skru av motoren din.

Hege: Russland mener at Svalbardtraktaten ikke gjelder til havs. Den tidligere sovjetiske visefiskeriministeren mener Norge er aggressiv.

Vjatsjeslav Zilamov: Hva er dette? Egenrådighet? Eller er det en handling for å presse våre fiskere bort fra områdene rundt Svalbard? I denne forbindelsen regner vi fiskere med at Russlands regjering bruker alle tilgjengelige midler, først og fremst diplomatiske midler, for å beskytte våre kapteiner og beskytte våre fiskere, som driver fangst her under Russlands flagg.

Hege: Nikolai Beketov jobber som fisker på en russisk tråler i svalbardsonen.

Nikolai Beketov: Når jeg kommer hjem fra sjøen, føler jeg meg alltid mye mer glad, og tar gjerne fri noen dager.

Hege: Nikolai mener Norge bruker miljøvern som påskudd for å presse russiske trålere bort fra området.

Nikolai: I svalbardsonen blir sannsynligvis våre fiskere presset ut for at nordmennene og EU-landene skal kunne fiske der etterpå. Uansett er det økonomiske og politiske interesser som står bak. De vil stenge denne sonen for oss. Det er hovedsaken.

Hege: Russland og Norge har levd fredelig sammen i nord. Men de siste årene har vi sett et mer aggressivt Russland.

Vladimir Putin: Jeg har spurt dere før: vinner vi?

Folk: Ja!

Hege: Også i nordområdene ruster Russland kraftig opp. Norsk etterretning filmer her den russiske atomkrysseren "Peter den store" på øvelse et sted i Barentshavet. Det norske Luftforsvaret observerer stadig flere russiske jagerfly nedover norskekysten.

Noen: Helvete!

Jonathan White (U.S. Navy): Hvis det blir konflikt, skal vi støtte hverandre, USA og Norge. Storebror, lillebror ... Det er uansett én familie. Jeg tror at alle de arktiske landene vil bli én familie. Trues suvereniteten eller sikkerheten til noen av oss, skal vi håndtere det i fellesskap.

Børge Brende (utenriksminister): Nordområdene er Norges viktigste utenrikspolitiske og innenrikspolitiske anliggende. For et land med sjøområder sju ganger større enn våre landområder, er vi avhengig av at vi er knallharde på at alle land må respektere FN-pakten, folkeretten og havretten. Der har vi ingenting å gi.

Hege: For et lite land som Norge er det viktigste i utenrikspolitikken at internasjonale regler følges. Vi har alt å vinne på å bevare fred og vennskap. Det var ved fred og diplomati Norge gjorde sin største erobring.

Det er veldig fint her, da.

Roger Hansen: Ja, det syns jeg også, selv om jeg er født og oppvokst her.

Kamøyvær

Hege: Mange tror at Norge er Fastlands-Norge, men det er jo egentlig havet som er Norge.

Roger Hansen (fisker): Sjøarealene våre er flere ganger større. Det er jo det vi henter ut av havet, som egentlig er den vesentligste verdiskapningen vår.

Hege: Så de her det er fisk?

Roger: Og det er mest sannsynlig hyse, faktisk.

Hege: Du skal ikke sette noe her?

Roger: Jo, vi skal se. Det ser egentlig bra ut her.

Ja, da lar vi den gå. Dro hun inn den der? Hvis vi får noe nå, er Vårherre mild mot oss.

Hege: Nå er jeg klar. Er det lenge igjen nå?

Mann: Nei. Det er vel fire minutter.

Hege: Fire minutter?

Mann: Fem minutter, så er vi oppe.

Hege: Ok. Det blir spennende å se. Her kommer den.

Roger: Her er mange engelskmenn som får ete fish & chips av denne fisken. Nesten så jeg vurderer å hyre deg. På sommerarbeid, i hvert fall.

Hege: Et par tonn.

Roger: Et par tusen kilo.

Hege: Det er jo en bra fangst?

Roger: Ja da. Herregud.

Hege: Hva er det for noe, da?

Roger: Mest hyse.

Hege: Ok.

Roger: Den er ikke så stor. Men til at vi har hatt kvinnfolk om bord og en ryggsekk, så er egentlig ikke det her så dårlig.

Hege: Oi, oi, oi. Dæven steike! Se på denne her! Fin torsk. Fiskeslo i ansiktet. Det her er det Norge er bygget på. Fisken i havet og oljen i havbunnen. På havet er Norge en stormakt med et blått kongerike på 2 mill. km². Og det er det spesielt én mann vi kan takke for.

Før 1982 kunne alle nasjoner fiske i Norskehavet. Det ble drevet rovfiske, og mange fiskeslag var utrydningstruet. Jens Evensen var mannen som fikk FN til å vedta nye lover til havs.

Jens Evensen: Formålet er jo ikke å få en tekst vi kan stemme over, men en tekst som gjør at vi slipper å stemme fordi det er samstemmighet blant medlemslandene.

Hege: Det diplomatiske spillet til Evensen og hans folk ble kronet med seier. Den nye haverretten flyttet Norges grense fra 12 til 200 nautiske mil utenfor kysten. Det sikret Norge enorme områder med olje, gass og fisk.

Jens Evensen: 200 mils økonomiske soner gjør at vi nå kan beskytte fiskebestandene bedre. Vi kan sikre kystbefolkningens tarv, men samtidig regulere dette fornuftig internasjonalt.

Hege: Det var havet som brakte folk nordover til landområdet som i dag er Norge. Og havet har gitt oss rikdom. Men disse ressursene kom ikke tilfeldig. De ble erobret med kløktig spill.

Roger: Det er et vanvittig godt håndverk som ble gjort av daværende havrettsminister Jens Evensen. Og selvfølgelig folka han hadde rundt seg. Før var det sånn at vi hadde portugisiske, franske, spanske og engelske trålere helt inntil 12 nautiske mil fra land. Alle land har jo 200 nautiske mils grense, men vi har jo noen vanvittige ressurser i våre områder.

Hege: Oljen har gjort Norge til et av verdens rikeste land. Men én dag vil oljen ta slutt. Og allerede nå faller oljeprisen. Når livsgrunnlaget ikke lenger ligger i oljen, skal vi igjen leve av det mennesket alltid har overlevd på: oppfinnsomhet.

Elisabeth Klerck-Nilsen: Skal jeg begynne med pannekakene, så setter dere på kaffen?

Ole Sæthre: Ja.

Elisabeth Klerck-Nilsen: Lille løven vår.

Ole Sæthre: Sånn, så skal vi se om vi finner vaniljepulver. Direkte importert fra Madagaskar.

Gutt: Jeg skal lage en firkant.

Hege: Elisabeth Klerck-Nilsen og Ole Sæthre sa opp sine trygge jobber og satser nå alt på å utvikle en idé.

Elisabeth Klerck-Nilsen: For oss er det jo en crazy avgjørelse å ta. Så man ønsker noen som sier: "Klin til, dette kommer til å gå bra!" Men det var ikke så mange som gjorde det. Men vi er jo to. Så jeg kan si til Ole: "Det kommer til å gå bra." Så sier Ole det samme til meg.

Ole Sæthre (SAFI): Vi mangler litt sperrer. Så vi havner uti situasjoner som gjør at vi trykker på. Og det er gøy.

Elisabeth: Men det er bra vi er to.

Ole: Ja. Vi er to. Gradvis vil man gjøre det man har lyst til og følge den indre stemmen. Og det har vi gjort. Det betyr at først sa jeg opp, og så sa du opp.

Elisabeth: Ja. Det var vel sånn.

Gutt: Det er del av en kråkebolle!

Ole: Ja. Kult.

Gutt: Mamma, jeg fant en del av en kråkebolle!

Ole: Et stort problem i hele verden er at folk bruker grillkull og ved til å koke maten med. Noe som det dør 4 millioner barn og kvinner av hvert år, og som fører til massiv avskoging i mye av beltet rundt ekvator. Men det representerer en kjempemulighet. For det er ikke mer ved igjen. Det dør så mange og grillkull er så dyrt at her kommer det et skifte i løpet av de neste fem til ti årene.

Elisabeth: Det lukter så nydelig.

Hege: For å begrense bruken av kull og ved utvikler de en ovn fyrt med etanol. Den skal være billigere i bruk enn kull, og vil brenne uten giftig røyk.

Ole: Det føles utrolig godt at vi nå har denne endelige prototypen her, klar til å settes i produksjon. Prinsippene er ganske enkle og baserer seg på det samme som et stormkjøkken, med rødsprit. Sikkerheten er kjempeviktig. Vi vil ikke ha noen ulykker. Vi vil ikke at det skal drikkes. Derfor er det bare å helle den på hodet, og den sitter i her. Den produserer så å si ingen skadelige avgasser inne. Det blir som en vanlig gassovn. Og det fine med det ... Med denne problemstillingen er at den er løsbart. Det er bare å gjøre noe med det, og sette i gang disse prosjektene.

Nairobi

Hege: Et stort marked for ovnen er Afrika. Her er det vanlig å lage mat med kull. Dette er Øst-Afrikas største slum. Her er ikke elektrisitet, ikke vann. Men noen finner grobunn for business også her. Når Roselyn lager mat hjemme i Kibera, fylles huset med farlig røyk.

Roselyn Amondi: Hvis jeg lager mat, renner tårene hele tiden pga. røyken. Jeg bruker kull, for det er det jeg har råd til. Men øynene mine er ikke bra, siden jeg har brukt kull lenge. Barna løper unna varmen, for de vet at røyk ikke er bra for mennesker.

Hege: På verdensbasis dør flere av røyken fra kull enn fra aids og malaria til sammen. Det er her i slummen i Kibera Ole og Elisabeth planlegger å lansere ovnen. Selskapet deres, SAFI, har norske sponsorer som betaler halvparten av det ovnen koster. Kjøperen skal betale den andre halvparten på cirka 180 kroner. I Norge tenker mange at afrikanske problemer skal løses med bistand. Men Ole og Elisabeth tenker motsatt. De tar betalt for både ovner og etanol, og ønsker på sikt å tjene penger på SAFI.

Elisabeth: Det har jo vært forsøkt fra bistandsorganisasjoner og andre tidligere, men man har ikke fått det til fordi det ikke er kommersielle løsninger på plass. Jeg tror ikke man klarer å løse de store utfordringene i Kibera uten at noen tjener penger på det. Her har vi lagt opp en modell hvor SAFI skal tjene penger, men det er mange andre som skal tjene penger på veien. Vi mener at den forretningsmodellen får folk til å jobbe og gir dem egen motivasjon til å få det til.

Hege: Den kenyanske utviklingseksperten James Shikwati syns det er bra å bruke handel for å løse Afrikas utfordringer.

James Shikwati (IREN): Næringsvirksomhet som vil løse en utfordring i Afrika, er velkommen. Det understreker et viktig poeng: det vi tenker på som problemer i Afrika, er faktisk forretningsmuligheter. Har de ikke hus, så gir det muligheter for å bygge boliger. Har de ikke rent vann, kan det skaffes. Også dette tilfellet - matlaging i et urent miljø - er en forretningsmulighet.

Elisabeth: Dette er det mye av. Mange sånne.

Hege: Boligblokker?

Elisabeth: Boligblokker. De bruker grillkull.

Hege: De koker med grillkull inne?

Ole: Ja, i leiligheten.

Elisabeth: De fyrer opp en bølge på terrassen og tar den med inn. De har strøm, men bruker den til TV, lys på kvelden og lading av mobilen. Det er altfor dyrt for dem å bruke strøm til matlaging.

Hege: En rekke afrikanske land opplever nå sterk økonomisk vekst. Flere og flere nordmenn ser muligheter i Afrikas økonomier.

MASAI MARA

Elisabeth: Hei!

Svein Wilhelmsen: Så hyggelig! Velkommen tilbake. Koselig å se deg.

Hege: Ole og Elisabeth søker råd hos en nordmann som har lyktes i Kenya. Svein Wilhelmsen har drevet Basecamp Explorer Masai Mara i 16 år.

Svein Wilhelmsen (Basecamp Explorer): Det fins enorme muligheter i Afrika. Norge er en del av verden. Og hvis vi ikke tror at olje- og gassindustrien vil ta oss inn i evigheten som en rik nasjon, så må man orientere seg også ut av Norge, mot kommende store markeder. Og igjen: Afrika er en stor mulighet. Vi er ganske velkomne her. Så lenge vi bringer noe til torgs.

Hege: Svein var medeier i et firma som forvaltet noen av Norges største familieformuer. Men han solgte alt og flyttet til savannen for å satse på økoturisme.

Masai: For å unngå løven må man prøve å la være å løpe. Ser du en løve, uansett hvor nære den der, så ikke løp. I en stor gruppe er ikke det noe problem ... Den lyden er ... Impala. Kanskje de har sett noe, antakelig en katt. Vi kan snike oss innpå og prøve å se. Ok?

Svein: (hvisker) Mellom der!

Elisabeth: Fantastisk!

Svein: Dette er sjeldent, altså. Det er mye villskap i det der. Jeg blir aldri lei av det. Nå har jeg vært her i 17 år og får aldri nok. Hver safari er unik i seg selv og annerledes.

Ole: Så dere har holdt på i 15-16 år nå?

Svein: Vi er vel på 17. året nå. Begynner å bli gammel. I faget.

Elisabeth: Kun i faget. Erfaren i faget.

Ole: Hvordan har ting utviklet seg turismemessig og forretningsmessig?

Svein: Det går i bølger. Kenya går i bølger. Men hvis du spør meg om det lange perspektivet, så er jeg av den klare oppfatning at det går riktig vei. Jeg leste i forrige uke at man anslår at

det er 300 millioner i Afrika som kan regnes som middelklasse mht. kjøpekraft. Det har eksplodert de siste ti årene.

Hege: Den økonomiske veksten i Afrika gir store muligheter. Det er fortsatt mye fattigdom, men utviklingen går i riktig retning. Det har verdens stormakter for lengst fått med seg. Tidligere har Europa og USA dominert på kontinentet. Men nå har Kina overtatt som Afrikas viktigste handelspartner. Her skjer det store ting nå.

Elisabeth: Ja, det gjør det. Dette er det kineserne som bygger. Et av de største veiprosjektene i Nairobi nå. Det er ekstremt viktig for utviklingen av Kenya. Veiene stopper helt opp her. Nå bygger de veier rundt byen. Utrolig viktig satsing for den økonomiske veksten. Det er kineserne som gjør det.

Hege: De gjør alt i denne byen: bygger veier, sykehus ...

Elisabeth: Skoler, hoteller, boliger, jernbane ...

Hege: Men det ser ut som de bruker lokale ansatte.

Elisabeth: Ja, det gjør de her. Og det er veldig bra. Mye av kritikken mot Kinas arbeid i Afrika er at de tar med egne folk og ikke bruker lokal arbeidskraft. Det blir det bare bråk av.

Hege: Folk blir sure?

Elisabeth: Ja. Så kineserne er ikke like populære overalt, så det er ikke så lett. Kineserne gjør ikke dette for å være greie. Det er bare business.

James Shikwati: Det de har gjort, er å gjøre verden oppmerksom på at man nå må fokusere på det positive Afrika. Nå ser vi at også utviklede økonomier som EU og USA hopper på igjen og sier: "Jo, det er faktisk muligheter her."

Hege: Hvis Ole og Elisabeth lykkes i Kibera, er planen å selge ovner også til den afrikanske middelklassen. Her er målet.

Ole: Ja. Her er målet.

Elisabeth: Her er nedslagsfeltet. Det er Nairobi.

Ole: Vi ser bare muligheter når vi ser utover nå. Nairobi er en millionby hvor 80-90 % bruker grillkull og ved til å fyre med. Om 5-10 år gjør de ikke det lenger. Da bruker de etanol. Fra SAFI. Så da er det moro.

Hege: Selvtillit må man ha.

Ole: Ja. Ellers kan vi bli hjemme. Litt skylapper og selvtillit.

Hege: Man kommer langt med det.

Wow!

Ole: Her er kontorene. Og lageret.

Hege: Er det etanol på alle de der?

Ole: 40 000 liter med etanol.

Hege: Hei, Hege fra norsk TV.

Felix: Hyggelig.

Ole: Hei, Felix.

Her kommer det rett og slett et tapperi, med maskiner. Men foreløpig gjør vi det manuelt.

Hege: Wow!

Ole: Dette er gutta våre på lageret.

Hege: Men det gjenstår fortsatt ett stort hinder som kan velte hele prosjektet. I Kenya er det like høye avgifter på etanol som på brennevin. Med denne avgiften blir ovnen altfor dyr i bruk. SAFI har jobbet i to år for å få endret avgiften, men ennå har de ikke fått svar fra kenyanske myndigheter.

Ole: For å få det til har vi kanskje fått antydninger om at vi kan betale oss ut av situasjonen. Men det er helt uaktuelt, så det har aldri vært en fristende tanke. For starter man på en sånn prosess, blir man låst inne. Det er ulovlig. Og de får taket på deg med én gang. Så det går ikke.

Elisabeth: Og det er ikke sånn at man bare betaler penger under bordet, så løser alt seg. Det er mer antydninger. "Var det egentlig det de mente nå?" Men for oss har det vært helt utelukket uansett. Men jeg er ganske sikker på at denne prosessen med skatt har tatt lengre tid

på grunn av det og fordi vi er et vestlig selskap. Vi er hvite og kommer her og skal gjøre business. Og det er klart at det trenges tilliten til at vi er her for å bli her, at vi har gode intensjoner, som må på plass også.

Ole: Så de tester oss ut og sjekker at vi blir her. Vi må bygge tillit.

Elisabeth: Det er jo mange morgener man våkner med hjertet i halsen. Det er ingen dans på roser å prøve å bygge opp dette her. Vi vet at det kan bli tungt. Men det er greit å være to, for når jeg har hjertet i halsen, sier Ole, rolig og fin: "Det kommer til å gå bra". Og motsatt.

Ole: Så vi bytter på, stort sett.

Svein: Det er dumt å late som om dette er lett og uten problemer. Det er et kjempeproblem med korrupsjon høyt oppe i systemet. Lavere ned - i hvert fall her ute kan man drive business uten korrupsjon.

Elisabeth: Vi kjører den norske ... Din stil her nede.

Svein: Den gode sosialdemokraten? Jeg mener at vi har noe å tilby. Den skandinaviske ledermodellen på sitt beste har noe å tilby. Det fins en grøftkant som heter naivitet, og en grøftkant som heter at man blir selvgod. Vi undervurderer alltid tidsinvesteringer. Vi tror at pengene våre kan kjøpe oss tilliten og relasjonen.

Elisabeth: Sånn funker det ikke. Det må gjøres ordentlig, ikke sant? Mange hadde sikkert bare kjørt på nå. Men for oss er det viktig at det er helt rent. Helt korrupsjonsfritt. Men når det er på plass og ovnene er ute i Kibera ... Det kommer til å være en av de lykkeligste dagene i mitt liv.

Ole: Mitt også.

Elisabeth: Det blir stort, altså! Det er bare å jobbe på.

James Shikwati: utfordringene som utenlandske investorer møter i Afrika, mht. policy, forretningsklima og korrupsjon, har å gjøre med hvordan Afrika tidligere så på en investor: en utlending som kommer, tjener penger og forsvinner.

Ole: Vi har tråkket rundt på offentlige kontorer i Kenya, og møtt ministre og funksjonærer i kantina. Det ligger mye arbeid bak for å komme dit vi er nå og få dette i mål.

Hold den over toppen. Den er sotfri og brenner med blå flamme. Så den er mer effektiv enn andre ovner på markedet.

Hege: Kenyanske myndigheter har endelig svart på søknaden om fritak for alkoholavgift. Og svaret er positivt!

Elisabeth: Bare å få den der med stempel ... Det var utrolig stort, jeg må si.

Ole: Ja, kjempestort.

Elisabeth: La meg få ta et bilde av deg sammen med ham. Dette er eieren av butikken. Veldig bra.

Hege: 10 000 ovner er klare for salg. Etanolen er tappet på flasker. Alt er klart for lansering. Men det viktigste spørsmålet gjenstår: ønsker innbyggerne i Kibera å kjøpe ovnen?

Ole og Elisabeth er på vei til det aller første salgsmøtet.

Ole: Skal vi kjøre?

Elisabeth: Ja.

Ole: Dette er en veldig stor dag for oss. Nå har vi etanolbrenneren som kan forbedre matlagingen og gi dere en helt ny situasjon hjemme. Der brenner den.

Man ser ikke alltid flammen.

Elisabeth: Kom og se.

Ole: Supert! Mer brensel. Vær så god.

Elisabeth: Takk. Det er utrolig stort å se at de har spart penger og kommer og kjøper den. Det er veldig stort. Unnskyld.

Ole: Det går bra.

Roselyn Amondi: Barna er fornøyde. Huset er rent nå. Jeg er ikke omgitt av røyk. Øynene mine er blitt bedre. De er ikke lenger røde, men hvite. Det kan dere se. Så jeg liker den veldig godt, ja.

Hege: Akkurat nå endres verden. Jeg har reist verden rundt, møtt fantastiske mennesker, sett hvordan livet deres endrer seg og en ny verden stiger fram. Vår hverdag i lille Norge endrer seg også. Og Norge vil fortsatt være et lite land. Men framtiden formes ikke bare av stormakter. Den er også opp til meg og deg.

_____ darbs
Bakalaura, maģistra
“ _____ ”
_____ tēmas nosaukums

izstrādāts Latvijas Kultūras akadēmijas _____ katedrā
_____ katedras nosaukums

*Ar savu parakstu apliecinu, ka _____ darbs izstrādāts patstāvīgi; izmantojot
citu autoru darbos publicētus datus, definējumus un viedokļus, dotas precīzas norādes
(atsauces) uz to ieguves avotu; iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.*

Autors: _____ .2016.

Vārds, uzvārds

Paraksts

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: _____ .2016.

Akadēmiskais amats, grāds, vārds, uzvārds Paraksts

Recenzents: _____

Akadēmiskais amats, grāds, vārds, uzvārds

Darbs iesniegts ____ . ____ .2016.

Studējošo servisa speciālists : _____

Vārds, uzvārds

Paraksts

Darbs aizstāvēts LKA _____ gala pārbaudījumu komisijas sēdē
Bakalaura, maģistra

____ . ____ .2016. prot. Nr. _____ vērtējums _____

Komisijas sekretārs: _____

Vārds, uzvārds

Paraksts